

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

**EUROPEAN INTEGRATION
THROUGH THE STRENGTHENING
OF EDUCATION, RESEARCH,
INNOVATIONS IN EASTERN
PARTNERSHIP COUNTRIES**

**Universitatea
de Stat din Moldova**

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

International Scientific Conference

**EUROPEAN INTEGRATION
THROUGH THE STRENGTHENING
OF EDUCATION, RESEARCH,
INNOVATIONS IN EASTERN
PARTNERSHIP COUNTRIES**

**Conference Proceedings
Second edition**

Chisinau, 2022

International Conference „European integration through the strengthening of education, research, innovations in Eastern Partnership Countries”. Second edition

SCIENTIFIC COMMITTEE

SIMCIUC Elena, PhD, Head of the Projects and Grants Office, Moldova State University
KHACHATRYAN Robert, PhD, associate professor, Brusov State University, Armenia
HOVHANNISYAN Samvel, PhD, Associate Professor, Yerevan State University, Armenia
HANGANU Aurelia, Vice Rector for Research and International Relations, Moldova State University
BULIMAGA Tatiana, Head of International Relations Department, Moldova State University
TODOROVA Ludmila, PhD, associate professor, NGO „Creativity”
HAMURARU Maria, PhD, associate professor, Moldova State University
MANOLESCU Irina, PhD, associate professor, A.I. Cuza University, Iasi, Romania
PRIȚCAN Valentina, Vice Rector for Research and International Relations, Aleco Russo Bălți State University
ZAMFIR Natalia, PhD, associate professor, Moldova State University

EDITORIAL BOARD

SIMCIUC Elena, PhD, Head of the Centre for European Studies “EUroSTUDIES”
BULIMAGA Tatiana, Head of International Relations Department, Moldova State University
GHEORGHÎA Eugenia, Projects and Grants Office, Moldova State University
POZDNEACOVA Veronica, Projects and Grants Office, Moldova State University

DESCRIEREA CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

EUROPEAN INTEGRATION THROUGH THE STRENGTHENING OF EDUCATION, RESEARCH, INNOVATIONS IN EASTERN PARTNERSHIP COUNTRIES

First edition. **International Scientific Conference „European integration through the strengthening of education, research, innovations in Eastern Partnership Countries”**: Conference Proceedings. Second edition ed. board: Elena Simciuc [et al.]. Chișinău: S. n., 2022

(252) p, 31.5 c.a.

Texte, rez: Ib. rom., engl., rusă. - Bibliogr. la sfârșitul art.

ISBN 978-9975-165-23-5 (PDF).

082 E 90

"The European Commission support for this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the view of the authors, and Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein"

The Publication is issued within the No. 610666-EPP-1-2019-1-MD-EPPJMO-PROJECT “EUSHARE: European economic integration of the Republic of Moldova through EU shared values: education-research- innovation” (<https://eushare-project.eu>)

Electronic edition

An electronic edition of the publication is available at <https://eushare-project.eu/ro/blog/>

Editorial correspondence

Copyright rules

All right reserved. No part of this publication may be reproduced, transmitted, or disseminated, in any form, without the permission of the authors.

ISBN: 978-9975-165-23-5

EDUCATION RESEARCH, AND INNOVATION POLICY ISSUES BETWEEN MOLDOVA AND THE EU

THE URGENT NEED TO RETHINK THE EDUCATION SYSTEM IN MOLDOVA

CZU: 37.017:159.942(478)

Viorica CONDRAT¹,
Alecu Russo Balti State University

ABSTRACT. *An effective education system provides the solid basis for a whole country's future prosperity. Due to the rapid technological development in the 21st century, the gap between what is taught and the learners' actual needs has widened. The education system still heavily relies on the 19th - 20th century approaches when it comes to educating the younger generation; whereas the technology integration, which has been massively adopted across the country, has been erroneously perceived as the only solution to the existing problems. Undeniably, educators should use technology in the education process, yet they should have the exact purpose of why they are doing it and the vision of how it is going to answer their learners' needs. However, the central focus at present should be helping learners become emotionally intelligent, or, in Brené Brown's words, emotionally literate. Similarly, educators should foster flexibility and cognitive agility so that learners can be able to effectively function in the 21st century society, in which the biggest problem might not be their ability to think, but their ability to constantly rethink the habitual patterns.*

Keywords: *education, emotional intelligence, emotional literacy, rethinking, social and emotional learning.*

The extremely fast technological development in the 21st century context has had a tremendous impact on the way people feel, think, and live. Undeniably it has substantially facilitated people's lives; yet, it has also been challenging in terms of redefining the new way of accessing the information. Although it was meant to contribute to people's intellectual and social development, the reverse appears to have happened.

In his book *The Death of Expertise*, Nichols (2017) warns against the consequences of digitalization. Although people have had access to an enormous amount of information, they seem to have resisted learning. Otherwise said, they have refused to develop intellectually. Nichols (2017) claims:

The Internet is a magnificent repository of knowledge, and yet it's also the source and enabler of a spreading epidemic of misinformation. Not only is the Internet making many of us dumber, it's making us meaner: alone behind their keyboards, people argue rather than discuss, and insult rather than listen. (p. 9)

Nichols' stance is rather radical. Yet, one cannot help noticing the present attitudes and tendencies of the younger generation, in particular, who seems to have delegated some of the functions of their brain to the Internet. For example, they do not develop their memory as they know they can have access to the information at all times. Having access to the information and processing it are two different things. People can show sound, independent judgment only if they have acquired profound knowledge. This knowledge is the result of complex processes that involve above all memorization.

This seems rather reasonable as every teacher is familiar with Bloom's taxonomy, where remembering is placed at the very bottom of the pyramid, meaning that it is the foundation on which other cognitive processes are built. Indeed, one cannot develop higher order thinking skills without having developed lower order thinking skills (Condrat, 2018). One can't analyze and evaluate

¹ Viorica CONDRAT, PhD, Associate Professor Faculty of Philology Alecu Russo Balti State University viorica.condrat@usarb.md <https://orcid.org/0000-0002-7779-0587>

something in order to form a judgment if they have not memorized the knowledge that will allow them to think critically. However, what scholars like Nichols appear to emphasize is that remembering is not that developed as it should be so that learners can think critically and independently.

The book strikes a chord with teachers who are all too eager to tend to wholeheartedly agree with that. From my research log where I put down the summaries of interactions I have with both teachers and students, it appears that there is a gap between teachers and learners. Most teachers tend to complain about learners' inability to think independently, but above all to be autonomous learners (Condrat, 2021).

On the other hand, learners name teachers' lack of understanding and support as well as their inflexibility as main causes of their reluctance to be involved in the education process. Students claim that they are demotivated and discouraged particularly when they are expected to give answers to open-ended questions targeting their ability to think critically. It appears that teachers expect students to answer the way they think is right without guiding the learners in the process of discovering the answer. All this contributes to the disruption of the education process leading to the disengagement and frustration of all the parties involved, who can end up being engaged in some of the games Berne described in his famous book *Games People Play* (1964).

These are not didactic games meant to boost learners' skills. These are psychological games that are destructive and do not help create the optimal environment for the education to take place. The purpose of such games is varied, some are to find solace in putting the blame on other people, others - to promote what eventually develops into whataboutism. Berne did not examine these games in the classroom, but they definitely happen, and children start playing some of them at an early age.

Games like those do not create the friendly and safe atmosphere that helps create rapport. When teachers and learners manage to create safe environments, the education process thrives. It is vital to establish rapport as this is what any education institution should prioritize. Schools / universities offer the context in which social skills are built and developed. Being social is the essential component of our existence. In his book *Social: Why Our Brains Are Wired to Connect*, Lieberman (2013) challenges the well-known Maslow's hierarchy of needs by claiming that social needs should come first, before physiological needs, a point he tries to prove throughout his book.

It is probably worth quoting here the famous American author, Maya Angelou, who said: "I've learned that people will forget what you said, people will forget what you did, but people will never forget how you made them feel." Establishing and maintaining social relationships is directly linked to the ability to be aware of one's own and others' emotions. At the end, "we're not thinking machines that feel, we're feeling machines that think" (Damasio, as cited in Brown, 2018, p. 43).

Another important factor to remember is that the teacher has a pivotal role of being the more knowledgeable other (MKO) and facilitating the learner's cognitive development so that they become more autonomous. The teacher guides the learner while covering the distance between what they can do without assistance and what they can do with the help of a MKO, otherwise known as the zone of proximal development, a term introduced by Lev Vygotsky and which is still valid. The renowned scholar also believed that cognitive development is facilitated by the interaction the learners have while solving a problem. Thus, learning happens through interaction which contributes to a malteratelar development of the learner's personality and not only to knowledge acquisition. This is why it is important that these interactions happen in psychologically safe settings.

Goleman (2020) believes that the primary role of schools is to help learners develop emotional and social competence. In his words, '[school] offers a place to reach children with basic lessons for living that they may never get otherwise' (Goleman, 2020: p. 247). Consequently, teachers should rethink their traditional view on the purpose of education and what their role is.

Brown (2018) considers teachers as some of the most important leaders in learners' lives whose ethical call is to create safe psychological spaces, as this will help learners acknowledge their

vulnerability, rumble with it, and progress. Growing emotionally literate learners means growing more daring and curious learners, who will definitely understand that education is a lifelong process, and not an end point. In particular, she states:

We must be guardians of a space that allows students to breathe and be curious and explore the world and be who they are without suffocation. They deserve one place where they can rumble with vulnerability and their hearts can exhale. And what I know from the research is that we should never underestimate the benefit of a child of having a place to belong - even one - where they can take off their armor. It can and often does change the trajectory of their lives. (Brown, 2018: p.13)

The acclaimed American researcher on shame and vulnerability, puts special emphasis on the development of emotional literacy if teachers are committed to help their learners succeed. They should never reward armored behaviors like perfectionism, emotional stoicism, numbing, cynicism, fear, and avoidance of tough conversations. Such behaviors contribute to the learners' becoming disembodied from their emotions. This will eventually backfire as learners will not be able to properly recognize the physical feeling created by a concrete emotion ending up losing control, not gaining it. This is the period when the decision-making process is guided by emotions which can result in bad behavior. Being emotionally literate will only contribute to the learners' motivation to develop the fundamental skills through grounded practice. Indeed, one cannot concentrate and stay focused on the task at hand if they cannot manage their emotions properly.

Goelman (2020) introduced another quite popular term at present, i.e. emotional intelligence. Simply put, this is a person's ability to recognize emotions in oneself and others. The key element is to develop awareness of one's own emotions first as it is impossible to recognize them in others if they can't name them in themselves. This is how empathy is developed. Thus, the biblical phrase 'thou shalt love thy neighbor as thyself' becomes even clearer.

One might righteously ask themselves: how difficult can it be? The biggest problem is that modern societies have promoted the feelings of shame and fear. Teachers might not be at ease talking about their feelings, as a result they are not prepared for social and emotional learning programs.

When it comes to learners, they'll admit that they have been shamed at school for the way they look, behave, and talk. This fosters fear and other armoring feelings that can lead sometimes to quite disruptive behaviors. And this gets us back to what I quite often hear teachers say: 'You simply can't understand the way they are at present.' Teachers might be surprised to find out that students feel just the same way about them. So the gap between them keeps growing with no future prospect of bridging it. This might lead us to assume that teachers can be just as disconnected from their emotions as their learners are. As seen, one should first develop emotional intelligence in themselves before developing it in others. Hence, teachers should be helped on the way.

Goleman sees emotional intelligence as consisting of four elements: self-awareness, self-management, social awareness, and relationship management. By being able to acknowledge one's emotions, a person can manage their behavior in more productive ways. People with high emotional intelligence tend to be motivated people as they are better at self-regulating themselves. They feel emotionally balanced, being able to adapt to new situations and challenges better. Their outlook is rather positive and this contributes to their achievements.

On a social level, such people can empathize and create strong relationships with others. They are good at conflict solving, influencing and inspiring others. Such people can guide, coach, and inspire. And isn't this what teachers should do?

The principles of Social and Emotional Learning (SEL) have been developed to assist educators in the process. SEL is based on Goleman's theory. The skills that are fostered are: self-awareness, self-management, social awareness, relationship awareness, and responsible decision making. The purpose is to scaffold the learners' intellectual development as well as their emotional intelligence. Educators should view their role as essential in shaping learners' identities and their emotional wellbeing. Schools should be considered the optimal environments where learners establish and

maintain relationships, where they develop the ability to empathize and socialize with others to achieve personal and collective goals.

By applying the principles of SEL to the education process, learners will be helped to recognize their emotions, control their impulses, stay focused on tasks, increase their motivation, and problem solve. As a result the negative technological impact on the learners' cognitive development could be diminished. People were talking about disconnection and a sense of alienation even before the COVID-19 pandemic, yet after 2020 the seriousness of the crisis became even more obvious (Condrat, 2020). Hence, educators should rethink the way they approach the education process and create safe educational environments where learners will be able to develop their cognitive and emotional skills.

Although Nicholls (2017) was quite critical in his book and provided the necessary evidence to prove his point, the question that one might ask themselves is: 'Wasn't he also a victim of the confirmation bias he mentioned in his book?' Indeed, whenever embracing a certain point of view there might be the pitfall of not observing one's own blind spots. In order to avoid this, one should keep a flexible mind, and always question the validity of one's own claims. Teachers might also have to tackle this issue. It is rather challenging to change one's own deep-seated beliefs, it is much easier to keep the other in the wrong, being guided by the confirmation and desirability biases.

Hence, it is vital to help teachers rethink their old deep-seated beliefs on education. They should realize the pivotal role they have in their learners' cognitive and emotional intelligence development. However, they should start with themselves by developing emotional intelligence in themselves first. This change should be supported by the Ministry of Education which should train teachers to become emotionally literate.

References:

1. Berne, E. (1964). *Games People Play: The psychology of human relationships*. Penguin Books.
2. Brown, B. (2018). *Dare to lead: Brave work. Tough conversations. Whole hearts*. London: Vermilion.
3. Condrat, V. (2021). *A personal reflection on the benefits of doing action research*. In "Empowering English language educators through action research", virtual international spring symposium proceedings. VII Virtual International Spring Symposium Proceedings. Balti: Tipografia din Balti. 39-54.
4. Condrat, V. (2020). Developing learners' soft skills in the time of a pandemic. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Umanistice) 134 (4)*, 37-40.
5. Condrat, V. (2018). Helping students develop higher order thinking skills. In *The use of modern educational and informational technologies for the training of professional competences of the students in higher education institutions (conference proceedings)*. Profadap, Tipografia din Bălți. 238-242.
6. Goleman, D. (2020). *Emotional Intelligence: Why it can matter more than IQ*. Bloomsbury Publishing.
7. Grant, A. (2021). *Think Again: The power of knowing what you don't know*. New York: Viking.
8. Lieberman, M. (2013). *Social: Why Our Brains Are Wired to Connect*. Crown Publishing Group.
9. Nichols, T. (2017). *The Death of Expertise: The Campaign against Established Knowledge and Why It Matters*. New York: Oxford University Press.

AVANTAJELE FORMĂRII CONTINUE A PROFESIONIȘTILOR MEDIA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE A REPUBLICII MOLDOVA

CZU: 378.126:374.1:070(478)

Natalia BEREGOI¹,
Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. *The continuous training of media professionals is an imperative in the conditions of the accelerated and current development of the media field. The evolution of information technologies and social networks have catalyzed major changes in the mass media and conditioned the adaptation of journalists to the trends and preferences of media products consumers. In the context of these transformations, it became necessary to establish a training entity that would contribute to the support and continuous training of the journalists of the public broadcaster of the Republic of Moldova in its effort to keep up with the changes in the media environment. Consequently, the Continuing Training Center of the "Teleradio-Moldova" Company organized training courses for media professionals employed by national private and regional public media service providers, significantly contributing to the improvement of the media product and the adaptation of journalists to media market requirements.*

Recently, the Republic of Moldova received the status of a candidate state for integration into the European Union, making it necessary and important for society that the events organized by the institutions of the European Union are reflected in the local mass media. Thus, an adequate and complex training of journalists is absolutely necessary to be able to cover the meetings and major events of the European Union institutions, especially related to the European integration efforts of the Republic of Moldova.

Keywords: *continuous training, European affairs, European integration, mass media, training center, media professionals.*

REZUMAT. *Formarea continuă a profesioniștilor media este un imperativ în condițiile dezvoltării accelerate și actuale a domeniului mediatic. Evoluția tehnologiilor informaționale și rețelelor sociale au catalizat schimbări majore în mass-media și condiționat adaptarea jurnaliștilor la tendințele și preferințele consumatorilor de produse mediatice. În contextul acestor transformări a devenit necesară înființarea unei entități de instruire care va contribui la susținerea și formarea continuă a jurnaliștilor radiodifuzorului public din Republica Moldova în efortul său de a ține pasul cu schimbările mediul mediatic. Consemnativ, Centrul de instruire continuă al Companiei "Teleradio-Moldova" a organizat instruirii și pentru profesioniștii media angajați ai furnizorilor de servicii media private naționale și publice regionale, contribuind semnificativ la îmbunătățirea produsului mediatic și adaptarea jurnaliștilor la cerințele pieții mediatice.*

Recent, Republica Moldova a primit statutul de stat candidat la integrarea în Uniunea Europeană, devenind necesar și important pentru societate ca evenimentele organizate de instituțiile Uniunii Europene să fie reflectate în mass-media autohtonă. Astfel, devine absolut necesară instruirea corespunzătoare și complexă a jurnaliștilor pentru a fi capabili să mediatizeze reuniunile și evenimentele majore ale instituțiilor Uniunii Europene, în special legate de eforturile de integrare europeană a Republicii Moldova.

Cuvintele-cheie: *instruire continuă, Afaceri europene, Integrare Europeană, mass-media, centru de instruire, profesioniști în mass-media.*

1. Introducere

Dezvoltarea tehnologiilor informaționale contemporane și apariția mediei sociale au condiționat apariția schimbărilor în domeniul mass-mediei tradiționale. Instituțiile mediatice au pierdut teren, odată cu dezvoltarea rețelelor de socializare, videoblog-urilor, influencerilor care au devenit un concurent pentru ele, ca surse de informare, educare și distracție a publicului. Aceste schimbări au condiționat regândirea activității multor instituții mediatice. În consecință, acele instituții care au conștientizat necesitatea schimbărilor iminente s-au reformat și acceptat că pentru

¹ Natalia BEREGOI¹, dr., lect. universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării, Departamentul Comunicare și Teoria Informării, Chișinău, Republica Moldova. E-mail: natalia.beregoi@usm.md.

supraviețuirea sau dezvoltarea lor este necesară orientarea către piață și instruirea continuă a profesioniștilor media. Mulți radiodifuzori din lume s-au adaptat acestei tendințe, conștientizând că investirea în resursele lor umane poate aduce beneficii pe termen lung.

Reieșind din considerentul că nu există reguli obligatorii la nivelul Uniunii Europene (UE) pentru mijloacele de informare în masă și nici un model prevalent în acest sens, există o varietate de modele conform cărora mass-media din diferite țări organizează acțiunea de educare a angajaților lor și a altor părți interesate. În funcție de aria de competență, finanțare și alte aspecte specifice la nivel corporativ și de organizare, precum și în funcție de obiectivele educaționale, un centru de instruire își organizează activitățile educaționale fie în cadrul administrării resurselor umane sau ca sferă separată de activitate, complementară nu doar administrării resurselor umane, ci și activităților care promovează inovarea.

Informațiile prezentate se vor axa preponderent pe activitatea Centrului de instruire continuă (CIC) a radiodifuzorului public, creat în anul 2017 cu misiunea de a instrui și califica proprii salariații și de a-i perfecționa profesional continuu, ținând cont de necesitățile specifice de instruire a personalului IP Compania „Teleradio-Moldova” (TRM). Astfel contribuind la îmbunătățirea cuantificabilă a profesionalismului și competențelor salariaților săi, eficiența activității acestuia se va regăsi în calitatea superioară a produselor mediatice (Strategia, p.3).

Justificarea pentru înființarea unui centru de instruire continuă s-a axat pe eforturile radiodifuzorului public din Republica Moldova de a ține pasul cu mediul mediativ și social care evoluează și se schimbă rapid pentru a-și îndeplini în continuare obiectivele statutare.

Instruirile continue, bine concepute pot ajuta profesioniștii din mass-media:

- să înțeleagă și să reacționeze mai bine la provocările mediului digital care sunt mereu complexe;
- să asigure în continuare relevanța pentru public, inclusiv pentru publicul tânăr, prin elaborarea unui conținut relevant din punct de vedere cultural, pentru toate grupurile socio-demografice;
- să asigure transparența și răspunderea în ceea ce privește utilizarea fondurilor publice;
- să consolideze și să dezvolte economia creativă la nivel național.

Dat fiind aspirațiile de integrare europeană ale Republicii Moldova, s-a acordat o atenție deosebită formării în ceea ce privește chestiunile legate de afacerile europene. Cursul ”Relatări despre afacerile europene” s-a înscris în lista de priorități de instruire continuă a jurnaliștilor. Obiectivele cursului respectiv reprezintă familiarizarea jurnaliștilor (reporteri știri, editori, redactori, producători) cu arhitectura Uniunii Europene, crearea de abilități de a utiliza resursele mass-media ale instituțiilor europene, adaptarea limbajului oficial al UE pe înțelesul cetățeanului de rând, și, nu în ultimul rând, înțelegerea importanței relatărilor informațiilor UE, cu interes sporit pentru publicul din Republica Moldova.

Formarea a inclus chestiuni legate de specificul relatării jurnalistice despre instituțiile europene, asemănările și deosebirile dintre instituții, specificul serviciilor de presă europene. Totodată, axându-se pe cunoștințele acumulate anterior, cursul a accentuat aplicabilitatea utilizării resurselor mass-media ale instituțiilor europene. Materialele video/audio, imaginile pot fi preluate gratuit, în regim non-stop, ceea ce ar putea contribui la îmbogățirea conținutului TV/radio al TRM, dar și la difuzarea rapidă a știrilor breaking news sau din surse originale europene, fără utilizarea intermediarilor.

Premisa apariției acestui curs a fost necesitatea de omitere a greșelilor/erorilor făcute de către reporteri, redactori, producători în cadrul procesului de realizare a materialului jurnalistice de informare despre afacerile europene. Aceștia deseori confundau nu doar denumirea, dar și funcția, sediul, scopul și jurisdicția unor organizații internaționale și instituții europene. Reieșind din aceasta, cursul a inclus sesiuni teoretice și practice, în cadrul cărora li s-a format abilități de accesare a portalurilor media și de redactare a știrilor instituțiilor europene pe înțelesul cetățeanului de rând din Republica Moldova.

Sesiunile teoretico-practice au inclus prezentări (prelegeri de scurtă durată) despre *Arhitectura instituțională a Uniunii Europene, Istoricul democrației europene: cum se iau deciziile în UE și*

Politica Europeană de Vecinătate și Parteneriatul Estic. În ceea ce privește sesiunile practice, ele s-au diferențiat prin rolul atribuit participanților. Astfel, la sesiunile despre *Erorile făcute de mass-media, Resursele media din UE disponibile, Cum relatăm despre UE: surse și resurse, serviciile de presă, resurse video/audio online, transmisiuni în direct*, participanții au notat informațiile, adresând întrebări de precizare, fără implicarea lor în conținut. Contrar, în cadrul sesiunilor *De ce relațiile despre UE sunt importante pentru Moldova, Înregistrarea și logarea pe portalul web al Consiliului European, Parlamentului european, accesarea arhivei acestor resurse, redactarea unei știri oficiale a Comisiei Europene pe înțelesul cetățeanului de rând din RM și scrierea unui material de presă legat de UE*, participanții activi au fost cursanții, ei având totală libertate de exprimare și selectare a materialelor informative și prezentarea lor, dar și decizia de a selecta cea mai reușită versiune a știrii.

Prin intermediul acestui curs s-a dorit formarea la cursanți a deprinderilor de accesare și utilizare a conținutului audio/video direct din sursele instituțiilor europene, a competențelor de identificare și analiză a materialului informativ despre instituțiile europene. Cunoștințele obținute îi vor ajuta să identifice greșelile, făcute de alte surse de informare intermediare, de unde s-au informat anterior.

Metodologia de predare a inclus o serie de metode și tehnici, care s-au alternat pentru captarea și menținerea atenției cursanților. Printre acestea se înscriu:

1. *Metode de transmitere și însușire a cunoștințelor* – au fost folosite procedee precum, explicația, descrierea, conversația, demonstrația.

2. *Metode de explorare și descoperire* – și anume explorarea directă și cea prin intermediul substitutelor realității. Principalul procedeu fiind demonstrația cu ajutorul imaginilor și înregistrărilor video.

3. *Metode bazate pe acțiune și simulare* – exercițiul, studiul de caz, lucru în grup, jocul de competiție, învățarea bazată pe simulare. Acestea au fost folosite când cursanții au accesat și audiat materiale audio cu ajutorul motorului de căutare, au redactat o știre oficială a Comisiei Europene pe înțelesul cetățeanului de rând din RM, au dezbătut cea mai potrivită versiune a știrii și au propus tema unui material de presă legat de UE care să fie interesant pentru cetățeanul de rând.

Totodată, au fost folosite metodele de recapitulare cognitivă, comunicare bidirecțională și evaluare sumativă.

Categoria de vârstă a participanților și experiența de muncă în domeniul jurnalistic a fost diferită. Au fost instruiți tineri, angajați în calitate de reporteri știri, pentru care utilizarea computerului și a resurselor mass-media în format online este o activitate cotidiană și firească. Totodată, unii beneficiari ai cursului au avut experiență vastă în domeniul jurnalismului și mai puțină în utilizarea versiunilor online a conținutului media. Deși a existat o diferență de utilizare anterioară a resurselor media online, majoritatea beneficiarilor cursului au participat activ la sesiunile practice, reușind la final să demonstreze că au obținut cunoștințe și abilități de accesare a resurselor media ale portalurilor instituțiilor europene.

Participanții la instruire au completat la final un chestionar de evaluare. Ei au menționat că trainingul este necesar și util. Au existat doar comentarii pozitive. Menționăm unele din ele: „*Orice training ne împropătează cunoștințele și ne face să fim mai bine informați într-un domeniu dat*”, „*Interesant. Informație scurtă, dar necesară procesului de muncă în domeniul media. Ar fi recomandabil să efectuăm vizite la instituțiile europene*”, „*Folosirea mai multor tehnici de predare a fost foarte benefică, deoarece a fost mult mai simplu să reținem informația*”.

Centrul de instruire continuă a organizat în anul 2021 o serie de instruirii pentru jurnaliștii radiodifuzorului public, dar și ai unor instituții media private. Din cauza restricțiilor COVID 19, multe din instruirii au avut loc în format online. Dar aceasta nu a redus din activitatea centrului, care a organizat 35 de traininguri la care au participat jurnaliști începători și cu experiență, angajați ai radiodifuzorului public, dar și alte instituții media de pe întreg teritoriul țării. Cursurile organizate pot

fi divizate în 3 categorii: cursuri susținute de formatori interni, de formatori externi și/sau în colaborare cu instituții naționale și internaționale și cele organizate în cadrul proiectului „Consolidarea comunității creative a generației viitoare de jurnaliști și profesioniști mass-media din Republica Moldova” (Raportul anual, p. 76).

La finalul fiecărui curs de instruire participanții au îndeplinit un chestionar de evaluare. Pe parcursul anului 2021, 486 de participanți au completat chestionarele propuse de echipa Centrului de instruire continuă. Chestionarele au fost elaborate cu scopul de a primi feedback de la beneficiarii instruirilor în vederea cunoașterii nivelului de apreciere a trainerilor, a informației propuse, a cursurilor de instruire, dar și a activității CIC în general. Prelucrarea acestora relevă că fiecare curs de instruire contribuie benefic la creșterea profesională a jurnaliștilor.

Analiza chestionarelor denotă faptul că au fost atinse obiectivele propuse. Participanții apreciază actualitatea temelor în general și a subiectelor în particular, menționând că materialul propus a fost bine structurat și prezentat pe înțelesul tuturor, iar sesiunile de întrebări și răspunsuri au amplificat gradul de înțelegere a informației oferite de către trainer, personalizând răspunsurile și adaptându-le nevoilor participanților. Răspunsurile la întrebarea *Cât de bine a fost structurat și prezentat materialul?*, unde cifra 1 este calificativul cel mai slab, iar 5 – cel mai înalt, au fost introduse în graficul din fig. 1.

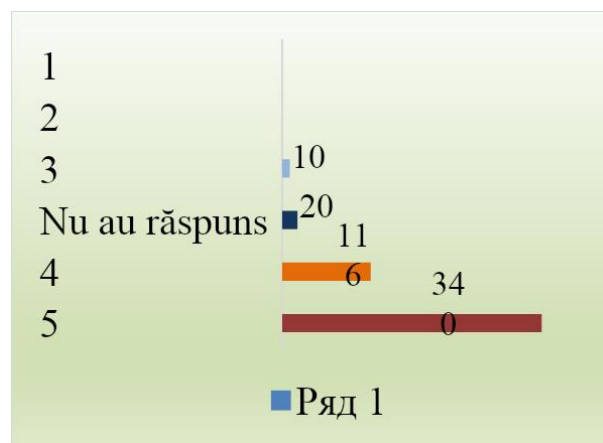

Fig. 1. Structurarea și prezentarea materialului

Respondenții au apreciat și prestația formatorului, pentru fiecare curs în parte, iar majoritatea participanților la instruire au apreciat formatorii cu calificativele cele mai înalte. Răspunsurile la întrebarea *Pe o scară de la 1 la 5, unde 1 este calificativul cel mai slab, iar 5 – cel mai înalt, cum apreciați prestația formatorului?* au fost introduse în graficul din fig.2. Participanții au apreciat experiența formatorilor și felul în care s-au organizat trainingurile, faptul că li s-a oferit posibilitatea de a se exprima liber, de a adresa întrebări și primi răspunsuri. A fost menționat faptul că trainerii au oferit informația compact și dinamic în termeni accesibili și bine argumentați. A fost apreciată abordarea profesionistă și capacitatea de a interacționa calitativ cu participanții.

Fig. 2 Prestația formatorului

În graficul din fig. 3 au fost introduse răspunsurile la întrebarea *Cum ați evalua conținutul general al cursului?*, cursurile au fost evaluate cu calificative înalte de către majoritatea respondenților. Astfel 286 de participanți consideră că conținutul a fost foarte bun, 171 – bun, 19 – satisfăcător, iar 10 nu au răspuns la această întrebare.

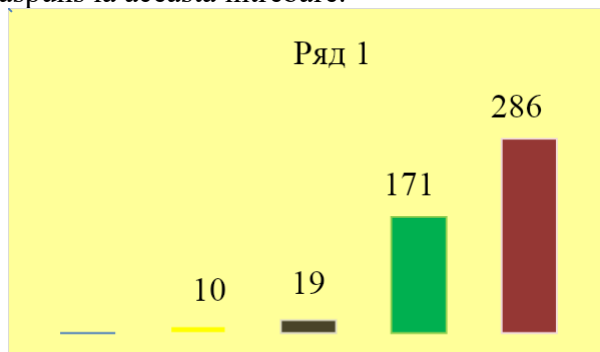

Fig. 3 Calitatea conținutului cursului

În chestionare a fost introdusă și întrebarea *Cât de utilă a fost informația acumulată la training pentru necesitățile dvs. profesionale?*, respondenții la chestionar au menționat că informația oferită pe durata zilelor de training este utilă și imediat aplicabilă în activitatea profesională, fiind actualizate cunoștințele în domenii specifice de activitate, iar participarea la cursuri va îmbunătăți calitatea produselor mediatice și emisiunilor produse de către participanți. În baza răspunsurilor participanților a fost realizat graficul din fig. 4.

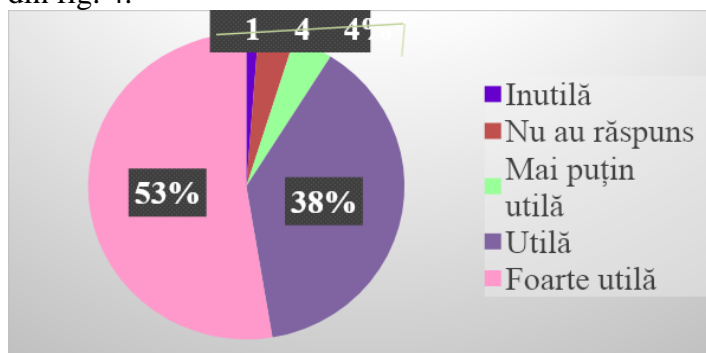

Fig. 4 Utilitatea informației

Cât de des trainerul v-a oferit șansa să participați la discuții? – întrebare care a fost introdusă în chestionar cu scopul de a stabili în ce măsură, pe parcursul trainingurilor, participanților li s-a oferit șansa de a interacționa și a se implica în discuții. Răspunsurile sunt introduse în graficul din fig. 5 și demonstrează faptul că trainingurile au fost interactive, iar participanților li s-a oferit posibilitatea de a adresa întrebări și a participa la discuții. Trainerii au oferit participanților șanse de a-și expune opiniile implicându-i în discuții și deliberări pe marginea subiectelor, ceea ce a contribuit la sporirea interesului față de informația prezentată și asimilarea acesteia nu doar prin ascultare, dar și prin metode participative de lucru.

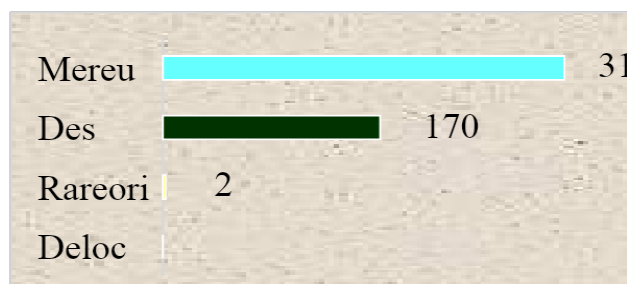

Fig. 5 Participarea la discuții

Totodată, respondenții la chestionar au avut de apreciat și activitatea Centrului de instruire continuă, oferind răspunsuri la întrebarea *Cum evaluați activitatea administrativă și logistică a Centrului de instruire continuă?*. Cea mai mare parte a respondenților au apreciat activitatea CIC cu calificative înalte. Răspunsurile la această întrebare au fost introduse în graficul din fig. 6. Participanții au menționat că trainingurile au fost bine organizate.

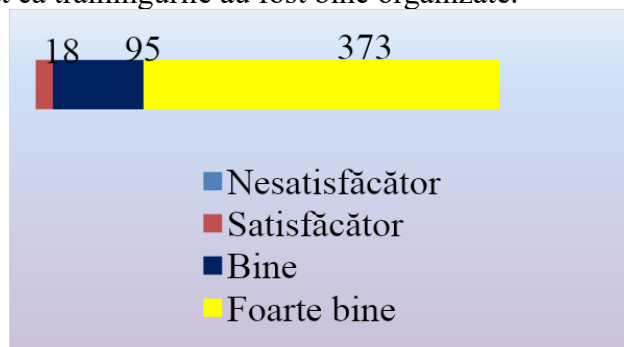

Fig. 6 Activitatea Centrului de instruire continuă

Analiza chestionarelor denotă faptul că participanții apreciază actualitatea temelor în general și a subiectelor în particular, menționând că sesiunile de întrebări și răspunsuri au amplificat gradul de înțelegere a informației oferite de către trainer, personalizând răspunsurile și adaptându-le nevoilor participanților.

În chestionare a fost introdusă și întrebarea *Cât de utilă a fost informația acumulată la training pentru necesitățile dvs. profesionale?*, respondenții la chestionar au menționat că informația este utilă și imediat aplicabilă în activitatea profesională, fiind actualizate cunoștințele în domenii specifice de activitate, iar participarea la cursuri va îmbunătăți calitatea produselor mediatice și emisiunilor produse de către participanți. Jurnaliștii respondenți consideră că instruirea continuă este absolut necesară și benefică. Totodată, pe lângă beneficiile cognitive ale sesiunilor de instruire participanții menționează și crearea/menținerea relațiilor interumane, ca rezultat al interacțiunii în cadrul cursurilor.

Sondajele realizate anual în cadrul centrului de instruire, au arătat că există un interes relativ mare din partea profesioniștilor media pentru educație, însă atunci când se organizează cursurile, angajamentul lor efectiv poate fi diferit. Una dintre provocările pe care trebuie să le abordeze un angajator este motivarea angajaților pentru educație. Salariile mici și necompetitive, un sistem de recompensare rigid (sau inexistent), tehnologiile și echipamentele învechite, îmbătrânirea personalului și fluctuația mare a tinerilor și a majorității angajaților calificați contribuie la un nivel redus de motivare în câmpul muncii. Problemele structurale esențiale semnificative legate de gestionarea resurselor umane nu pot fi rezolvate într-un timp foarte scurt. Tinerii angajați ar putea fi mai nerăbdători să învețe, însă totodată mai predispuși să migreze spre alți angajatori media după ce au dobândit cunoștințele necesare și valoarea lor a crescut pe piața locurilor de muncă în sectorul mass-media.

Astfel, propunem câteva **recomandări**, pentru a spori motivația profesioniștilor media de a participa la formarea continuă în domeniu:

- Cursuri specifice adresate celor mai motivați angajați;
- Axarea pe cursuri care să formeze competențe ce pot fi transpuse rapid și eficiente în activitățile cotidiene (în caz contrar se generează frustrări);
- Pentru anumite cursuri, introducerea participării obligatorii în rândul obligațiilor de muncă;
- Corelarea cu descrierea posturilor și catalogul de competențe al fiecărui tip de post;
- Corelarea cu analiza anuală regulată a performanței angajaților și eventual acordarea unei prime sau creșterea salariului;
- Introducerea de teste după cursuri - pentru o dedicare mai bună obiectivelor formării și în scop de evaluare;

- Comunicarea și promovarea internă a educației ca fiind valoroasă și utilă;
- Prioritate la cursuri participative și bazate pe proiecte;
- Angajarea formală a beneficiarilor de a rămâne în companie pentru o anumită perioadă de timp sau de a returna costurile aferente cursurilor predate.

În **concluzie**, instruirile continue ale profesioniștilor media vizează consolidarea profesionalismului mediatic, a motivării, a creativității și a inovării în vederea îmbunătățirii calității produselor mediatic. Formarea continuă trebuie să aibă la bază necesitățile de instruire ale profesioniștilor media, exprimate anual prin completarea Chestionarului de evaluare a necesităților de instruire. Totodată, trebuie să includă și necesitățile pieții mediatic, tendințele în tehnologiile digitale, dezvoltare personală. Împreună doar pot crea o listă de necesități de instruire continue în domeniul mediatic, la fel ca planificarea și implementarea unui sistem de evaluare a sustenabilității acestor instruirii la nivel instituțional, pentru măsurarea indicelui rentabilității.

În acest moment crucial, când Republica Moldova a primit statutul de stat candidat la integrarea în Uniunea Europeană, este important să se reflecteze în mass-media evenimentele din domeniul UE. Acest lucru va permite asigurarea faptului că publicul este bine informat, are o bună înțelegere a ceea ce implică acest lucru pentru procesele de reformă ale țării. Mai mult ca atât, se consideră că jurnaliștii nu doar vor informa publicul despre UE, ci vor fi un element al controlului public necesar asupra puterii și un instrument de diplomatie publică. O astfel de semnificație se concentrează pe rolul comunicării în susținerea noilor forme de angajament internațional și este absolut necesară instruirea adecvată și complexă a jurnaliștilor pentru a fi capabili să mediatizeze reuniunile și evenimentele majore ale instituțiilor UE, în special legate de eforturile de integrare europeană a Republicii Moldova și de evoluțiile regionale, precum și de a educa publicul cu privire la procesul de integrare europeană a Republicii Moldova.

Referințe:

1. Evenimentele organizate de către Centrul de instruire continuă. [on-line:] <https://trm.md/ro/cic> (accesat la 09.09.2022)
2. Raport anual de activitate al IP Compania "Teleradio-Moldova" pentru anul 2021. [on-line:] https://trm.md/files/documente/rapoarte/rapoarte-de-activitate/2021%20RAPORT%20DE%20ACTIVITATE%20AL%20IP%20COMPANIA%20TELERADIO-MOLDOVA_27801.2022.pdf 114 p. (accesat la 09.09.2022)
3. Raportul de evaluare a necesităților de instruire a persoanelor de creație a IP Compania "Teleradio-Moldova" pentru anul 2021. Ianuarie 2021. 15 p.
4. Regulamentul de organizare și funcționare a Centrului de instruire continuă. Mai, 2021. [on-line:] <https://trm.md/ro/regulament> (accesat la 10.09.2022).
5. Strategia și planul de acțiuni pentru înființarea și asigurarea funcționării Centrului de instruire continuă din cadrul Companiei "Teleradio-Moldova" (2017-2022). 27 p. [on-line:] <https://trm.md/ro/strategie> (accesat la 10.09.2022).

METODE FINANCIARE DE STIMULARE A ACTIVITĂȚII INOVAȚIONALE ȘI INTERACȚIUNEA SUBIECȚILOR ACTIVITĂȚII VENTURE DIN REPUBLICA MOLDOVA

CZU: 005.591.6 + 658.148(478)

Viorica UNGUREANU¹,
Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. *The contemporary economy must respond to the challenges of society, the environment, and the need for development and innovation in various fields, and in order to achieve performance, an interaction of the state with the business environment is necessary in order to finance and stimulate innovative activity. The role of innovations in the development of the country presupposes the existence of an appropriate legal framework, the developed institutional framework, which ensures sustainable management of innovation through the evaluation of state policies for the definition of priorities and the analysis of the real situation that would respond to the needs of society but would also bring a super-profit for all subjects involved in the innovation process. In this sense, it is necessary to establish a constructive collaboration between the state and the business environment, because the innovative project (IP) is considered to be a risky one. In order to effectively use the IP financing program, a special mechanism for structuring free financial resources, or venture funds, whose activities are often stimulated and balanced by the state, must be developed and used. In the study, the author formulated a hypothesis: as a result of the effective cooperation of the state with the business environment, based on responsibility, systematic review, reporting and monitoring mechanisms, through the allocation of subsidies, the implementation of (IP), the financing of the activity with venture capital (risk), entities, can earn a higher income, and this leads to the payment of more taxes and fees in the state budget. The main purpose of venture financing is for the financial resources of investors (private entrepreneurs, funds, banks, government, state) and the possibilities of entities (original ideas and technologies) to come together in order to manage the business to obtain a super-profit.*

Keywords: *innovation activity, Innovation Project, Venture capital, Venture Funds, business-angels, financing, investments*

REZUMAT. *Economia contemporană, trebuie să răspundă provocărilor societății, a mediului, a necesităților de dezvoltare și inovare în diverse domenii, iar pentru a obține performanțe, este necesară o interacțiune a statului cu mediul de afaceri în vederea finanțării și stimulării activității inovaționale. Rolul inovațiilor în dezvoltarea țării, presupune existența unui cadru legal adecvat, cadrul instituțional dezvoltat, care să asigure un management durabil al inovării prin evaluarea politicilor statului pentru definirea priorităților și a analizei situației reale care ar răspunde la necesitățile societății, dar și ar aduce un super-profit pentru toți subiecții implicați în procesul de inovare. În acest sens, este necesar de stabilit o concluzie constructivă între stat și mediul de afaceri, deoarece proiectul inovațional (PI), este considerat ca fiind unul riscant. Pentru a utiliza eficient programul de finanțare a PI, trebuie elaborat și utilizat un mecanism special de structurare a resurselor financiare libere, sau fonduri venture, ale cărui activități este deseori stimulat și echilibrat din partea statului. În cadrul studiului, autorul a formulat o ipoteză: ca urmare a unei concluzii eficiente a statului cu mediul de afaceri, bazată pe responsabilitate, revizuire sistematică, mecanisme de raportare și monitorizare, prin alocarea de subvenții, implementarea de (PI), finanțarea activității cu capital venture (de risc), entitățile, pot câștiga un venit mai mare, iar aceasta, duce la achitarea mai multor impozite și taxe în bugetul de stat. Scopul principal al finanțării venture este ca resursele financiare ale investitorilor (antreprenori privați, fonduri, bănci, guvern, stat) și posibilitățile entităților (idei originale și tehnologii) să se reunească în vederea administrării businessului de a obține un super-profit.*

¹ Viorica UNGUREANU, doctorandă USM, Școala doctorală de Științe Economice "Contabilitate, audit, analiză economică", Contabilă șefă la Broker Asigurare-Reasigurare "Capital Broker" SRL, Chișinău, Republica Moldova e-mail: vioricaungureanu.dreptate@gmail.com; vioricaung@mail.ru, +37369388002, <https://orcid.org/0000-0002-2874-439X>

Cuvinte cheie: *activitate inovațională, proiect inovațional, capital venture (de risc,) fonduri venture, Business-angels, finanțare, investiții.*

Clasificare JEL: *M 41, H 20*

1. Introducere

În economia actuală și modernă, bazată pe cunoaștere și pe digitalizarea activităților umane, rolul inovației este unul important și influențează radical dezvoltarea tuturor domeniilor economice (Bernela și Levy, 2017; Stenholm, 2011; McKelvie și Wiklund, 2010; OECD, 2010; Walde și Woitek, 2004). Potrivit lui G.M. Grossman și E. Helpman (2001), economia mondială contemporană se caracterizează prin două particularități evidente: prima este faptul că inovațiile, în special din domeniul tehnologic, au devenit un important factor ce contribuie la creșterea competitivității și productivității economice, iar a doua se reflectă în faptul că statele sunt din ce în ce mai deschise și dispuse să inițieze relații economice cu alte state, devenind, în același timp, tot mai interdependente.

Inovarea, în conformitate cu Comunicarea Comisiei Europene COM (1995) 688 „Cartea verde a inovării”, constă în:

- înnoirea și lărgirea gamei de produse, servicii și piețe asociate;
- stabilirea de noi metode de producție, aprovizionare și distribuție;
- introducerea de schimbări în management, organizarea muncii, condițiile de muncă și instruire a personalului.

Entitățile care merg în același ritm cu impulsul inovațiilor au o durată de activitate mai lungă și corespund provocărilor sau nevoilor de consum din societate ce generează o creștere și dezvoltare economică. Sistemul economic este unul dinamic și funcționează ca un organism viu, anume din aceste motive generatorul lui sunt inovațiile. Astfel, pentru a se menține competitive, pentru a reduce costurile de producție, pentru a diversifica produsele sau pur și simplu a intra pe piață cu un produs nou de performanță, entitățile i-au decizia de a recurge la proiecte inovaționale. Decizia de a implementa inovații este una indispensabilă, dar nu atât de simplă pentru managerii entităților, deoarece prezumă niște costuri suplimentare sau un capital necesar sau, cel puțin suficient. În mare parte resursele financiare sunt considerate primordiale în înfăptuirea efortului inovațional.

Entitățile din Republica Moldova apelează într-o proporție ridicată la împrumuturi bancare pentru a obține finanțare și numai în cazuri excepționale accesează surse alternative de finanțare, precum fondurile cu capital venture, iar fondurile atrase sunt, în majoritatea cazurilor, insuficiente, și aceasta datorită practicii învechite și neîncrederii în ideile inovatoare, precum și, în riscurile mari ce pot parveni.

Fondurile cu capital de risc reprezintă un tip de capital privat, de obicei societăți pe acțiuni, care oferă resurse financiare entităților imature, dar care au un potențial sporit de dezvoltare, cu scopul de a genera venituri prin realizarea obiectivelor propuse sau vânzarea acțiunilor companiei. Fondurile cu capital venture provin de la investitori instituționali sau persoane independente cu venituri avansate și sunt atrase de către entități specializate în investiții.

2. Revizuirea literaturii

Interesul statului în dezvoltarea activității venture se manifestă prin suportul oferit, fapt indicat în actele strategice de dezvoltare. Inovarea a constituit nucleul Strategiei Europa 2020 convenite de statele membre în cadrul Consiliului European și care susține creșterea inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii. În Strategia Europa 2020 se abordează conceptul de inovare într-un sens mai larg: atât inovarea bazată pe cercetare, cât și cercetarea care vizează modelele comerciale, proiectarea, strategiile de marcă și serviciile. Creativitatea și diversitatea cetățenilor europeni și puterea industriilor creatoare europene oferă un potențial ridicat de a genera creștere și de a crea noi locuri de muncă prin inovare, în special pentru IMM-uri.

Necesitatea consolidării legăturilor dintre mediul de cercetare și cel de afaceri, precum și accelerarea importanței cercetărilor științifice pentru necesitățile domeniului de afaceri, sunt indicate în toate documentele de politici care au guvernat și guvernează domeniul inovațiilor (Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023, Strategia de cercetare-dezvoltare a Republicii Moldova până în anul 2020, Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate” și Strategia Națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”).

Drept o vulnerabilitate a sistemului de cercetare și inovare de către toate analizele efectuate, a fost identificată lipsa dialogului știință-business (Facilitatea de Suport a Politicilor (H2020 PSF) UNECE Innovation Policy Outlook, rapoartele anuale privind Starea Științei etc.). În Republica Moldova se regăsește în câteva documente de politici definirea noțiunilor inovare și inovație, care diferă prin abordare. Potrivit art. 20 din Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova nr. 259 din 15.07.2004: ”inovarea este aplicare a rezultatului final, nou sau perfecționat, al activității din domeniul cercetării științifice și transferului tehnologic realizat în formă de cunoaștere, produs, serviciu, proces competitive, noi sau perfecționate, utilizate în activitatea practică sau comercializate pe piață”.

Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate” are la bază o viziune, potrivit căreia „inovațiile sunt tehnologii și practici noi pentru societate. Însă, în Strategie se constată și unele lacune cu referire la definiția noțiunii de inovare, dată de Codul cu privire la știință și inovare, care scoate în afara cadrului legal anumite tipuri de inovații ce nu fac parte din procesul de cercetare științifică, dar se implementează la nivel de entitate, în urma inovărilor organizaționale, nontehnologice.

3. Scopul și obiectivele cercetării: constă în studierea metodelor financiare de stimulare a activității inovaționale, a trăsăturilor specifice gestionării activităților de creație și inovare, mecanismului specific de finanțare cu venture capital, îmbunătățirea cadrului legal în domeniul inovării și a activității venture, analiza interdependenței și interacțiunii subiecților activității venture.

4. Metodologie de cercetare

În prezenta cercetare am recurs la metodele fundamentale de investigație a legislației, printre care menționăm metoda logică, care se bazează în linii generale pe interpretarea logică a prevederilor legislației naționale și a Uniunii Europene în domeniul inovațiilor. De asemenea, am utilizat metoda comparativă în examinarea Raportului „Indicele Global al Inovării 2021”. Am apelat și la metoda analitică a cercetării cu ajutorul căreia am studiat și am analizat reglementările primare și secundare adoptate pentru realizarea prevederilor legislației în domeniul dat. Cercetarea realizată mai are la bază metodologii bazate pe principii teoretico-științifice și empirice și metode analitice: analiza și sinteza documentelor literaturii științifice, analiza comparativă a informațiilor, metode statistice; observația; inducția și deducția.

4. Rezultate și discuții

Procesul inovării este deosebit de complex și sistematic, condiționat de mai mulți factori și determinat de un concurs de împrejurări social-economice, iar abordarea procesului dat, impune o viziune extrem de amplă. În acest context, foarte actual, este raportul „Indicele Global al Inovării 2021”, care, folosește 84 de indicatori diverși pentru o evaluare comparativă a 142 de țări potrivit capacităților lor de inovare. Potrivit Indecului (2021), elementele economiei naționale care asigură activitățile inovatoare includ 5 piloni de bază la intrări (Fig. 1) care se referă la:

- mediul instituțional (politic, regulator și de afaceri);
- capitalul uman și cercetarea (educația generală și superioară, institutele de cercetare);
- infrastructura (TIC, infrastructura, sustenabilitatea ecologică);
- nivelulul complex al piețelor (credite, investițiile, comerțul și concurența);
- nivelulul complex al companiilor (cunoștințele angajaților, interacțiuni inovaționale, asimilarea cunoștințelor),

iar rezultatele activităților inovatoare în cadrul economiei sunt grupate în doi piloni la ieșiri:

- rezultatele în materie de cunoștințe și tehnologie (formarea cunoștințelor, impactul cunoștințelor) și
- rezultatele creative (bunuri, produse și servicii creative, creativitate on-line).

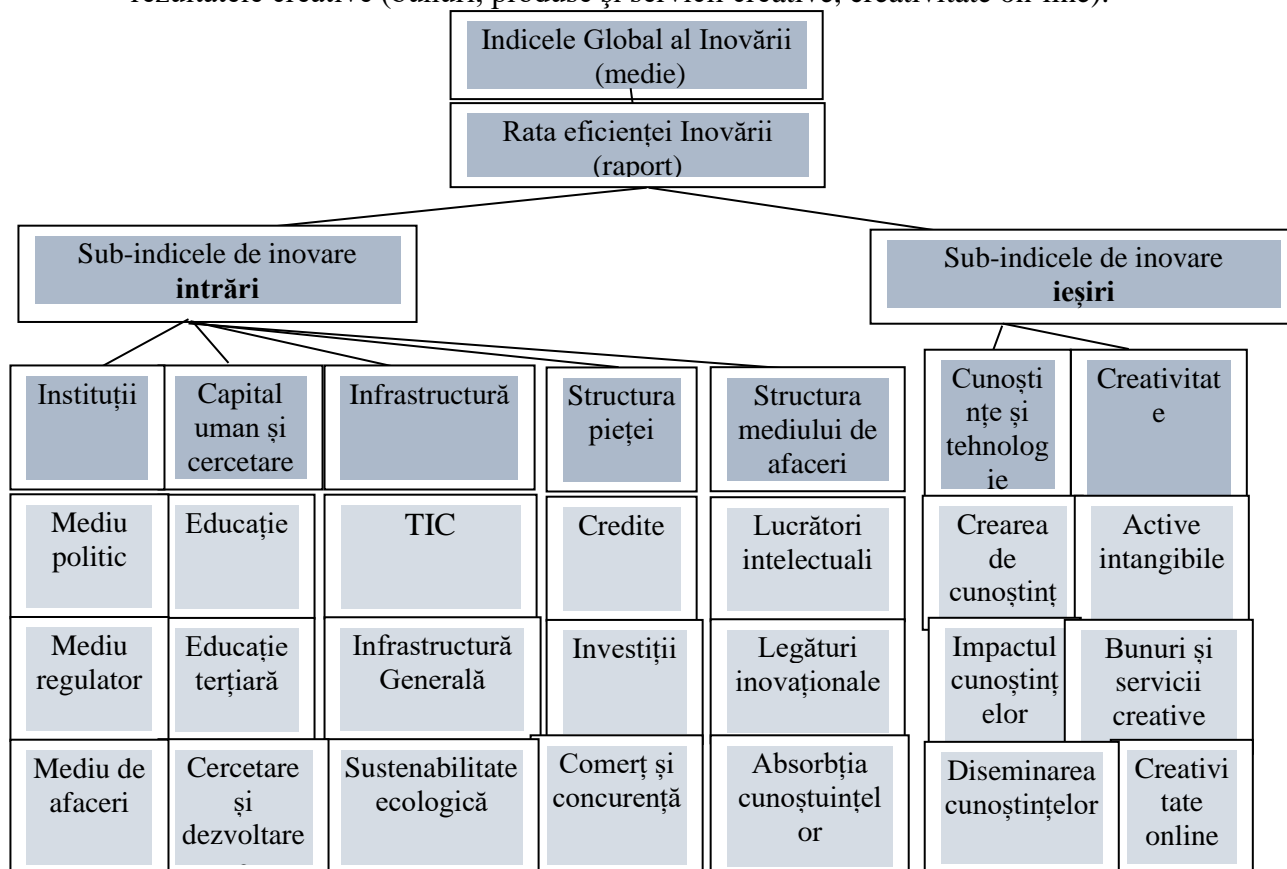

Fig.1. Cadrul Indicelui Global al Inovării 2021

Sursa: Raportul „Indicele Global al Inovării 2021”, ediția a XIV-a, a fost realizat de WIPO, Intellectual Property Organization. Editors: Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, Lorena Rivera León and Sacha Wunsch-Vincent.

Inovarea și tehnologia sunt procese perfecționiste și antreprenoriale. Inovarea rezultă dintr-o interacțiune continuă între entități, furnizori și cumpărători, precum și actorii externi așa ca organizațiile de cercetare și dezvoltare sau universitățile.

Guvernul Republicii Moldova recunoaște necesitatea inovațiilor și trasează importanța lor pentru dezvoltarea economică durabilă și a creșterii competitivității țării. În țară s-au adoptat mai multe măsuri de formare a cadrului instituțional și normativ-juridic și ale elementelor care stau la baza infrastructurii inovaționale.

În clasamentul Indicelui global al inovației 2021 (The Global Innovation Index, GII), Republica Moldova este plasată pe locul 64 din 132 de țări, acumulând în total 32.3 de puncte din 100.

Tabelul 1

Poziționarea Republicii Moldova după diferite criterii

Anul	Innovation Input (Intrări)	Innovation Output (Ieșiri)	infrastructură	capitalul uman și cercetare	sofisticarea pieței	sofisticarea afacerilor	instituții	ieșiri creative	cunoștințe și rezultate tehnologice
2021	80	54	82	77	74	87	81	53	54

Sursa: Raportul „Indicele Global al Inovării 2021”

În anul 2021, potrivit clasamentului, sub-indicele intrări de inovații Republica Moldova s-a clasat pe locul 80, iar la sub-indicele ieșiri de inovații a ocupat locul 54 (Tabelul 1). La capitolul infrastructură suntem poziționați pe locul 82, capitalul uman și cercetare – locul 77, sofisticarea pieței – locul 74, sofisticarea afacerilor – locul 87, iar instituții – locul 81. La ieșiri creative, țara noastră, a înregistrat, un clasament mai bun – locul 53 și la indicatorul cunoștințe și rezultate tehnologice – locul 54. Republica Moldova s-a poziționat pe locul 6 la nivel global în rândul țărilor cu venituri medii inferioare.

Cel mai mare obstacol cu care se ciocnesc actorii procesului inovațional este lipsa surselor financiare necesare lansării procesului de inovare. Îndeosebi aceasta se referă la entitățile la etapa incipientă, dar nu numai. Cu lipsa banilor sau insuficiența acestora se confruntă și instituțiile de cercetare-dezvoltare, deoarece aducerea unei invenții sau a rezultatelor cercetării la stadiul de implementare poate atinge până la 80% din costul întregului proiect inovațional. În mod inevitabil, evoluarea afacerilor inovatoare se aseamănă cu un consum avansat de resurse: umane, materiale, financiare etc. Rezultatul favorabil și reușit al afacerii inovatoare și perspectivele ei, în mare parte, depind de măiestria de atragere a resurselor financiare.

Pentru dezvoltarea entităților inovatoare pot fi atrase următoarele surse de finanțare:

- ✓ finanțarea publică (subvenții, granturi, credite preferențiale);
- ✓ credite comerciale; – investiții, parteneriate strategice;
- ✓ capitalul venture (investiții de capital de risc).

Inovațiile tehnologice presupun cele mai mari costuri, dar în schimb sunt și cele mai revoluționare. De regulă, ele se bazează pe invenții rezultate din cercetări științifice de laborator și de cele mai multe ori sunt finanțate fie de companiile care le comandă, fie de către stat, în totalmente sau parțial, așa numita finanțare dublă, când statul asigură baza materială, inclusiv aparatul științific foarte costisitor, iar cealaltă parte de cheltuieli o suportă partenerii privați (comanditarii și ulteriorii beneficiari). Pe parcursul a 30 de ani s-a schimbat radical sistemul de finanțare a activității inovaționale. Drumul parcurs de la **fondurile de investiții** în inovații, răspândite pe larg în SUA la începutul anilor '80, menite în mare parte realizării infrastructurii necesare, la **programe de participare a statului** în dezvoltarea businessului venture, prin metode de stimulare indirectă prin înlesniri fiscale, atragerea investitorilor prin facilități legislative etc. Business-ul inovativ, la capitolul finanțare, se referă la tipurile riscante de activitate, iar fondurile cu capital venture sunt printre elementele-cheie în finanțarea activității de inovare.

Capitalul venture este un gen de investiții destinat în mare parte start-up-urilor. Finanțarea venture e percepută ca finanțare a noilor entități sau activități, considerate riscante, care nu permit entităților obținerea finanțărilor sub formă de credite bancare sau alte mijloace tradiționale. În Republica Moldova, inițiativa reglementării unui mecanism la nivel legislativ a apărut de mai mult timp. Încă în 2010, Institutul de Economie, Finanțe și Statistică a elaborat un studiu amplu consacrat elaborării mecanismelor de finanțare cu capital venture a proiectelor de inovare, precum și a transferului tehnologic.

De regulă, fondurile cu capital de risc, sunt închise, gestionate de către profesioniști și aprovizionate din surse publice (stat, instituții financiare publice) sau private (fonduri de pensii, de asigurări, bănci, întreprinderi mari, persoane private etc.). Cel mai înalt nivel al investițiilor societăților europene a capitalului de risc s-a înregistrat în țările Europei de Nord (Suedia, Danemarca, Finlanda). Unul din elementele de bază ale sistemului antreprenorial din SUA este lanțul de finanțare de zeci de mii de Business Angels care investesc sume uriașe în mii de entități noi. Datorită acestor Business Angels, fondurile venture dispun de un număr impunător de proiecte cu cel mai mare potențial de creștere.

În SUA ținta entităților inovatoare este orientată și spre o altă modalitate de susținabilitate a dezvoltării businessului inovațional, și anume accesarea diferitor scheme de garanții de stat ale investițiilor în cazul finisării nereușite a proiectelor ce vizează crearea noilor tehnologii. Un astfel de

program al împrumuturilor garantate, realizat de către Administrația pentru Activitatea Businessului Mic al SUA, este răspândit asupra 75% din sumele împrumuturilor pentru crearea noilor entități și dezvoltarea IMM-urilor cu un potențial înalt de creștere. În Canada, volumul de garanții acordat de către un program asemănător atinge 90%. În Germania și Franța pentru atingerea acestor obiective sunt create și finanțate instituții speciale. Paralel cu aceasta, statul devine ca cel mai mare acționar al acestora sau ca un garant. În multe țări ale lumii au fost adoptate programe de stat pentru dezvoltarea finanțării inovațiilor ce unește sursele private și cele bugetare. Creditele guvernamentale și investițiile reprezintă o modalitate de atragere a capitalului venture în economie. Drept exemplu poate servi faptul că în anul 1994, în Finlanda, a fost creat un fond statal Suomen Teollisuus-sijoitus. De asemenea, guvernele diferitor state europene creează fonduri mixte de investiții în entitățile mici cu activitate inovațională. În Germania, în anul 1995, a fost elaborat programul în conformitate cu care se efectua finanțarea entităților mici ce se ocupau cu fabricarea produselor și serviciilor inovaționale împreună cu entitățile din sectorul privat. În rezultatul acestora, Austria, creând Fondul investițional inovațional. În Irlanda, ca alternativă a fondul venture, există și Enterprise Ireland established the Innovative HPSU and Established SME Fund¹ pentru a sprijini costurile de inițiere și dezvoltare ale companiilor Start-Up cu potențial ridicat pentru care sunt stabilite niște condiții eligibile pentru a primi cofinanțarea proiectului dorit.

Mecanismele de stimulare a inovațiilor reprezintă o componentă esențială a dezvoltării infrastructurii de inovare, care se rezumă la:

- finanțarea publică a proiectelor de transfer tehnologic a rezidenților;
- finanțarea proiectelor de dezvoltare a infrastructurii;
- parteneriate dintre mediul de afaceri și mediul academic în cadrul Parcurilor științifico-tehnologice și incubatoarelor pentru inovații;
- reduceri pentru arenda încăperilor și serviciilor comunale pentru rezidenții parcurilor științifico-tehnologice și incubatoare de inovare;
- prestarea serviciilor gratuite sau la prețuri reduse;
- facilități la tarifele pentru protecție obiectelor de proprietate industrială.

În țările dezvoltate, crearea structurilor inovaționale se realizează în paralel cu formarea fondurilor venture, prin intermediul cărora, rezidenții structurilor respective beneficiază de investiții pentru realizarea proiectelor inovaționale.

Necesitatea inovării este deja vizibilă, mai ales, în condițiile de criză energetică în care se află țara noastră la momentul actual. Astfel, obiectivul nr.1 al Strategiei Naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” este creșterea veniturilor din surse durabile și atenuarea inegalităților, iar ca premiză apare dezvoltarea oportunităților pentru inovații și antreprenoriat. SND „Moldova Europeană 2030” este un document național de viziune strategică pe termen lung, care indică direcțiile de dezvoltare a țării și care adaptează prioritățile, obiectivele, indicatorii și țintele angajamentelor internaționale pe care și le-a asumat Republica Moldova în contextul național. Potrivit acesteia, pe de o parte implementarea inovațiilor în practică pentru dezvoltare, pe de altă parte - investirea de resurse financiare în organizații ale căror activități sunt legate de dezvoltarea și ideilor inovatoare, dintre care, în mare parte, nu dispun de resurse financiare suficiente.

Un fapt binecunoscut este că investiția ține cont de doi factori importanți: 1) riscurile și 2) profitul așteptat. Orice investitor urmărește să obțină din companii venture cu activități inovatoare un super-profit. Necâtând la acestea, obținerea unei rentabilități este posibilă numai printr-o coincidență fericită, pe moment ce riscurile suportate pot duce la pierderi, astfel, pe de-a lungul întregii perioade de dezvoltare proiectul inovator, este considerat ca fiind unul riscant. Finanțând o entitate nouă, fiind pentru investitor un pas riscant, ca urmare apare compania de risc numită venture. Pentru

¹ Fondul pentru IMM-uri înființat care permit companiilor irlandeze să ofere investiții în capitaluri propriilor clienților pe bază de cofinanțare

utilizarea eficientă a programului de finanțare cu riscul de pierderi înalt, iar probabilitatea de obținere a super profituri este scăzută, a fost elaborat și utilizat un mecanism special de structurare a resurse financiare libere, numite fonduri de risc sau fonduri venture, ale cărui activități este în mare parte stimulat și reglat din partea statului. Acest fond, reieșind din anumite condiții, înfăptuiește investiție într-un antreprenor individual, fiind cointerestat de posibilitatea de a obține super-profituri (Țurcanu V., Golocalova I. (2017). Din punct de vedere juridic, fondul venture este un fond de investiții format din investitori, cu sau fără studii juridice, persoane juridice și/sau persoane fizice cu orice formă organizatorico-juridică în modul prevăzut de legislația în vigoare. În Fig.2 schematic este prezentată interacțiunea și interdependența a trei subiecți ai activității venture.

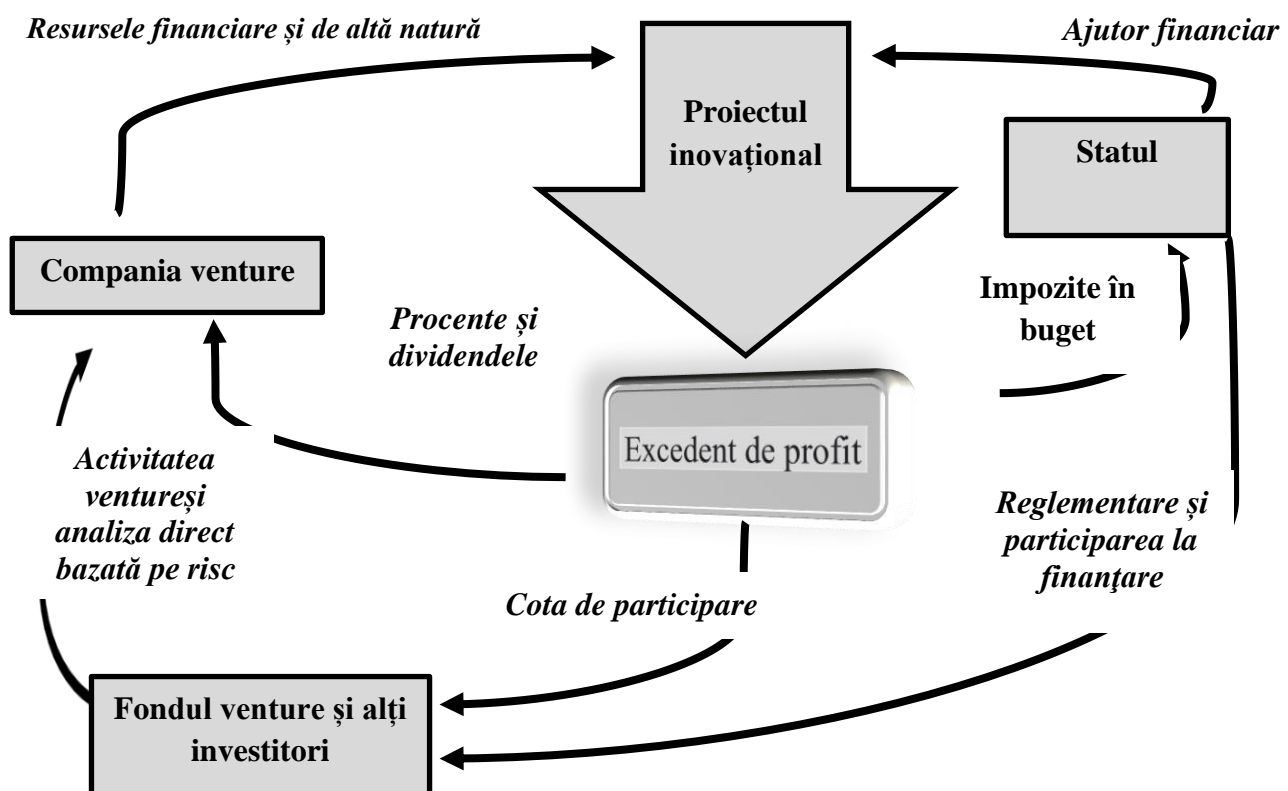

Fig.3 Relația, interacțiunea și interdependența subiecților entităților activității venture.

Sursă: Țurcanu V.I., Golocalova I.N. (2017). Unele aspecte ale activităților de venture: implementare și contabilitate (pe exemplul Republicii Moldova). *Economica*. Ediția 1 (49). T.1

De aici desprindem, că principalul obiectiv al finanțării venture rezidă în faptul că resursele financiare care aparțin investitorilor (antreprenori privați, fonduri, bănci, guvern sau stat) și posibilitățile intelectuale a entităților și oportunitățile pentru antreprenori (idei originale și tehnologii) se reunesc în vederea organizării businessului de a obține un super-profit în sectorul real al economiei.

Conducându-se de ideia națională de a influența inovarea în economie, statul acordă susținere nu doar la etapa incipientă a activității venture (subvenții și facilități la creditare), dar continuă să acorde sprijin prin investirea resurselor statului în fonduri venture, acordarea facilităților fiscale pentru investitorii care participă la formarea fondurilor venture, acordă garanții în cazul rezultatelor nesatisfăcătoare a activității venture. Bineînțeles, că statul acordă unele facilități și stimulează inovațiile mai esențiale și a cercetărilor din industrii care sunt atractive pentru economie: industria tehnologiilor de vârf, medicină, farmaceutică, biochimie, bioenergie, inginerie genetică, precum și industriile tradiționale îndreptate spre produse industriale semnificative. Poziția echidistantă este ocupată de investitori pentru activitățile de comerț cu ridicata pentru care este greu de găsit un

investitor (echipamentele medicale fiind ca excepție). Referindu-ne la comerțul angro și industria divertismentului, capitalul venture, ia o poziție mai categorică și în majoritatea cazurilor nu sunt acceptate ca materie pentru investiții. În așa mod, finanțarea venture este o diversitate a businessului de investiții, care a apărut sub efectul sistemului de subvenții pentru cercetarea științifică în diverse domenii.

În dezvoltarea și comercializarea proiectelor inovaționale sunt cointeresați atât investitorii interni și externi cât și statul, care are un rol reglementar și catalizator. Investitorii interni sunt deținătorii invențiilor, al capitalului inițial, iar cei externi sunt Business-Angels (Investitori providențiali), sectorul privat, statul. Finanțarea din partea fiecărei categorii de investitori este dependentă de faza dezvoltării la care se află proiectul inovațional: la etapa de inițiere (seed, start-up) investitorii principali constituie deținătorii capitalului uman, autorii ideii, entitățile inovatoare și investitorii providențiali; la etapa dezvoltării (development expansion) entitățile venture se alipesc și alți investitori, cum ar fi statul, fondurile venture, sectorul privat de afaceri (companiile mari). Fiecare investitor urmărește propriile obiective: cele interne – contează în primul rând pe realizarea ideii, ocuparea unei noi nișe pe piață și obținerea cotei sale din capital, cele exterioare – se așteaptă la recuperarea investițiilor și la obținerea unui excedent de profit, statul vede avantajele economice pentru îmbunătățirea situației economice, stimularea ocupării forței de muncă și posibilitatea consolidării bugetului din contul obligațiilor fiscale (Țurcanu V., Golocialova I., 2017, p. 47-52). Investitorul cu capital venture nu investește direct în producere, ci în în pachetul de acțiuni sau capitalul statutar al companiei, care nu poate fi retras din inițiativă proprie până la sfârșitul termenului indicat în acordul de finanțare.

În dependență de scopul propus, fiecare investitor se implică consecutiv la anumite etape în mecanismul finanțării cu capital venture al proiectului inovațional. Obiectivul de bază a investitorilor constă în consolidarea capacităților intelectuale și a resurselor financiare pentru organizarea afacerii și obținerea unui excedent de profit.

Respectiv, trend-ul în materie de investiții riscante este considerat unul strategic, orientat spre susținerea companiilor care oferă servicii în domenii cu o aplicabilitate esențială în contextul apariției unor noi provocări ca pandemie, război sau alte situații de criză economică, socială, politică sau de altă natură care determină societatea la noi acțiuni de consolidare a capacităților intelectuale pentru a face față și ține piept la toate dificultățile.

5. Concluzii

Potrivit studiilor efectuate, pot concluziona că susținerea de către stat a activității inovaționale este, indiscutabil, necesară și, în unele cazuri, obligatorie. Însușirile și facilitățile fiscale, simplificarea, promovarea și implementarea capitalului venture vor influența benefic din perspectiva macroeconomică asupra dezvoltării procesului de finanțare a activității inovaționale în Republica Moldova.

Concluzionând, la capitolul - ”stimularea inovațiilor”, pot menționa că: una din dificultățile actuale ale infrastructurii inovaționale o reprezintă numărul scăzut al rezidenților în cadrul parcurilor și incubatoarelor. Acest fapt este condiționat de absența facilităților fiscale și vamale, iar atractivitatea infrastructurii inovaționale, în aceste condiții, descrește impunător. În scopul dezvoltării infrastructurii de inovare, activitatea de inovare întâmpină o serie de alte dificultăți:

- stimularea insuficientă a activităților de inovare prin politicile publice;
- relație și interacțiune slabă între mediul de cercetare și cel de afaceri;
- nivel redus al finanțării activității inovaționale la nivel național;
- activitatea inovațională scăzută;
- necesitatea impulsării activității inovaționale prin intermediul facilităților fiscale
- necesitatea dezvoltării a schemelor de finanțare cu capitalul venture a activității inovaționale.

Deși un pas înainte spre legiferarea finanțării proiectelor inovaționale s-a făcut, odată cu apariția actelor legislative privind capitalul de risc, și anume Legea Nr.2 din 06.02.2020 privind organismele

de plasament colectiv alternative, totuși la capitolul mecanisme de implementare nu se observă tendințe pozitive și concrete pentru entitățile cu activitate venture. Consider că mecanismele existente se dovedesc a fi insuficiente pentru sporirea atractivității parcurilor și incubatoarelor de inovare. În acest sens, pornind de la instrumentele care există în alte țări, infrastructura inovațională a Republicii Moldova necesită implementarea unor mecanisme de stimulare noi, care vor spori preferințele antreprenorilor pentru inovare, atrăgând astfel mai mulți rezidenți.

Apărută ca rezultat a mecanismului de subsidare a activităților de cercetare, activitatea capitalului venture a motivat participanții săi principali să-și dezvolte proiectul inovațional, realizând interdependența între entitățile cu activitate venture și stat.

Consider că pentru dezvoltarea activității venture trebuie ținut cont de riscurile care pot apărea la fiecare etapă a activității sale prin stabilirea unor reglementări în politicile fiecărei entități ce ține de riscuri, și anume:

a) conturarea principalelor obiective ale abordării bazate pe eventualele riscuri posibile, a pierderilor sau a eșecurilor;

b) determinarea principiilor de evaluare a riscurilor legate de finanțare a activității venture,

c) implementarea sistemului de gestionare a riscurilor și abordării bazate pe risc a PI;

d) descrierea particularităților procedurilor de audit intern bazate pe risc a activității.

Fiind o țară cu economie în tranziție, caracterizată prin adaptarea imediată și capacitatea de a învăța din mers, Republica Moldova trebuie să preia experiențele țărilor care au obținut performanțe economice de dezvoltare, prin transferul de cunoștințe, prin modelele de practici, adaptarea tehnologiilor și altele.

Referințe:

1. G.M. Grossman, E. Helpman. Innovation and Growth in the Global Economy. The MIT Press, 2001. Disponibil: <http://mitpress.mit.edu/books/innovation-and-growth-global-economy>.
2. COM (1995) 688. Green Paper on Innovation. European Commission. December 1995. Disponibil: http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com95_688_en.pdf
3. Oslo Manual (2018) GUIDELINES FOR COLLECTING AND INTERPRETING INNOVATION DATA. Third edition. A joint publication of OECD and Eurostat. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264304604-en.pdf?expires=1668347076&id=id&accname=guest&checksum=4200E7490773C674ED757D6D1BE11598>
4. EUROPA 2020 – O strategie europeană pentru creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii.:<https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.
5. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova nr.259/2004 (republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.58-66, art.131) https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110232&lang=ro
6. Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”, adoptată prin Hotărârea Guvernului nr. 952 din 27.11.2013.
7. Raportul „Indicele Global al Inovării 2021”, ediția a XIV-a, a fost realizat de WIPO, Intellectual Property Organization. Editors: Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, Lorena Rivera León and Sacha Wunsch-Vincent. <https://www.globalinnovationindex.org/home>
8. Hotărâre de Guvern Nr.53 din 05.02.2020 cu privire la aprobarea Metodologiei de finanțare instituțională a organizațiilor de drept public din domeniile cercetării și inovării. (Publicat: 07.02.2020 în Monitorul Oficial Nr. 36-43 art. 65). https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120178&lang=ro
9. STRATEGIA NAȚIONALĂ DE DEZVOLTARE „MOLDOVA EUROPEANĂ 2030” <https://gov.md/ro/moldova2030>.
10. Legea Nr. 2 din 06.02.2020 privind organismele de plasament colectiv alternative. Publicat : 27-03-2020 în Monitorul Oficial Nr. 94-98 art. 142. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120967-&lang=ro

11. Convenția de constituire a Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale, semnată la Stockholm, la 14 iulie 1967, la care Republica Moldova este parte din 25.12.1991 prin Hotărârea Parlamentului nr. 1328-XII din 11 martie 1993.
12. Declarația Mondială a Proprietății Intelectuale, adoptată la 26 iunie 2000, la Geneva.
13. Convenția de la Paris pentru protecția proprietății industriale, semnată la 20 martie 1883, în vigoare pentru Republica Moldova din 25.12.1991, Hotărârea Parlamentului nr. 1328-XII din 11 martie 1993.
14. Agarkov S.A., Kuznetsova E.S., Gryaznova M.O (2011). Managementul inovării și politica statului de inovare. Editura “Академия Естествознания” Disponibl: <http://www.rae.ru/monographs/112>
15. Țurcanu V.I., Golocalova I.N. (2017). Unele aspecte ale activităților de venture: implementare și contabilitate (pe exemplul Republicii Moldova). Economica. Ediția 1 (49). T.1.Mod de acces: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/137310>.
16. McKaskill T. (2009. 239 p.)Raising Angel & Venture Capital Finance – An entrepreneur’s guide to securing venture finance. Sidney: Breakthrough Publications.
17. Zheng, Y., (2006), Dynamism in capabilities and networks: Implications for wealth creation in technology start-ups. Working Paper, Imperial College London.
18. Spencer E. Ante (2008), „Creative capital: Georges Doriot and the birth of Venture Capital”, Harvard Business Press, Boston, Massachusetts, 2008, pg.xii, ISBN 978-1-4221-0122-3, link: https://books.google.dk/books?id=XzFm6_dv6jUC&printsec=copyright&hl=ro#v=onepage&q&f=false (accesat la 27.03.2020);

**RESEARCH AND INNOVATION – FAITHFUL AND DEVOTED SUPPORT IN
EUROPEAN INTEGRATION**

**MANAGEMENT OF CHRONIC MYELOPROLIFERATIVE NEOPLASMS IN
EMERGING REGIONS**

CZU: 616-006:542.978

Vasile MUSTEATA¹,
*State University of Medicine and Pharmacy “N. Testemitanu”,
Institute of Oncology, Department of Hematology*
Veronica CIOBANU²,
Institute of Oncology, Consulting-Diagnostic Center,
Valentina STRATAN³,
Institute of Oncology, Immunology and Molecular Genetics Laboratory
Ivana CLIPCA⁴,
Institute of Oncology, Consulting-Diagnostic Center
Igori VINOGRADOV⁵,
Institute of Oncology, Department of Hematology
Nina SGHIBNEVA-BOBEICO⁶,
Institute of Oncology, Outpatient Ward
Stela PINZARI⁷,
Institute of Oncology, Department of Hematology
Dumitrita URESCU⁸,
Institute of Oncology, Consulting-Diagnostic Center
Aliona MONUL⁹,
Institute of Oncology, Department of Hematology

ABSTRACT. Background and aim of the project: Chronic myeloid leukemia (CML) is a relatively common BCR-ABL-positive chronic myeloproliferative neoplasm within the structure of morbidity by hematologic malignancies with primary bone marrow (BM) involvement, being characterized in the advanced phases by a relapsing evolution, sizable disease burden, poor prognosis and negative socio-economic impact. The aim of the manuscript was the assessment of disease burden and management options in CML patients in the Republic of Moldova and globally. **Participants:** The patients' age ranged between 14-81 years old. The median age was 51.4 ± 2.13 years. There were 78 (58.2%) males and 56 (41.8%) females. The ECOG score varied between 1-3. **Material and Methods:** We performed the unicentric, analytical, case-control study of 134 CML patients, who were treated and followed up in the period of 2007 – 2022 at the comprehensive cancer

¹ Vasile MUSTEATA¹, PhD, MPH, State University of Medicine and Pharmacy “N. Testemitanu”, Institute of Oncology, Department of Hematology, Chisinau, Republic of Moldova, e-mail: vmusteata@yahoo.co.uk

² Veronica CIOBANU², PhD, MPH, Institute of Oncology, Consulting-Diagnostic Center, Chisinau, Republic of Moldova, e-mail: chebanu_1971@mail.ru

³ Valentina STRATAN, Institute of Oncology, Immunology and Molecular Genetics Laboratory, Chisinau, Republic of Moldova, e-mail: valentinastratan@yahoo.com

⁴ Ivana CLIPCA, PhD, MPH, Institute of Oncology, Consulting-Diagnostic Center, Chisinau, Republic of Moldova, e-mail: ivana_clipca@yahoo.com

⁵ Igori VINOGRADOV, Institute of Oncology, Department of Hematology, Chisinau, Republic of Moldova

⁶ Nina SGHIBNEVA-BOBEICO, Institute of Oncology, Outpatient Ward, Chisinau, Republic of Moldova

⁷ Stela PINZARI, Institute of Oncology, Department of Hematology, Chisinau, Republic of Moldova

⁸ Dumitrita URESCU, Institute of Oncology, Consulting-Diagnostic Center, Chisinau, Republic of Moldova

⁹ Aliona MONUL, Institute of Oncology, Department of Hematology, Chisinau, Republic of Moldova

center – Institute of Oncology from Moldova. The quantitative real-time PCR was used in order to determine the expression of the BCR-ABL gene p210 and p190 transcripts while proceeding CML diagnosis. The study was related to the ambulatory and hospitalized care. **Interventions:** Imatinib mesylate and nilotinib were used as a front-line therapy in the newly diagnosed CML patients and in the cases of resistance to non-TKIs chemotherapy and interferon- α . The treatment with tyrosine kinase inhibitors (TKIs) was provided as a donation by The Max Foundation via Max Access Solutions (MAS) program. **Results and data analysis:** The diagnosis of CML was established in chronic phase in 122 (91,04 \pm 2,32%) patients, in the accelerated and acute phases – in 12 (8,96 \pm 2,03%). The rate of Ph-chromosome-positive BM cells ranged between 20-100%. In the majority of cases (72.7%) the Ph-chromosome was detected in over 70% of the BM cells. BCR-ABL p210 transcript range was 14-100%. In most cases (69.8%) the BCR-ABL gene transcripts were identified in over 65% of the peripheral blood cells. Under the TKIs therapy the complete clinical-hematologic response was achieved in 92.8% of cases, and the complete molecular response – in 30.4% of cases. The overall one- and 5-year survival of CML patients treated with TKIs was 98.5% and 89%, respectively. The patients' ECOG score was recovered up to 0-1, with the regression or considerable reduction of the disease burden. IFN α -2b was used in rare cases of resistance to conventional chemotherapy and TKIs, with partial response. In the majority of CML patients (79%) treated initially with the conventional chemotherapy, only the minor cytogenetic response was obtained (Ph-chromosome range: 60-100%). **Conclusions:** MAS program may be considered as an efficient and transparent management option to ensure CML patients with potentially curable medications in the emerging regions countries regardless the age, gender and social categories. This program is based on an expanded partnership with local cancer centers from low- and middle-income countries, reaching oncologic patients with life-threatening conditions in order to provide a portfolio of life-saving antineoplastic drugs on a regular and equity basis.

Keywords: chronic myeloproliferative neoplasms, management, tyrosine kinase inhibitors, molecular response, emerging regions

Introduction

Chronic myeloid leukemia (CML) is a relatively common BCR-ABL-positive chronic myeloproliferative neoplasm within the structure of morbidity by hematologic malignancies with primary bone marrow involvement, being characterized in the advanced phases by a relapsing evolution, sizable disease burden, poor prognosis and negative socio-economic impact. Morbidity due to chronic myeloid leukemia varies between 1-2 cases per 100,000 population [1,2,3,15]. Between 2006 and 2016, the incidence of acute and chronic leukemias increased by 26%, from 37,000,000 to 467,000 cases [4]. In 2011, an estimated 44,600 cases were diagnosed with acute and chronic leukemias in the United States, and 21,780 patients passed away due to the progression of these diseases [2]. Globally, leukemias caused 10.2 million DALYs (disability-adjusted life-years) in 2016.

Aims of the manuscript: The aim of the manuscript was the assessment of disease burden and management options in CML patients in the Republic of Moldova and globally.

1. Literature review

The narrative review of the published world experience was performed with the aim to assess the disease burden and financial impact of CML on public health. In 2017 the study of the global burden of disease (GBD) analyzed data on the annual morbidity and mortality by CML, DALYs, risk attributive factors, as well as information on age, geographical distribution and sex. The GBD 2017 study classified the countries of the world into 5 quintiles (high, high-medium, medium, low-medium, low) of social-demographic index (SDI). With regard to CML, the GBD varied significantly from country to country due to different possibilities for early screening, accessibility of new antineoplastic agents and medical resources [8,9]. In order to describe the CML burden, annual incidence cases, death cases, DALYs and the corresponding age-standardized rate (ASR) were analyzed. The estimated annual percentage changes (EAPC) were appreciated on the ASR base and used to quantify

the ASR trend. In 1990, the age-standardized incidence rate (ASIR) was higher (1.34 per 100000 population) in quintiles with high SDI. By 2017, there was a significant upward trend of ASIR in low SDI quintiles (0.65 per 100000 population, 95% IU), which exceeded high SDI quintiles (0.53 per 100000 population, 95% IU). Regarding the geographical distribution, in 2017 Western Europe with an incidence of 61.62×10^2 (95% IU) of cases and South Asia with an incidence of 80.44×10^2 (95% IU) of cases remained in the top of the higher morbidities among regions of the world. In the same year in these geographical areas the highest number of deaths and DALYs was found - respectively 42.45×10^2 (95% IU) and 66.60×10^2 (95% IU), 68.46×10^3 (95% IU) and 207.79×10^3 (95% IU). In 1990 the age-standardized death rate (ASDR) (0.92 per 100000, 95% IU) and the ASR of DALYs (24.23 per 100000, 95% IU) proved to be superior in quintiles with high SDI. In 2017, the situation was considerably opposed, with a comparatively high level of ASDR (0.6 per 100000 population, 95% IU) and ASR of DALYs (16.71 per 100000 population, 95% IU) in quintiles with low SDI. The study found that ASIR ($\rho = -0.610$, $p < 0.01$), ASDR ($\rho = -0.471$, $p < 0.01$) and age-standardized DALYs rate ($\rho = -0.403$, $p < 0.01$) in 1990 exhibited negative correlation with the corresponding EAPC. The correlations between SDI and EAPC incidence ($\rho = -0.509$, $p < 0.01$), deaths ($\rho = -0.620$, $p < 0.01$) and DALYs ($\rho = -0.632$, $p < 0.01$) were also negative. Herewith, the referring study could demonstrate a faster decreasing trend of ASR in countries with ponderable disease reservoir baseline in 1990 or with higher SDI in 2017. The trends in the CML burden revealed by the GBD study provided important information for the promotion of medical services and public health. Despite the declining overall trend of ASIR, ASDR, and age-standardized DALYs in quintiles with high SDI, the CML burden remains stable due to increased population growth in the emerging region countries and an aging population in the developed countries [4]. Between 1990-2017, the incidence decreased by 34.9% in quintiles with high SDI, increasing by over 60% in quintiles with low SDI, medium-small and medium SDI. Developing countries continue to bear the substantial burden of CML mainly due to the reduced access to the newest targeted antineoplastic therapy [10].

Nowadays, the advent of tyrosine kinase inhibitors (TKIs) has transformed CML from a fatal disease into a chronic condition, which even may be cured. Nevertheless, treatment milestones, including changing TKIs for resistance, or discontinuation of TKIs after a durable deep response, are based on the BCR/ABL1 monitoring [11]. To bring TKIs to low- and middle-income countries (LMICs), The Max Foundation partnered with Novartis to launch the Glivec® International Patient Assistance Program (GIPAP), an innovative access model that made Novartis' breakthrough oral TKIs therapy, Glivec® (imatinib) available to patients at no cost. Glivec was made available to patients in selected LMICs around the world who met specific program criteria, such as confirmed indication for the medication, presence of partner institutions for diagnosis and management, and tax waivers for donated TKIs by governments among other criteria [12]. The Max Foundation administered the program, working closely with a global network of more than 1500 trained physicians in 80 LMICs [12]. A Microsoft Excel-based demand, supply and forecast model was developed by The Max Foundation in cooperation with Cepheid for the monitoring of CML patients in a selected group of countries and a selected group of patients in the countries covered by access initiatives and using preferential prices available via The Max Foundation for the GeneXpert® system [11]. The gap in PCR capacity for monitoring was estimated as the difference between current/projected demand and current/projected supply over a 5-year time horizon from 2017 to 2021. Over the 5-year period, the estimated gap in PCR monitoring capacity was \$29,143,083 across all countries covered by access initiatives. Over the 5-year period, due to the combination of country-specific trends and anticipated patient increases due to improved access to PCR testing, the patient population was estimated to grow from 26,915 patients to 30,071 patients at year-end 2021 [11]. The distribution of the total PCR monitoring capacity gap by TKIs access level was as follows: 22.09% (\$6,438,176) in countries with all five TKIs, 19.64% (\$5,723,011) in countries with four TKIs, 49.73% (\$14,493,223) in countries with three TKIs, 7.64% (\$2,227,083) in countries with two TKIs,

and 0.90% (\$261,590) in countries with one TKI. This estimate corresponds to the cost of monitoring patients with CML every 3 months over a 5-year period, categorized by access to TKIs. Approximately one-fifth of the total gap in PCR monitoring capacity is in countries with access to all five TKIs through the Max Access Solutions current portfolio. One-third of the gap is in countries with access to four out of five TKIs. There was substantial variability in the country-specific estimates of the gap in PCR monitoring capacity, based largely on the number of patients needing testing. The overall range was from \$29,515 in Central African Republic to \$13.2 million in India where more than 50% of The Max Foundation's total CML patient population is treated. It would be worthwhile to apply, in addition to a TKI-access-based prioritization scheme, a prioritization scheme on a country-by-country basis to ensure that countries with GeneXpert® instruments have the resources to procure cartridges in the short- and medium-term [11]. Given that GeneXpert® cartridges and GeneXpert® instruments are linked resources, it is preferable to take a pragmatic approach and examine access on the basis of potential utility. The authors have concluded that removing the 5-year gap in PCR monitoring capacity for CML in LMICs will require the mobilization of significant resources and will likely lead to better treatment outcomes and reduced treatment costs through optimization of treatment, discontinuation of therapy in appropriate patients, and facilitation of clinical research.

2. Data and Methodology

We performed the unicentric, analytical, case-control and cross-sectional studies of 134 CML patients, who were treated and followed up in the period of 2007 – 2022 at the comprehensive cancer center – Institute of Oncology from Moldova. The following research methods were applied: epidemiological, descriptive statistics, clinical-analytic, molecular-genetic [5]. The type of hematologic malignancy was identified according to the criteria of the WHO Classification of Tumors of Hematopoietic and Lymphoid Tissue revised in 2017 [6.7]. The quantitative real-time PCR was used in order to determine the expression of the BCR-ABL gene p210 and p190 transcripts while proceeding CML diagnosis. The study was related to the ambulatory and hospitalized care. The patients' age ranged between 14-81 years old. The median age was 51.4 ± 2.13 years. Interventions: Imatinib mesylate and nilotinib were used as a front-line therapy in the newly diagnosed CML patients and in the cases of resistance to non-TKIs chemotherapy and interferon- α . The treatment with TKIs was provided as a donation by The Max Foundation via Max Access Solutions (MAS) program. The qualitative type studies were complemented by the narrative synthesis of the literature data. The accumulation of information for our researches was done by analyzing the data from the world literature and official statistics. In order to realize the forwarded aim, the scientific medical publications were searched via GoogleSearch, PubMed, Z-library, NCIB, Medscape and Hinari database. More than 50 reference bibliographic sources were reviewed. Eighteen relevant and significant primary sources were identified and selected according to the impact score, with a scientific and reproducible approach to the subject under discussion, with subsequent data selection and evaluation.

3. The Model, Findings and Discussion

The diagnosis of CML was established in chronic phase in 122 ($91,04 \pm 2,32\%$) patients, in the accelerated and acute phases – in 12 ($8,96 \pm 2,03\%$). There were 78 (58.2%) males and 56 (41.8%) females. The ECOG score varied between 1-3. The rate of Ph-chromosome-positive BM cells ranged between 20-100%. In the majority of cases (72.7%) the Ph-chromosome was detected in over 70% of the BM cells. BCR-ABL p210 transcript range was 14-100%. In most cases (69.8%) the BCR-ABL gene transcripts were identified in over 65% of the peripheral blood cells. Under the TKIs therapy the complete clinical-hematologic response was achieved in 92.8% of cases, and the complete molecular response – in 30.4% of cases. The overall one- and 5-year survival of CML patients treated with TKIs was 98.5% and 89%, respectively. The patients' ECOG score was recovered up to 0-1, with the regression or considerable reduction of the disease burden. IFN α -2b was used in rare cases

of resistance to conventional chemotherapy and TKIs, with partial response. In the majority of CML patients (79%) treated initially with the conventional chemotherapy, only the minor cytogenetic response was obtained (Ph-chromosome range: 60-100%).

All TKIs-treated patients were approved for MAS program, which had been implemented in the Republic of Moldova and other LMICs as a successor of GIPAP. In the Republic of Moldova, the quantitative real-time PCR is performed on a regular basis at the Immunology and Molecular Genetics Laboratory of the Institute of Oncology and is covered by the Unique Program of compulsory medical assistance insurance (AOAM).

CML had a poor prognosis and a median survival of less than 5 years before 2001, but is now considered a chronic disease since the advent of targeted therapies such as imatinib [13,14,15]. With the introduction of imatinib, 5-year cumulative relative survival ratios of CML in Swedish patients younger than 79 years increased from 0.54 between 1994 and 2000 to 0.80 between 2001 and 2008 [16]. Similarly, the five-year survival rate of CML increased from 63% with interferon therapy to 88% with the introduction of imatinib in a cancer treatment center in the United States [15,17]. About 63,000 GIPAP patients in 93 countries received over 71 million defined daily doses of imatinib between 2001 and 2014. The discussed analysis showed that GIPAP patients had a 5-year survival rate of 89% which compares favorably to survival in high income countries despite the challenges of delivering cancer care in LMICs. Age at enrollment into the program, sex, duration between diagnosis and enrollment into program, year of enrollment, and patients' diagnosis (CML vs non-CML) were factors that influenced survival.

The Max Foundation has led the development and implementation of the widely recognized model for cancer patients assistance programs by which manufacturers make available some of their innovative products to patients in LMICs [18]. Recognizing that a limitation of a pharmaceutical patient assistance program is the focus on a particular product while a patient's cancer need is company agnostic, the MAS program borrowed from all the lessons learned from developing and managing access programs while shifting the focus from the drug to the patient. This innovative long-term access approach provided a treatment bridge to individually identified patients in countries where the treatment is not otherwise locally available. The Max Foundation established the following measurable objectives: identify all treatments approved for a particular cancer, identify the supportive care needed to successfully treat the disease, identify local and international stakeholders for the success of the initiative, develop collaborative agreements with each of them, and establish an end-to-end validated supply chain into each country/cancer institution. Results In the first year of implementation, The Max Foundation delivered more than 700,000 needed daily doses of oral cancer medication for CML to more than 10,000 patients in 65 countries, made 2,500 molecular tests available to patients, executed more than 220 collaboration agreements, and established a gross domestic product-validated supply chain into 90 cancer-treating institutions.

Conclusions

By treating thousands of patients since 2001 in eligible countries, The Max Foundation's access programs have added thousands of life-years, reverted disease burden and improved the life quality in thousands of people living with CML.

MAS program may be considered as an efficient and transparent management option to ensure CML patients with potentially curable medications in the emerging regions countries regardless the age, gender and social categories.

This program is based on an expanded partnership with local cancer centers from LMICs, reaching oncologic patients with life-threatening conditions in order to provide a portfolio of life-saving antineoplastic drugs on a regular and equity basis.

The model of MAS program may be reproduced in a variety of noncommunicable disease areas in order to decrease health disparities globally, and to ensure patients' physical rehabilitation and social reintegration.

References:

1. Hughes T.P., Ross D.M., Melo J.V. (2016). Handbook of chronic myeloid leukemia (pp. 1–66). Springer International Publishing Switzerland.
2. Mehta J. et al. Epidemiology of myeloproliferative neoplasm in the United States. (2014). *Leuk. Lymphoma*, 55 (3), 595-600.
3. Thompson P.A., Kantarjian H.M., Cortes J.E. (2015). Diagnosis and Treatment of Chronic Myeloid Leukemia in 2015. *Mayo Clinic Proceedings*, 90 (10), 1440–1454.
4. Fitzmaurice C. et al. (2018). Global, Regional, and National Cancer Incidence, Mortality, Years of Life Lost, Years Lived With Disability, and Disability-Adjusted Life-Years for 29 Cancer Groups, 1990 to 2016. A Systematic Analysis for the Global Burden of Disease Study. *JAMA Oncol.*, 4 (11), 1553-1568.
5. Saha I, Paul B. (2020). Essentials of biostatistics & research methodology – 3rd edition (pp. 1-398). Academic Publishers, Kolkata.
6. Carbone A. (2020). Classification of Tumors of the Hematopoietic and Lymphoid Tissues. Discovering Diseases – Defining Their Features. *Bloods*, 1, 7-9.
7. Swerdlow S.H., Campo E., Harris N.L. et al. (2017). WHO Classification of Tumours of Haematopoietic and Lymphoid Tissues, Revised 4th ed. IARC: Lyon, France.
8. Lin L., Yan L., Liu Y. et al. (2019). Incidence and death in 29 cancer groups in 2017 and trend analysis from 1990 to 2017 from the Global Burden of Disease Study. *J. Hematol. Oncol.*, 12 (96), 1-21.
9. Ning L., Hu C.H., Lu P. et al. (2020). Trends in disease burden of chronic myeloid leukemia at the global, regional, and national levels: a population-based epidemiologic study. *Exp. Hematol. Oncol.*, 9 (29), 1-14.
10. Bower H., Björkholm M., Dickman P.W. et al. (2016). Life expectancy of patients with chronic Myeloid Leukemia approaches the life expectancy of the general population. *J. Clin. Oncol.*, 34, 2851-2857.
11. Rowley S., Garcia-Gonzalez P., Radich J.P. (2021). Analysis of the gap in PCR monitoring availability for patients with chronic myeloid leukemia in 60 low- and middle-income countries. Cost Effectiveness and Resource Allocation. 19:18. <https://doi.org/10.1186/s12962-021-00271-x>
12. Garcia-Gonzalez P., Boulton P., Epstein D. (2015). Novel humanitarian aid program: the glivec international patient assistance program – lessons learned from providing access to breakthrough targeted oncology treatment in low- and middle-income countries. *J Glob Oncol.*, 1, 37-45.
13. Reed S.D., Anstrom K.J., Ludmer J.A., Glendenning G.A., Schulman K.A. (2004). Cost-effectiveness of imatinib versus interferon- α plus low-dose cytarabine for patients with newly diagnosed chronic-phase chronic myeloid leukemia. *Cancer*, 101 (11), 2574-2583.
14. Hehlmann R., Heimpel H., Hasford J.T., Kolb H.J., Pralle H., Hossfeld D.K., Queisser W., Löffler H., Hochhaus A., Heinze B. (1994). Randomized comparison of interferon-alpha with busulfan and hydroxyurea in chronic myelogenous leukemia. The German CML Study Group. *Blood*, 84(12), 4064-4077.
15. Umeh C.A., Garcia-Gonzalez P., Tremblay, D., Laing R. (2020). The survival of patients enrolled in a global direct-to-patient cancer medicine donation program: The Glivec International Patient Assistance Program (GIPAP). *EclinicalMedicine.*, 19, 1-8.
16. Björkholm M., Ohm L., Eloranta S., et al. (2011). Success story of targeted therapy in chronic myeloid leukemia: population-based study of patients diagnosed in Sweden from 1973 to 2008. *J Clin Oncol.*; 29 (18): 2514-2520.
17. Kantarjian H.M., Talpaz M., O'Brien S., Jones D., Giles F., Garcia-Manero G., Faderl S., Ravandi F., Rios M.B., Shan J., Cortes J. (2006). Survival benefit with imatinib mesylate versus interferon-a-based regimens in newly diagnosed chronic-phase chronic myelogenous leukemia. *Blood.*, 108 (6), 1835-1840.
18. Novakowski A.K., Garcia-Gonzalez P. (2018). The Max Access Solution: A 'No Patient Left Behind' Model for Treatment Access. *Journal of Global Oncology*, October, 29s.

**АКТИВНАЯ РОЛЬ СОИСКАТЕЛЯ-АСПИРАНТА КАК ГАРАНТИЯ
ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОЦЕДУРЫ АККРЕДИТАЦИИ ОНП: ПОЗИТИВНАЯ
ПРАКТИКА УКРАИНЫ НА ПРИМЕРЕ СПЕЦИАЛЬНОСТИ 081 ПРАВО**

CZU: 378.2:005.6:34(477)

Дарья КРЕМОВА¹

Запорожский национальный университет

ABSTRACT. Features of legal status, the role of applicant-aspirant in the system of subjects of accreditation legal relations as the newest type of procedure in the sphere of higher education are analyzed, its dual nature is noted: the role of applicant-expert (representative of the subject, which is authorized to conduct ESP accreditation) as well as the role of applicant-representative of the subject, ESP of which is subject to accreditation. Equivalence of the legal status of the applicant-aspirant in each of the subsystems of the subjects (in addition to the pedagogical staff, employers, the administration of the subject ESA, due to the inclusion of the applicant-aspirant to the focus groups during the on-site examination), at the preparatory stage (development, improvement, influence on the quality of implementation by formulating proposals for improvement of ESP), and at all stages of the procedure itself (along with other experts, in the Industry Expert Council, in the National Agency for Quality Assurance in Higher Education (in the process of fulfilling the duties of the applicant-expert). The methodological basis includes the method of expert assessments, special legal, comparative-legal, historical, systemic, logical methods. It has been established that it is the active role of the applicant-expert that allows to reveal "from within" peculiarities of ESP implementation, weak and strong points in the process of its formation and implementation, as well as in the process of accreditation procedure. Attention is focused on its innovative, active role in providing professional assistance - in the formation of proposals for the improvement of ESP according to the results of accreditation. The conclusion is formulated that the active dual role of applicant-aspirant allows to consider it as a guarantee of accreditation procedure effectiveness and its focus on the full satisfaction of the interests of applicants of the relevant level of higher education.

Key words: *accreditation, good practice, applicant, expert, procedure, guarantee, effectiveness*

АННОТАЦИЯ. *Анализируются особенности правового статуса, роли соискателя-аспиранта в системе субъектов аккредитационных правоотношений как новейшего вида процедуры в сфере высшего образования, отмечается ее двойственный характер: роль соискателя-эксперта (представителя субъекта, который уполномочен на проведение аккредитации ОНП), а также роль соискателя-представителя субъекта, ОНД которого подлежит аккредитации. Обосновывается равнозначность правового статуса соискателя-аспиранта в каждой из подсистем субъектов (на ряду с НПП, работодателями, администрацией субъекта ОНД, благодаря включению соискателя-аспиранта к фокус группам во время выездной экспертизы), на подготовительной стадии (разработка, усовершенствование, влияние на качество реализации путем формулирования предложений по усовершенствованию ОНП), и на всех стадиях самой процедуры (наравне с другими экспертами, в Отраслевом экспертном совете, в Национальном агентстве по обеспечению качества высшего образования (в процессе выполнения обязанностей соискателя-эксперта). Методологическую базу составляют метод экспертных оценок, специально-юридический, сравнительно-правовой, исторический, системный, логический методы. Установлено, что именно активная роль соискателя-аспиранта позволяет выявить «изнутри» особенности реализации ОНП, слабые и сильные стороны в процессе ее формирования и реализации, а также в процессе аккредитационной процедуры. Акцентировано внимание на его новационной, активной роли в оказании профессиональной помощи – при формировании предложений по усовершенствованию ОНП*

¹ Дарья КРЕМОВА. Доктор философии, преподаватель кафедры административного и хозяйственного права Запорожского национального университета, Украина, daryu_ezh@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5334-8498>

по результатам аккредитации. Формулируется вывод о том, что активная двойственная роль соискателя-аспиранта позволяет рассматривать ее в качестве гарантии обеспечения результативности аккредитационной процедуры и ее ориентированности на полное удовлетворение интересов соискателей соответствующего уровня высшего образования.

Ключевые слова: аккредитация, позитивная практика, соискатель, эксперт, процедура, гарантия, эффективность

Введение. В связи с реформированием системы высшего образования в Украине все большее внимание приобретает использование Национальным агентством по обеспечению качества высшего образования новационного инструмента, который приобретает роль «индикатора» качества подготовки соискателей-аспирантов. Таким новационным инструментом выступает аккредитация образовательно-научных программ, в т.ч. и специальности 081 Право. Среди системы субъектов, непосредственно связанных с аккредитационными правоотношениями, важная роль отведена соискателям-аспирантам, при этом отмечается их двойственная роль – роль соискателя-эксперта-представителя субъекта, который уполномочен на проведение аккредитации образовательно-научных программ, а также роль соискателя-представителя субъекта, образовательно-научная деятельность которого подлежит аккредитации, что и обусловило формирование цели работы. Цель работы – определение особенностей роли соискателя-аспиранта как гарантии эффективности процедуры аккредитации образовательно-научных программ, с обоснованием важности активной роли соискателя-аспиранта как на подготовительной стадии аккредитационной процедуры, так и на всех ее стадиях без исключения, при этом формируются следующие задачи: анализ роли соискателя-эксперта – представителя субъекта, который уполномочен на проведение аккредитации образовательно-научных программ, его правовой статус, особенности отбора Национальным агентством по обеспечению качества высшего образования кандидатов на получение статуса эксперта и допуск такого эксперта к выполнению обязанностей, определение равнозначности соискателя-эксперта в подсистеме субъектов (наравне с другими экспертами, в Отраслевом экспертном совете, в Национальном агентстве по обеспечению качества высшего образования (в процессе выполнения обязанностей соискателя-эксперта), определение его новационной роли как субъекта оказания профессиональной помощи по усовершенствованию образовательно-научных программ, анализ роли соискателя-представителя субъекта, образовательно-научная деятельность которого подлежит аккредитации, его влияние на разработку, усовершенствование и качество реализации образовательно-научной программы, по которой реализуется его подготовка, путем формулирования предложений по ее усовершенствованию, определение равнозначности такого соискателя-аспиранта в подсистеме субъектов (на ряду с НПП, работодателями, администрацией субъекта ОНД, благодаря включению соискателя-аспиранта к фокус группам во время выездной экспертизы).

Работа состоит из введения, двух пунктов, охватывающих характеристику двойственной роли соискателя-аспиранта как гарантии эффективности процедуры аккредитации образовательно-научных программ, в т.ч. специальности 081 Право, выводов.

1. Обзор литературы. Актуальным вопросам осуществления аккредитационных процедур в Украине посвящен ряд исследований специалистов отдельных отраслей знаний, которые раскрывают те или иные аспекты такой процедуры. Среди работ, посвящённых реализации деятельности Национального агентства по обеспечению качества высшего образования, аккредитационной процедуре, аккредитационным правоотношениям, актуальным проблемам реализации такой процедуры, ее месту в системе высшего образования, в т.ч. и юридического, следует отметить работы Ю. Бойка, Й. Пуделька, А. Бутенка, Р. Стефанчука, А. Пыжова, Н. Давыдовой, С. Кушнира, Н. Онищенко и др. Следует

отметить, что среди всего многообразия работ, отсутствуют работы, посвященные роли соискателя-аспиранта в системе субъектов аккредитационных правоотношений, что и актуализирует данное исследование.

2. Данные и методология. Методологическую базу исследования составляют метод экспертных оценок, специально-юридический, сравнительно-правовой, исторический, системный, логический методы, которые позволили раскрыть сущность роли соискателя-аспиранта как гарантии эффективности процедуры аккредитации образовательно-научных программ, выделить его двойственную роль и охарактеризовать значение каждой из них на этапах реализации такой процедуры.

3. Основное содержание. Роль соискателя-эксперта – представителя субъекта, который уполномочен на проведение аккредитации ОНП. Среди разветвленной системы представителей субъекта, уполномоченного на аккредитацию образовательных программ, в т.ч. и образовательно-научных, важная роль отведена именно соискателям. Соискатели, как и научно- педагогические работники, имеют право на участие в отборе экспертов Национальным агентством по обеспечению качества высшего образования. Для этого лицу, изъявившему желание приобщиться к проверке качества образовательных программ, по которым осуществляется подготовка соискателей, необходимо успешно пройти несколько этапов такого отбора. Так согласно С порядком отбора и ведения реестра экспертов Национального агентства по обеспечению качества высшего образования для проведения аккредитаций образовательных программ (протокол от 21 мая 2019 г. № 5, с изменениями протокол от 8 апреля 2021 г. № 5 (48) такими этапами являются следующие : а) опубликование информации о начале отбора на официальном веб-сайте Национального агентства (с этого момента лица, желающие стать представителями органа и обеспечивать проверку качества образовательных программ в Украине и имеющие все основания для этого, должны начать сбор и формирование пакета документов) ; б) Национальным агентством начинается принятие от кандидатов заявлений и документов (соискателю, изъявившему желание присоединиться к числу экспертов, необходимо заполнить электронную анкету, к которой прилагается мотивационное письмо, в котором необходимо обосновать цели, которыми руководствуется соискатель, претендуя на статус эксперта Национального агентства по обеспечению качества высшего образования, к анкете прилагается профессиональное резюме (CV), в котором указывается специальность или специальности (если несколько), по которым лицо квалифицировано быть экспертом, информация о лицах, которые могли бы предоставить рекомендации по такому соискателю, с указанием контактной информации , а также претендент из числа соискателей должен приобщить к анкете справку с места обучения (но и здесь есть особенность – такая справка должна быть выдана не ранее чем за месяц до дня подачи заявления такого соискателя), документы, подтверждающие специальность или специальности, по которым лицо квалифицировано быть экспертом (опять же справка с места обучения (в случае, если лицо на момент подачи заявления получает образование по специальности, а документы по получению предыдущего образования отсутствуют, или уже имеющийся документ по получению предыдущего образования, например, по другой специальности или по той же, но другой степени образования и т.п.), по желанию соискатель может приобщить к заявлению дипломы, сертификаты, свидетельства, документы, подтверждающие повышение квалификации, стажировку, в т.ч. и за границей. В CV соискателю необходимо указать ФИО, дату рождения, место обучения, курс обучения, контактный адрес, контактные телефоны для связи, указать информацию о предыдущем и/или текущем образовании, и контакты лиц, которые могут предоставить рекомендации, указывается уровень владения иностранным языком (и каким именно) и, по желанию и в случае наличия, информация о стажировках, повышении квалификации (в отечественных или зарубежных учреждениях), детали участия в научных проектах, общественных организациях,

конкурсах, научно-организационной деятельности, участия в региональных, всеукраинских и международных мероприятиях и т.п.). в) этап рассмотрения поданных документов лиц, претендующих на статус эксперта Национального агентства (в случае, если у представителей Национального агентства возникают вопросы относительно электронной анкеты соискателя или документов, приложенных к ней, такой представитель имеет право проводить телефонное интервью с кандидатом в эксперты); г) формирование предварительного списка кандидатов в эксперты для приглашения к обучению и опубликованию такого списка на официальном веб-сайте Национального агентства; д) лиц, попавших в список кандидатов, приглашают к обучению по процедуре и критериям аккредитации образовательных программ, применению Стандартов и рекомендаций по обеспечению качества высшего образования в Европейском пространстве высшего образования (обучение кандидатов в эксперты входит в полномочия представителей секретариата Национального агентства), в течение обучения кандидаты прорабатывают нормативные документы, тренируются применять положения этих документов и критерии оценивания образовательных программ, работать в команде, налаживать связи с другими кандидатами (поскольку в экспертной группе традиционно три человека (руководитель экспертной группы и два эксперта (один из числа соискателей)), представители секретариата предоставляют консультации, акцентируют внимание на правильности или некорректности совершения тех или иных действий или употреблении тех или иных словосочетаний при написании отчета, кандидаты тренируются писать отчет о проведении выездной экспертизы и рассматривают кейсовые задания по поведению и культуре речи экспертов. е) после завершения обучения, кандидатам в эксперты необходимо пройти тестирование, осуществляется проверка полученных в процессе обучения знаний и умений применять эти знания, понимание ситуаций, непосредственно связанных с проведением аккредитации и алгоритм действий эксперта в любой ситуации. е) финальным, «решающим» этапом является принятие решения Национальным агентством о включении кандидатов в число экспертов, а соответственно, и в Реестр экспертов Национального агентства по обеспечению качества высшего образования. В таких условиях соискатель, который был внесен в число экспертов, стал представителем Национального агентства и приобрел соответствующий правовой статус, должен сообщать секретариат об изменении своего статуса (например, отчисления из числа соискателей и т.п.). Так, после успешного прохождения профессионального конкурсного отбора и этапа обучения, соискатель, имевший статус кандидата, приобретает новый статус – статус эксперта. При этом нужно отметить, что эксперт из числа соискателей имеет равнозначность правового статуса на всех этапах проведения аккредитационной процедуры (наравне с другими экспертами, в Отраслевом экспертном совете, в Национальном агентстве по обеспечению качества высшего образования (в процессе выполнения обязанностей соискателя-эксперта). Эксперт из числа соискателей, представитель субъекта, уполномоченного на проведение аккредитации образовательных программ, всегда равен в отношениях с такими же экспертами из числа научно-педагогических работников, начиная от обучения (обучение, организованное Национальным агентством, проходит совместно для кандидатов-соискателей и кандидатов-научно-педагогических работников), к совместному проведению выездных экспертиз для осуществления аккредитации образовательных программ, эксперты соискатели имеют равные права с экспертами-научно-педагогическими работниками во время осуществления аккредитации образовательных программ, проведение бесед с фокус-группами, осуществление запросов документов в учреждении образования, аккредитация образовательной программы в котором осуществляется. Кроме того, привлечение экспертов из числа соискателей-аспирантов является одним из преимуществ деятельности Национального агентства по обеспечению качества высшего образования в реализации аккредитации образовательно-научных программ, ведь активная роль соискателя-аспиранта

позволяет выявить «изнутри» особенности реализации образовательно-научных программ, слабые и сильные стороны такой образовательной программы. Учитывая, что соискатель-аспирант является главным стейкхолдером образовательно-научных программ, и такие программы нацелены на качественную подготовку соискателей, он, в свою очередь, может с легкостью продемонстрировать как сильные стороны образовательно-научной программы, по которой осуществляется его подготовка, подготовка соискателей-аспирантов других научных программ в других учреждениях высшего образования, и слабые стороны таких программ (которые нужно усовершенствовать учреждениям высшего образования для качественной реализации такой образовательно-научной программы). Так, можно с уверенностью утверждать, что соискатель-аспирант как представитель субъекта, уполномоченного на проведение аккредитации ОНП: а) имеет равнозначный правовой статус в подсистеме субъектов осуществления аккредитации (наряду с другими экспертами, в Отраслевом экспертном совете, в Национальном агентстве по обеспечению качества высшего образования (в процессе реализации обязанностей соискателя-эксперта) абсолютно на всех стадиях осуществления аккредитации образовательно-научных программ; б) является особым субъектом осуществления аккредитации – его активная роль в процессе аккредитации образовательно-научных программ позволяет выявлять слабые и сильные стороны отдельной программы и гарантировать результативность аккредитационной процедуры; в) играет важную роль в осуществлении аккредитации образовательно-научных программ благодаря возможности выявлять особенности таких программ «изнутри», ведь эксперт из числа соискателей является сам соискателем определенной образовательной программы. А также стоит обратить внимание на новационную роль соискателя-аспиранта при осуществлении аккредитации образовательно-научных программ, а именно профессиональная помощь – формирование предложений по усовершенствованию образовательной программы, подлежащей аккредитации. А какая же при этом роль отведена соискателю-представителю субъекта, образовательно-научная деятельность которого подлежит аккредитации?

Роль соискателя-представителя субъекта, ОНД которого подлежит аккредитации. Роль соискателя-представителя субъекта, образовательно-научная деятельность которого подлежит аккредитации, не только является не меньшей в осуществлении аккредитации образовательно-научных программ, но и такой же важной, как и роль соискателя-представителя субъекта, уполномоченного на осуществление аккредитации образовательно-научных программ. Следует рассмотреть, в чем именно такова важность. Во-первых, соискатель-аспирант, подготовка которого осуществляется по отдельной образовательно-научной программе, оказывает непосредственное влияние на качество такой программы. Так, при разработке отдельной образовательно-научной программы рабочей группой учитываются предложения соискателей по усовершенствованию такой программы и реализуются при их подготовке (соискатель-аспирант имеет право предлагать внести изменения в образовательно-научную программу, по которой осуществляется его подготовка, например, на заседаниях студенческого совета факультета / университета, совета молодых ученых учреждения высшего образования, на заседаниях кафедры, которая ответственна за подготовку соискателей по данной образовательно-научной программе и т.п.). Такие предложения могут быть учтены как в процессе разработки образовательно-научной программы, так и в течение всего периода подготовки соискателей по ней, ведь благодаря предложениям образовательно-научная программа усовершенствуется, и, как результат, качество подготовки соискателей повышается. Так, соискатель-аспирант приобретает статус «индикатора качества» такой образовательно-научной программы.

Во-вторых, соискатель-аспирант имеет большое значение при непосредственном осуществлении аккредитации образовательно-научных программ, ведь во время общения с соискателями отдельной образовательно-научной программы члены экспертной группы

Национального агентства по обеспечению качества высшего образования могут узнать иногда даже больше особенностей такой программы, ее сильные и слабые стороны, чем из сведений самоанализа, от сайта учреждения высшего образования, или собеседований с отдельными фокус-группами и т.д., ведь соискатели-аспиранты являются ярким отражением той образовательно-научной программы, подготовка по которой осуществляется (при проведении выездной экспертизы во время осуществления аккредитации той или иной образовательно-научной программы экспертами Национального агентства по обеспечению качества высшего образования особое внимание уделяется встрече с фокус-группой из числа соискателей такой программы, выделяется промежуток времени на беседу с такой фокус-группой, во время которой соискатели-аспиранты раскрывают те или иные особенности их подготовки, анализируют качество такой подготовки и подтверждают либо опровергают релевантность описания процедур их подготовки в нормативных документах с тем, как проходит такая подготовка по данной образовательно-научной программе на практике). Не меньшую роль во влиянии на качество подготовки по той или иной программе является систематически реализовываемый опрос соискателей-аспирантов. При учреждениях высшего образования нередко существуют структурные подразделения (например, отдел мониторинга, отдел мониторинга и оценки качества образования и т.п.), в обязанности которого входит разработка анкет для соискателей (составления наиболее актуальных вопросов, ответы на которые отображают уровень качества подготовки соискателей-аспирантов по отдельной образовательно-научной программе, например, касающиеся общих знаний о целях такой программы, индивидуальной образовательной траектории, информирования об учебном процессе, практической подготовки, знаний о дуальной форме обучения, поточном и заключительном контролях, доступе к информационным ресурсам университета, степени ознакомленности с нормативными документами, которые регламентируют учебный процесс, с правилами приема, формами и методами обучения и т.п.), не редко такие анкеты включают раздел предложений по усовершенствованию образовательно-научной программы. Результаты такого мониторинга качества подготовки соискателей отдельной программы передают рабочей группе, а последняя, в свою очередь, на заседаниях анализирует показатели, выделяет слабые места программы и усовершенствует ее.

В третьих, необходимо отметить равнозначность правового статуса соискателей-аспирантов, представителей субъекта, образовательно-научная деятельность которого подлежит аккредитации, в рамках соответствующей подсистемы субъектов. Так, равнозначность его отражается наряду со статусом научно-педагогических работников, администрации субъекта и т.п., благодаря включению соискателя-аспиранта в фокус-группы во время осуществления выездной экспертизы. Во время аккредитации образовательно-научной программы все без исключения фокус-группы нацелены на результативность такой аккредитации, получение полезных советов от экспертов отрасли по усовершенствованию такой программы. Именно активная роль соискателя-аспиранта во время его подготовки по программе и непосредственно в процессе осуществления аккредитации такой программы позволяет выявить «изнутри» особенности ее реализации, слабые и сильные стороны в процессе ее формирования и подготовки соискателей-аспирантов, позволяет формировать предложения по усовершенствованию такой программы и стремлению получить статус «образцовой» в результате оценивания данной образовательно-научной программы по критериям качества высшего образования.

Выводы. Таким образом, активная роль соискателя-аспиранта в системе субъектов аккредитационных правоотношений как новейшего вида процедуры в сфере высшего образования приобретает огромное значение. Можно отметить ее двойственный характер: во-первых, роль соискателя-эксперта (представителя субъекта, уполномоченного на проведение аккредитации образовательно-научной программы), а также роль соискателя-представителя

субъекта, образовательно-научная деятельность которого подлежит аккредитации. При этом и для первого вида, и для второго вида отмечается равнозначность правового статуса в каждой из подсистем субъектов, на подготовительной стадии (разработка, усовершенствование, влияние на качество реализации путем формулирования предложений по усовершенствованию образовательно-научной программы), и на всех стадиях самой процедуры (наряду с другими экспертами, в Отраслевом экспертном совете, в Национальном агентстве по обеспечению качества высшего образования (в процессе выполнения обязанностей соискателя-эксперта.) Следует отметить, что именно активная роль соискателя-аспиранта позволяет выявить «изнутри» особенности реализации той или иной образовательно-научной программы, ее слабые и сильные стороны, а также следует сделать акцент на новационной, активной роли в оказании профессиональной помощи – при формировании предложений по усовершенствованию образовательно-научной программы по результатам аккредитации (со стороны эксперта-соискателя). Так, активная двойственная роль соискателя-аспиранта позволяет рассматривать ее как гарантию обеспечения результативности реализации аккредитационной процедуры и ее ориентированности на полное удовлетворение интересов соискателей соответствующего уровня высшего образования.

АККРЕДИТАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-НАУЧНОЙ ПРОГРАММЫ КАК НОВАЦИОННЫЙ ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ АСПИРАНТОВ: ОПЫТ УКРАИНЫ (НА ПРИМЕРЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКИ 08 ПРАВО СПЕЦИАЛЬНОСТИ 081 «ПРАВО»)

CZU: 378.2:005.6:34(477)

Татьяна КОЛОМОЕЦ¹

Запорожский национальный университет

ABSTRACT. *The experience of Ukraine in the use of ESP accreditation as an innovative tool to ensure the quality of 081 Law specialty training is analyzed. The author investigates accreditation as an "innovative" procedure in the sphere of higher education, its "subjective cut", its subject matter in the criterial evaluation, "basic" characteristics determining its uniqueness, substantiates the expediency of its use as a "quality filter" for postgraduate education. The methodological basis - general scientific and special methods of research. Dialectical method characterized it in dynamics, and to reveal the essence, uniqueness, originality of its subject, system of subjects allowed comparative-legal, special-legal, logical, systematic methods. It is established that the ESP accreditation is an innovative, unique "quality filter", due to: 1) innovations in the formation of the subject composition (representation of all ESP subjects, at all stages; simplicity, transparency, professionalism, competition in their selection; model of "checks and balances"); 2) activity of the ESP subject at all stages of the procedure; 3) "internal-external" orientation of the procedure (self-evaluation, criterial external evaluation, trust and "in-depth expectation" of help); 4) "criteriality" of ESA quality evaluation; 5) voluntariness, initiative of the ESA subject to start the procedure; 6) efficiency, publicity, maximum transparency, publicity, accessibility, informatization. This unifies the "rules of the game", eliminates discretion, "external influences", strengthens trust, responsibility and professionalism, provides a "quality filter" of ESA.*

Key words: *accreditation, education, law, quality, experience, procedure, standards, integration.*

АННОТАЦИЯ. *Анализируется опыт Украины в использовании аккредитации ОНП как новационного инструмента обеспечения качества подготовки 08 Право специальности 081 Право. Исследуется аккредитация как «новационная» процедура в сфере высшего образования, «субъектный ее срез», предмет его в критериальном оценивании, «базовые» признаки, определяющие ее уникальность, обосновывается целесообразность ее использования как «фильтра качества» подготовки аспирантов. Методологическая основа – общенаучные и специальные методы исследования. Диалектический метод охарактеризовал ее в динамике, а раскрыть сущность, уникальность, своеобразие ее предмета, системы субъектов позволили сравнительно-правовой, специально-юридический, логический, системный методы. Установлено, что аккредитация ОНП является новационным, уникальным «фильтром качества», благодаря: 1) новациям в формировании субъектного состава (представительство всех субъектов ОНД, на всех стадиях; простоте, прозрачности, профессионализму, конкуренции в их отборе; модели «сдерживания и противовесов»); 2) активности субъекта ОНД на всех стадиях процедуры; 3) «внутренне-внешней» направленности процедуры (самооценивание, критериальное внешние оценивание, доверие и «унормированное ожидание» помощи); 4) «критериальности» оценивания качества ОНД; 5) добровольности, инициативности субъекта ОНД для начала процедуры; 6) оперативности, публичности, максимальной прозрачности, гласности, доступности, информатизации. Это позволяет*

¹ Татьяна КОЛОМОЕЦ, Доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Украины, Член-корреспондент Национальной академии правовых наук Украины, декан юридического факультета Запорожского национального университета, г. Запорожье, Украина, t_deputy@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1101-8073>

унифицировать «правила игры», устранить усмотрение, «внешние влияние», усилить доверие, ответственность и профессионализм, обеспечить «фильтр качества» ОНД.

Ключевые слова: аккредитация, образование, право, качество, опыт, процедура, стандарты, интеграция.

Введение. В условиях реформирования системы высшего образования в Украине, модернизации образовательного права, в т.ч. с углубленным анализом позитивного, апробированного практикой и временем зарубежного опыта, актуализировалась проблематика внедрения инструментов результативного и эффективного обучения не только соискателей уровней высшего образования бакалавра и магистра, но и соискателей образовательно-научного уровня высшего образования. С учетом особенностей как самого процесса подготовки аспирантов, так и всего многообразия субъектов их подготовки (в т.ч. и ведомственных, с детализацией нормативных основ их деятельности), вектор внимания общественности сконцентрировался на оптимизации всего процесса такой подготовки и унормирования предпосылок для «качественной» подготовки аспирантов, перехода от «количества» (по оценкам Отчета НАОКВО за 2021 год количество субъектов подготовки аспирантов превысило 998, а по специальности 081 «Право» - 200, что уже заставляет говорить о «количественных показателях» их работы) к «качеству» (внедрение результатов исследования в правотворческую и правоприменительную работу, в образовательный процесс, «ценность» финального научно-исследовательского «продукта» для правовой науки, отсутствия решений НАОКВО об отмене решений спецсоветов о присуждении степени доктора философии и др.). В таких условиях важно гарантировать соблюдение унормированных критериев для субъектов подготовки относительно кадровой, информационной, ресурсной способности к «качественной» подготовке соискателей, востребованности последних и результатов подготовки в сфере правового регулирования общественных отношений. Роль «пропускного фильтра» для такой подготовки отведено аккредитации образовательно-научных программ специально созданным для этого органом – Национальным агентством по обеспечению качества высшего образования, с использованием целой группы непосредственных участников такой процедуры и соблюдением общепринятых европейских принципов процедур обеспечения качества образовательно-научного процесса. Новационный характер соответствующей процедуры для Украины обусловил «сложности» в ее восприятии в образовательном обществе, существенную активизацию нормотворческой тематической деятельности и формирование отечественной позитивной практики «пилотных» субъектов для всеобщего понимания уникальности ресурса процедуры аккредитации образовательно-научных программ, и, несмотря на существование этого вида процедуры в арсенале инструментов обеспечения качества высшего образования в Украине более трех лет, и до настоящего времени, к сожалению, вся уникальность ее ресурса познана и используется не в полном объеме всеми участниками образовательно-научного процесса в Украине, что и обусловило формирование цели этой работы. Цель – определение уникального ресурса аккредитации образовательно-научной программы как эффективного «фильтра» качественной подготовки аспирантов по специальности 081 Право в Украине, с обоснованием возможности ее дальнейшего использования и заимствование позитивной ее практики для зарубежных партнеров. Предполагается решение следующих задач: анализ аккредитации ОНП по направлению 08 Право специальности 081 Право как новационного «инструмента» в системе высшего образования; «субъектный срез» этой процедуры для определения роли и значения каждого из субъектов в этой процедуре; концентрация внимания на предмете аккредитации в аспекте критериальности его оценивания в ходе соответствующей процедуры; характеристика «базовых» признаков аккредитации ОНП, которые и определяют уникальность ее, с

обоснованием целесообразности ее дальнейшего использования как «фильтра качества» подготовки соискателей третьего (образовательно-научного) уровня высшего образования.

Работа состоит из введения, четырех пунктов, охватывающих всю характеристику «новационного» характера аккредитации ОНП по направлению 08 Право, 081 Право в Украине, заключения. Структурированность основной части работы позволила в пункте первом определить правовые основания, предпосылки внедрения соответствующей процедуры в инструментарий публичного администрирования в сфере высшего образования в целом и в сфере обеспечения качества высшего образования в частности. Кроме того, уделено внимание специфике правового статуса «базового» субъекта реализации государственной политики в сфере обеспечения качества высшего образования – Национального агентства по обеспечению качества высшего образования (НАОКВО), а также аккредитации как «базовому» направлению деятельности этого субъекта. Второй пункт посвящен характеристике субъектного элемента аккредитации ОНП, с акцентом на его системный характер, выделением двух условных подсистем-субъектов аккредитации (экспертом, отраслевого экспертного совета, НАОКВО) и субъектов, в отношении деятельности которых такая деятельность осуществляется, что позволяет установить высокую их активность в процедуре, наличие взаимосвязей, широкое представительство в процедуре всех заинтересованных лиц – научно-педагогических работников, соискателей, работодателей, общественности и др. Третий пункт посвящен предмету аккредитации, а именно образовательно-научной деятельности субъекта, в аспекте ее анализа согласно «критериям качества» в европейском образовательном пространстве, что и позволяет определить реальное положение дел в деятельности субъекта (степень соответствия этим критериям) и сформулировать профессиональные рекомендации («ожидание помощи») по улучшению «качества» ОНП и ее реализации. В последнем пункте выделяются «базовые» признаки соответствующей процедуры, которые и формируют ее «новационный» характер, обуславливают целесообразность ее дальнейшего использования как «реального фильтра качества» подготовки соискателей соответствующего уровня высшего образования как в Украине, так и возможность использования в других странах.

1. Обзор литературы. Вопросы аккредитации ОНП, с учетом специфики предмета исследования, привлекают внимание представителей разных научных направлений – педагогов, психологов, социологов, юристов и др. Естественно, что упор на аккредитацию ОНП по направлению 08 Право специальности 081 Право существенно сужает сферу научного поиска, прежде всего, благодаря усилению принципа специализации, концентрации внимания ученых-юристов. Но даже с учетом этого, достаточно широким является спектр вопросов, которые исследуют ученые-юристы, а именно: аккредитация как метод публичного администрирования в сфере высшего образования или высшего юридического образования (например, работы И. Бойко, Й. Пуделька, О. Скрипнюка), аккредитация в аспекте проблематики «базовых направлений» реформирования высшего юридического образования (например, работы Ю. Барабаша, Р. Стефанчука, Н. Онищенко и др.), как фильтр для коррупционных деяний в области высшего образования (например, работы М. Хавронюка, А. Банчука), как направление работы Национального агентства по обеспечению качества высшего образования (например, работы, И. Назарова, Ю. Бойка, А. Бутенка и др.), как вид процедуры в деятельности субъекта публичной власти (например, работы, С. Кушнира, В. Савищенко, Н. Кузнецовой, В. Тимошука, И. Колиушка, А. Пыжова), в аспекте формирования института образовательного права (например, работы О. Кулинич, В. Костицкого, Б. Андрусина, Н. Давыдовой, В. Ковальского, Е. Орлюк) и др. Тем не менее, при всем многообразии работ, посвященных в той или иной степени детализации проблематике аккредитации ОНП, непосредственно уникальность ее, в аспекте направления 08 Право специальности 081 Право, с акцентом на уже сформированную позитивную

практику, которую можно было бы рекомендовать для заимствования зарубежным партнерам, остается вне углубленного анализа, что, конечно же, признать приемлемым в условиях кардинального обновления высшего юридического образования, модернизации соответствующего законодательства, нельзя, а следовательно это и актуализирует данное исследование.

2. Данные и методология. Методологическую основу работы сформировали как общенаучные, так и специальные методы научного исследования. В динамике формирования позитивной практики аккредитации ОНП в Украине охарактеризовать позволяет диалектический метод, а раскрыть сущность самой процедуры, ее отличие от смежных инструментов обеспечения качества высшего образования, своеобразие ее предмета, правового статуса субъектов и др. – сравнительно-правовой, логический, историко-правовой, системный методы, а также методы прогнозирования, моделирования.

3. Основное содержание. Аккредитация образовательно-научной программы как «новый» инструмент в системе высшего образования. Согласно ст. 5 Закона Украины от 01.07.2014 года (с изменениями и дополнениями) «О высшем образовании» подготовка соискателей высшего образования осуществляется по нескольким уровням: а) образовательным (начальному, первому (бакалаврскому), второму (магистерскому); б) образовательно-научному (третьему, для соискателей степени «доктор философии»). Подготовка соискателей третьего уровня высшего образования степени «доктор философии» осуществляется на базе учреждений высшего образования и научных учреждений. При этом нужно отметить определенное разграничение как нормативно-правовой базы, переделывающей основы такой подготовки, так и «сферу влияния» субъектов властных полномочий относительно различных уровней высшего образования и научных степеней. Если основы правового регулирования подготовки соискателей первого-третьего уровней детализированы в актах образовательного законодательства (законодательства об образовании), а органом публичной власти, ответственным за реализацию государственной политики в сфере высшего образования является МОН Украины, а в сфере обеспечения качества высшего образования – НАОКВО, тогда как для четвертого (научного) уровня – доктора права – нормативно-правовую базу формируют акты законодательства о научной и научно-технической деятельности, и это «сфере влияния» является неотъемлемой частью сферы реализации полномочий МОН Украины, НАН Украины и др.

Специфика третьего уровня высшего образования отражена уже в его названии – образовательно-научный уровень, что предполагает не только обучение соискателей и осуществление ими научно-исследовательской деятельности, подготовку научных работ, в т.ч. и «финальной работы» - диссертации на соискание степени доктора философии. Специфика соответствующего уровня высшего образования с необходимостью предполагает сочетание ресурсов, необходимых для «качественного» образовательного процесса и аналогичной научно-исследовательской деятельности, способности субъекта подготовки оказать «качественные» услуги в полном объеме» (от допуска и до защиты научной работы соискателей, выполнения ОНП в полном объеме), для чего фактически и внедрен институт аккредитации образовательно-научных программ (далее ОНП).

Правовые основы осуществления аккредитации ОНП регламентированы Положением об аккредитации образовательных программ, по которым осуществляется подготовка соискателей в высших учебных заведениях, научных учреждениях, утвержденным приказом МОН Украины № 977 от 11.07.2019, многочисленными актами НАОКВО, которые фактически и объединяются в институт образовательного права.

При этом необходимо сразу же акцентировать внимание на «новационный» характер соответствующей процедуры, которая заменила лицензирование образовательной деятельности по подготовке аспирантов в 2016 году. Применительно к направлению

подготовки 08 Право специальности 081 Право следует уточнить, что, наряду еще с незначительным перечнем других специальностей, 081 Право – это вид «регулируемых» специальностей, для которых предусмотрено «повышенное внимание нормотворца», детализированное регулирование, повышенный контроль (согласно Лицензионным условиям осуществления образовательной деятельности, утвержденным Постановлением КМУ № 1187 от 30.12.2015 года, с изменениями, в редакции Постановления КМУ № 365 от 24.03.2021 года). Для подготовки соискателей третьего уровня высшего образования по специальности 081 Право предусмотрено жесткое, строгое соблюдение требований лицензированного набора (для каждого года определен лицензированный объем, превышения которого, как и перераспределение с другими специальностями невозможны) и конечно же аккредитация ОНП. Аккредитация ОНП представляет собой вид процедуры, в ходе которой «оценивается качество образовательной программы и образовательной деятельности по этой программе, на предмет соответствия требованиям стандарта высшего образования, а если их нет – рекомендациям и стандартам по обеспечению качества высшего образования в европейском пространстве высшего образования, способности выполнения требований стандарта, достижения заявленных в программе результатов обучения в соответствии с критериями оценивания качества образовательных программ» (п. 6 Положения). Поскольку аккредитация ОНП является добровольной, осуществляется исключительно по инициативе субъекта образовательно-научной деятельности, соответственно ее целью является: установление соответствия качества образовательной деятельности и образовательно-научной программы критериям, помощь субъекту осуществления соответствующей деятельности в определении сильных и слабых сторон ОД и ОНП, представление заинтересованным лицам информации об ОД и ОНП такого субъекта, усиление доверия к высшему образованию в Украине, содействие интеграции отечественных УВО в европейское пространство высшего образования (п. 5 Положения).

Как цель, так и содержание, особенности этой процедуры унормированы и интерпретированы «главным ее субъектом», которым является Национальное агентство по обеспечению качества высшего образования. Соответствующий субъект был сформирован в Украине как аналог зарубежным институтам обеспечения качества высшего образования. Наагентство – это коллегиальный постоянно действующий орган по вопросам реализации государственной политики в сфере обеспечения качества высшего образования (п. 1 Постановления КМУ № 244 от 15.04.2015 года «О создании Национального агентства по качеству обеспечению высшего образования»). Именно этот субъект обеспечивает реализацию государственной политики Украины в сфере обеспечения качества высшего образования. Специфика его правового статуса, организационной структуры, форм деятельности во многом обуславливают специфику аккредитации ОНП, в т.ч. и по специальности 081 Право. Ключевыми являются вопросы – кто осуществляет эту процедуру? Какими являются ее содержание, результат, последствия? В чем уникальность этой процедуры для обеспечения качества подготовки аспирантов?

Аккредитация ОНП: субъектный срез. Отвечая на первый вопрос, отметим следующее. Своеобразным является принцип формирования всей системы субъектов аккредитационной процедуры, которого составляют субъекты, которые осуществляют аккредитационные действия, и субъекты, в отношении которых также действия осуществляются. Говоря о первых, следует иметь в виду многоэлементность соответствующей подсистемы, а именно: а) экспертов (из числа научно-педагогических кадров и соискателей высшего образования различных уровней); б) членов отраслевых экспертных групп (из числа научно-педагогических работников, соискателей, работодателей); в) Наагентство. При этом инициатива в реализации желания стать субъектом аккредитации опять же играет ключевую роль, как и прозрачность, публичность процедуры отбора «достойных» лиц,

представительства всех участников образовательно-научного процесса на каждом уровне системы субъектов аккредитации. Именно такие принципы формирования соответствующей подсистемы субъектов аккредитации позволяют обеспечить широкое представительство интересов образовательно-научного сообщества, профессионализм, конкуренцию, «погружение в сферу объективизации аккредитационной процедуры – взгляд изнутри». При этом роль и значение каждого субъекта достаточно важны, и они все влияют на финальный результат всей процедуры (заключение экспертной группы, заключение отраслевого экспертного совета, решения Национального агентства). Как процедура формирования субъектов (широкое представительство и многочисленность экспертов по аккредитации образовательных программ, отбор членов отраслевых экспертных советов и выборы членов Национального агентства с временными рамками их деятельности), так и формы их деятельности (выездные экспертизы при сохранении основного места работы эксперта; заседания отраслевого экспертного совета при сохранении основного места работы члена группы; заседания Нацагентства с определением как основного места работы для членов) существенно отличают субъектный аспект аккредитации от субъектов публичной администрации в классическом понимании. Нацагентство как «постоянно действующий коллективный орган по вопросам реализации государственной политики в сфере обеспечения качества ВО» (ст. 1 Устава), «неприбыльная организация» (ст. 4 Устава), «юридическое лицо публичного права, учредителем которого является государство» (ст. 5 Статута) наделено возможностью принимать акты в пределах ведения (например, Порядок обжалования решений НАОКВО, утверждённый согласно протоколу № 5 от 21.05.2019 года с изм. протокол № от 26.05.2020 года; Рекомендации для УВО по разработке и внедрению университетской системы обеспечения академической добросовестности, протокол № от 29.10.2019 года) и многие другие, которые желательно было бы систематизировать в контексте обоснования необходимости разработки и принятия Образовательного кодекса Украины и включить в него в виде отдельной главы (раздела), что существенно упростило бы правоприменение в соответствующей сфере отношений, а его решения об аккредитации (условной аккредитации), не аккредитации порождают соответствующие последствия для субъектов представления образовательно-научных услуг (осуществление соответствующей деятельности с выдачей документа о выполнении ОП). Для направления 08 Право специальность 081 Право сформированы: 1) реестр экспертов в количестве около 300 лиц «из числа лиц, владеющих соответствующими знаниями, навыками, что позволяет им эффективно осуществлять оценивание качества ОД и ОНП и разрабатывать рекомендации для улучшения из качества по специальности» (р. IV Положения), среди которых НПП, соискатели всех уровней высшего образования (реестр общий размещен на официальном сайте Нацагентства, осуществляется систематическая ротация, повышение квалификации и др.); 2) отраслевой экспертный совет (в составе 13 человек, представляющих учреждения высшего образования, научные учреждения, общественные профессиональные юридические образования), действующий согласно Положению об отраслевом экспертном совете НАОКВО, утвержденный решением НАОКВО № 2(7) от 10.02.2022 (с изменениями, утвержденными решением № 9(14) от 07.06.2022 года); 3) в составе Нацагентства включены 3 члена с образованием по специальности 081 Право. Такое представительство позволяет вовлечь в процедуру не только научно-педагогических работников (оказывающих соответствующие услуги), но и всех стейкхолдеров (соискателей, работодателей), что и позволяет проанализировать всю ОП, процесс ее реализации, выявить слабые, сильные стороны, позитивные практики, проблемные моменты и предложить конкретные пути их решения, что и составляет основное назначение аккредитации – определить способность субъекта реализовать ОНП и меры по улучшению такой реализации.

Вторую подгруппу субъектов аккредитационной процедуры формируют субъекты оказания образовательно-научной деятельности, субъекты реализации ОНП. В Украине такие

программы реализуют учреждения высшего образования (не только профильные (например, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого) и классические (например, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка), но и т.н. «ведомственные» (например, Национальная академия внутренних дел, Национальный университет биоресурсов и природопользования, Национальный авиационный университет, Сумской национальный аграрный университет), а также научные учреждения (например, Институт государства и права имени В.М. Корецкого НАН Украины, все институты НАПрН Украины и др.). Кроме того, такие услуги оказывают в пределах реализации ОНП по специальности 081 Право (в большинстве своем) и с возможным делением на специализации (например, «Медицинское право», «Публичное право» и др.), что в условиях отсутствия стандарта (хотя для первого и второго уровней высшего образования соответствующие стандарты уже приняты) вполне допустимо, что обуславливает уточнение уникальности ОПП, ресурсообеспеченности, региональную специфику. Многообразие субъектов оказания услуг во многом обуславливает и многочисленность, территориальное представительство в реестре экспертов. Субъектный элемент процедуры аккредитации позволяет своевременно реагировать на запросы общества, в т.ч. и реформирование высшего юридического образования, обеспечивая представительство и защиту интересов всех без исключения участников (в т.ч. и потенциальных) образовательно-научной деятельности и фактически отношения «партнерства» в системе субъектов процедуры.

Предмет аккредитации ОНП в аспекте его «критериального» анализа. Предметом аккредитационной экспертизы как процедуры является степень соответствия, способности субъекта оказания образовательно-научных услуг к результативной, эффективной деятельности, соотношения фактических данных (сведений самооценивания и «полевых данных») с формулированием рекомендаций по десяти критериям.

В соответствии с Положением об аккредитации образовательных программ, по которым осуществляется подготовка соискателей высшего образования, утвержденным приказом МОН Украины № 977 от 11.07.2019 года определяется соответствие заявленных в Сведениях самооценивания субъектом образовательно-научной деятельности (подготовительный этап аккредитации) данных фактическому положению дел (по каждому критерию), с выделением слабых и сильных сторон ОНП, формулированием предложений по усовершенствованию условий для реализации ОНП, выделением (в случае наличия) «позитивных практик» как «образцовых» для возможного из распространения и заимствования.

Вполне логичным, полным, объективно сформированным, с учетом всех необходимых условий, является перечень критериев оценивания ОНП, что позволяет, во-первых, осуществить самооценивание самим субъектом оказания образовательно-научных услуг, во-вторых, сопоставить соответствующие данные с фактическими во время выездной экспертизы (работы экспертной группы). Анализ критериев оценивания ОНП, позволяет определить: 1) проектирование и цели ОНП (с акцентов внимания на соответствие целей ОНП миссии и стратегии субъекта ОД, их определении с учетом позиций и потребностей заинтересованных лиц, тенденций развития специальности, рынка труда, отраслевого, регионального контекста, опыта зарубежных и отечественных партнеров, стандартам высшего образования); 2) структуру и содержание ОНП (объем общих, компонентов, дисциплин выбора соискателя, соответствие предметной области для специальности, формирование индивидуальной образовательной траектории соискателя, практическая подготовка, приобретение soft skills, дуальное образование); 3) доступ к ОНП (правила приема, неформальное образование, академическая мобильность); 4) обучение и преподавание (формы и методы, академическая свобода, совмещение обучения и исследований, интернационализация ОД); 5) контрольные меры, оценивание (формы, доступность, прозрачность, объективность); 6) людские ресурсы (подбор НПП, привлечение работодателей, экспертов отрасли, профессиональное развитие,

поощрение); 7) образовательное пространство и материальные ресурсы (безопасность, организационная, информационная, образовательная, консультативная поддержка, инклюзивность и др.); 8) внутреннее обеспечение качества ОНП (мониторинг ОНП и его периодичность, привлечение работодателей); 9) прозрачность и публичность; 10) обучение через исследование (соответствие научным интересам соискателей, полноценность подготовки к исследовательской и преподавательской деятельности по специальности, релевантность тем исследований соискателей и трудов руководителей, способность субъекта ОП обеспечить защиту финальных работ соискателей, активность научных руководителей, академическая «чистота»). Благодаря наличию Методических рекомендаций для заполнения ведомостей самооценки и Методических рекомендаций для экспертов НАОКВО относительно применения критериев оценивания и конечно же Рекомендаций для экспертов относительно образовательных программ третьего уровня высшего образования «правила игры» общедоступны, понятны для всей и исключаются любые предпосылки для субъективного усмотрения, разновекторность их толкования. Кроме того, добровольность процедуры аккредитации обуславливает автономию субъекта ОД в возможности инициирования процедуры, в т.ч. и досрочно (в «лучший период» реализации ОНП). Предметом аккредитации является деятельность субъекта по реализации ОНП, с акцентом внимания на «критерии» качественной образовательно-научной деятельности. Именно критерии в своей совокупности и позволяют анализировать «реальное положение дел» с реализацией ОНП, ее динамику, формирование «сильных и слабых сторон», «качество» образовательной, научной составляющей ОНП. Комплексный характер каждого из критериев «углубляет» анализ ОД и позволяет раскрыть всю уникальность каждого элемента ОНП. Безусловно, критерии, хотя и равнозначны в оценивании и влиянии на финальный результат всей процедуры (например, «образцовой» может быть признана ОНП, если по результатам аккредитации пять или более критериев получили оценку «А», а «условная» аккредитация предусмотрена в случае, если один-два критерия были оценены «Е», а вот в случае, если три критерия были оценены «Е» - по результатам процедуры принимается решение об отказе в аккредитации ОНП (п. III Положения), однако они существенно отличаются по объему фиксированной информации и по характеру последней. Так, например, традиционной «проблемными» в практике аккредитации ОНП являются критерии № 2 и критерий № 8, которые аккумулируют сведения о структуре, содержании ОНП, а также системе обеспечения качества высшего образования. Именно эти критерии и результаты их оценивания и результат их оценивания в большинстве своем «снижают» финальный результат процедуры, обуславливают принятия решений об «условной» аккредитации (при наличии недостатков, дефектов, которые могут быть устранены в течении года, а, следовательно, и необходимость прохождения аналогичной процедуры в следующем году). «Вес» критерия № 2 позволяет фактически проанализировать подход субъекта оказания образовательно-научных услуг к формированию образовательной составляющей ОНП (учебный план, объем, индивидуальная траектория соискателя, практические компетентности, soft skills и др.), соответствие этой части ОНП рекомендациям относительно наличия образовательных компонентов, обеспечивающих углубленную подготовку лица по специальности, приобретение им общенаучных (философских), а также языковых компетентностей, универсальных компетентностей исследователя (в пределах кредитов ЕКТС) и «векторных» рекомендаций, обусловленных требованиями времени (например, письма НАОКВО от 21.06.2022 и 28.06.2022 относительно историко-культурной составляющей образовательного процесса и внедрения тематики европейской интеграции в образовательный процесс и тематику научных исследований). Для этого в систему подгружаются сведения, касающиеся формирования «каталога дисциплин для выбора соискателями»; документы, подтверждающие реальные факты академической мобильности соискателей и практики зачисления ее результатов как

выполнение ОНП; материалы, подтверждающие привлечение экспертов отрасли, юристов-практиков в реализацию образовательной составляющей ОНП и др. Одновременно, с учетом равнозначности в содержании ОНП и научной составляющей, аналогичным является и «вес» критерия № 10 «Обучение через исследование», анализу которого НАОКВО призывает усилить внимание как субъектов оказания соответствующих услуг, так и субъектов, осуществляющих аккредитацию. С учетом этого, критерий №10 также является «проблемным» для ОНП, так как предполагает самооценивание, а в последующем и «внешнее оценивание» способности субъекта реализовать эту составляющую ОНП – таблицы релевантности тем научных исследований соискателей и руководителей, их совместные исследования, грантовые работы, таблицы способности субъекта к созданию разовых спецсоветов, «активность» научных руководителей, интернационализацию такой деятельности и др. Что позволяет определить способность субъекта «качественно» реализовать ОНП и одновременно «перекрестно» сопоставить сведения, изложенные в критерии № 10, с критериями № 1-9. Так, например, отсутствие способности субъекта сформировать разовый специализированный совет для защиты диссертационной работы соискателя непосредственно связано с «дефектностью» других критериев (относительно кадрового обеспечения, ориентированности образовательных компонентов на обеспечение интересов соискателей, формирование каталога дисциплин выбора соискателя и др.). И, наоборот, изложение сведений критерия № 10 позволяет не только синхронизировать из с сведениями других критериев (например, корреляция тематики научных исследований и образовательных компонентов), но и «усилить» их благодаря детализации и дополнению (например, акцентируя внимание на успешную практику двойного научного руководства, в т.ч. с привлечением иностранных коллег). Все это в итоге влияет на формирование как промежуточных, так и финального акта – заключений экспертной группы, отраслевого экспертного совета и решения НАОКВО. Так, согласно Отчету НАОКВО за 2021 год, процедуру аккредитации было проведено по 30 ОНП, результаты которой распределились: «образцовая» - 1, «аккредитована» - 24, «условно аккредитована» - 2, «направлена на повторное изучение отраслевым экспертным советом» - 2, «направлена на повторную экспертизу» - 1. Что в свою очередь определяет основные «векторы» в деятельности НАОКВО по «усилению качества» подготовки соискателей третьего уровня высшего образования – усовершенствование сотрудничества с МОН Украины по унормированию новых общественных отношений в сфере высшего образования (например, в аспекте дуального, неформального образования, академической мобильности), усиление разъяснительной работы в системе субъектов образовательно-научной деятельности (тематические вебинары, школы, обучение гарантов ОНП и др.), координация сотрудничества с НАПрН Украины (координация тематики научных исследований; комплексные научные проекты, с участием научных правовых школ; экспертная деятельность и др.), поиск партнеров для «повышения качества» реализации ОНП по отдельным критериям (субъекты формирования репозитариев научных текстов, разработчики антиплагиатных программ, образовательные тематические курсы, презентации результатов исследований с помощью БД Web of Science и др.).

Формирование принципа «критериальности» (с унормированными моделями поведения всех участников процедуры и интерпретационными актами НАОКВО по «острым ее вопросам») позволяет обеспечить «внутреннее» и «внешние» оценивание образовательно-научной деятельности субъекта, фактически спрогнозировать возможный результат процедуры с «ожиданиями» («унормированными ожиданиями») рекомендаций по усовершенствованию ОНП и ее реализации. Более того, общедоступность нормативно-правовых основ аккредитации ОНП, в т.ч. и критериев для заполнения сведений самоанализа, а также и для оценивания во время аккредитации, доступность всех материалов аккредитационных процедур на сайте НАОКВО, а, следовательно, и возможность

ознакомления с практиками других субъектов и ожидания получения профессиональных рекомендаций для усовершенствования ОНП фактически позволяет рассматривать аккредитацию как вид процедуры «фильтрации» («внутренне-внешней»), ориентированной не на поиск недостатков в деятельности субъекта оказания образовательно-научных услуг, а подготовленной самим субъектом, осознающим «состояние дел с реализацией ОНП», инициированной процедуры «внутренне-внешней» оценки соответствия деятельности такого субъекта по реализации ОНП общепринятым требованиям европейского образовательного пространства относительно качества такого образования, с демонстрацией тех практик, которые уже сформировались, и ожиданием получения профессиональных консультаций для их увеличения и усовершенствования, что и существенно отличает эту процедуру от ранее доминирующих лицензирования и инспекции.

«Базовые» признаки аккредитации ОНП, определяющие уникальность ее ресурса. Сама же процедура аккредитации ОНП является добровольной (хотя нужно отметить, что добровольность заключается в инициировании ее субъектом или в последний год обучения соискателей первого набора определенного уровня высшего образования или досрочно, поскольку документ об окончании ОНП (как академическую справку, так и диплом доктора философии успешного выполнения всей ОНП и защиты финальной работы) выдается только при наличии решения НАОКВО об аккредитации ОНП (даже, если решение принято об «условной» аккредитации), инициированной (возникновение процедур возможно только по инициативе субъекта образовательно-научной деятельности), платной (для выплаты гонорара экспертам, членам Отраслевого экспертного совета, членам НАОКВО и возмещения текущих расходов, хотя в период действия правового режима военного положения в Украине был введен «упрощенный» вариант процедуры с «условным» финалом и на бесплатной основе), оперативной (с момента подачи заявки о намерениях пройти аккредитацию и до финального решения НАОКВО приблизительно 4 месяца, при четком унормировании сроков деятельности каждого субъекта и временных рамок каждого этапа (например, выездная работа экспертной группы – 3 дня, подготовка ее отчета – 10 дней, ответ субъекта деятельности на ее отчет – 3 дня), публичной, прозрачной (все материалы формируются в системе «Аккредитация ОП» на сайте НАОКВО, заседание НАОКВО еще и с участием СМИ, общественности, свободный доступ к всем материалам аккредитационных дел на сайте НАОКВО и др.).

Для данной процедуры «активность» субъекта, ОНП и реализация которой подлежит аккредитации, является достаточно высокой на всех стадиях процедуры (при подготовке программы визита экспертной группы, сопровождении работы последней в период визита, подготовке ответа на отчеты экспертной группы, отраслевого экспертного совета и во время заседания НАОКВО, с возможностью обжалования его решения). Позитивным можно считать и принцип «сдерживания и противовеса» в процедуре во взаимоотношениях между субъектами аккредитации (возможность изменения результатов оценивания субъектом следующей стадии по отношению к решению субъекта предыдущей стадии и возможность обоснования принятого решения последним на всех без исключения стадиях процедуры). Немаловажным преимуществом аккредитации является принцип «доверия субъекту образовательно-научной деятельности» в изложении сведений самоанализа (сведения самооценивания, ОНП, учебный план, рецензии, отзывы), которые фактически являются «базовым материалом» для работы субъектов аккредитации (при размещении всех, в т.ч. и дополнительных, а не только тех, которые включены в базу «Аккредитация ОНП», данных на сайте такого субъекта) и сопоставляются с реальными данными во время самой процедуры. Хотя в случае выявления недостоверных данных, как и препятствование субъектам аккредитации в получении такой информации во время процедуры, может служить основанием для оценивания результатов («F») – отказе в аккредитации такой деятельности, а, следовательно, и прекращение последней. «Доверие к субъекту аккредитации» также имеет

место в процедуре и предполагает объективное, полное, профессиональное оценивание деятельности субъекта по реализации ОНП (в критериальном подходе), определение слабых и сильных сторон такой деятельности (по каждому критерию отдельно и по ОНП в целом каждым из субъектов аккредитации) и формирование предложений по улучшению «качества» такой деятельности. Таким образом, во время аккредитации ОНП субъект образовательно-научной программы не только предварительно оценивает себя, но и получает реальные результаты «внешнего оценивания» такой деятельности, что позволяет выявить достижения и недостатки (в т.ч. и «скрытые» для самого субъекта) и получить профессиональную помощь для устранения последних, для повышения «качества» реализации ОНП.

Выводы. Успешная подготовка соискателей третьего (образовательно-научного) уровня высшего образования в Украине по направлению 08 Право специальности 081 Право зависит от «качества» ресурсной способности субъекта образовательно-научной деятельности. В условиях активной интеграции отечественного образовательно-научного общества в европейское образовательное пространство, имплементации многочисленных «инструментов качества» высшего образования, ориентации на подготовку «финального продукта», который был бы конкурентоспособным на европейском и международном образовательно-научном пространстве, объективно обусловленным, своевременным можно считать внедрение процедуры аккредитации образовательно-научных программ как своеобразного «фильтра качества» подготовки соискателей третьего уровня высшего образования.

Уникальность ресурса этой процедуры обуславливают: 1) своеобразие формирования субъектного состава процедурных отношений (принцип широкого представительства всех без исключения субъектов образовательно-научной деятельности, на всех стадиях процедуры аккредитации; простота, прозрачность, конкурсный профессионализм в отборе и ротации экспертов, членов отраслевого экспертного совета и НАОКВО; значимость решения каждого из субъектов процедуры для принятия финального акта, с внедрением модели «сдерживания и противовесов»); 2) активное участие в процедуре субъекта, деятельность которого подлежит аккредитации (как в подготовке сведений самоанализа, так и сопровождении всех стадий процедуры); 3) «внутренне-внешняя» направленность процедуры (предварительная оценка соответствия образовательно-научной деятельности критериям «качества деятельности» самим субъектом, «внешняя» оценка и профессионализм рекомендации для усовершенствования ОНП и ее реализации с соблюдением «принципов доверия и унормированных ожиданий»); 4) «критериальность» в оценивании и формулировании предложений позволяет охватить все аспекты образовательно-научной деятельности, выделить слабые и сильные стороны, «дефекты» и «образцовые практики» для заимствования; 5) добровольность и инициативность субъекта научно-образовательной деятельности для возникновения процедурных отношений и возможность отказа на любой стадии; 6) оперативность, публичность, прозрачность, гласность, доступность. Все это с одной стороны устраняет какие-либо предпосылки для субъективного толкования, субъективного усмотрения, ограниченного доступа, «внешнего» влияния, противоправных деяний, в ходе всей процедуры принятия решения необъективного решения по результатам процедуры, а, с другой стороны, именно такой ресурс аккредитации и позволяет определить реальное состояние «качества» образовательно-научной деятельности субъекта, его «дефекты» и соответственно оказать профессиональную помощь такому субъекту в улучшении «качества» соответствующей деятельности, а при наличии «сильных, позитивных практик такого качества» в его деятельности – способствовать ее популяризации и заимствованию другими субъектами подготовки соискателей соответствующего уровня высшего образования.

ПРЕИМУЩЕСТВА ВНЕДРЕНИЯ ВОЗОБНОВЛЯЕМЫХ ИСТОЧНИКОВ ЭНЕРГИИ В МОЛДОВЕ

CZU: 620.97:574(478)

Людмила ТОДОРОВА¹,
Государственный Университет Молдовы
Василий НИКОЛАЕНКО²,
Государственный Университет Молдовы

ABSTRACT. *This study analyzed the prospects for the introduction of renewable energy sources in Moldova. Such an analysis can be carried out by studying the experience of Germany in the field of introducing renewable energy sources, since Germany has similar climatic conditions.*

Based on statistics, since 2000, Germany has been able to increase its share of renewable energy consumption to 49%. Such dynamics suggests that the introduction of renewable energy sources is becoming a global task at the global level, as well as that progressive states are increasingly focusing on the environmental friendliness of the energy received.

Information obtained from statistical databases once again confirms the global trend of switching to renewable energy sources, because their share in the total energy consumption of various countries is only growing every year.

Key words: *renewable energy sources, solar energy, wind energy, ecology.*

1. Введение

Начиная с 2019 года, в Молдове на государственном уровне все чаще обсуждается возможность и перспективы внедрения в экономику возобновляемых источников энергии (возобновляемых источников энергии). Интерес к возобновляемым источникам энергии подкрепляется возможностью стать не только менее зависимыми от экономико-политических изменений в мире и поставок ископаемых источников энергии из-за рубежа, но и выйти на определенный уровень стран Европейского Союза в области энергетики. Примером внешних изменений, влияющих на Молдову, может служить конфликт Российской Федерации и Украины, впоследствии чего сократились поставки энергетических ресурсов, таких как нефть и газ, что напрямую отрицательно влияет на экономику страны.

Уже сейчас на территории Молдовы активно привлекаются местные и зарубежные инвесторы с целью увеличения объема инвестиций в сектор возобновляемых источников энергии, что позволит существенно увеличить объемы добычи. Так в конце 2021 года министерство инфраструктуры рассчитывало привлечь от 400 до 800 млн евро в сектор, что позволило бы реализовать план Правительства по увеличению доли использования возобновляемых источников энергии в общем потреблении энергии с 3% до 30% к 2025 году.

к возобновляемых источников энергии традиционно причисляют:

1. Солнечная энергия. Солнечная энергия является самым богатым из всех энергетических ресурсов и может использоваться даже в пасмурную погоду. Скорость, с которой солнечная энергия улавливается Землей, примерно в 10 тыс. раз превышает скорость, с которой человечество потребляет энергию. Солнечные технологии могут обеспечивать тепло, охлаждение, естественное освещение, электричество и топливо для множества применений. Эти технологии позволяют преобразовывать солнечный свет в

¹ Людмила ТОДОРОВА¹, PhD, Государственный Университет Молдовы, Факультет экономических наук, Департамент Экономики, Маркетинга и Туризма, Кишинев, Республика Молдова e-mail: liudmila.tod@gmail.com

² Василий НИКОЛАЕНКО², Студент 2 курса, Государственный Университет Молдовы, Факультет экономических наук, Департамент Экономики, Маркетинга и Туризма, Кишинев, Республика Молдова e-mail: Vasilij.nikolaenko.01@mail.ru

электрическую энергию с помощью фотоэлектрических панелей либо зеркал, концентрирующих солнечное излучение.

2. Энергия ветра. Ветроэнергетика использует кинетическую энергию движущегося воздуха с помощью больших ветряных турбин, расположенных на суше (наземные ветроэлектростанции) или в морской или пресной воде (морские/прибрежные ветроэлектростанции). Энергия ветра используется на протяжении тысячелетий, однако за последние несколько лет технологии наземной и морской ветроэнергетики эволюционировали в направлении максимального увеличения объема производимой электроэнергии за счет более высоких турбин и большего диаметра вращающейся части. Хотя средняя скорость ветра сильно варьируется в зависимости от местности, мировой технический потенциал ветроэнергетики превышает мировой объем производства электричества, а большинство регионов мира располагают достаточными возможностями для создания значительного количества ветроэлектростанций.

3. Геотермальная энергетика. Геотермальная энергетика использует доступную тепловую энергию недр Земли. Тепло получают из геотермальных резервуаров посредством бурения скважин или иными способами. Резервуары, которые по своей природе являются достаточно горячими и проницаемыми, называются гидротермальными резервуарами, а достаточно горячие резервуары, улучшенные с помощью гидравлической стимуляции – усовершенствованными геотермальными системами. Оказавшиеся на поверхности жидкости разной температуры могут быть использованы для выработки электроэнергии.

4. Гидроэнергия. Гидроэнергетика использует энергию воды, перемещающейся с большей высоты на меньшую. Такая энергия может быть получена с помощью водохранилищ и рек. Гидроэлектростанции на водохранилищах задействуют находящиеся в них запасы воды, в то время как русловые ГЭС используют энергию доступного речного стока. Гидроэнергетические водохранилища часто служат нескольким целям, обеспечивая питьевую воду и воду для орошения, возможность бороться с наводнениями и засухами, навигационные услуги и энергоснабжение. В настоящее время гидроэнергетика является крупнейшим источником возобновляемой энергии в электроэнергетическом секторе. Она зависит от в целом стабильных режимов распределения осадков и может подвергаться негативному воздействию вызванных климатом засух или изменений в экосистемах, которые влияют на такие режимы.

5. Биоэнергия. Биоэнергию получают из разных органических материалов, называемых биомассой, таких как древесина, древесный уголь, навоз и другие органические удобрения, применяемые для производства тепла и электроэнергии, и сельскохозяйственные культуры, применяемые для производства жидких видов биотоплива. Большая часть биомассы используется в сельской местности.

Современные системы биомассы включают специальные сельскохозяйственные культуры или деревья, остатки, образующиеся в процессе ведения сельского и лесного хозяйства, и различные потоки органических отходов. При получении энергии посредством сжигания биомассы образуются выбросы парниковых газов, но в меньших объемах, чем при сжигании ископаемых видов топлива, таких как уголь, нефть или газ.

Прежде чем перейти к возобновляемым источникам энергии актуальных непосредственно для Молдовы проанализируем существующие источники возобновляемых источников энергии.

Наиболее подходящими источниками возобновляемой энергии для Молдовы являются солнечная энергия и энергия ветра. Это обусловлено такими факторами как географическое расположение страны и ее климатические условия.

Далее, более подробно будут рассмотрены преимущества и недостатки использования данных источников энергии. Касаясь солнечной энергии, можно выделить следующие преимущества:

1. Возможность энергоснабжения территорий, удаленных от централизованных сетей электроснабжения;
2. Экологичность данного вида энергоснабжения;
3. Обеспечение энергией мест, не имеющих возможности получения энергии посредством ГЭС.

К недостаткам солнечной энергетики причисляются:

1. Высокая стоимость оборудования;
2. Для установления солнечных панелей необходимо много пространства;
3. Зависимость от количества солнечных дней в году.

К преимуществам энергии ветра традиционно относят:

1. Ветряные электростанции занимают небольшие территории;
2. Создают дополнительные рабочие места;
3. Ветроэнергетика является одним из наиболее дешевых способов получения энергии.

К недостаткам ветроэнергетики причисляются:

1. Сложность доставки и установки ветряных электростанций;
2. Сложность поставок электроэнергии от самих станций к населенным пунктам;
3. Негативное влияние на дикую природу из-за шума от лопастей.

2. Материалы и методы

В данном исследовании рассматривается перспективность внедрения возобновляемых источников энергии в Молдове на примере опыта Германии в этой сфере. Основными информационными ресурсами служили данные ООН, статистические базы данных Enerdata (с 2000 года по 2022 год) и Solargis. Статистическая база данных Enerdata содержит в себе данные, связанные с уровнем потребления разных видов энергии в странах мира. База данных Solargis располагает картами солнечного излучения и информацией об уровне солнечного излучения в странах мира.

Также, в исследовании была использована информация из ресурса WindPower, посвященному использованию и внедрению ветроэнергетики в странах мира. Также, была проанализирована и использована информация министерства инфраструктуры Молдовы. Все эти источники позволяют охарактеризовать динамику и уровень внедрения возобновляемых источников энергии в изучаемых странах.

4. Анализ возобновляемых источников энергии Германии

Так как Молдова определяет своей стратегической целью вступление в ЕС Нам стоит опереться на опыт одной из стран-лидеров Евросоюза, такой страной является Германия.

Германия занимает 11 место в мире по доле возобновляемых источников энергии в производстве электроэнергии.

В 2021 году доля энергии из возобновляемых источников энергии составила 41% от всей электроэнергии, а уже в первом полугодии 2022 года эта доля увеличилась до 49%. Рост доли возобновляемых источников энергии в Германии в период с 2000 по 2021 год представлен на рисунке ниже:

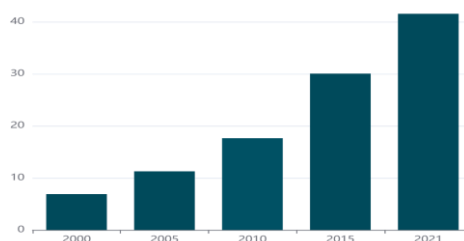

Рис. 1. Рост доли возобновляемых источников энергии в Германии в период с 2000 по 2021 год

Источник: Энергетическая база данных <https://energystats.enerdata.net/>

По данным гистограммы можно увидеть стремительный рост доли возобновляемых источников энергии в Германии. Такая тенденция является положительной, так как возобновляемых источников энергии являются более экологичными и переход на возобновляемых источников энергии стал общемировой тенденцией. Следующим этапом будут рассмотрены составляющие доли возобновляемых источников энергии по отраслям.

Рис. 2. Составляющие доли возобновляемых источников энергии по отраслям
Источник: составлено автором по данным энергетической базы данных <https://energystats.enerdata.net/>

В первой половине 2022 года лидерами в возобновляемых источниках энергии Германии являются: ветряная энергия (21%) и солнечная энергия (12%).

Далее рассмотрим состояние солнечной энергетики в Германии на сегодняшний день. Ниже представлена карта солнечного излучения на Территории Германии.

Рис. 3. Карта солнечного излучения на Территории Германии
Источник: База данных, располагающая данными по уровню солнечного излучения <https://solargis.com/>

По данным карты можно увидеть, что в целом на всей территории Германии использование является эффективным, особенно в южных районах.

Если говорить о ветряной энергии в Германии, то на 2021 год в стране действуют 6 109 ветряных ферм, совокупная мощность которых 70 008 МВт. В настоящее время в Германии насчитывается около 30 000 ветряных станций. К 2030 году планируется увеличить установленные мощности до 100 000 МВт. Стоит отметить уверенный рост мощностей, так как в конце 2020 года установленные мощности составляли 55 000 МВт. Немаловажным фактором развития ветроэнергетики Германии является её географическое положение, а точнее выход к морям (Балтийское и Северное). Так как выход к морям находится в северной части страны, то выгоднее будет располагать ветряные станции именно там.

Однако внедрение ветряных станций имеет сложности на своем пути. В первую очередь это связано с тем, что по нормам ветряные станции должны находиться на достаточно большом расстоянии от жилых домов. Из-за этого многие компании не могут получить разрешение на строительство станций. Во вторую очередь, трудности возникают из-за того, что сфера производства возобновляемых источников энергии – конкурентный рынок, из-за чего некоторые компании не могут вести экономически эффективный бизнес.

Из-за того, что внедрение возобновляемых источников энергии относительно молодое явление, не все государства справляются с разработкой соответствующего законодательства, и Германия не стала исключением. Благодаря внедрению возобновляемых источников энергии. Германия имеет возможность избавиться от зависимости от невозобновляемых источников энергии, таких как уголь и газ. Поэтому страна борется с вышеперечисленными трудностями.

4. Перспективы и потенциал Молдовы

В связи с тем, что у Германии и Молдовы сопоставимые климатические и природные условия, солнечная и ветряная энергетика в Молдове имеет большие перспективы развития.

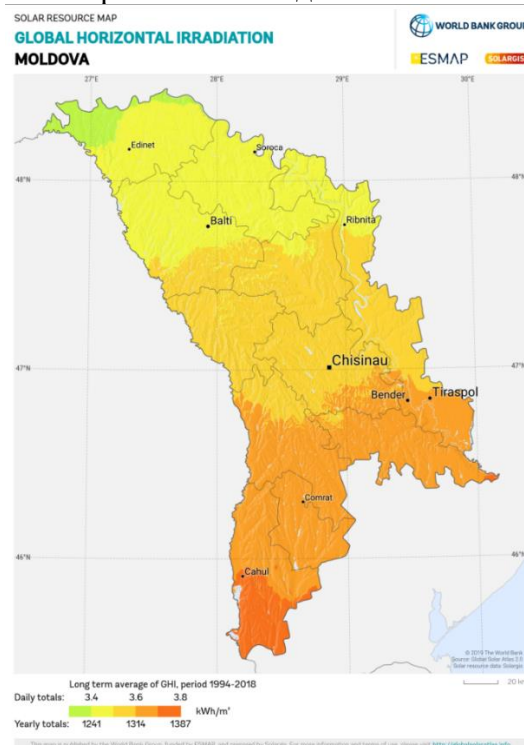

Рис. 4. карта солнечного излучения на территории Молдовы

Источник: База данных, располагающая данными по уровню солнечного излучения

<https://solargis.com/>

На рисунке выше представлена карта солнечного излучения на территории Молдовы. Исходя из представленных данных на картах солнечного излучения стоит выделить факт того, совокупное тепловое излучение на территории Молдовы выше более чем на 100 кВт/ч, чем на территории Германии.

Одним из важнейших стимуляторов развития возобновляемых источников энергии в Молдове стало национальное агентство по регулированию энергетики (НАРЭ) совместно с правительством Молдовы, которые разработали и внедрили законопроект (Nr.10 din 26-02-2016) о квотах, подразумевающий поощрение для правомочных производителей возобновляемых источников энергии, но мощность должна быть не менее 10 кВт.

Это приведет к значительному увеличению доли электроэнергии, получаемой из возобновляемых источников энергии. Законопроект планируется реализовать к 2025 году.

Подводя итог, следует сделать вывод, что наиболее перспективными областями возобновляемых источников энергии являются солнечная и ветряная энергетика, на которые и стоит сделать основной упор.

Особый потенциал присутствует в секторе солнечной энергии. Молдова обладает большим количеством незанятых территорий, которые могут быть использованы для размещения солнечных панелей.

Источники:

1. Борьба с изменениями климата. Официальный сайт Организации Объединённых Наций: <https://www.un.org/en/climatechange>
2. Evaluation of energy-climate trajectories 2030-2050 for the European Commission: <https://www.ener-data.net/about-us/company-news/>
3. The Wind Power is a comprehensive database of detailed raw statistics on the rapidly growing sphere of wind energy and its supporting markets: <https://www.thewindpower.net/index.php>
4. Weather data and software for solar power investments. Reduce risks and maximise profitability of your solar energy assets <https://solargis.com/>
5. Амбициозный план развития возобновляемой энергетики и реальная ситуация: <https://www.mold-street.com/?go=news&n=13293>

LIFE SCIENCES AND THE KNOWLEDGE PARADIGM

CZU: 504.7:574.4:165.1

Veaceslav SYTNIC¹,
Institute of Zoology

ABSTRACT. *The purpose of the paper is to reflect the concepts and forms of knowledge in the life sciences. The actuality and popularity of ecology and biospheric issues demonstrate positive achievements in the thinking of contemporary man. The subject of discussion remains the concrete content in understanding evolution, its factors and driving forces. The current situation in evolutionary biology shows that it is precisely in this field of biological knowledge that the integrity of the general biological problems about evolution is formed, which reflects the direction of theoretical searches in all compartments of biology. The conceptual position of a researcher in the field of life sciences is formed under the action of intra-scientific factors and the socio-political character and presents a complex phenomenon in itself. This requires a more concrete determination in the initial positions of analysis, due to the fact that we are more interested in the conceptual aspects of scientific research activity, first of all it is necessary to emphasize the historical-social importance of its conceptions of existence. Following the gradual concentration of the entire scientific complex about life, regarding the problems of man, the meeting of the new ethical and axiological aspects of science, biology presents itself at the moment not as a "pure" natural science, but also as a consolidated promoter of the science of nature and social science.*

Keywords: *knowledge, evolutionism, organism, population, biocenosis, biosphere*

1. Introduction

The biological knowledge of the world has always attracted the attention of philosophers, who are constantly in search of new phenomena that have a general scientific character, with a conceptual aspect. The science of life is closely related to the problem of the conception of the world. Depending on the depth of man's knowledge of the essence of life, his place in the world largely depends. Scientific knowledge throughout the entire history of science accumulates in the treasury of ideas about the world with the aim of creating new scientific principles of the conception of the world.

The deepening of the knowledge of the different levels of organization of matter, especially the molecular level, favored the formulation of revolutionary conceptions in biology, and the interaction of sciences in the research of living matter and the formation of new synthetic directions of knowledge, the formulation of modern biological theories opened up new facets of philosophical ideas. around scientific hypotheses and theories.

In creating new conceptions of life, conceptual interests about the world and knowledge are positively correlated. The distinction between living and non-living matter, life on earth, which is the cause of its development, is contingent, how to explain the adaptation of living organisms – these problems are explained depending on the philosophical position of the scientist, on the character of his conception.

In the process of scientific knowledge of the role of biology, the materialistic forms of conception appropriate to the intended purpose are of great importance. Only in such a way is it possible to develop the hypothesis, scientifically argued, of the human position in the problem of using scientific innovations for the development of optimal ways of overcoming ecological crises, as well as the main directions of biological synthesis and knowledge of human problems (Караюова, 1979). In the literature, regarding the philosophical problems of biology, the aspect of the

¹ Veaceslav SYTNIC, Institute of Zoology

conception of the world is addressed, but it has not become an object of special research. This conditioned the need to analyze the situation created in contemporary biology.

Considering the concrete research of the nature and functions of the scientific conception in different branches of science, in the same context and biology, a deeper knowledge of the role of the conception of the world in contemporary science and in political-social practice is necessary (Фролов, 1980).

2. Literature review

In the discussions about the status of biology as a science, its primary role in solving the problems of the development of the organic world is unanimously recognized (Алексеев, 1983). In connection with this, the evolutionary theories present themselves with those fundamental methodologies, which, uniting the strictly special directions, play the role of the integration factor in the system of biological sciences. The importance of the evolutionary theory, its current results are at the forefront when we talk about the specifics of biology and the content of generalizing concepts. It is known that Darwinism was studied and appreciated by the great philosophers, for its determined resistance to the idealistic and metaphysical vision of living nature. The main merit of the Darwinist theory was the evolutionary process, presented in it as a natural-historical one. It can certainly be mentioned that the great majority of biologists support the idea of the historical-natural character of evolution and this is the result of the triumph of Darwinism, the process of development of the evolutionary concept. Darwinian principles will not turn into dogmas. The conceptual component of any scientific theory necessarily develops as a result of the enrichment of the theory itself. Darwinism receiving the name "synthetic theory of evolution" is not a finished science about evolution, it is only a certain stage of development with all the minuses and pluses of science. It is difficult to really appreciate the role of Darwinist ideas in the theoretical appropriation of evolution, to specify the circle of problems solved in a science that is gradually expanding its research space. It is important to recognize that in the assessment process not only scientifically argued facts are introduced, but also certain concepts of some scientists. For the aspects of scientific activity, which reflect certain social aspects in the matter of choosing the principles of activity, the conceptual background that determines this choice is important (Марчук, 1980). The basic concepts of scientific activity are of great importance in the direction of scientific discoveries and the emergence of new ideas, which perfect research methods. The recognition of the population as an elementary unit of the evolutionary process definitively changed the entire philosophical direction of biology, which is rejected by organocentrism, and the new principles gave birth to co-traditions between different aspects of the evolutionary study. The notions "population", "biocenosis", "biogeocenosis", "biosphere" represent an important level of knowledge and reflect the new directions of research in life sciences. During the period of intensive development of science, the epistemological problem of the content of new ideas and the absolute and objective conception appears in the foreground. The priority of methodological principles becomes in biology a problem of objective importance of the existing directions in the research of evolution (Карпинская, 1980). The creation of the concept of "non-Darwinian evolution" necessary for studying the molecular bases of the evolutionary process does not correspond to the scientific criteria and is methodologically wrong. The conceptions of the accidental appearance of life on Earth are also anti-Darwinist, precisely because they ignore the very principle of global evolution, which is the basis of Darwinism. Various forms of Darwinism research also appear in the case of its basic notions at the stage of preexistence or in the field of human activity. Obviously, each of these conceptions requires a special analysis with the aim not only to remove the opponent, but also to discover the real evidence of the criticism of Darwinism, which allows its improvement (Воронцов, 1984). It is necessary to bear in mind the main difference between the dialectical relations in the history of biology and the current methodological bases, which recognize Darwinism. The "free choice" of the theoretical bases of biology, which accompanies the penetration of the concepts of

the exact sciences, is illusory. This is why the dialectical idea of absolute unity is important, first of all, from the point of view of the "free choice" of the theoretical basis of biology, which accompanies the penetration of the concepts of the exact sciences into it (Фролов, 1980).

The process of prebiological research and biological evolution itself are however misunderstood from a methodological, theoretical and even empirical point of view. The subject of discussion remains the concrete content in understanding evolution, its factors and driving forces. The current situation in evolutionary biology shows that it is precisely in this field of biological knowledge that the integrity of the general biological problems about evolution is formed, which reflects the direction of theoretical searches in all compartments of biology. The exact sciences do not fully explain the changes in the natural sciences.

The actuality and popularity of ecology and biosphere issues demonstrate positive achievements in the thinking of contemporary man. We will briefly stop at another important point about understanding

3. Data and Methodology

The following methods were used in scientific research: inductive and logical-deductive.

3. The Model and Findings

3.1. Life sciences in the elaboration of the scientific conception of the world. With the development of contemporary biology in conceptual issues, a qualitatively new basis is opened, new possibilities appear conditioned first of all by the achievements of biology and molecular genetics and the emergence of the microevolutionist conception. These fields of biological science are accumulated in experiences, approaching according to their character to the exact sciences, which is explained by the wide penetration of the methods of these sciences in the field of biology. It is also natural that the conceptions of the real sciences present in the arsenal of methods for accumulating empirical and theoretical knowledge, in the style of thinking, etc.

When one talks and writes about the "revolution" in biology, first of all the successes of molecular biology are emphasized, then the achievements in the study of systems influenced by the organism are mentioned. A total study of the living world is required (Callahan, 1968). In order to demonstrate the role in perspective of all the compartments of the biological sciences, we stop first of all at the natural sciences and at the trends necessary for the foundation of the scientific conception. In this context, the use of fundamental methodological bases is important. Many evolutionary biologists recognize that the contemporary form of evolutionary theory presents itself as a theoretically unfinished science, in which the basic theories and their structure have not yet been developed. This allows to understand the specific importance of biology as an independent science in the formation of its conception.

A special role in the development of genetics and molecular biology was played by the use of physico-chemical research methods. The process of bringing biology closer to the real sciences approaches not only the field of research methods, but also forms an increasingly complex character of knowledge, giving impetus to the methodology as well. The emergence and development of molecular biology became an important factor in the direction of strengthening methodological principles in physics and biology. It is considered first of all the ideas of keeping and approaching the universal presence for all matter of the resistance property. The development of biochemistry led to the acquisition of a new methodology. If biologists currently analyze the problem of activity, as one of the basic questions, then it is necessary to recognize a reflection of universal properties even if the creationist conception of terrestrial objects is present.

So the contribution of molecular biology in the formation of the scientific conception is particularly conditioned by the use of physical methods. With the transition to the issue of evolutionary science, the picture changes, a methodological orientation takes place and, in parallel, new connections appear towards the conceptual requirements accumulated by the science of

knowledge. It is possible to highlight those aspects, which are determined by the special qualities of biological science, its existence being a compartment of science, necessary for solving the whole circle of questions, including the conceptual character.

3.2. Conceptual functions of life sciences. The conceptual position of a researcher in the field of life sciences is formed under the action of intra-scientific factors and the socio-political character and presents a complex phenomenon in itself. This requires a more concrete determination in the initial positions of analysis, due to the fact that we are more interested in the conceptual aspects of scientific research activity, first of all it is necessary to emphasize the historical-social importance of its conceptions of existence. The formation of conceptions about scientific doctrine is included in the "conceptual climate" common to a certain country, in the system of social relations, conditioned by the concrete socio-economic character (Марчук, 1980).

Biological science has a historical purpose in strengthening the materialist conception, in the emergence of the dialectical-materialist principles of scientific research. It can certainly be mentioned that the scientific and methodological arrangement of genetic problems, molecular biology, and evolutionary science currently have a lasting foundation, a conscious orientation of natural research under a philosophical and methodological aspect. The new trends in the development of biological science are associated with the problems of the humanities, raising the question of the collaboration of scientific research more and more acutely. This is why such a form of methodology remains current, according to which the philosophical position of the character of the generalized conception in science is advanced and implemented in the struggle of philosophical ideas (Алексеев, 1983).

One more function of the natural sciences can be highlighted – communication. It all consists in the fact that scientists understand each other not only because they speak the same language regarding the given field, but also belong to certain communities of people, the purpose of whose activity includes objective ideas about the world. In the sphere of the life sciences, this is done in a less organized way compared to the social sciences. This explains the existence of a wide and complicated network of communicative links between the life sciences.

In the biological sciences, as postulates included in the style of thinking, it is absolutely necessary to have some data, which reflect the level and character of the understanding of two units of the "beginning of life" – social structure and development (Mihai, 1968).

From the material, known to us from biology, it is proven not only the appearance or even the absence of the only biological theory, but also the fact that all the biological sciences, in the great majority, obviously oppose the notion – style of thinking, thereby implying a single moment in the problem date.

Because the genesis of theoretical conceptions in biology is quite specific and it is difficult to impose a strict classification, determined by the intrascientific factors of development.

3.3. Current philosophical concepts in the life sciences. There is a point of view according to which the recognition of a hereditary apparatus, in which the unique particularities of the individual are encoded, is a deviation from the dialectical conception of development (Callahan, 1968). It is stated that there is not and cannot be a special hereditary mechanism in the body.

The discoveries of molecular biology formed philosophical concepts of another order. The term "molecular biology" contains in itself "contradictio in adjecto" – contradiction in determination, because everything that is important and specific to life is always at the supramolecular level. It is stated that there are no "living molecules" or vital reactions and the specificity of life is formed by the interaction of molecules in correlation with other higher level systems (Callahan, 1968). However, recently the number of biologists who hold idealistic and agnostic positions is decreasing. In the field of genetics, Meller G. Dj., insistently stressing the possibilities of this modern science, confirms that the origin of life on Earth can be explained from genetic positions, overestimating the role of nucleic acids in the destiny of mankind.

One of the peculiarities of the fight between philosophical currents in biology is the formation of a couple between neo-mechanists and neo-vitalists, who abuse the discoveries in the field of

cybernetics and the application of physico-chemical methods in biology. The biochemist Şramm G. tries to prove the presence of the "order and rational" factor in biological processes (Карпинская, 1980).

Every historical era, in one way or another, is faced with the need to "build bridges" between natural sciences and social sciences, its introduction in all the processes that take place in society causes a considerable increase in the interest of scientific researchers towards the problems social-political (Карапова, 1979).

Following the gradual concentration of the entire scientific complex about life, regarding the problems of man, the meeting of the new ethical and axiological aspects of science, biology presents itself at the moment not as a "pure" natural science, but also as a consolidated promoter of the science of nature and social science. Namely in this direction we can talk about a leadership role of biology. The correlation of philosophical knowledge and the problems of man, the environment that surrounds him, the character and conditions of activity, requires highlighting the internal methodological resources of biology, to carry out the "inventory" of personal means of knowledge, in order to understand the connection between biology and philosophy (Bertocci, 1970).

The biosocial approach requires a perfection of the methodological means of biology, because nowadays they are becoming less and less. As a compartment of the natural sciences, biology maintains a link with the fundamental branches, successfully extends the development of intermediate branches of knowledge (biophysics, biochemistry, biocybernetics), uses scientific conceptions and methods for solving conceptual problems.

3.4. Life sciences in the scientific vision of the world. Currently, in the works dedicated to the analysis of the scientific activity of knowledge as a multifactorial phenomenon, research is described on the process of forming the scientific picture of the world, its dependence on the fundamental theory, on the accumulation of new empirical material and the action of the conception of the world. It is necessary to recognize that the questions about the ontologization of knowledge, theory, the difference and similarity between theory and the picture of the world, of the connection of the picture of the world with the socio-cultural characteristics of the era are viewed on the basis of the materials of the exact sciences (physics, mathematics, cybernetics) (Mihai, 1968). Obviously, there is also the need to apply evolutionary research methods. From what has been said, biology also has a special contribution. So what is the contribution of the biological sciences in the formation of the scientific picture of the world? First of all, the way to show the summary form in terms of the new sciences about structure, the methods of organizing biological systems and many others that enrich the unitary conception of the world is also welcome. In the given case, there is indeed the possibility of drawing concrete data about the highlighted properties of biopolymers, about architecture, as well as about the vital activity of organisms practically based on the use of new research methods, in the broad notion of a "scientific picture". As a result, biology appears as a supplier of that empirical material, the understanding of which is rendered through the postulates of physical science (Mihai, 1968). In order to show the specificity of biology's participation in the formation of the scientific picture of the world, we emphasize the following 3 moments: the biological argumentation of the idea of preservation, the scientific importance of evolutionary principles, the emphasis of contemporary biology on the problems of man as a biosocial being, which concentrated in its development the objective laws of natural and social processes. But more actively biology takes part in the formation of the scientific picture of the world, first of all due to its contribution to the idea of global evolution, which really works in the structure of scientific knowledge and can be seen as an embodiment of a special form of the general principle of development. The progressive trends of the development of biological knowledge are directed towards the problems of man, as well as towards the preservation of life on Earth, make the organic link between the concept of the world and social ethics.

Conclusions

1. With the transition to the issue of evolutionary science, the picture changes, a methodological orientation takes place and, in parallel, new connections appear towards the conceptual requirements accumulated by the science of knowledge.

2. It can certainly be mentioned that the scientific and methodological arrangement of genetic problems, molecular biology, evolutionary science currently have a lasting foundation, a conscious orientation of natural research under a philosophical and methodological aspect.

3. The new trends in the development of biological science are associated with the problems of humanistic science, raising the question of the collaboration of scientific research more and more acutely.

References

1. Bertocci, P. (1970). The Perspective of a Teleological Personalistic. In.: *Contemporary American Philosophy*. L. N.Y, 1970. P.249.
2. Callahan, D. (1968). Human experience and God. In.: *American philosophy and the Future*. N.Y. P.231.
3. Mihai, N. (1968). *Materialismul dialectic și fizica modernă*. Chișinău, 1968.
4. Алексеев, П. В. (1983). *Наука и мировоззрение*. М., С.20-24.
5. Воронцов, Н. Н. (1984). *Теория эволюции- истоки, постулаты и проблемы*. М., С.14-19.
6. Каганов,а З. В. (1979). *Проблемы философских оснований биологии*. М., С.37-39.
7. Карпинская, Р. С. (1980). *Биология и мировоззрение*. М., С. 68-70.
8. Марчук, Г. И. (1980). *Молодым ученым о науке*. М.,С. 7-9.
9. Фролов, И. Т. (1980). *О диалектике и этике биологического познания*. М., С.12-15

The article was developed within the State Program project 20.80009.7007.02.

AN EDUCATIONAL APPROACH TO HUMAN TRANSLATION VERSUS MACHINE TRANSLATION: A CASE STUDY ON THE ENGLISH-ROMANIAN LANGUAGE COMBINATION

CZU: 811.111`322.4`255.2=135.1

Ina SITNIC¹,
Moldova State University

ABSTRACT. *The present study is a comparative approach to the human translation (HT) quality produced by 22 students in the 3rd year from the Department of Translation, Interpretation and Applied Linguistics, Moldova State University, and the pure machine translation (MT) of the same text by Systran, Google Translate and DeepL. The source-text proposed for translation is a selection of three sentences excerpted from a prescription in English. The research questions are formulated as follows: What types of errors are made by HT and MT? How does the quality of the two types of translation impact the final product of translation? Is MT output of lower quality compared to HT? Comparative analysis and qualitative analysis are the main research methods used in the study. The results show that although both humans and machines are prone to making errors, they appear in different ways and at different rates in both cases. The study also raises awareness to the fact that even if MT has achieved good improvements since its initial stages, it can achieve its highest potential only if accompanied by human post-editing. Prospective studies that would derive from this research will be oriented towards undergraduates' understanding of the role and importance of human post-editing of MT for the English-Romanian language pair, the contexts and the types of texts tolerated by MT.*

Keywords: *human translation, neural machine translation, translation quality, translation errors.*

Introduction

This article presents general insights supported with linguistic analysis on how Systran, Google translate and DeepL, on the one hand, perform in correlation with human translation (HT) carried out by students, on the other hand. Structurally, the article is divided into three sections: Section 1 presents *an overview of Machine Translation systems* in which we make a general description of the MT systems used in the study. Section 2 develops on the *methodology of the study*, and includes the research methods applied, the detailed presentation of the context in which the study was carried out, the sample group that participated in the study, the type of text that was used, the rationale for choosing such type of text etc. Section 3 *data analysis and findings* reflects the actual detailed qualitative investigation of the corpus of examples extracted from the HT and the MT output, being an illustration of the comparative assessment of the translation quality of MT and HT.

The **main objective** of this research is to perform a comparative study on HT versus MT of a piece of specialized text, in order to determine the quality of the translation obtained in both case-scenarios, based on the types of errors that result from the qualitative analysis of the target-texts, 22 texts obtained from students' translation and 3 texts obtained from MT systems.

The **research questions** formulated in the context of this study are as follows: *What types of errors are made by human translation and machine-translation? How does the quality of the two types of translation impact the final product of translation? Is machine translation output of lower quality compared to human translation?* Comparing HT and MT is with the purpose of determining the translation quality of the final product based on the identified types of errors and their impact,

¹ Ina SITNIC, Moldova State University

trying to raise awareness and thus educate future translators about the advantages and limitations of pure MT.

Machine translation has been brought to a very wide audience with the main aim to make translation available to users whenever they need it. In recent years, a wide range of machine translation systems emerged, among them being *Systran*, *Google Translate* and *DeepL*. From personal experience as a lecturer at the department of Translation, Interpretation and Applied Linguistics, *Google Translate* remains the MT system which is most used by students whether for their need to gain access to the meaning of the text, to acquire a general glimpse of what the information is about or to translate the texts they are given as home assignment. This is proof of the fact that *Google Translate* “has more than anything brought machine translation to a wider audience and opens up the web across all languages” (Koehn, 2020, p. 19), but what should students know (as well as some practicing translators and clients) is that although MT is already good enough to perform translation, it has not achieved perfection yet. Teachers constantly draw students’ attention to the fact that MT services still need improvement and therefore, they cannot simply submit pure machine-translated texts for their academic assignments.

1. An overview of Machine Translation systems

Machine translation is a sub-field of computational linguistics or natural language processing that investigates the use of software to translate text or speech from one natural language to another. The core of MT itself is the automation of the full translation process, which is different with the related terms such as machine-aided human translation, human-aided machine translation and computer-aided translation. (Chan, 2015, p. 105)

In comparison with HT, MT has advanced enormously since its inception in the 1940s (Chan, 2015, p. 23)

Systran is one of the oldest technologies in MT. It was founded in 1968 as one of the first developers of MT software and it has carried out extensive work for the United States Department of Defense and the European Commission. After 50 years in the market, it is introducing its Neural Machine Translation enterprise solution. To help organizations enhance multilingual communication and increase productivity, Systran delivers real-time language solutions for internal collaboration, search, eDiscovery, content management, online customer support and e-Commerce. Today, it continues its research in natural language processing – both linguistic and statistical – to improve machine translation technology in terms of quality, performance and interoperability. (SYSTRAN, 2022). Though Systran is still a distance from the levels attained by HT, the research conducted throughout the decades could be argued to have helped MT to survive until now.

Google Translate was developed in 2006, and was originally released as a statistical MT service. It used United Nations and European Parliament documents and transcripts to gather linguistic data. Rather than translating languages directly, it first translates text to English and then pivots to the target language in most of the language combinations. During a translation, it looks for patterns in millions of documents to help decide which words to choose and how to arrange them in the target language. Its accuracy, which has been criticized has been measured to vary greatly across languages. In November 2016, Google announced that Google Translate would switch to a neural machine translation engine – Google Neural Machine Translation – which translates “whole sentences at a time, rather than just piece by piece. It uses this broader context to help it figure out the most relevant translation, which it then rearranges and adjusts to be more like a human speaking with proper grammar” (Turovsky, 2016). According to acutrans.com (2020), by 2012, Google Translate said it translated enough text to fill 1 million books every day. While it is still being improved and added to, Google Translate is already one of the most comprehensive translation tools on the web today. Even if most people know the translations are not very good, they use the service because it is convenient.

Founded in Cologne in 2009 under the name Linguee, *DeepL Translator* caused a sensation in 2017 with its free DeepL Translator service. The service can be used for free with a 5,000 characters limit per translation. Reception of DeepL Translator in 2017 has been generally positive. It was appreciated for the accuracy of its translations, with TechCrunch stating that it was more accurate and nuanced than Google Translate. (Wikipedia Entry References DeepL Translator, 2022)

Being a translator is more than an automated robotic process and this is what even first year students from the Department of Translation, Interpretation and Applied Linguistics claim when questions such as *what is translation?* and *how should it be perceived: as a science, art or craft?* are being discussed during classes. There is no doubt that compared to its early development in the 1940s, MT has much improved since then, and it is a vital tool for the HT, although not without any problems. (Calude, 2003, p.1) With reference to MT versus HT quality output there are plenty of recent studies that have already demonstrated that “human translation still provides the best translation quality” (Maučec, Donaj, 2019), that “human evaluation is still considered the “gold standard” to measure the final quality of the translation” (Vela-Valido, 2021, p. 106) and that “although MT quality is getting better all the time, for this to be truly impactful in industry, we will need to see a quantum leap in terms of improved output” (May, 2018).

2. Methodology of the study

The sample of this study is representative in that it comprises 25 individuals in the 3rd year of studies, enrolled in the *Translation and Interpreting. English Language and German* study programme at the Department of Translation, Interpretation and Applied Linguistics, Faculty of Letters, Moldova State University. The task presupposed that students performed a mixed type of translation (to be explained later) of three utterances (81 words in total) extracted from a technical instructional text, the patient information leaflet of how to use Naproxen. Nevertheless, the output produced by only 22 students was analysed because 3 of the 25 individuals misunderstood the task and performed the writing of the text in the original (English) rather than its translation; therefore, they were excluded from the study. The subjects were selected randomly among the students that attended the lesson at the day the respective didactic activity was carried out. The translation was produced in writing, on paper.

It is important to specify that the chosen text does not contain too much contextual and pragmatic information and the cultural aspects are absent. Texts which contain little pragmatic information, clear and shorter sentences and restricted semantic domains achieve best results in MT. In contrast, those which are heavily dependent on contextual information, have long, elaborate sentences and a broad semantic domain are poorly translated by machines. The type of text selected for this study is for the very reason that computers also be able to transfer the meaning from English into Romanian with some level of accuracy. Ambiguity, idioms, collocations and structural and lexical differences have also been avoided for the reason of not discriminating between MT capacities and HT capabilities in terms of providing an acceptable translation quality.

It was used a mixed type of translation, involving students' concentrated listening, mnemonic, linguistic and writing skills. The didactic activity unfolded as follows: The teacher presented some key-terms for the students to have a general understanding of the type of text and the domain it refers to and gave them 1-2 minutes to search for the translation of potential unknown terms. The teacher read each sentence once, then segmented them on shorter logical units for the students to have time to translate in writing from English into Romanian. After the students have had translated all the utterances, they were given 1 minute to verify the correctness of their translation. The reason why the mixed translation mode was chosen was to exclude any possibility for the students to use MT of the entire text. For the purpose of the comparative analysis, MT of the same input was performed by *Systran*, *Google translate* and *DeepL* systems (Annex).

In terms of translation quality which we intend to thoroughly explore in the section below, we were interested in analysing discrepancies such as *lexical errors* and namely, the rendition of

lexical units considered translator's false friends for the English-Romanian language combination, *terminological errors*, *semantic errors* like sense distortion, additions and omissions, *grammatical and pragmatic errors* such as lack of cohesion, ambiguity, lack of parallelism, and *language mistakes*. These types of errors were determined based on previous didactic activities and research studies carried out with the participation of the students at the Department of Translation, Interpretation and Applied Linguistics.

3. Data analysis and findings

In this section we intend to examine selective errors made by students as well as deviations in MT. The correct equivalents suggested here in regard with HT are selected from students' translation versions.

In examining students' errors, we identified the erroneous rendition of the linguistic units: "conditions", "physician" and "drug" transposed into Romanian as "condiții", "fizician" and "drog" by one student. The respective lexemes formally resemble the original but translate differently, therefore they are considered *translator's false friends*. Apparently, the term *conditions* was translated through a variation of equivalents which, regrettably, do not correspond with the original meaning in the given context. The versions that the majority of the students opted for were "condiții", "simptome", "prescripții", "efecte" enumerated here in the descending order of their uses. One student translated the word as "probleme" which could be regarded as quite general but closer to the context compared to the aforementioned translation versions. Its specification as "probleme de sănătate" would have contributed to the translation quality. It is worth mentioning that the three terms under discussion were not among the key-words specified by the teacher. The decision was to enhance and verify students' attention and concentration to the meaning of the words rather than to their form. Also, in the context of translator's false friends the syntagm *if you notice stomach pain* was rendered erroneously by one student as "dacă notați dureri de stomac" (correct equivalent – "dacă simțiți dureri de stomac"). In this case, the word *noted* was mistranslated because of its similar form with the Romanian verb *a nota*.

Terminological deviations that lead to semantic distortions were the translation of the syntagms: *bowel movements* rendered as "mișcări intestinale", "schimbări intestinale", "tranzit intestinal", "dureri intestinale" (correct equivalent – "scaun"), "drug reaction" rendered as "reacții alergice" (correct equivalent – "reacții adverse la medicament"), "weight gain" translated as "obezitate" (correct equivalent – "adăugare în greutate").

Several examples of *inappropriate choice of equivalents* that caused sense alterations are reflected in the following linguistic units: "notify your physician" – "atenționați-vă medical" (correct equivalent – "anunțați-vă medical"), "without warning" translated as "fără a vă face griji" (correct equivalent – "brusc", "spontan"), "seek medical treatment" – "căutați tratament medical" (correct equivalent – "solicitați tratament medical").

Lack of cohesion was another type of translation inconsistency that students sometimes struggle with. An example of absence of cohesion is the translation version of the first utterance: "... când se folosește acest medicament în special oamenii mai în vârstă" which could have been easily corrected if the student intervened with the preposition *la* or *de către*: "...în special de către oamenii mai în vârstă".

Language mistakes represent a separate category of inconsistencies among which could be mentioned incorrect use of the article: "părți a corpului, reacție a preparatelor, îngălbenirea pielii sau ochilor", incorrect grammatical agreement: "pastile care poate să vă afecteze întregul organism; reacții care poate ataca". Although they do not necessarily originate in students' translation skills, they affect, to some extent, the quality of the product of translation.

A *lexical mismatch* encountered in a student's translation version is attributed to calque. The direct translation of the preposition in the following phrase "in older adults" – "în adulți mai în

vârsta” does not affect the meaning but rather represents a deviation in the student’s correct use of the target language (mother tongue).

During the translation classes, students are constantly reminded about the role of the **grammatical parallelism** which, in case it is not observed, can result in confusing and/or hard to understand linguistic units. Vivid examples are reflected in the linguistic structures below: “**Încetează să administrez** naproxen și **căutați un tratament medical dacă aveți reacții adverse...**” / “Nu mai **administrați** naproxen dacă **observi** dureri de stomac ...”. The ambiguity resides in the variation of the form of the verb conjugated both in the second person singular and in the second person plural in the same sentence. Another type of lack of parallelism can be observed in the inconsistent use of the part of speech: “slăbiciuni”, “dureri de stomac”, “îngălbenirea pielii sau a ochilor”, “greață sau vomități...”. The transition from one grammatical category to another, here from noun to verb is detrimental to the cohesion of the target-text.

Sense distortions were reflected through partial or total mistranslations as illustrated in the translation versions below: “Înterupeți tratamentul cu naproxen și alte tratamente medicale dacă aveți o reacție adversă la medicament care vă afectează mai multe părți ale corpului.” (3rd sentence) / “Aceste condiții se pot întâmpla fără a vă face griji în timp ce utilizați acest tratament, mai ales pentru adulți”. (3rd sentence) / “Aceste prescripții pot fi utilizate dacă v-ați consultat cu un medic, îndeosebi pentru persoanele adulte.” (1st sentence) / “yellow skin or eyes” translated completely erroneously as “față palidă, ochi obosiți”.

Redundancy could have been easily prevented if students concentrated on the type of text to translate and its peculiarities. Being an instructive text, it is characterized by precision, conciseness and accuracy, therefore, repetitive formulations like the ones in the following sentence: “Încetați să folosiți Naproxen și vizitați medical de familie **dacă aveți dureri de stomac..., dacă aveți fecale negre, lipicioase sau cu sânge, dacă pielea voastră este iritată, dacă aveți pierdere sau creștere în greutate, sau dacă mâinile și picioarele sunt inflamate**”, unnecessarily overburden the linguistic structure, which may cause difficult reading.

Use of colloquial language such as “din senin” instead of “spontan”, “gălbenele” instead of “icter”, as substitutes for more specialized language, prejudice the quality of the target-text.

Additions and omissions of relevant information were also encountered in some translation versions proposed by students. Unjustified additions and omissions lead to sense distortions.

The results of the HT showed that 5 out of 22 students that participated in the study, produced acceptable translation versions, adequate and fluent, with very little discrepancies. Two students provided one wrong equivalent each, and the other three students made two translation errors each, along with up to three language mistakes that did not impact negatively on the meaning. Thus, their translation could be qualified as good, containing a few minor errors, as most of the meaning was conveyed. The remaining students made at least three translation errors which negatively impacted on the semantic quality of the translated text.

Regarding the analysis of the MT versions provided by the three systems indicated in the previous section, we can state that the product of translation produced by Systran, Google translate and DeepL (Annex) is very much alike, only with small exceptions in terms of the types of inconsistencies.

The addition of an adjective in the Systran translation caused partial sense distortion. The use of the adjective “trecător” in the following phrase “erupții trecătoare pe piele” is unjustified. Another deviation is of grammatical nature. In the linguistic structure “scădere în greutate inexplicabilă sau creștere în greutate” the adjective “inexplicabil” should refer to both nouns “weight loss and weight gain” and should have been translated as “scădere sau creștere în greutate inexplicabile”. What the MT system did, was to relate the adjective to the noun in its closest proximity, hence the distortion.

Four inconsistencies were encountered with the Google translate system: the use of an inappropriate term “*intestine sângeroase*” instead of the correct version “*scaun*”; “*piele sau ochi îngălbeniți*” instead of “*piele sau ochi galbeni*” or “*icter*”; the use of an inappropriate equivalent “*seek medical treatment*” translated as “*căutați tratament medical*” instead of “*solicitați tratament medical*” and the use of the phrase “*umflare a mâini și picioare*” which denotes a language mistake that causes lack of cohesion. Another fact that attracted our attention was Google’s inconsistent use of the diacritical marks (Annex), which represents a deviation from the Romanian language linguistic norms.

DeepL contained one repetitive element in the linguistic structure “*pierdere sau creștere în greutate inexplicabilă în greutate*” which does not necessarily affect the meaning of the translation but may hinder its clarity and one language mistake “*umflarea mâinilor și picioarelor*” instead of “*umflarea mâinilor și a picioarelor*”.

The results show that DeepL performed better compared with the other systems for the English-Romanian language combination, considering that it did not contain errors to affect the meaning of the translation. The repetitive element identified in its output as well as the language mistake mentioned above can be easily and quickly post-edited.

Conclusions

The findings of the qualitative analysis of this study showed that neither HT nor MT was able to produce an entirely lexical, terminological, grammatical, semantic and pragmatic accurate, adequate and fluent output. Third year undergraduates are capable to produce semantically and linguistically correct translation versions of specialized texts but not entirely without inconsistencies. Meanwhile, MT represents an intriguing realm that, if explored cautiously, could produce a number of benefits to future-translators and to the entire translation industry. Although the present transversal study showed that, overall, there is a wider diversity of types of errors in students’ translation versions for the given type of text, MT did not perform without fault either. MT users need to understand its capacities and to be aware of its limitations. The comparative translation analysis of the quality of the three MT systems makes us conclude that there is a slight variation in expression and reinforce the idea that MT cannot be delivered as such, in its pure form (especially if the translated text is to be published) and that it needs further human intervention for corrections and/or adjustments of different linguistic and extralinguistic aspects to the benefit of the final product of translation. As Hutchins (Hutchins, 2001, p. 5) claims “there is no doubt that computer-based translation systems are not rivals to human translators, but they are aids to enable them to increase productivity in technical translation”.

In prospective research studies we will look into students’ ability to post-edit MT and we also aim at extending the scope of this investigation by conducting similar comparative research involving MT in order to obtain more accurate results for the English-Romanian language pair.

References

1. Calude, A. (2003). Machine Translation of Various Text Genres. 12.
2. Chan, S. (Ed.). (2015). The Routledge Encyclopedia of Translation Technology. 718.
3. Cieślak, M. (2011). The Scope and Limits of Machine Translation. eLingUp. 3 (1). 156-174.
4. Hutchins, J. (2001). Machine translation and human translation: in competition or in complementation? International journal of translation. 13. 5-20.
5. Koehn, P. (2020). Neural Machine Translation. Cambridge University Press. 393.
6. Sepesy Maučec, M., Donaj, G. (2019) Machine Translation and the Evaluation of Its Quality. In: Recent Trends in Computational Intelligence. 198. DOI: 10.5772/intechopen.89063
7. SYSTRAN. (2022, June 15). <https://custom.mt/mt-tech/systran/>
8. The Surprising History of Machine Translation. (2020, December 1). <https://acutrans.com/history-of-google-translate/>

9. Turovsky, B. (2016, November 15). Found in translation: More accurate, fluent sentences in Google Translate. <https://blog.google/products/translate/found-translation-more-accurate-fluent-sentences-google-translate/>
10. Vela-Valido, J. (2021). Translation Quality Management in the AI Age: New Technologies to Perform Translation Quality Management Operations. *Revista Tradumàtica. Technologies de la Traducció*, 19, 93-111. <https://doi.org/10.5565/rev/tradumatica.285>
11. Way, A. (2018). Quality Expectations of Machine Translation. In: Moorkens, J., Castilho, S., Gaspari, F., Doherty, S. (Eds.) *Translation Quality Assessment. Machine Translation: Technologies and Applications*, vol 1. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-91241-7_8
12. Wikipedia Entry References DeepL Translator. (2022, October 20). In Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/DeepL_Translator.

Annex. Original text proposed for translation and the versions translated with Systran, Google translate and DeepL

The screenshot shows the Systran Translate web interface. At the top, there are navigation links for 'Our products', 'Plans & pricing', and a 'START FREE TRIAL' button. Below this, there are three main service areas: 'TRANSLATE TEXT' (50 languages), 'TRANSLATE FILES' (PDF, Word, Excel...), and 'TRANSLATE IN YOUR DOMAIN' (Legal, Health, IT, Education...). The main content area shows a translation from English to Romanian. The English text on the left is: '1. These conditions can occur without warning while you are using this medicine, especially in older adults. 2. Stop taking naproxen and notify your physician if you notice stomach pain, tiredness or weakness, yellow skin or eyes, nausea, vomiting, bloody or black and sticky bowel movements, skin rash, unexplained weight loss or weight gain, or swelling of the hands and feet. 3. Stop using naproxen and seek medical treatment if you have a serious drug reaction that can affect many parts of your body.' The Romanian translation on the right is: '1. Aceste afecțiuni pot apărea fără nicio avertizare în timp ce utilizați acest medicament, în special la adulți mai în vârstă. 2. Încetați să luați naproxen și informați medicul dumneavoastră dacă observați dureri de stomac, oboseală sau slăbiciune, îngălbenirea pielii sau a ochilor, greață, vărsături, scaune cu sânge sau de culoare neagră și consistență lipicioasă, erupții trecătoare pe piele, scădere în greutate inexplicabilă sau creștere în greutate, sau umflarea mâinilor și picioarelor. 3. Încetați să utilizați naproxen și solicitați tratament medical dacă aveți o reacție gravă la medicament care poate afecta multe părți ale corpului dumneavoastră.'

The screenshot shows the Google Translate web interface. At the top, there are tabs for 'Text', 'Documents', and 'Websites'. Below this, there are language selection options for 'ENGLISH', 'ROMANIAN', and 'SPANISH'. The main content area shows a translation from English to Romanian. The English text on the left is: '1. These conditions can occur without warning while you are using this medicine, especially in older adults. 2. Stop taking naproxen and notify your physician if you notice stomach pain, tiredness or weakness, yellow skin or eyes, nausea, vomiting, bloody or black and sticky bowel movements, skin rash, unexplained weight loss or weight gain, or swelling of the hands and feet. 3. Stop using naproxen and seek medical treatment if you have a serious drug reaction that can affect many parts of your body.' The Romanian translation on the right is: '1. Aceste afecțiuni pot apărea fără avertisment în timp ce utilizați acest medicament, în special la adulții în vârstă. 2. Încetați să luați naproxen și anunțați-vă medicul dacă observați dureri de stomac, oboseală sau slăbiciune, piele sau ochi îngălbeniți, greață, vărsături, intestine sângeroase sau negre și lipicioase, erupții cutanate, scădere sau creștere în greutate inexplicabilă sau umflare a mâinii și picioare. 3. Nu mai utilizați naproxen și căutați tratament medical dacă aveți o reacție gravă la medicament care vă poate afecta multe părți ale corpului.'

DeepL Translator DeepL Pro Why DeepL? API Plans and pricing Apps **FREE** [Start free trial](#) [Login](#)

[Translate text](#)
29 languages

[Translate files](#)
.pdf, .docx, .pptx

English (detected) ↕ Romanian [Glossary](#)

<ol style="list-style-type: none">1. These conditions can occur without warning while you are using this medicine, especially in older adults.2. Stop taking naproxen and notify your physician if you notice stomach pain, tiredness or weakness, yellow skin or eyes, nausea, vomiting, bloody or black and sticky bowel movements, skin rash, unexplained weight loss or weight gain, or swelling of the hands and feet.3. Stop using naproxen and seek medical treatment if you have a serious drug reaction that can affect many parts of your body.	<ol style="list-style-type: none">1. Aceste afecțiuni pot apărea fără avertisment în timp ce utilizați acest medicament, în special la adulții în vârstă.2. Întrerupeți administrarea de naproxen și anunțați medicul dumneavoastră dacă observați dureri de stomac, oboseală sau slăbiciune, piele sau ochi galbeni, greață, vărsături, scaune cu sânge sau negre și lipicioase, erupții cutanate, pierdere sau creștere în greutate inexplicabilă în greutate sau umflarea mâinilor și picioarelor.3. Întrerupeți utilizarea naproxenului și solicitați tratament medical dacă aveți o reacție medicamentoasă gravă care poate afecta mai multe părți ale corpului dumneavoastră.
---	---

508 / 5000

Dictionary

IMPACTUL TATUAJELOR ASUPRA COMUNICĂRII PROFESIONALE

CZU: 391.91:005.57:316.47

Galina RADU¹,
Academia de Studii Economice din Moldova

ABSTRACT. *Tattoos are painful, permanent, and expensive, but not to everyone's taste. Over the years, tattoos have had contrasting implications: from pertaining to a group, authority, form of punishment, mystical connotations, courage, a form of rebellion or being viewed as a way of expressing certain emotions, feelings or mere accessories, they represent one of the most controversial phenomena of the modern world, especially when it comes for one to get hired. Even if they are no longer included in the sphere of illegality in many countries of the world, tattoos are up until now perceived as having quite a few connotations outside the sphere of morality. There are no penalties or bans when tattooed people are discriminated against in the workplace. Nevertheless, viewed from a psycho-sociological perspective, they affect interpersonal relationships both in everyday life and in the professional community.*

Keywords: *tattoo, taboo, career, disadvantage, impact, employment, company image, piercing*

Rezumat: *Tatuajele sunt dureroase, permanente, scumpe și nu pe placul tuturor. De-a lungul anilor, tatuajele au avut semnificații diverse: de la apartenența unui grup, putere, formă de pedeapsă, conotații mistice, curaj, formă de rebeliune, fiind privite ca modalitate de exprimare a trăirilor, sentimentelor sau simple accesorii, dar ele reprezintă unul dintre cele mai controversate fenomene ale lumii moderne, mai ales când vine vorba de angajarea în serviciu. Chiar dacă nu mai sunt încadrate în sfera ilegalității în foarte multe țări din lume, totuși ele mai sunt percepute ca având conotații ieșite din sfera moralității. Nu există sancțiuni sau interdicții atunci când persoanele tatuajate sunt discriminate la locul de muncă. Dar, privite din perspectivă psiho-sociologică, ele afectează relațiile interpersonale atât în viața de zi cu zi, cât și în comunitatea profesională.*

Cuvinte-cheie: *tatuaj, taboo, carieră, dezavantaj, impact, angajare, imaginea firmei, piercing*

„Tatuajele sunt cicatrici vorbitoare”²
Alexandre Lacassagne

Introducere

Tatuajul, asociat cândva cu rebeliunea, criminalitatea, delincvența etc., a devenit un fenomen modern de afirmare a identității și de exprimare a personalității. Cu toate acestea, în ciuda unei anumite democratizări și *de-ierarhizări*, tatuajul are și conotații negative, provocând discriminare și prejudecăți la anumite locuri de muncă. În această ordine de idei, întrebările de tipul:

- ✓ *sunt tatuajele taboo în lumea de business?*
- ✓ *specialiștii tatuajate sunt ușor încadrați în câmpul muncii?*
- ✓ *au tatuajele un impact în comunicarea profesională?*
- ✓ *tatuajele vizibile pot fi un impediment în găsirea unui loc de muncă?*
- ✓ *sunt selectivi angajatorii cu tinerii nonconformiști?*
- ✓ *influențează tatuajul evoluția profesională în carieră?*
- ✓ *sunt interzise tatuajele persoanelor ce ocupă o funcție publică?*
- ✓ *cum sunt tatuajele văzute la locurile de muncă în RM?*
- ✓ *sunt tatuajele un dezavantaj la angajare ?*

Aproximativ 70% din comunicarea noastră se realizează prin mijloace nonverbale. Mesajele comunicării nonverbale sunt transmise prin **mimică, privire, gestică** și prin **elementele de para-**

¹ Galina RADU, Academia de Studii Economice din Moldova, radu.galina@ase.md

² Lacassagne, 1881, apud Minovici, 1913/2007

limbaj. De altfel, tatuajele, piercing-urile, semnele rutiere, machiajul, îmbrăcămintea fac parte din comunicarea nonverbală.

Vorbind de tatuaje, ținem să precizăm că acestea nu sunt doar niște desene, ci un fel de mesaje pe care persoanele le transmit lumii, este o formă de artă extrovertită, ce depășește granițele creației artistice prin multitudinea de reprezentări pe pielea umană. (Fig. 1)

Fig. 1. Tatuajul – formă de artă extrovertită

Fiind un mod de exprimare care acoperă corpul uman la fel ca și hainele, tatuajele comunică celorlalți identitatea psihosocială a persoanelor care le poartă.

Opiniile referitor la tatuaje sunt împărțite. Pentru unii, să ai un tatuaj în ziua de azi este printre cele mai comune lucruri posibile, iar pentru alții, ceva foarte straniu. Unii numesc tatuajele o formă de expresivitate artistică, alții o consideră o boală psihică netratată. Unii tineri condamnă tatuajele, alții însă chiar dacă nu ar recurge la asemenea acțiuni, nu sunt împotriva lor.

Cu ceva timp în urmă, persoanele cu tatuaje erau etichetați, la prima vedere, drept pușcăriași, azi, pentru unii, aceste picturi corporale sunt în vogă.

Psihologii consideră că majoritatea celor ce au corpul tatuat au făcut-o fie ca să lupte cu singurătatea, fie ca să devină mai duri, fie să-și dovedească iubirea. Unii oameni vor să-și marcheze cumva poveștile de viață, așa că aleg să-și facă prin semnele purtate pe piele. Alți indivizi, care se simt ostracizați de societate, de prieteni, de colegi sau chiar de familie și nu simt că fac parte dintr-un grup pot să ajungă în impasul de a-și scade încrederea sau stima de sine. Sigmund Freud vorbește despre interanalizare ca fiind un proces în care un individ interanaliza o idee, o persoană sau o imagine. Copiii sunt încântați de prietenii lor, cei care au o relație sunt încântați de oameni pe care le iubesc, oamenii de știință sunt încântați de teorii și formule matematice. Prin artă și cerneală o persoană poate deveni una cu imaginea, persoana, ideea sau simbolul pe care îl sau o adora cu disperare. Aceasta este o formă de atașament și egoul se înalță împreună cu simbolul care-l face să devină o unitate. [*Sigmund Freud, Totem și tabu, Dover Thrift Editions, Mineola, New York, 2011, pp. 200-210*]

De fapt, persoanele care-și fac mai mult de trei tatuaje au un nivel scăzut al stimei de sine, relatează un studiu realizat în 2009, la Liverpool Hope University. Pentru a ascunde aceste minusuri

sau, pentru a atrage atenția cuiva, tind să facă anumite tipuri de schimbări, inclusiv tatuaje corporale, operații estetice etc. Fiecare tatuaj are o anumită semnificație, e o poveste sau o legătură cu o persoană, un talisman, un stil de viață, dar și o hartă cu oamenii dragi. Profesorul Universității de Lyon, Alexandre Lacassagne, unul dintre creatorii antropologiei criminale, le-a numit „cicatrici vorbitoare”, care comunică deschis despre persoana care-l poartă.

Tatuajul este o formă de artă imprimată pe piele, născută din îngemănarea designului, artelor decorative și artelor clasice. Motivele apariției obiceiului tatuajului, de asemenea nu sunt clare. O teorie ar afirma, că, atunci când omenii din epoca de piatră primeau accidental niște leziuni corporale, ei puteau fi deosebiți în trib. Rănile și vânătăile se contopeau în cicatrici bizare oferindu-le un avantaj de a fi considerați „războinici curajoși”, „vânători de succes”. Dacă la început aceste cicatrici erau primite accidental, de-a lungul timpului familiile primitive s-au unit în comunități organizate, iar semnele erau deja aplicate special pe piele, având o semnificație aparte în cadrul unui anumit grup social. În trecutul îndepărtat se credea că menirea tatuajelor are o strânsă legătură cu vindecarea organismului.

Referitor la istoricul termenului, precizăm că lexemul „tatuaj” provine din cultura polineziană, unde „tattaw” înseamnă „inscripționare” sau „ornamentare”, termen preluat de exploratorul James Cook în pelerinajul său din Pacific. Polinezienii realizau tatuajele cu niște baghete ascuțite, lovite de un vraci cu experiență. Alte surse informează că acest cuvânt ar proveni de la „tatau”, folosit de către locuitorii insulei Tahiti, și ar însemna „a lovi”.

Această artă controversată a apărut cu mii de ani în urmă. În antichitate, tatuajele se realizau cu ajutorul unor ustensile din os asemănătoare unor dălți zimțate, cu care se introducea tușul într-un strat superficial al pielii, creându-se diferite motive. Amerindienii foloseau un fel de cuțite mici îmbibate în cerneală colorată, iar populația maori din Noua Zeelandă își cresta pielea tot cu niște cuțite din os. În China, se folosea cărbunele pentru colorare, alături alte prafuri colorate obținute din fructe, în Africa se folosea rașina arsă, iar în India arta desenării cu pastă de henna datează de mii de ani.

1. Istoricul apariției tatuajelor

Rădăcinile istorice ale tatuajelor sunt foarte adânci, datând de cel puțin 60.000 de ani în urmă. Dacă până în 1991 se credea că egiptenii și nubienii sunt cei care au folosit primii arta tatuajelor, atunci această ipoteză a fost invalidată, când arheologii au descoperit o mumie, numită „omul ghețurilor”, ce data de prin anul 3300 înaintea erei noastre.

Dacă rădăcinile istorice ale tatuajelor sunt implementate adânc, atunci geografia tatuajului este și ea foarte impresionantă. Vom face o scurtă prezentare de la origini a artei tatuajelor și a modului în care au fost ele create:

Popoarele antice foloseau tatuajul în ritualuri religioase, ca amuletă și ca ornament. (Fig.2)

Izvoarele istorice îi menționează pe **egipteni** ca fiind cei care au răspândit arta tatuajului în lume. În general, egiptenii își tatuau doar faraonii și cei mai puternici preoți. Totuși, într-un mormânt datat în 2160-1994 î. Hr. și descoperit în anul 1891, a fost găsită o mumie de sex feminin care avea tatuat un desen geometric format din puncte și linii. (Fig.3)

Fig. 2. Tatuaj în ritualuri religioase pe mâinile femeilor egiptene.

[Sursa: <https://spbtp.ru/ro/istoriya-proishozhdeniya-tatu-istoriya-tatuirovki-1-foto-tehnika-naneseniya/>]

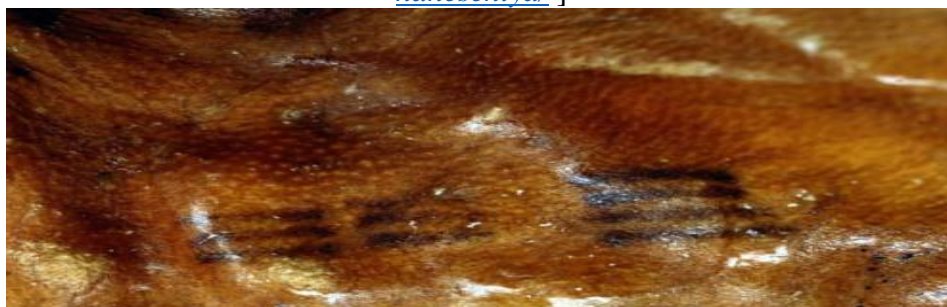

Fig. 3. Piele de mumie antică cu urme de tatuaj

[Sursa: <https://spbtp.ru/ro/istoriya-proishozhdeniya-tatu-istoriya-tatuirovki-1-foto-tehnika-naneseniya/>]

În pofida contactelor restrânse cu cei din jur, populația **Naga din junglele Indoneziei** purta tatuaje. La ei, secretele semnificației tatuajelor erau transmise din generație în generație. Aceștia aplicau tatuajele pe corpurile războinicilor, în semn de recunoștință, soțiilor bătrânilor tribului, dar și fetelor tinere, în semn de protecție față de spiritele rele. După căsătorie, femeile din tribul Naga erau tatuate pe umeri.

Grecii își perforau spionii lor cu tatuaje criptate, iar **romanii** își stigmatizau criminalii și sclavii. De exemplu, împăratului roman Caligula, de dragul distracției, impunea cetățenii bogați să-și perforeze corpul cu tatuaje pe care le aveau și sclavii.

Japonezii au adoptat practicile și formele tatuajelor folosite de chinezi, în primul mileniu al erei noastre. Grație tatuajelor de pe buze, obraji, pleoape era ușor de stabilit starea civilă a femeilor japoneze: dacă erau căsătorite, câți copii aveau etc.. Inițial, japonezii, timp de mai multe secole, între anii 700 și 1700, au folosit tatuajul ca mod de pedepsire a infractorilor. În plus, în Japonia, a fost descoperită cea mai înaltă cultură a tatuajelor, maieștrii japonezi fiind primii cei care au perforat pe piele imagini tridimensionale și colorate.

În **Noua Zeelandă**, triburile Maiori purtau tatuaje sub formă de o mască pe față, numită Moko.

Fiecare desen era individualizat, avea un cod personal al persoanei tatuate. (Fig.4)

Fig. 4. Tatuaj Moko

[Sursă : <https://www.elitattoo.ro/blog-tatuaje/tatuajele-maori-09-05-2013/>]

În urma examinării atente a acestor tatuaje ușor se putea citi: vechimea familiei, meritele speciale. Un alt obicei al localnicilor triburilor Moko ar fi fost că, dacă un războinic decedat avea o mască Moko pe față, atunci i se acorda cea mai mare onoare: capul tăiat se păstra ca o relicvă a tribului. În schimb cadavrele războinicilor netatuați erau lăsate să fie sfâșiate de animale.

La **vechii indieni**, tatuajul se asocia ritualurilor magice, având sens sacru. Indienii desenau modelul necesar pe corp, apoi, cu ajutorul unui dinte ascuțit de rechin ori cu ajutorul unui ciocan,

transformau modelul într-un tatuaj. Ei credeau cu fermitate că acele tatuaje îi vor putea ajuta în viață și o vor schimba în bine.

În **Europa**, arta tatuajului a venit din Australia, și anume de pe insula Samoa, devenind un semn onorific, de elită în rândurile nobilimii europene. De menționat că pe insulele Samoa, tatuajul se aplică, ca și acum multe secole, cu scopul de a marca poziția socială înaltă în societate, obicei caracteristic și tracilor din **peninsula Balcanică**. Potrivit altei versiuni, în Europa, s-a aflat despre tatuaj datorită navigatorului James Cook, care în 1769, a adus din călătoriile sale un polinezian, complet acoperit cu tatuaje. De altfel, imaginile fetelor iubite, crucifixe, nume ale persoanelor dragi erau imprimate pe corpurile marinarilor, fiind considerate talisman împotriva nenorocirilor.

Tatuajul a fost interzis, odată cu răspândirea creștinismului, fiind considerat un act păgân, păcătos. De asemenea, Constantin cel Mare (274 – 337 d.H.), primul împărat roman creștin, a interzis tatuarea feței. Nu cu mult timp în urmă, în *societățile estice*, până spre 1970, tatuajele reprezentau „un taboo cultural, asociat cu cei din afara *mainstream*, precum soldații, criminalii încarcerați, membrii bandelor de infractori și alți indivizi din grupurile marginalizate și contraculturale” (Roggenkamp et al., 2017, p. 148). În lumea modernă, tatuajele nu sunt considerate ceva neobișnuit, agresiv sau nepotrivit. Astfel, începând din anii '70, arta tatuajelor trece într-o nouă etapă și devine parte a culturii pop, numeroase celebrități expunându-și fără reținere tatuajele. Noul val de tatuaje aduce culorile vii, înglobate în stiluri și elemente din toate culturile lumii, lăsând libertate de creație artistului. În New York, de exemplu, tatuajul a fost legalizat în anul 1997, fapt ce a determinat o explozie de cerere și ofertă, foarte multe saloane specializate deschizându-și porțile. Actualmente, din păcate, unele tatuaje au un aspect dezgustător, neputând fi asociate cu noțiunea de gust estetic sau semnificație simbolică. (Fig. 5)

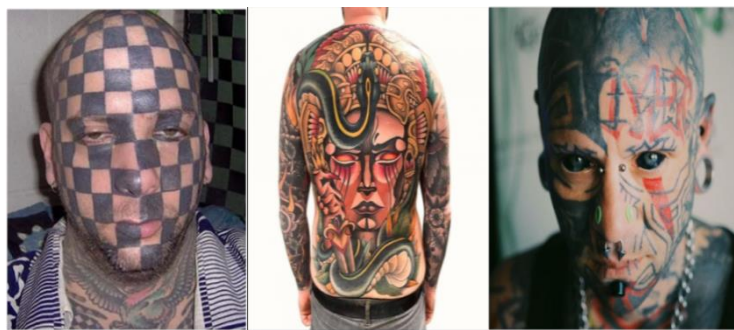

Fig. 5. Tatuaje fără semnificații simbolice

Aceste tatuaje sunt aplicate în cazul persoanelor care sunt în lipsa conștiinței de ceea ce fac sau din cauza nivelului intelectual scăzut. [Ele nu evidențiază nici un simbol, nu spun nimic de valoare.](#)

2. Impactul tatuajului asupra comunicării profesionale

Din îndepărtatul sistem comunal primitiv și până în zilele noastre, viața oamenilor, aspectele lor de viață, se asociază cu simbolismul tatuajelor. Dacă tatuajele au avut, de-a lungul anilor, semnificații diverse, de la apartenența la un grup, putere, formă de pedeapsă, conotații mistice, curaj sau formă de rebeliune, astăzi ele sunt privite ca modalitate de exprimare a trăirilor, sentimentelor sau sunt simple accesorii.

[Totodată, tatuajele reprezintă unul dintre cele mai controversate fenomene ale lumii moderne, mai ales când vine vorba de angajarea în câmpul muncii. Astfel, nu puține organizații](#) dovedesc reticență față de candidații tatuați, iar legislația ce reglementează fenomenul discriminării la locul de muncă nu prevăd nici într-un articol de descurajare a acestui gen de discriminare. Chiar dacă nu mai sunt încadrate în sfera ilegalității în foarte multe țări din lume, totuși tatuajele mai sunt percepute ca având conotații ieșite din sfera moralității: unele persoane își ascund tatuajele sau își

tatuează corpul în zone mai puțin vizibile, pentru a nu cădea pradă prejudecăților semenilor mai puțin deschiși față de această formă de reprezentare personală sau sunt mai reticenti pentru că, în timp, tatuajul își pierde atractivitatea. Totodată, alții renunță la această practică, atât din cauza codului vestimentar impus la locul de muncă, cât și din teama de a nu obține jobul pe care și-l doresc: „În cele din urmă, angajatul este o reflectare a firmei sale și a valorilor companiei în care lucrează”, explică McNeely. „Trebuie să vă imaginați: dacă lucrați într-o bancă, un client ar putea fi un tânăr milenial care acceptă în totalitate (tatuajele), iar următorul ar putea fi o bunică de 80 de ani care are preocupări foarte diferite. Trebuie să fii conștient de varietatea clienților – și acesta este un factor determinant” [Sursa: <https://neverthoughtaboutthat.com/ro/ce-este-cu-obsesia-milenialilor-pentru-tatuaje/>]

În industriile în care angajații au o mulțime de interacțiuni față în față cu clienții (bănci, instituții financiare și alte domenii conexe), tatuajele sunt mai puțin susceptibile de a fi acceptate la fel de ușor ca în domenii mai creative. La joburile cu ținuta mai „casual”: IT, design grafic, bar angajatorii sunt mai loiali față de funcționarii tatuați.

Conform sondajului Harris din 2015 în rândurile americanilor, la întrebarea „dacă s-ar simți confortabil ca o persoană cu tatuaje vizibile să îndeplinească roluri într-o gamă diversă de domenii și profesii”, au fost acceptate tatuajele la: sportivi – 86%, din domeniul IT – 81%, bucătari – 78%; profesori și judecători – 59%. [Sursa: <https://www.opiniatimisoarei.ro/tatuajele-si-piercing-urile-impedimente-in-gasirea-unui-job-angajatorii-sunt-extrem-de-severi-cu-tinerii-nonconformisti/27/01/2013>] O concluzie se impune aici că tatuajul nu mai este taboo, dar acceptarea lui este în funcție de vârstă, sex și poziție socio-profesională.

În această ordine de idei, în noiembrie 2021, în Republica Moldova a fost publicat, cu suportul financiar al Uniunii Europene și al Consiliului Europei, „Studiul privind percepțiile și atitudinile față de egalitate”. Obiectivul general al studiului vizează evaluarea atitudinilor și percepțiilor populației față de diferite persoane și grupuri vulnerabile și/sau marginalizate din Republica Moldova, conform principiului „Chiar dacă sunt diferiți, oamenii trebuie să fie egali.” Astfel, în opinia moldovenilor, o persoană „normală” în Moldova are un comportament respectuos față de cei din jur, muncește și este educată, iar a fi normal înseamnă să fii ca alții; aici se include să ai familie și să mergi la serviciu de la care să revii seara acasă. [Sursa: <https://rm.coe.int/studiu-privind-perceptiile-si-atitudinile-fata-de-egalitate-study-on-p/1680a655e7>]. În tabelul următor prezentăm aprecierile pe care le fac moldovenii în raport cu ideea de normalitate: (Tab. 1)

A fi normal înseamnă...	A fi anormal înseamnă...
<ul style="list-style-type: none"> - să fii onest - să fii respectuos - să ai o familie - să ai o viziune corectă față de lume și societate - să ai două mâini, două picioare - să îți placă sexul opus - să fii responsabil de acțiunile tale - să respecti drepturile altor persoane - să respecti legea - ceva obișnuit, standard - să fii creștin 	<ul style="list-style-type: none"> - să nu lucrezi - să faci abuz de alcool - să faci abuz de droguri - să fumezi - să fii vagabond - să ai comportamente care pun în pericol societatea - să nu îi stimezi pe alții - să fii iresponsabil - să nu ții la ideile și principiile tale

Tabel 1. Aprecierile moldovenilor în raport cu ideea de normalitate

[Sursa: <https://rm.coe.int/studiu-privind-perceptiile-si-atitudinile-fata-de-egalitate-study-on-p/1680a655e7>]

Totodată, e de menționat că persoanele care au participat la sondaj au optat preponderent pentru afirmațiile care conțin poziții nediscriminatorii față de persoanele tatuată. De altfel, atitudinea angajaților față de tatuaje variază în funcție de activitate și zona geografică. (Fig. 6)

De exemplu, cel mai tatuat om din Franța este Sylvain Hélaine, profesor de școală primară, în vârstă de 35 de ani. Tânărul, pe corpul căruia cu greu mai găsești un loc liber și-a pigmentat inclusiv și sclerotica. Profesorul spune că nu i s-a mai permis să predea la o grădiniță, după ce un părinte l-a reclamat autorităților educaționale pentru faptul că i-ar fi speriat copilul. Și nu e singurul copil care a avut coșmaruri. În ciuda tuturor piedicilor, Sylvain Helaine a precizat că își va practica în continuare meseria: „Sunt profesor de școală primară... îmi iubesc meseria”.

[Sursa: <https://stirileprotv.ro/stiri/international/un-profesor-din-franta-spune-ca-nu-i-s-a-mai-permis-sa-predea-la-o-gradinita-din-cauza-tatuajelor.html>]

Fig. 6. Sylvain Hélaine, cel mai tatuat om din Franța

[Sursa : <https://www.digi24.ro/stiri/externe/este-celebru-si-starneste-controverse-cui-ii-este-frica-de-freaky-hoody-cel-mai-tatuat-profesor-video-galerie-foto-1550051>]

Piața muncii pare extrem de reticentă la nonconformismul tinerilor care au trecut peste prejudecăți și se prezintă la interviurile de angajare cu tatuaje sau piercinguri la vedere. Elementele de decor corporal pot afecta cariera. Aceste accesorii ar putea avea conotații negative în ochii angajatorilor. În cazurile când se lucrează cu clienți, cu publicul este vorba despre imaginea firmei. Potrivit unui sondaj realizat de o companie de cercetare a pieței muncii, 85% dintre persoanele intervievate cred că tatuajele și piercingurile reprezintă impedimente în găsirea unui loc de muncă.

În viziunea sa, angajatorul caută seriozitate la un potențial angajat, iar garanțiile de seriozitate comunicate de o persoană prin tatuaje și piercinguri la vedere sunt apropiate de zero.

Concluzii

- În lumea contemporană, actul de tatuare tinde să devină o artă, un simț estetic al corpului. Dar nu putem vorbi despre o artă că este frumos, dacă se recurge la automutilare sau dacă simbolurile desenate pe piele nu sunt cunoscute de deținător. În acest caz, considerăm că frumusețea este constituită deja de aspectul nostru fizic, iar tatuarea corpului este o mutilare a esteticii, a ceea ce este frumos. Nu consider că niște desene ne vor înălța omul estetic și îl transforma într-un ideal de frumusețe. Frumosul este dat de construcția genetică, care fac oamenii perfect diferiți, armonioși, unici. Din punct de vedere estetic, omul este un obiect al artei, deoarece este o creație. Iar, faptul că omul adaugă noi elemente corpului, nu face decât să ruineze o operă de artă.

- Există persoane care se tatuează pentru a masca anumite defecte (de pildă, unele arsuri sau operații chirurgicale), însă cei mai mulți sunt nemulțumiți de natură lor și tind să-și schimbe ceva,

aceasta pornind de la neadaptarea într-un context social sau de la o traumă personală. În primul caz, tatuajele sunt considerate o manifestare estetică, iar în al doilea caz – o manifestare grotescă, deoarece la mijloc este un act de mutilare a corpului. Din punctul nostru de vedere, actul de tatuare este un tipăt, un manifest, pentru ca oamenii să fie observați de ceilalți. Acest act ne poate comunica că, în secolul vitezei, tehnologiilor moderne, trăim printre controverse: probleme politice, sociale, economice, morale, religioase.

- Tatuajul nu mai este taboo, acceptarea lui este în funcție de vârstă, sex și poziție, statut socio-profesional.

- Personal, consider că tatuajele sunt produsul societății. Iar dacă privim din perspectivă psiho-sociologică, ele afectează relațiile interpersonale atât în viața de zi cu zi, cât și în comunitatea profesională.

- Într-o lume a fast-food-ului și a satisfacției instantanee, credem că sentimentele de dragoste, prietenie, credință ar fi minunat să nu fie perforate, tăiate în corp, ci simțite, trăite intens, socializate, împărtășite.

- Aș recomanda de a soluționa problema tatuajului la psihologi, psihiatri, și nu la un perforator de corp, deoarece considerăm tatuajul a fi nici igienic, nici artistic.

Consider că în instituțiile de învățământ, la disciplinele ce țin de etică, estetică, psihologie etc., în curriculumurile respective trebuie introduse teme ce se referă la impactul tatuajului asupra sănătății și activității profesionale, asupra încadrării indivizilor în viața socială etc.

Referințe:

1. Guéguen, Nicolas (2012). „Tattoos, piercings, and alcohol consumption”, *Alcoholism Clinical & Experimental Research*, 36, 7, pp. 1253-1256.
2. Isabelle Duvernois. „Limbajul corpului. Atenție, gesturile vorbesc pentru noi”
3. Ivan, Loredana, Chelcea, Adina, Chelcea, Septimiu (2021). *Comunicarea nonverbală în interacțiunile cotidiene*. București, Editura Comunicare.ro.
4. Kalambayi, Fidelie, Jderu, Gabriel (2010). „Corp și încarcerare: schiță sociologică despre tatuaje în penitenciar”, *Sociologie Românească*, 8, 3, pp. 64-70.
5. Lacassagne, Alexandre (1881). *Les tatouages, étude anthropologique et médico-légale*. Paris, J.-B. Baillière.
6. Minovici. Nicolae S. [1898] (2007). *Tatuajele în România*. București, Curtea Veche.
7. Roggenkamp, Hannah et al. (2017). „Tattoos as a window to the psyche: How talking about skin art can inform psychiatric practice”, *World Journal of Psychiatry*, 7, 3, pp. 148-158.
8. Shannon-Missal, Larry (2016). „Tattoo takeover: Three in ten americans have tattoos, and most don't stop at just one”, *The Harris Poll* (http://www.theharrispoll.com/health-and-life/Tattoo_Takeover.html).
9. <https://minikar.ru/ro/prayers/kak-deistvuet-tatuirovka-na-cheloveka-kak-tatuirovka-vliyaet-na-harakter-i-sudbu/>
10. <http://www.interferente.ro/tatuajul-intre-ritual-moda-capriciu-si-incultura.html>
11. <https://www.ganduridinierusalim.com/tatuajul-slutirea-chipului-lui-dumnezeu/>
12. <https://vorosh-bib.ru/ro/romeo-and-juliet/hto-oznachaet-tatuirovka-malenkii-princ-tatu-lisa/>
13. <https://spbtp.ru/ro/istoriya-proishozhdeniya-tatu-istoriya-tatuirovki-1-foto-tehnika-naneseniya/>
14. <https://www.linkedin.com/pulse/sunt-tatuajele-inca-taboo-lumea-de-business-cristian-milcu/?originalSubdomain=ro>
15. <https://www.politisti.ro/forums/topic/1589-tatuajele-la-politisti/>
16. <https://www.opiniatimisoarei.ro/tatuajele-si-piercing-urile-impedimente-in-gasirea-unui-job-angajatorii-sunt-extrem-de-severi-cu-tinerii-nonconformisti/27/01/2013>

17. <https://www.manager.ro/articole/legislatia-muncii-90/analiza-cum-influenteaza-piercingul-sau-tatuajul-cariera-ta-25478.html>
18. <https://www.romanasociala.ro/o-forma-de-comunicare-nonverbala-tatuajul/>
19. <https://stirileprotv.ro/stiri/social/statutul-politistilor-ar-putea-fi-modificat-ca-sa-permita-si-angajarea-celor-cu-tatuaje.html>
20. <https://www.sabon.ro/ro/blog/procontra-tatuaje>
21. <https://www.youtube.com/watch?v=LcJt5IIFaQ>

TRANZIȚIA REPUBLICII MOLDOVA LA STANDARDELE EUROPENE DE ORDINE ȘI DECURITATE PUBLICĂ

PROTECȚIA DATELOR CU CARACTER PERSONAL ÎN PROCESUL PENAL – ANALIZA DOCTRINEI ȘI STANDARDELE UE¹

CZU: 343.12:343.522:061.1 EU

Dinu OSTAVCIUC²,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *Personal data is a sensitive subject, especially when we refer to their protection in criminal proceedings. The right to the protection of this data is a procedural guarantee both international and domestic. The protection of personal data is part of the private life of the person and, respectively, is guaranteed by art. 8 of the ECHR. However, there are opinions, which consider that the right to the protection of personal data is a separate right, viewed much more widely than the right to private life. Therefore, the respective article comes to analyze the national framework and international standards, doctrine, and jurisprudence, as well as to highlight some practical aspects that lead or may lead to the violation of the respective right, and as a result, comes with viable recommendations in this regard or with Ferenda law proposals.*

Keywords: *protection, personal data, criminal prosecution body, prosecutor, procedural documents, investigating judge, court of law, party to the process.*

REZUMAT. *Datele cu caracter personal este un subiect sensibil, în special atunci când ne referim la protecția acestora în cadrul procesului penal. Dreptul la protecția acestor date este o garanție procesuală atât internațională, cât și internă. Protecția datelor cu caracter personal face parte din viața privată a persoanei și, respectiv, este garantată de art. 8 CEDO. Cu toate acestea există opinii care consideră că, dreptul la protecția datelor cu caracter personal este un drept separat, privit cu mult mai larg decât dreptul la viața privată. Prin urmare, articolul respectiv vine să analizeze cadrul național și standardele internaționale, doctrina și jurisprudența, precum și a scoate în evidență unele aspecte practice ce duc sau pot duce la vătămarea dreptului respectiv, iar ca urmare, vine cu recomandări viabile în acest sens sau cu propuneri de lege ferenda.*

Cuvinte cheie: *protecție, date cu caracter personal, organ de urmărire penală, procuror, acte procesuale, judecător de instrucție, instanță de judecată, parte în proces.*

Introducere. Unul din cele mai sensibile subiecte discutate în ultima vreme nu doar la nivel național, ci și la nivel internațional este protecția datelor cu caracter personal.

În cele mai de bază acte internaționale care garantează și asigură respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei nu se regăsesc norme care ar proteja datele cu caracter personal. Este firesc acest lucru, deoarece în perioada adoptării acestor acte internaționale tehnologiile informaționale nu erau dezvoltate, iar accesul la diferite date era unul limitat.

Ulterior, dreptul la protecția datelor cu caracter personal și-a găsit reglementarea, la nivel european, în art. 8 alin. (1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și art. 16 B alin.

¹ Articol elaborat în baza proiectului „Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale”, din cadrul Programelor de Postdoctorat pentru anii 2022-2023, cu cifrul 22.00208.0807.04/PD I.

² Dinu OSTAVCIUC, dr., conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, rector

(1) din Titlul II al Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene. Aceste norme reglementează că, *Orice persoană are dreptul la protecția datelor cu caracter personal care o privesc.*

Un instrument internațional special în privința garantării protecției datelor cu caracter personal este Convenția pentru protecția persoanelor referitor la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal.

Metode și materiale aplicate. Publicația a fost elaborată prin folosirea materialului teoretic, normativ și empiric. Problema respectivă a fost cercetată cu folosirea mai multor metode de investigație științifică specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Cercetarea și analiza cadrului normativ intern, jurisprudenței și doctrinei privind aspectele practice ale protecției datelor cu caracter personal și elaborarea recomandărilor optime în vederea garantării dreptului respectiv.

Rezultate obținute și discuții. Urmare a progreselor tehnologice, în anul 2016, Uniunea Europeană a adoptat Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor). În anul 2018, Parlamentul European și Consiliul Europei, adoptă încă un Regulament privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 45/2001 și a Deciziei nr. 1247/2002/CE. Pentru o claritate, Regulamentul (UE) 2016/679 reprezintă Regulamentul general privind protecția datelor, iar Regulamentul (UE) 2018/1725 este destinat instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii.

Pe lângă Regulamentul general privind protecția datelor (2016/679), în 2016, Parlamentul European și Consiliul Europei adoptată Directiva (UE) 2016/680, referitoare la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor. Această Directivă urmărește să contribuie la realizarea unui spațiu de libertate, securitate și justiție.

Directiva respectivă „vizează protejarea datelor cu caracter personal colectate și prelucrate în următoarele scopuri legate de justiția penală:

a) prevenirea, investigarea, depistarea sau urmărirea penală a infracțiunilor sau executarea pedepselor, inclusiv protejarea împotriva amenințărilor la adresa securității publice și prevenirea acestora;

b) executarea unei sancțiuni penale;

c) în cazurile în care poliția sau alte autorități de aplicare a legii acționează pentru a respecta legea, pentru a proteja împotriva amenințărilor la adresa siguranței publice și a drepturilor fundamentale ale societății și pentru a preveni aceste amenințări, care ar putea constitui infracțiuni.” (Manualul de legislație europeană privind protecția datelor, 2020, p. 28).

Statul este obligat să garanteze că datele cu caracter personal:

a) sunt prelucrate în mod legal și echitabil;

b) sunt colectate în scopuri determinate, explicite și legitime și nu sunt prelucrate într-un mod incompatibil cu aceste scopuri;

c) sunt adecvate, relevante și neexcesive în ceea ce privește scopurile în care sunt prelucrate;

d) sunt exacte și, dacă este necesar, sunt actualizate; trebuie să se ia toate măsurile rezonabile pentru a asigura faptul că datele cu caracter personal care sunt inexacte, având în vedere scopurile pentru care sunt prelucrate, să fie șterse sau rectificate fără întârziere;

e) sunt păstrate într-o formă care permite identificarea persoanelor vizate pe o perioadă care nu depășește perioada necesară îndeplinirii scopurilor pentru care sunt prelucrate datele respective;

f) sunt prelucrate într-un mod care să asigure securitatea adecvată a datelor cu caracter personal, inclusiv protecția împotriva prelucrării neautorizate sau ilegale și împotriva pierderii, a distrugerii sau a deteriorării accidentale, prin luarea de măsuri tehnice sau organizatorice corespunzătoare.

Totodată, este necesară a se face distincție clară între datele cu caracter personal ale diferitor categorii de persoane vizate, precum:

a. persoane în privința cărora există motive serioase să se creadă că au săvârșit sau că urmează să săvârșescă o infracțiune;

b. persoane condamnate pentru săvârșirea unei infracțiuni ;

c. victime ale unei infracțiuni sau persoane în privința cărora, în baza anumitor fapte, există motive să se creadă că persoanele respective ar putea fi victimele unei infracțiuni; și

d. alte părți care au legătură cu infracțiunea, ca de exemplu persoane care ar putea fi chemate să depună mărturie în cadrul anchetelor legate de infracțiuni sau în cadrul procedurilor penale ulterioare sau persoane care pot oferi informații cu privire la infracțiuni sau persoane care sunt în legătură sau asociate cu persoanele menționate la literele (a) și (b) (Directiva (UE) 2016/680, 2016, art. 4).

În același timp, este necesară, în mod obligatoriu, garantarea legalității prelucrării datelor cu caracter personal, astfel încât să fie necesară executarea unei sarcini de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor, inclusiv al protejării împotriva amenințărilor la adresa securității publice și al prevenirii acestora și doar în cazul în care aceste deziderate se întemeiază pe dreptul internațional și pe cel intern.

Pentru prevenirea, investigarea și urmărirea penală a infracțiunilor, autoritățile competente trebuie să prelucreze datele cu caracter personal colectate în contextul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a anumitor infracțiuni dincolo de acest context pentru a înțelege mai bine activitățile infracționale și pentru a face legături între diferitele infracțiuni detectate.

Colectarea datelor cu caracter personal ar trebui să fie efectuată în scopuri determinate, explicite și legitime în cadrul domeniului de aplicare al prezentei directive, iar prelucrarea acestora nu ar trebui să se facă în scopuri care sunt incompatibile cu obiectivele prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau ale executării pedepselor, inclusiv al protejării împotriva amenințărilor la adresa securității publice și al prevenirii acestora. În cazul în care datele cu caracter personal sunt prelucrate de către același sau de către un alt operator într-un scop care se încadrează în domeniul de aplicare al prezentei directive, dar este diferit de scopul în care au fost colectate, o astfel de prelucrare ar trebui să fie permisă cu condiția ca o astfel de prelucrare să fie autorizată în conformitate cu dispozițiile legale aplicabile și este necesară și proporțională în raport cu acest alt scop.

Principiul exactității datelor ar trebui aplicat luând în considerare natura și scopul prelucrării în cauză. În special în cadrul procedurilor judiciare, declarațiile care conțin date cu caracter personal se bazează pe o percepție subiectivă a persoanelor fizice și nu sunt întotdeauna verificabile. În consecință, acest principiu nu ar trebui să se aplice exactității unei declarații, ci doar faptului că o anumită declarație a fost făcută.

Prelucrarea datelor cu caracter personal în domeniul cooperării judiciare în materie penală și al cooperării polițienești presupune prelucrarea datelor cu caracter personal referitoare la diferite categorii de persoane. Prin urmare, ar trebui să se facă o distincție clară, după caz și în măsura posibilului, între datele cu caracter personal ale diferitelor categorii de persoane vizate, cum ar fi suspectii, persoanele condamnate pentru comiterea unei infracțiuni, victimele și alte părți, cum ar fi martorii, persoanele care dețin informații sau contacte relevante și complicii suspectilor și ai infractorilor condamnați.

În anul 2011, a fost adoptată Legea privind protecția datelor cu caracter personal (Legea Republicii Moldova nr. 133 din 08.07.2011). Această lege creează cadrul juridic necesar aplicării Directivei 95/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date. Legea în referință a fost modificată și completată până în prezent, fiind armonizată și adoptată conform rigorilor și normelor internaționale.

Cât privește aspectul de procedură penală, Legea privind protecția datelor cu caracter personal își extinde domeniul de acțiune și asupra prelucrării datelor cu caracter personal în cadrul acțiunilor de prevenire și investigare a infracțiunilor, punerii în executare a sentințelor de condamnare și al altor acțiuni din cadrul procedurii penale sau contravenționale în condițiile legii (art. 2 lit. d) al Legii nr. 133/2011).

Sub protecția legii respective intră și categoriile speciale de date cu caracter personal: datele care dezvăluie originea rasială sau etnică a persoanei, convingerile ei politice, religioase sau filozofice, apartenența socială, datele privind starea de sănătate sau viața sexuală, precum și cele referitoare la condamnările penale, măsurile procesuale de constrângere sau sancțiunile contravenționale (art. 3 al Legii nr. 133/2011). Datele respective ne interesează în mod special, deoarece ele sunt specifice procesului penal și sunt pe larg obținute în timpul efectuării acțiunilor procesuale.

Este important de a menționa faptul că, organele din domeniul apărării naționale, securității statului și ordinii publice, organele de urmărire penală și instanțele judecătorești cărora li se comunică date cu caracter personal în cadrul exercitării competențelor stabilite de lege nu sunt destinatari în sensul art. 3 al Legii nr. 133/2011.

Potrivit art. 8 din Legea privind protecția datelor cu caracter personal, *„Prelucrarea datelor cu caracter personal referitoare la condamnări penale, măsuri procesuale de constrângere sau sancțiuni contravenționale poate fi efectuată numai de către sau sub controlul autorităților publice, în limitele competențelor acordate și în condițiile stabilite prin legile ce reglementează aceste domenii. Registrul informațiilor criminalistice și criminologice este ținut de Ministerul Afacerilor Interne.”*

Art. 9 din Legea privind protecția datelor cu caracter personal stipulează că, *„Prelucrarea numărului de identificare de stat (IDNP) al persoanei fizice, a amprentelor digitale sau a altor date cu caracter personal având o funcție de identificare de aplicabilitate generală poate fi efectuată în următoarele condiții:*

- a) subiectul datelor cu caracter personal și-a dat consimțământul;*
- b) prelucrarea este prevăzută în mod expres de legislație.”*

Există și alte acte normative care vin să garanteze respectarea dreptului persoanei la protecția datelor cu caracter personal. Spre exemplu, art. 13 alin. (1) lit. f/1) al Legii privind statutul ofițerului de urmărire penală (Legea Republicii Moldova, nr. 333 din 10.11.2006), care stipulează că, *„Ofițerul de urmărire penală este obligat să respecte prevederile Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal.”*

De menționat că, în cazul în care persoana își dă acordul la prelucrarea datelor cu caracter personal nu există probleme privind lezarea dreptului în acest sens. Probleme pot apărea doar în cazul în care aceste date au fost divulgate sau utilizate în alt scop decât cel reglementat de lege.

O să ne oprim la prevederile art. 9 lit. b) din Legea 133/2011, și anume atunci când prelucrarea este prevăzută de lege, unde, de regulă, persoana nu-și dă consimțământul sau, în general, nici nu cunoaște că a avut loc prelucrarea datelor cu caracter personal al acesteia.

Există o serie de acte normative care permit autorităților, inclusiv celor judiciare, să prelucreze datele cu caracter personal pentru a-și realiza atribuțiile de serviciu. De exemplu, potrivit art. 25 alin. (5) pct. 3) și 7) al Legii cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului (Legea Republicii Moldova, nr. 320 din 27.12.2012), *„..., polițistul are împuternicirea să stabilească identitatea persoanelor care încalcă dispozițiile legale ori dacă sunt indicii că acestea pregătesc*

sau au săvârșit o faptă ilicită sau prejudiciabilă, precum și a persoanelor care solicită intrarea într-un perimetru restricționat; să efectueze imprimări audio și video, să fotografieze persoanele care încalcă ordinea publică.”

În aceeași ordine de idei, art. 260 alin. (3) pct. 3) CPP, prevede că, „*procesul-verbal trebuie să cuprindă: numele, prenumele și calitatea persoanelor care au participat la efectuarea acțiunii de urmărire penală, iar dacă este necesar, și adresele lor, obiecțiile și explicațiile acestora.* Art. 263 alin. (3) CPP, stipulează că, *Plângerea sau, după caz, denunțul trebuie să cuprindă: numele, prenumele, calitatea și domiciliul petiționarului, descrierea faptei care formează obiectul plângerii sau denunțului, indicarea făptuitorului, dacă acesta este cunoscut, și a mijloacelor de probă.*” Art. 281 alin. (2) CPP reglementează că, „*Ordonanța de punere sub învinuire trebuie să cuprindă: ... numele, prenumele, ziua, luna, anul și locul nașterii persoanei puse sub învinuire, precum și alte date despre persoană care au importanță juridică în cauză.*” Art. 308 alin. (8) lit. d) CPP prevede că, „*Mandatul de arestare preventivă sau, după caz, de prelungire a termenului arestării preventive cuprinde date cu privire la datele de identitate a învinuitului, inculpatului.* Art. 358 alin. (1) CPP menționează că, „*Președintele ședinței de judecată stabilește identitatea inculpatului, și anume: 1) numele, prenumele și patronimicul; 2) anul, luna, ziua și locul nașterii, cetățenia; 3) domiciliul; 4) ocupația și datele despre evidența militară; 5) situația familială și datele despre existența la întreținerea lui a altor persoane; 6) studiile; 7) datele despre dezabilitate; 8) datele despre existența titlurilor speciale, gradelor de calificare și a distincțiilor de stat; 9) dacă posedă limba în care se desfășoară procesul; 10) dacă a fost în această cauză în stare de reținere sau de arest și în ce perioadă; 11) alte date referitoare la persoana inculpatului.*” Exemple de felul dat sunt multe, însă evident este că aceste date cu caracter personal sunt prelucrate din necesitatea legală și interesul public privind investigarea infracțiunilor și tragerea la răspundere penală a făptuitorilor.

Alte norme stipulează că atunci când în unele acte procesuale nu se regăsesc date cu caracter personal se schimbă conținutul și consecința juridică a acestor acte. De exemplu, art. 263 alin. (8) CPP prevede că, „*Plângerile și denunțurile anonime nu pot servi temei pentru pornirea urmăririi penale, însă, în urma controlului efectuat în temeiul acestor plângeri sau denunțuri, organul de urmărire penală se poate autosesiza în vederea urmăririi penale.*”

Prelucrarea datelor cu caracter personal în cadrul procesului penal se efectuează în conformitate cu prevederile Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal (art. 15 alin. (2) CPP). Prevederile procesuale penale respective acordă garanții suficiente dreptului la viață privată, interzicând organului de urmărire penală și a instanței de judecată să acumuleze informații despre viața privată și intimă a persoanei fără existența unei necesități. Totodată, observăm că în sfera vieții private intră și datele cu caracter personal a persoanei, iar legea procesuală penală acordă garanții și în această privință.

„*Curtea a notat că protecția datelor cu caracter personal are o importanță fundamentală pentru exercițiul dreptului la viața privată al persoanei. Articolul 28 din Constituție garantează un drept la autodeterminare informațională, care le permite persoanelor să se bazeze pe dreptul lor la viața privată cu privire la informații care, deși neutre, sunt colectate, procesate și diseminate în mod colectiv și de o manieră în care face incident acest articol (a se vedea Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy v. Finlanda [MC], 27 iunie 2017, § 137; HCC nr. 29 din 12 decembrie 2019, § 40; HCC nr. 5 din 25 februarie 2020, § 61).*” (Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 25.02.2020, pct. 61).

„*Curtea relevă că însăși Curtea Europeană a statuat că conceptul de „viață privată” ... include informațiile cu caracter personal în privința cărora există o speranță legitimă că nu vor fi publicate fără consimțământul celor la care acestea se referă (Flinkkilä și alții v. Finlanda, hotărârea din 6 aprilie 2010, § 75; Saaristo și alții v. Finlanda, hotărârea din 12 octombrie 2010, § 61).*” (Decizia Curții Constituționale nr. 10 din 05.01.2018).

De rând cu prevederile art. 15 alin. (2) CPP, legea procesuală penală conține și alte norme care asigură dreptul persoanei la protecția datelor cu caracter personal. Spre exemplu, art. 211 alin. (4) CPP reglementează că, „Accesul la dosarele și materialele care se păstrează în condițiile prevăzute de prezentul articol se decide de către conducătorul organului sau, după caz, președintele instanței la care se păstrează acestea, cu respectarea prevederilor prezentului capitol și ale Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal.” În același timp, art. 212 alin. (1) CPP prevede că, „Materialele urmăririi penale nu pot fi date publicității decât cu autorizația persoanei care efectuează urmărirea penală și numai în măsura în care ea consideră că aceasta este posibil, cu respectarea prezumției de nevinovăție, și ca să nu fie afectate interesele altor persoane și ale desfășurării urmăririi penale în condițiile Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal.”

„Informațiile publice se pot încadra în sfera de aplicare a noțiunii de viață privată în cazul în care acestea sunt sistematic colectate și stocate în fișiere deținute de către autorități. Acest fapt este cu atât mai valabil cu cât astfel de informații se referă la trecutul îndepărtat al unei persoane.

Această declarație a Curții ilustrează modul în care colectarea și depozitarea de către stat a informațiilor și datelor referitoare la persoane fizice, cu sau fără acordul lor, precum și accesibilitatea lor, va viza întotdeauna viața privată a unui individ, în așa fel încadrându-se în limitele prevăzute de Articolul 8. Eventual, utilizarea consecventă a acestora nu are nici o legătură cu constatarea în cauză. Exemple în acest sens includ:

- recensământul oficial în care datele privind sexul, starea civilă, locul de naștere, identitatea etnică și alte informații concludente sunt colectate în mod obligatoriu;
- înregistrarea de către poliție a amprentelor digitale, imagini, mostre de celule, profiluri ADN și alte informații personale sau publice, chiar dacă sunt confidențiale;
- colectarea și stocarea de datelor medicale și alte documente relevante în domeniu;
- constrângerea de a furniza detalii ale cheltuielilor cu caracter personal în scopuri fiscale (cu toate că astfel se dezvăluie aspecte intime ale vieții private);
- interceptarea, înregistrarea și/sau stocarea conversațiilor telefonice;
- un sistem de identificare personală realizat pentru scopuri administrative și civile, cum ar fi sănătatea, baze de date sociale și fiscale;
- imagini capturate de CCTV în locurile publice;
- sistemul de interceptare a conversațiilor între deținuți și rudele lor în camerele de vizitare a penitenciarelor.

Pentru a stabili dacă informațiile personale deținute de către autorități implică oricare din aspectele vieții private, protejate de Articolul 8, Curtea trebuie să țină cont de contextul specific în care informațiile în cauză au fost înregistrate și păstrate, natura înregistrărilor, durata de depozitare, modul în care aceste înregistrări sunt utilizate și prelucrate și rezultatele care pot fi obținute. Indiferent de tipul de caz, ori de câte ori informațiile despre o persoană sunt deținute de către stat, aceasta trebuie neapărat să aibă acces rapid la informația în cauză. Exercițarea dreptului de acces la informația dată ar putea fi afectată de o serie de constrângeri, legate, de exemplu, de prezența unor investigații penale împotriva persoanei respective sau necesitatea de a echilibra drepturile individuale cu interesele colective. Oricum, în toate circumstanțele refuzul accesului ridică o problemă în temeiul Articolului 8. La fel se întâmplă și în cazul informației personale dezvăluită presei sau altor instituții. Dacă refuzul accesului la informație conduce la o încălcare, depinde foarte mult de motivele invocate de către stat pentru a justifica o astfel de decizie, precum și de faptul dacă refuzul poate fi considerat proporțional cu scopul urmărit și necesar într-o societate democratică.” (Ivana Roagna, 2012, p. 26-28).

De menționat că, pentru încălcarea dreptului persoanei la protecția datelor cu caracter personal, legea națională prevede sancțiuni. Aceasta denotă că, legislatorul autohton a prevăzut

instrumente efective în vederea protejării dreptului vizat. Astfel, potrivit art. 33 al Legii 133/2011, *„Pentru încălcarea prezentei legi, persoanele vinovate răspund în conformitate cu legislația civilă, contravențională sau penală.”* Această prevedere pe deplin corespunde prevederilor internaționale (de exemplu, art. 57 al Directivei (UE) 2016/680).

„Simpla înregistrare a datelor referitoare la viața privată a unui individ constituie o ingerință în sensul art. 8 din Convenție. Utilizarea ulterioară a informațiilor stocate nu are niciun impact asupra acestei constatări. Cu toate acestea, pentru a stabili dacă informațiile personale reținute de autorități implică orice [aspect] al vieții private, Curtea va ține seama în mod corespunzător de contextul specific în care informațiile în litigiu au fost înregistrate și reținute, natura înregistrărilor, modul în care sunt utilizate și prelucrate respectivele înregistrări și rezultatele care pot fi obținute ... (S. și Marper împotriva Regatului Unit, hotărâre (Marea Cameră) din 4 decembrie 2008, pct. 67).” (Institutul European din România, Protecția datelor cu caracter personal, p. 1).

O problemă practică des întâlnită este refuzul unor persoane și autorități de a furniza informații cu caracter personal invocând faptul că nu au dreptul în temeiul Legii nr. 133/2011, deși cerința organului de urmărire penală și a procurorului este legală și informațiile solicitate se administrează într-o cauză penală concretă. De exemplu, în cauza penală nr. 2013870245, pornită la 24 iulie 2013, de către organul de urmărire penală al Ministerului Afacerilor Interne instituit în cadrul Inspectoratului General al Poliției de Frontieră, în baza semnelor constitutive ale componenței de infracțiune prevăzute de art. 362¹ alin. (3) lit. a) din Cod penal, s-a constatat că cerința legală de a transmite informațiile cu caracter personal din dosarele unui grup de afgani, Biroul Migrație și Azil a refuzat acest lucru invocând Legea nr. 133/2011. Ulterior, la cerința repetată și argumentată a organului de urmărire penală, aceiași autoritate din nou a refuzat prezentarea informațiilor corespunzătoare, care, de fapt, erau importante pentru cauza penală instrumentată. Într-un final, organul de urmărire penală forțat a ridicat dosarele respective având un mandat judiciar în acest sens.

Practica respectivă este una vicioasă, deoarece duce la tergiversarea investigațiilor, probele pot dispărea, iar identificarea persoanelor și acțiunile procesuale în privința acestora riscă a nu se face în general, în special în cazul părăsirii teritoriului țării de către persoanele străine. Totodată, în aceste cazuri, organul de urmărire penală este lipsit sau împiedicat de a lua măsurile necesare în vederea localizării persoanelor, audierea martorilor, precum și aplicarea, după caz, a măsurilor procesuale de constrângere în privința bănuților. Or, potrivit art. 6 al Legii nr. 133/2011, *„Nu sînt considerate destinatari organele din domeniul apărării naționale, securității statului și ordinii publice, organele de urmărire penală și instanțele judecătorești cărora li se comunică date cu caracter personal în cadrul exercitării competențelor stabilite de lege.”* În același timp, în conformitate cu dispozițiile art. 15 alin. (3) CPP, *„... Persoana nu este în drept să refuze de a prezenta informații despre viața privată și intimă a sa sau a altor persoane sub pretextul inviolabilității vieții private ...”*

Un aspect important la care dorim să tragem atenția este prevederea reglementată în art. 15 alin. (3) CPP, și anume: *„Persoanele de la care organul de urmărire penală cere informație despre viața privată și intimă sunt în drept să se convingă că această informație se administrează într-o cauză penală concretă.”* Din imperativele legale reiese că informațiile privind viața privată și cea intimă a persoanei se vor administra doar atunci când organul de urmărire penală instrumentează o cauză penală, adică urmărirea penală este începută. Considerăm că, această reglementare limitează dreptul organului de urmărire penală și a procurorului, implicit limitează dreptul pozitiv a statului de a investiga infracțiunile la etapa inițială, deoarece la etapa sesizării organului de urmărire penală sau chiar la etapa sesizării organului de constatare, acestea au acces la unele date cu caracter personal. Totodată, la etapele respective se pot dispune constatări tehnico-științifice și medico-legale, se pot accesa baze de date, se culeg informații privind constatarea bănuțelii rezonabile despre comiterea unei infracțiuni etc. Prin urmare, este necesară modificarea și completarea art. 15 CPP, astfel încât colectarea unor date cu caracter personal să fie permisă în cadrul procesului penal

și chiar la etapa actelor de constatare. De exemplu: identificarea persoanei, domiciliul acesteia, studii, locul de muncă, informații din bazele de date pe care le dispune Ministerul Afacerilor Interne etc. Cu alte cuvinte, la etapele respective să se permită administrarea acelor date cu caracter personal care nu sunt necesare a fi obținute prin mandat judiciar.

Bineînțeles că, organul de urmărire penală și organul de constatare trebuie să întocmească solicitările sau actele procedurale argumentat, cu indicarea numărului materialului, a procesului penal sau a cauzei penale ce se află în gestiune și motivul solicitării informațiilor cu caracter personal.

Concluzie. Dreptul la protecția datelor cu caracter personal are un domeniu de aplicare mai larg decât dreptul la respectarea vieții private. Din argumentele descrise se desprinde clar faptul că, protecția datelor cu caracter personal este un drept distinct al persoanei protejate de art. 8 CEDO. O dată ce acesta este un drept separat considerăm oportun a fi completat CPP cu o nouă normă care să reglementeze acest drept. Or, privitor la alte drepturi legislatorul național le-a distins prin norme diferite (de exemplu: secretul corespondenței, inviolabilitatea domiciliului).

Este necesară, totodată, modificarea și completarea art. 15 CPP, astfel încât colectarea unor date cu caracter personal să fie permisă în cadrul procesului penal și chiar la etapa actelor de constatare. De exemplu: identificarea persoanei, domiciliul acesteia, studii, locul de muncă, informații din bazele de date pe care le dispune Ministerul Afacerilor Interne etc. Cu alte cuvinte, la etapele respective să se permită administrarea acelor date cu caracter personal care nu sunt necesare a fi obținute prin mandat judiciar.

Referințe:

1. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la 07.12.2000. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT> [accesată: 01.08.2022].
2. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, încheiat la Roma la 25.03.1957, modificat prin Tratatul de la Lisabona, semnat la Lisabona la 13.12.2007. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT> [accesată: 01.08.2022].
3. Convenția pentru protecția persoanelor referitor la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal, Nr. 208 din 28.01.1981, întocmită la Stasbourg. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117361&lang=ro [accesată: 02.08.2022].
4. Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27.04.2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679-#ntr1-L_2016119RO.01000101-E0001 [accesată: 03.08.2022].
5. Regulamentul (UE) 2018/1725 al Parlamentului European și al Consiliului din 23.10.2018 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 45/2001 și a Deciziei nr. 1247/2002/CE. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1725&from=ro> [accesată: 03.08.2022].
6. Directiva (UE) 2016/680 a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680> [accesată: 03.08.2022].
7. Manual de legislație europeană privind protecția datelor. Ediția 2018, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2020, p. 28. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection RON.pdf [accesat: 02.08.2022].
8. Legea nr. 133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129123&lang=ro# [accesată: 03.08.2022]. Hotărârea CC nr. 5 din 25.02.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 8

- alin. (1) lit. d) din Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice (numărul de membri necesar pentru înregistrarea unui partid politic) (pct. 61).
9. Decizia nr. 10 din 05.01.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 177g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 177 alin. (1) din Codul penal (încălcarea inviolabilității vieții personale) (pct. 19).
 10. Hotărârea CtEDO, cauza Rotaru c. României, din 04.05.2000. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58586> [accesată: 04.08.2022].
 11. Hotărârea CtEDO, cauza Haralambie c. României, din 04.05.2000. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123267> [accesată: 04.08.2022].
 12. Ivana Roagna, Protejarea dreptului la respectarea vieții private și de familie în cadrul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Manualele Consiliului Europei pentru Drepturile Omului, Consiliul Europei, Strassbourg, 2012, p. 26-28. Disponibilă: <https://rm.coe.int/16806f15c5> [accesată: 27.07.2022].
 13. Institutul European din România, Protecția datelor cu caracter personal, p. 1. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Data_ROM.pdf [accesată: 03.08.2022].

LIBERTATEA INDIVIDUALĂ ȘI SIGURANȚA PERSOANEI – DIMENSIUNEA STATULUI DE DREPT

CZU: 342.721:343.41

Alexandru ARSENI¹,
Universitatea de Stat din Moldova

“Jus este ars boni et acqui” (Dreptul este arta binelui și al echității)

ABSTRACT. *Today it is unanimously recognized that the free development of the human personality represents a supreme value and is the synthetic indicator of the rule of law. This natural state lies in ensuring the fundamental rights and freedoms of man and citizen, constitutionally guaranteed.*

A special role in these rights and freedoms plays the rights to the “individual freedom and security of the person” condition of his existence protected by the state. In this article we analyze the doctrinal concepts and the normative constitutional regulations on ensuring the right to liberty and security.

Keywords: *individual freedom, security of the person, supreme value, respect for the person, protection of the person, protection of the state, constitutional guarantee, fundamental rights.*

REZUMAT. *Astăzi este unanim recunoscut că libera dezvoltare a personalității umane reprezintă o valoare supremă și este indicatorul sintetic al statului de drept. Această stare naturală a lucrurilor rezidă în asigurarea drepturilor și liberațiilor fundamentale ale omului și cetățeanului, constituțional garantate.*

Un rol aparte în cadrul acestor drepturi și libertăți îi revine “libertății individuale și siguranței persoanei” condiție al existenței sale, condiție protejată de către stat. În comunicarea data vom supune cercetării conceptele doctrinare și reglementările normative-constituționale privind asigurarea libertății individuale și siguranței persoanei.

Cuvintele-cheie: *libertatea individuală, siguranța persoanei, valoare supremă, respectarea persoanei, ocrotirea persoanei, protecția statului, garanție constituțională, drepturi fundamentale.*

Adnotare. Raportul dintre persoană și statului în toată complexitatea sa a fost științific fundamentată de către fondatorul liberalismului politic John Lock. În concepția lui “*Omului, în starea de natură este o ființă rezonabilă și liberă, dornică să trăiască bine. Pentru aceasta el renunță, voluntar, prin contract, la unele dintre pretențiile și prerogativele lui în favoarea statului, care îi datorează respect și protecție... în baza... pactului social*” (John Lock, 1999, p. 54). Iar acest “*pact social*” în accepțiunea contemporană este constatat în art. 16 alin. (1) al căreia este stipulate: “*Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului*” (Constituția Republicii Moldova, 1994, în continuare CRM)

Respectiv și “*libertatea individuală și siguranța persoanei element structural al statutului juridic al persoanei este încadrat în textul Constituției*” (art. 25 din CRM), fapt ce confirmă definiția dată în doctrina constituțională. Astfel, drepturile fundamentale “*sunt acele drepturi subiective ale cetățenilor, esențiale pentru viața, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin Constituție și legi*” (I. Moraru, E. S. Tănăsescu, 2005, p. 140).

Cât privește reglementarea libertății individuale și siguranței persoanei la nivel normativ, apoi avem: Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950 (art. 5) și Constituția Republicii Moldova (art. 25). În același timp, acest drept de o

¹ Alexandru ARSENI, dr. hab. în drept, prof. univ., Departamentul Drept Public, Universitatea de Stat din Moldova, alexandruarseni@gmail.com

potrivă ci celelalte drepturi și libertăți fundamentale, este garantat instituțional (art. 134 alin. (3) din Constituție). Totodată merită de a constatat în ce măsură și sub ce aspecte este tratată de doctrină constituțională libertatea persoanei. În acest context observăm că acest subiect, în complexitatea sa nu se regăsește, decât în unele lucrări. Astfel, libertatea individuală și siguranța persoanei constituie obiect de cercetat în lucrările autorilor: T. Drăganu, I. Deleanu, I. Muraru și E. S. Tănăsescu, G. Bourdeanu, J. Rivero, M. Duverger, Ph. Brand, A. Arseni.

Scopul. În aceste circumstanțe scopul comunicării rezidă în a determina pe cât de autentic asigură mecanismul juridico-statal libertatea individuală și siguranța persoanei racordată la rigorile standardelor fundamentale și la normele și principiile unanim recunoscute.

Scopul trasat ne propunem al elucida prin prisma următoarelor obiective:

- Definirea și identificarea esenței elementelor sintagmei “libertatea individuală și siguranța persoanei”;
- Încadrarea libertății individuale și siguranței persoanei în cadrul categoriilor drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești;
- Încadrarea normativă a libertății individuale și siguranței persoanei în textul constituțional;
- Identificarea mecanismului juridico-statal de garantare a libertății individuale și siguranței persoanei;
- Securitatea și stabilitatea garanțiilor libertății individuale și siguranței persoanei.

1. Definierea categoriilor “libertatea individuală și siguranța persoanei”

a) Libertatea persoanei

Pe bună dreptate, “istoria îndelungată și sinuoasă a libertății individuale, permanente conflicte ce intervin între lege și teorie, pe de o parte, și, practica autorităților publice, pe de altă parte – practică ce nu rareori a înregistrat abuzuri și ilegalități, uitându-se uneori (din păcate prea des) că autoritățile trebuie să fie în slujba cetățenilor și nu invers – au impus formularea unor reguli constituționale clare, a căror aplicare să nu fie stânjenită de interpretări și speculații” (I. Muraru, E.S. Tănăsescu, 2005, p. 210)

Pe această cale se impune de a identifica semnificația doctrinară a “dreptului la “libertatea individuală” ceea ce semnifică “libertatea individului în sens „clasic”, adică libertatea fizică a persoanei” (I. Deleanu, 1996, vol. 1, p. 159). În acest context, autorii noii doctrini liberale, doctrinariii francezi la 1807 menționau că libertatea individuală “este pentru omul trăind în societate primul dintre toate bunurile, cel a cărui conservare interesează cel mai mult fericirea lui. Guvernul și legea trebuie deci să o protejeze și să o apere cu o atenție riguroasă, contrară oricărui act arbitrar din partea miniștrilor și agenților lor” (Brand Ph., 1968, p. 13).

Această semnifică “capacitate de autodeterminare a unei persoane umane” (citată după Arseni A., 2021, vol. 1, p. 250) și găsește o interpretare complexă în următoarea definiție: “Libertatea individuală privește libertatea fizică a persoanei, dreptul ei de a se putea comporta și mișca liber, de a nu fi ținut în sclavie sau în orice altă servitute, de a nu fi reținută, arestată sau deținută decât în cazurile și după formele expres prevăzute de Constituție și legi” (I. Moraru, E. S. Tănăsescu, 2005, p. 166).

Rezumând cele menționate, considerăm că Libertatea individuală este capacitatea naturală, înnăscută de autodeterminare a unei persoane în societatea umană, este o valoare supremă ce marchează libertatea fizică de a se mișca și comporta liber, garanție a exercitării plenare a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului.

b) Siguranța persoanei

Originea dreptului la “siguranța persoanei” pornește de la actul scris cu forță juridică constituțională “*Habeas Corpus Act*” (1679), parte componentă a Constituției engleze. Tocmai din această tradiție englezii numesc acest drept “*habeas corpus*” înțelegând prin această sintagmă “garanția dată de Constituție fiecărui cetățean, potrivit căreia o dată reținut sau arestat, va fi deferit fără întârziere unui juriu, chemat să pronunțe fie punerea în libertate a individului, fie menținerea lui în stare de detenție” (Arseni A., 2021, p. 249).

Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 26 august 1789 în art. 7 a stabilit că “Nici un om nu poate fi acuzat, arestat, deținut decât în cazurile determinate de lege și potrivit formelor prevăzute de ea” (Arseni A., Ivanov V., Suholitco L., 2003, p. 192).

Doctrina constituțională tratează din diferite perspective “dreptul la siguranța persoanei”. Astfel, într-o opinie, “dreptul la siguranță”, deși nu poate avea o semnificație fundamentală, diferită de “libertatea individului” – aceasta implicând și siguranța persoanei – totuși, poate evoca și un sens propriu, anume protecția față de ingerințele arbitrare ale autorităților publice în spațiul libertății individuale, ingerințe nematerializate în reținerea sau deținerea persoanei; dreptul aici în discuție privește persoana fizică...” (I. Deleanu, 1996, p. 147-148) Iar, într-o altă viziune, “siguranța persoanei” exprimă ansamblul garanțiilor care protejează persoana în situațiile în care autoritățile publice, în aplicarea Constituției și legilor, iau anumite măsuri care privesc libertatea individuală, garanții care asigură ca aceste măsuri să nu fie ilegale” (I. Muraru. E. S. Tănăsescu, 2005, vol. 1 p. 166).

Ambele opinii dezvoltă și explică în complexitatea sa “dreptul la siguranța persoanei” ca un drept fundamental al omului și cetățeanului.

Rezumând aspectele normativ-istorice și doctrinare considerând că “dreptul la siguranța persoanei” îmbracă două ipostaze, pe de o parte, capacitate și drept subiectiv iar, pe de altă parte, este un ansamblu de garanții prevăzut și asigurat de Constituție și legi ca protecție împotriva ingerinței arbitrare ale autorităților publice în spațiul libertății individuale ale persoanei fizice.

Concluzia generală care se impune constă în aceea că libertatea individuală și siguranța persoanei sunt organic legate și unitatea lor proclamată și garantată prin Constituție și lege este o concluzie edificatoare a statului de drept în calea asigurării libertății umane.

2. Libertatea individuală și siguranța persoanei – veritabile valori constituționale

Doctrina și practica constituțională, fără echivoc recunosc și includ “libertatea individului” și “siguranța persoanei” în cadrul drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești. Nu prezintă dificultate nici cât privește încadrarea lor în conformitate cu clasificările în categoria “Inviolabilități” (Arseni A., p. 246). Această clasificare se încadrează în limitele art. 25 alin. (1) din Constituție, în conformitate cu care “Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”. De remarcat faptul că toți autorii examinează “libertatea individuală și siguranța persoanei” în unitatea lor organică, indisolubil legate între ele. Aceasta, deoarece singularitatea lor, separația în categorii aparte duce la ruperea artificială dintre conținut și formă. Conținutul fiind libertatea individuală, forma siguranța personală în calitate de garant al libertății individuale.

3. Încadrarea normativă a libertății individuale și siguranței persoanei în textul constituțional

Pornind de la proprietățile sistemului dreptului una dintre care stabilește o ordine ierarhică în interiorul dreptului unitar. Astfel, “dreptul constituțional, ca ramură a sistemului de drept, este o ramură structurantă față de toate celelalte pentru că sursa hotărâtoare a normelor acestei ramuri de drept este chiar Legea Fundamentală, care se găsește la vârful piramidei actelor normative” (Arseni A., 2021, vol. 1, p. 50). Totodată și în cadrul Constituției se stabilește o ordine ierarhică în funcție de relațiile sociale și valorile constituțional proclamate.

Astfel, Titlu 1 din Constituție stabilește principiile generale de organizare și funcționare a mecanismului statal. Iar titlul doi este dedicat drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor. Și în interiorul titlului avem din nou o ierarhie, potrivit cărei capitolul unu stabilește “Dispozițiile generale”, practic toate îndreptate la asigurarea libertății individuale și siguranței persoanei, condiție de exercitare a tuturor drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale. Â

Pe curând, Capitolul doi “Drepturile și libertățile fundamentale” suportă și el o ierarhie în acest domeniu. Articol de bază, „24 Dreptul la viața și la integritatea fizică și psihică” este urmat de art. 25 „Libertatea individuală și siguranța persoanei”.

În explicarea spiritului și literei acestui articol urmează a face următoarele precizări de rigoare. În primul rând, „libertatea individuală, ca de altfel toate libertățile umane, nu este, nu poate

și nu trebuie să fie absolute” (I. Deleanu, 1996, p. 173), de unde rezultă că ea trebuie să se realizeze în strictă conformitate cu prevederile constituționale, adică conform ordinii de drept. Și doar încălcarea de către individ a ordinii de drept legitimează autoritățile publice la intervenție.

În al doilea rând, „acțiunile autorităților publice de restabilire a ordinii de drept, de represiune (atunci când este cazul) sunt și trebuie să fie la rândul lor condiționate și clar determinate, astfel încât libertatea individuală și fie respectată și nici o persoană care este inocentă să nu fie victima unor acțiuni abuzive sau determinate eventual de rațiuni pur politice” (I. Deleanu, 1996, vol. 2, p. 173).

Anume aceste raționamente științifice stau la baza art. 5 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale „Orice persoană are dreptul la libertate și siguranță personală” și ale art. 25 din Constituția Republicii Moldova.

4. Garanții constituționale ale libertății individuale și siguranței persoanei

Indubitabil, statul de drept și democratic se întemeiază pe demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptate, care reprezintă valori supreme și sunt garantate (art. 1 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova). Acest principiu fundamental este confirmat și întărit prin obligațiile statului stipulate constituțional.

Astfel, potrivit art. 16 alin. (1) din Constituție „respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului”, iar art. 18 alin. (1) stabilește că „Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecție statului atât în țară, cât și în străinătate”.

În același timp, în conformitate cu art. 142 alin. (2) din Constituție „n= Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora”. Pentru a nu rămâne doar declarații aceste prevederi, Constituție, prin art. 134 alin. (3) stabilește că „Curtea Constituțională... garantează responsabilitatea statului față de cetățeni...”.

Așadar, Constituția stabilește întregul arsenal normativ precum și mecanismul statal de garantare asigurării a libertății individuale și siguranței persoanei.

5. Stabilitatea și securitatea garanții libertății individuale și siguranței persoanei

Pionerul controlului constituționalității legilor John Marshall, Președintele Curții Supreme de Justiție al SUA, pronunțându-se în cursul „*Marbury vs. Madison*” la 1806 în motivarea deciziei a menționat „Domeniul de competență al Curții este exclusiv de a decide în privința drepturilor individului și nu a de a cerceta modul în care executivul sau funcționarii acestuia își îndeplinesc îndatoririle în privința cărora au atribuții discreționare” (Constituțional Interpretation, 2016, p. 153). Această funcție a fost atribuită ulterior și Curților Constituționale, inclusiv și celei a Republicii Moldova (art. 134 alin. (3)).

În raport cu subiectul temei date, inițial, la momentul adoptării și intrării în vigoare a Constituției art. 25 alin. (3) stabilea că „Reținerea nu poate depăși 24 de ore”. Această normă este aplicată în toate statele de drept și democratice. Însă, ulterior, prin Legea constituțională nr. 351-XV din 12 iulie 2001 alin. (3) al art. 25 din Constituție a fost modificat în următoare redacție: „Reținerea nu poate depăși 72 de ore”.

Pe această cale, Curtea Constituțională prezentând avizul corespunzător favorabil modificării, atribuție stipulată în art. 141 alin. (2) și art. 135 alin. (1) lit. c) din Constituție a încălcat stabilitatea dreptului la libertatea și siguranța persoanei, asigurată prin art. prin art. 142 alin. (2) din Constituție, prezum și funcția sa (art. 134 alin. (2) din Constituție). Cu alte cuvinte libertatea individuală și siguranța persoanei nu și-a obținut stabilitatea și garanția constituțională.

Concluzii. Societatea umană contemporană constituită în respectivul stat de drept și democratic se caracterizează prin aceea că recunoaște indubitabil principiul în conformitate cu care „Omul este oglinda prin care trebuie privit universul” (B. Shaw).

În acest circumstanțe:

1. Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt dreptul general, condiție în calea făuririi unei societăți bazate pe respectul personalității umane.

2. Instituțiile statului, implicit Curtea Constituțională au obligația de a asigura și ocroti personalitatea umană și nu de a îndreptăți incompetența organelor de drept prin încălcarea ordinii constituționale.

Recomandare. Pornind de la principiul constituțional care proclamă libera dezvoltare a personalității umane, drepturile și libertățile lui ca valori supreme, considerăm oportun și natural de a restabili prevederile art. 25 alin. (3) din Constituție în următoarea redacție: „Reținerea nu poate depăși 24 de ore”.

Această propunere se încadrează plenar în acțiunile concrete de dobândire a statutului de membru al Uniunii Europene de către Republica Moldova.

Referințe:

1. Arseni Alexandru, Drept constituțional și instituții politice. Tratat Ed. A 3-a, actualizată și restructurată, Chișinău CEP USM, 2021, ISBN 978-9975-149-39-6 Vol. 1, p. 250
2. Brand Philippe, La liberte publiques en droit francuis. Paris, 1968, p. 13
3. Constitutional interpretation. Workshop Materials, Module I/3, Aproal, May 2016, p. 153
4. Constituția Nr. 1 din 29-07-1994 Constituția Republicii Moldova* Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140 *MODIFICAT LP120 din 23.09.21, MO238/01.10.21 art.274; în vigoare 01.04.22* Online: [CRM1/1994 \(legis.md\)](http://CRM1/1994 (legis.md))
5. Convenție Nr. 1950 din 04.11.1950 pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale* Publicat : 30.12.1998 în Tratatate Internaționale Nr. 1 art Nr : 342 Data intrării în vigoare : 01.02.1998 *Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. Online: lex.justice.md/md/285802/
6. Deleanu Ion. Drept constituțional și instituții politice. Tratat Editura Europa Nova București vol 1, p. 159
7. John Lock, Al doilea tratat despre cărmuire. Scrisoare despre toleranță. Ed. Nemira, București 1999
8. Legea nr. 351 – XV din 12 iulie 2001. Republicată în Monitorul Oficial al Republicii moldova nr. 91 din 02.08.2001, art. nr. 699
9. Muraru Ion, Tănăsescu Elena Simina, Drept constituțional și instituții politice. Ed. A 12-a rev. București ALL Beik, 2005, Vol. 2 ISBN 973-665-740-5

DE CE TRANZIȚIA LA STANDARDE DE ORDINE ȘI SECURITATE PUBLICA SUNT PE AGENDA INSTITUȚIILOR DE ÎNVAȚĂMANT ?

CZU: 351.75:378.017.4

Rodica CIOBANU¹,
Universitatea de Stat din Moldova

Idealul este în sine o realitate în devenire.
Titulescu N.

ABSTRACT. *Given that we assign to higher education an important role in training the skills of future professionals, then standardisation may be explored as a tool for sharing theoretical knowledge, designed and accessible to support the development of practice. Change, transition, and reform are dependent on the human factor, that is willing to transfer the knowledge, and the existing good practices into realities translated into state policies, action plans and development strategies.*

The objective of this article is to highlight the benefits that can be brought about by an educational process in accordance with the standards of efficiency, performance and quality, as well as detailing some key aspects that make legal education a facilitating factor in the transition to standards of order and security acknowledged and promoted at European level.

The contextualisation of three major topics: transition, standards and education is carried out in the context of a strong preference for the modernisation of the Republic of Moldova, in the hope of a significant impact through time, in particular for ensuring security, order and protection of citizens.

Keywords: *standards, transition, modernisation, legal education, education system.*

REZUMAT. *În condițiile în care alocăm învățământului superior un rol important în formarea competențelor viitorilor profesioniști, atunci standardizarea poate fi explorată în calitate de instrument de partajare a cunoștințelor teoretice, create și disponibile pentru a contribui la dezvoltarea practicii. Schimbarea, tranziția, reformarea sunt dependente de factorul uman care este dispus să realizeze transferul cunoștințelor, bunele practici existente în realități materializate în politici de stat, în planuri de acțiune, strategii de dezvoltare.*

Obiectivul acestui articol este de a scoate în evidență beneficiile pe care le poate aduce după sine un proces educațional conform standardelor de eficiență, performanță și calitate, precum și detalierea unor aspecte cheie ce determină ca educația juridică să fie un factor facilitator al tranziției spre standarde de ordine și securitate recunoscute și promovate la nivel european.

Contextualizarea a trei subiecte majore: tranziția, standardele și educația se realizează în condițiile unor pronunțate preferințe pentru modernizarea Republicii Moldova, în speranța unui impact semnificativ în timp, în special pentru asigurarea securității, ordinii și protecției cetățenilor.

Cuvinte cheie: *standarde, tranziție, modernizare, educație juridică, sistem educațional*

1. Perspective preliminare de analiză

Actualitatea a identificat interogații majore în raport cu modalitatea în care ordinea juridică, drepturile și libertățile sunt asigurate de instrumente diversificate și funcționale într-o lume bulversată și anunțată a fi în criză.

În același timp procesele ce s-au precipitat în regiune au declanșat tendințe mult mai pronunțate de aderare la standarde declarate esențiale pentru societățile, statele și oamenii secolului XXI și valori europene apreciate a fi dominante și relevante. Situații nici pe departe dezirabile au

¹ Rodica CIOBANU¹, Ph habilitated in law, Moldova State University, Faculty of Law, Department of Public Law, Chisinau, Republic of Moldova, e-mail: rod.ciobanu@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6071-8178>

făcut ca RM să-și reafirme cu încredere anumite preferințe pentru valorile și principiile pe care le îmbrățișează. Concomitent, efortul depus de guvernare de a depăși situații critice, parcurse de RM, dar și de alte state, se mai continuă cu insistență, ca rezultat al statutului de candidat UE obținut, să fie inițiate și aprofundate eforturile de ajustare la standarde europene: de ordine, de securitate, de protecție, de educație etc.

Întrebarea la care încercăm să găsim răspuns este oare societatea în care trăim pregătită pentru a îmbrățișa valori și principii europene la modul practic, de a realiza zi de zi implementarea acestor standarde, suntem capabili de a avea un grad de responsabilitate înalt și asumat pentru a valorifica, practica și transmite în continuare valori și principii esențiale pentru o bună organizare a sferelor vieții publice și private în conformitate cu cerințele standard? Suntem dispuși să recunoaștem relevanța acestor standarde pentru buna dezvoltare a RM ca stat de drept și cu valori democratice împărtășite, practicate și respectate? Acestea și multe alte întrebări se cer a fi formulate și supuse dezbaterilor în condițiile în care urmărim realizarea unui parcurs ireversibil și o tranziție sigură spre standarde europene.

Centrați pe a asigura acest parcurs, de a fi un suport sigur pentru tranziția Republicii Moldova (R.Ciobanu (coord.), 2022) la standarde de ordine și securitate, ca rezultat al mai multor cercetări realizate, constatăm că sunt mai mulți factori care se cer a fi luați în considerare pentru a facilita ori menține prin eforturi realizarea priorităților naționale. Printre acestea se menționează, instituții și autorități, persoane care și-au asumat activitatea în serviciul public, factori de decizie care asigură realizarea coerentă și eficientă la nivel central și local a politicii de bună guvernare, răspunzând necesităților cetățenilor, dar și promovând prin prestații personale valori, principii, profesionalism, etc.

Din punct de vedere al priorităților asumate lucrurile parcă au certitudine, la modul practic parcă se depun eforturi în vederea realizării obiectivelor asumate. Totuși rămânem nedumeriți, dezamagiți, atunci când se anunță că „lucrurile nu merg așa cum trebuie”, ori „merg într-o altă direcție decât cea în care ar trebui”?

Logica lucrurilor care nu merg, s-au se derulează altfel decât „ar fi trebuit” trimite la probleme mai vechi care trebuiesc reconsiderate din perspectiva nu doar a problemelor actuale cu care ne confruntăm, dar și din perspectiva viitorului apropiat, dacă nu și cel îndepărtat. Odată ce înțelegem că tranziția spre standarde europene este un proces de durată, care odată asumat necesită eforturi ale fiecărui actor al tranziției, necesită profesionalism, competență și devotament cauzei comune asumate, atunci oare nu ar trebui mai mult decât altceva să ne preocupe modalitatea în care noi, ca societate răspundem prin contribuții personale acestor standarde și modul în care se configurează calitățile profesionale în carieră a celor care trebuie să realizeze implementare politicii tranzitorii în mod judicios. Autoarea Katharina Pistor (Pistor, 2000) susține că în condițiile actuale arhitectura juridică este centrată pe arminizarea legislației prin elaborarea de standarde juridice. Aceste standarde, în opinia autoarei, pot fi încorporate în convenții internaționale, în tratate bilaterale sau pot lua forma unor recomandări care vor contribui la accelerarea procesului de convergență juridică și creșterea calității instituțiilor juridice în țările ale căror instituții sunt mai puțin dezvoltate. Această așteptare se bazează pe ipoteza că convergența către un cadru juridic internațional (standarde internaționale) va îmbunătăți mediul instituțional în țara de destinație. Standardele propuse pentru a fi implementate au o agendă normativă clară și aceasta ar trebuie să faciliteze procesul de tranziție.

2. Cadru teoretico-metodologic al cercetării

Pentru a pune accentele de rigoare cu referire la problema abordată este necesară o clarificare asupra modalității în care se operează cu concepte dominante, în special este indicat să aducem unele delimitări conceptuale în raport cu noțiunea de standardizare și cea de tranziție.

Formula cea mai simplă explicativă care se deduce din DEX indică că [standard-ul] este o normă sau ansamblu de norme care reglementează calitatea, caracteristicile, forma etc. unui produs, ori model lipsit de originalitate, făcut după un șablon, dar cu aplicare obligatorie, aprobat de

autorități (guvern), un documente care consemnează norme comune. Autorul lucrării *Paradigma managementului calității în instituțiile de învățământ superior* indică că: „Standardele constituie un set de criterii pentru judecarea calității unui sistem / proces educațional, fiind dezvoltați cu indicatori specifici” (Baciu, 2014, p.97). Dar în același timp se indică că standardizarea celor mai bune practici sau a unei legi eficiente într-o regiune, un stat este orientată către un ideal al „construcției perfecte a dreptului” (Pistor, 2000), care în loc să îmbunătățească sistemele juridice naționale, poate să submineze dezvoltarea unor sisteme juridice eficiente. Deaceea standardizarea este un proces care trebuie privit cu atenție și grijă ținându-se cont de faptul că pot fi comise greșeli. Rațiunea posibilei greșeli se identifică în: 1. Construcția sistemică a dreptului, caracterizată de dependențe și conexiuni interne complexe; și 2. Dreptul este o instituție cognitivă.

Chiar și așa, tendințele și procesele actuale întăresc ideea necesității unor standarde juridice, care mai degrabă vor avea relevanță la nivel național, ca rezultat al concursului de factori sociali, politici, economici etc. reconsiderați pentru a realiza tranziția și modernizarea socio-statală prin aderarea la valori europene ori/și internaționale. Astfel, scopul standardizării normelor juridice este acela de a realiza conformități în ceea ce privește conținutul și calitatea dreptului în diferite țări.

Societatea și educația constituie un sistem integrat. Societatea fiind interconectată proceselor globale, în mod inevitabil, se reflectă asupra stării educației și asupra modului în care ea trebuie direcționată ori prioritarizată. Astfel, așa cum se întâmplă în cazul standardizării normelor juridice, așa și în cazul educației se urmărește realizarea conformităților.

Apriori, pornind de la premiza considerată a fi adevărată prin care se recunoaște că învățământul are un rol semnificativ în formarea de competențe profesionale a generațiilor de profesioniști, atunci standardizarea poate fi exploatată ca un instrument de garanție a tranziției la standarde europene, prin crearea unui mediu ce oferă condiții favorabile pentru formarea de competențe profesionale conform cerințelor, cu impact ulterior asupra dezvoltării socio-juridice a societății. Prin consecință tranziția este un element important al procesului de aderare și implementare la nivel național a unor standarde, inclusiv și în cadrul sistemului educațional.

În această ordine de idei, subiectul supus cercetării este configurat în temeiul ipotezei după care educația modernă este influențată de mai mulți factori, deaceea este necesar de a fi abordată în cheia transformărilor la care este supusă societatea RM, în special pe dimensiunea tranziției la standardele de ordine și securitate europene, la valorile statului de drept. În acest sens, este necesară clarificarea conexiunii dintre standardizare și educație juridică; care sunt factorii care determină necesitatea standardizării sistemului educațional; care este conexiunea dintre educația juridică și mediul profesional; cum se justifică preferințele pentru o anume politică educațională promovată; care este principiul de bază al eficienței sistemului educațional în condițiile transformărilor la care sunt supuse statele.

3. Naționalizarea standardelor

Transformările la care sunt supuse societățile se manifestă pe diverse paliere ale organizării sociale și a vieții umane, inclusiv și asupra educației. Or, este absolut inadecvat să construiești o societate bazată pe standarde europene, dar cu sistem educațional încorsetat trecutului. Pe parcursul timpului, au fost înaintate tot mai multe cerințe de conformitate față de sistemul educațional, unele fiind asumate și promovate cu insistență, altele trezind nemulțămiri și reticență, a treia categorie fiind dependentă de resurse financiare de care nu prea dispun instituțiile de învățământ. Un exemplu în acest sens ar fi cerința de implementare a instrumentelor TIC în procesul educațional, cerință care se regăsește în *Metodologia de evaluare externă a calității în vederea autorizării de funcționare provizorie și acreditării programelor de studii (HG 616, 18.05.2016)* și care face referință la Standardele și liniile directe pentru asigurarea calității în spațiul european al învățământului superior (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG 2015), elaborate de Asociația Europeană pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior (ENQA); Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului din 18 iunie 2009 privind

stabilirea unui cadru european de referință pentru asigurarea calității în educație și formare profesională (2009/C 155/01); Cadrul european pentru asigurarea calității în educație și formare profesională (EQAVET Framework), elaborat de Rețeaua Europeană pentru Asigurarea Calității în Educație și Formarea Profesională (EQAVET – European Quality Assurance in Vocational Education and Training). În același document se aduc clarificări cu referire la ceea ce este un standard: „instrument de măsurare, asociat unui indicator de performanță, care reflectă cerințele/exigențele impuse calității programului de studiu și activității instituției de învățământ și permite determinarea nivelului de realizare a acestor cerințe. Standardul de evaluare descrie (cantitativ și/sau calitativ), cu un anumit nivel de detaliere, cerințele și condițiile care trebuie îndeplinite și reprezintă baza concluziilor de evaluare.” (HG 616, 18.05.2016) Astfel, standardele înaintate față de sistemul educațional per ansamblu sunt obligatorii de a fi întruniți pentru a justifica funcționalitatea din punct de vedere al acoperirii necesităților mediului profesional. Mai mult, implementarea acestora este pusă pe seama instituțiilor de învățământ. Acum revenind, la exemplul pe care ni l-am propus, implementarea instrumentelor TIC, atunci această cerință era una mai degrabă asumată la nivel formal și nu funcțional, în schimb în condițiile în care s-a dovedit imposibilă realizarea misiunii procesului de formare profesională, în condițiile crizei pandemice, schimbarea abordării a fost inevitabilă și însoțită de acțiuni rapide de adaptare la instrumente digitale de lucru. Astfel standardul (digitizarea educației), în acest caz, transformându-se într-o necesitate vitală, *volens-nolens* a fost recunoscut și implementat în practica de predare-învățare în anul 2020.

Există multiple formule în care se utilizează noțiunea de standard în sistemul educațional, semnificații care adesea sunt valorificate parțial ori sunt considerate inadecvate pentru activitățile de învățare cotidiene. Se operează cu standarde de competență, standarde de eficiență, standarde de performanță, standarde de calitate etc. Un reper al reorientării obiectivelor fundamentale ale educației spre schimbările majore din societate și de răspuns la nevoile sociale se identifică în Programul de activitate a Guvernului RM „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” 2009-2013. Codul Educației, la rândul său, operează cu termeni precum: standard de acreditare, standarde educaționale de stat, standarde naționale de referință. În cazul de față vom accentua definirea standardului național de referință, care este „ansamblu de cerințe care definesc un nivel optim de realizare a activităților furnizorului de educație/instituției furnizoare de educație în baza bunelor practici existente la nivel național, european sau internațional. Standardele naționale de referință sînt specifice fiecărui program de studii și fiecărei instituții” (Codul Educației, art.3), accepțiune ce indică cerințe, condiții care trebuie respectate la fiecare etapă a procesului de învățare.

Nevoia de standarde în domeniul educației este definită și de accentul pus pe competitivitate, standarde superioare de învățare și pe calitatea serviciilor. „Astfel a apărut nevoia de comparații internaționale și analize riguroase, inclusiv în cadrul sistemelor naționale (...) nevoia de răspundere publică, pe baza unor criterii precise de măsurare a progreselor (...); nevoia de compatibilitate (...) în contextul globalizării și al integrării regionale, (...) interesul pentru calitate, (...) abordarea educației într-o viziune integrată, care consideră că învățământul împreună cu formarea profesională și coeziunea socială (...) capabile să cuprindă diversele aspecte ale resurselor umane” (Ghid metodologic, 2014, p.7).

Autorii lucrării *Standarde de competență-instrument de realizare a politicilor educaționale* (2010, p.7) analizează practicile internaționale de proiectare a standardelor în educație și accentuează două accepțiuni: a. Standardizarea unui produs în vederea corespunderii lui anumitor cerințe/norme specifice stabilite, care îl fac comparabil și compatibil cu alte produse similare. b. Standardizarea se referă la specificarea nivelurilor de calitate ale unui produs acceptabile sau recomandate. Suplimentar, se indică că standardele „sînt principii de orientare sau ghiduri pentru a evalua ceva și nu reguli fixe care trebuie aplicate mecanic”. Standardele pot fi considerate și indicatori ai nivelului de viață pe care îl avem sau la care aspirăm. În acest sens, standardul este atît un scop (care trebuie realizat/ atins) cît și o măsură a progresului nostru spre acest scop (cît de bine

el a fost atins). Din aceste explicații se concluzionează că standardul este un instrument de orientare și pregătire pentru viitor. Standardul este o consecință a evaluării și generalizării realizate asupra celor mai reușite rezultate obținute, iar conținutul acestuia nu este altceva decât o generalizare care se percepe a fi o recomandare, regulă, normă, principii recunoscute ca utile și necesare pentru dezvoltare

Rezultă, că ideia de standardizare mai vine și cu o dimensiune pronunțat normativă și valorică, ceea ce face ca să răspundă mai multor necesități. Chiar și așa, procesul de modernizare a sistemului educațional fiind impus de condițiile timpului (sociale, economice, pandemice, etc.) totuși standardelor sunt considerate impedimente birocratice în buna/libera desfășurare a procesului didactic, atitudine împărtășită de bună parte a personalului angajat în procesul de formare profesională. În același timp practicile altor state indică că atingerea calității în educație cere existența și dezvoltarea continuă a standardelor educaționale în conformitate cu procesele sociale, economice și politice, adică conectarea educației necesităților mediului profesional.

Agenda Europeană, lansată de Comisia Europeană la 01 iulie 2020 a Competențelor pentru competitivitate sustenabilă, echitate socială și reziliență (Comunicarea Comisiei Europene privind Agenda Europeană a Competențelor pentru competitivitate sustenabilă, echitate socială și reziliență), formulează ca obiective: Consolidarea competitivității durabile; - Asigurarea echității sociale; - Creșterea rezilienței sociale; - Promovarea învățării pe tot parcursul vieții; - Formarea competențelor pentru un loc de muncă; - Reziliența economiei la nivelul UE. Accentul pus pe „Resetarea educației și formării pentru era digitală (2021- 2027)” de către Comisia Europeană, a noului Plan de acțiune pentru educația digitală, la 30 septembrie 2020, vine să completeze Viziunea asupra Spațiului european al educației. În acest context, mai plasăm și statutul obținut de RM de stat candidat UE în acest an și înțelegem că compatibilizarea urmează să fie realizată pe mai multe dimensiuni și nu doar pe cea a sistemului de educație.

Unii autori operează nu cu termenul standardizare a învățământului, dar cu cel de aliniere. În acest sens autorul lucrării *Paradigma managementului calității în instituțiile de învățământ superior* (Baciu, 2014, p.10-11) indică necesități cărora sistemul educațional trebuie să răspundă, printre acestea se menționează: necesitatea dezvoltării culturii calității; alinierea la standarde europene, asigurarea pregătirii de performanță a studenților pentru piața serviciilor educaționale; gestionarea eficiența a resurselor bugetare; creșterea încrederii societății în calitatea ofertei educaționale naționale ș.a.

Cadrul European al calificărilor (EQF) a fost inițiat pentru a compatibiliza la nivel European și a crea condiții care ar facilita compararea calificărilor crearea de condiții favorabile mobilității, posibilității valorificării diverselor piețe de muncă precum și pentru asigurarea posibilității formării continue. Raportarea nivelurilor de învățare naționale la cele europene este o etapă în direcția standardizării/compatibilizării, dar și un imbold de modernizare și de ajustare a procesului la standarde de competență solicitate de piețe și medii profesionale extranaționale. Această perspectivă de abordare întâlnește mai multe deficiențe în condițiile unor domenii mai particulare precum domeniul dreptului, dar fiind particularitățile construcției juridice naționale. În consecință se considera fi adecvată elaborarea unei imagini ghidate de organizare a educației juridice prin definirea țințelor, măsurarea progreselor și evaluarea rezultatelor.

Pornind, pe de o parte, de prioritățile țării în condițiile statutului de stat candidat UE, pe de alta de la criticele aduse în raport cu gradul de competență și profesionalism al angajaților instituțiilor cu profil juridic, dar și de la cheia în care se realizează formarea profesională la facultățile de drept din țară pot fi setate sarcini în vederea ajustării educației juridice la standarde de eficiență, calitate și performanță. În acest sens, este necesar să avem:

1. O **viziune clară** asupra modului în care înțelegem profesionalismul în domeniul dreptului, astfel încât procesul de formare profesională să fie construit astfel încât să genereze resurse umane pregătite, capabile de a furniza servicii de calitate, conforme interesului profesional/instituțional/național și cerințelor de competență, integritate, responsabilitate.

2. **Valori și principii** promovate. Așa cum s-a stabilit, standardele sunt ancorate normativ și valoric, printr-un angajament de cultivare și de transfer a acestora prin bunele practici existente. Conștientizarea avantajelor și dezavantajelor, riscurilor profesionale trebuie să definească angajamentul pentru consolidarea și promovarea statului de drept și valorilor democratice.

3. **Standarde de calitate** la toate etapele procesului de formare profesională. În acest caz, standardele trebuie să fie acel filtru care permite accesarea în profesie, ele fiind urmărite a fi implementate cu rigozitate la fiecare etapă a parcursului spre obținerea calificării/certificării.

4. **Capacitate de asimilare a experiențelor existente.** Educația operează cu cunoștințe care necesită a fi transmise și valorificate eficient. Deaceia cel puțin trei aspecte sunt importante în procesul de standardizare: transferul de cunoștințe, gestionarea eficientă a cunoștințelor și crearea de noi cunoștințe.

Sistemul educațional trebuie să fie capabil să exploateze/exploreze cunoștințe universal valabile, practici existente și să pună accentul pe pregătirea pentru activitate profesională nu doar în context îngust (național), ci într-un mediu extins al tendinței de globalizare a pieții muncii. Or, odată ce RM a preluat și și-a asumat îndeplinirea unor obiective comune de politică educațională la nivel european (Cadrul Strategic pentru Cooperare Europeană în Domeniul Educației și Formării profesionale ET 2020) atunci prin implicit ne asumăm implementarea aceluiași standarde și priorități la nivelul educației sectoriale. Împărtășind opinia lui G.M. Peter Swann (2010) care afirmă că: „Nu există nici o îndoială că standardele, care conțin - așa cum o fac - o mulțime de cunoștințe codificate, acționează ca instrumente importante în diseminarea celor mai bune practici, atunci ele pot fi considerate instrumente esențiale ale transferului de cunoștințe, ale tranziției și modernizării.

4. Care sunt termenii în care măsurăm beneficiile standardizării în educația juridică?

Probabil că vor fi unii critici în raport cu poziția expusă, considerându-se că standardizarea este contrară identității, libertății academice, autenticității și creativității. Chiar și așa, cu respectul pentru dreptul fiecăruia la opinie, se va prefera susținerea unei evidențe - cea a beneficiilor aduse de standardizare. Trebuie să înțelegem și să acceptăm că așa cum standardele îndeplinesc diferite roluri, aduc și diferite beneficii. Newell Hampson-Jones, în această perspectivă a abordării, susține că: „la început ele sunt necesare pentru a realiza transferul de cunoștințe prin intermediul cercetării de bază în cercetare la nivel strategic, pentru ca standardele să convertească aceste cunoștințe de la cercetarea strategică la cercetarea aplicată” (Hampson-Jones, p.21) Autorul menționat constată caracterul insuficient studiat al standardelor și al standardizării, dar și necesitatea studiilor suplimentare în mai multe domenii conexe. Anume în această perspectivă a fost inițiată deschiderea unor subiecte în raport cu rolul standardelor în educația juridică. Abordarea indică perspective utile evaluării și cercetării modului în care aduce beneficii realizarea în practică a standardizării în raport cu obiectivele conceptului. Mai mult, în condițiile actuale de digitizare a proceselor și serviciilor, relevanță are și opinia Uniunii Internaționale a Telecomunicațiilor (2010), care indică că standardizarea permite schimburi informaționale dintre state, dintre guverne și cetățeni, oferă posibilitatea cetățenilor de a avea acces la forme emergente de educație, precum și de a participa mai activ la viața culturală și politică.

Tranzițiile majore la care am asistat în ultimii ani au indicat relevanța și importanța împărtășirii aceluiași valori la nivel de societăți, state și instituții. Concomitent, tranziția este un proces prin care se realizează ori se dezvoltă abilități, cunoștințe, relații pentru a trece la alt nivel de pregătire și de organizare etc. De aceea, aderarea la standarde care formează competențe și promovează valori și principiile de ghidare într-o lume în schimbare este și o provocare majoră pentru mediul academic. Parcurusul de la declarații precum că răspundem standardelor educaționale spre asumarea cu adevărat și implementarea acestora este un traseu asumat și conștientizat, care trebuie să fie inițiat pornind de la un proces de autoevaluare, realizat prin diverse instrumente disponibile, concepute în temeiul acestui obiectiv. Așa cum legile sunt lipsite de valoare în condițiile în care nu pot fi puse în aplicare, în același mod și standardele, dacă nu putem să ne

conformăm acestora. Privirea retrospectivă pune în față evidențe care indică că preferința pentru standarde și aderarea/implementarea acestora aduce după sine beneficii în timp: recunoaștere; competitivitate, tratament preferențial, eficiență, performanță ș.a.

Probabil că ar fi posibil să dezvoltăm beneficii distincte ale standardizării, înțelegă în termeni de cerințe și condiții necesare a fi întrunite, printre care vor fi atât beneficii economice cât și sociale. Standardizarea poate fi prezentată ca un instrument vital al procesului de cercetare, dezvoltare și difuzare a cunoștințelor, dar probabil că cel mai important avantaj spre care trebuie să ne orientăm este cel valoric. Printre concluziile care se impun a fi formulate sunt cele care indică necesitatea urmăririi în procesul educației juridice (și nu doar aici) a standardelor de calitate, precum și că educația juridică actuală trebuie să răspundă necesităților și provocărilor timpului. Dar pentru a răspunde provocărilor actuale este necesar să ne clarificăm asupra unor momente esențiale: care este opțiunea noastră - specializări înguste ori oferim competențe, gândire critică și capacitate de învățare pe parcursul vieții, adică în termenii lui M.Foucault (1999), unelte utile pentru azi și pentru ziua de mâine?

Calitatea educației juridice semnifică înțelegerea profundă a particularităților domeniului de activitate, care este unul flexibil și dinamic, aflându-se într-o fluctuație continuă și într-un proces de ajustare la cerințele mediului profesional, la prioritățile naționale. Standardele pe lângă faptul că descriu ceea ce trebuie să cunoască și să fie capabil să facă un student ce absolvă un domeniu de formare profesională mai sunt și obiective urmărite a fi realizate, precum statul de drept, democrație, ordinea și securitate etc. toate recunoscute ca valori prioritare, ca obiective urmărite și în procesul de învățare.

Referințe:

1. Baci S. Paradigma managementului calității în instituțiile de învățământ superior. Chișinău: Editura ASEM, 2014.
2. Ciobanu R. (coord.) Tranziția spre o bună guvernare și protecție eficientă a drepturilor și libertăților omului. Chișinău: Cartea Juridică, 2022.
3. Codul Educației al RM. Publicat în: Monitorul Oficial nr.319-324 din 24.10.2014.
4. Dicționarul explicativ al limbii române. Disponibil: <https://dexonline.ro/>
5. Foucault M. Arheologia cunoașterii. București: Editura Univers, 1999.
6. Hampson-Jones Newell. Higher Education and standardization. Disponibil: <https://unece.org/DAM/trade/wp6/AreasOfWork/EducationOnStandardization/BSI-AcademicWhitepaper.pdf>
7. Hotărârea Guvernului nr.616 din 18.05.2016. Modificat prin HG 1270 din 26.12.2018
8. Pistor K. The standartization of Law and its Effect on Developing Economies. United Nations Conference on trade and Development.Discussion Paper Series. Nr.4. 2000. Disponibil: <https://unctad.org/system/files/official-document/pogdsmdpbg24d4.en.pdf>
9. Sistemul national de indicatori pentru educație. Ghid methodologic. București, 2014, P.7. Disponibil: https://nou.siphd.ro/doc/resurse_virtuale/resurse032.pdf
10. Standarde de competență-instrument de realizare a politicilor educaționale. Chișinău, 2010. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/standarde_de_competente.pdf
11. Swann Peter G.M. , 2010, International standards and trade - a review of the empirical literature. In: https://www.oecd-ilibrary.org/trade/international-standards-and-trade_5kmdbg9xktwg-en

ANALIZA AMENINȚĂRILOR-CHEIE A SECURITĂȚII EUROPENE ȘI A REPUBLICII MOLDOVA

CZU: 341.231.14:351.75(478):061.1 EU

Veaceslav URSU¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *In humanitarian law, the terms public order or public security describe the general conditions that must exist for citizens to enjoy their rights and freedoms.*

States thus become responsible for the defense of public safety. The Republic of Moldova, like other countries around the world, remains influenced by events outside its borders, especially those that can trigger conflicts. Directly or indirectly, due to a strategic geopolitical positioning, the Republic of Moldova is forced to create mechanisms that are functional and appropriate to the real contexts in order to be able to deal with possible difficulties, which, moreover, continue to leave their mark on the citizens.

Also, the Republic of Moldova can be affected not only by classic threats, such as international terrorism or cross-border organized crime. In this sense, the situation in Transnistria and the involvement of the Russian Federation as a hegemonic force should also be outlined.

Keywords: *security and public order, European Union, regional instability, liquidation of statehood.*

REZUMAT. *În dreptul umanitar, termenii ordine publică sau securitate publică descriu condițiile generale care trebuie să existe pentru ca cetățenii să se bucure de drepturile și libertățile lor.*

Statele astfel devin responsabile pentru apărarea siguranței publice. Republica Moldova, ca și alte state din întreaga lume, rămâne a fi influențată de evenimentele din afara hotarelor ei, în special ale celor care pot declanșa conflicte. Direct sau indirect, datorită unei poziționări geopolitice strategice, Republica Moldova devine impusă în a-și crea mecanisme funcționale și potrivite contextelor reale pentru a putea face față eventualelor dificultăți, care de altfel, rămân a-și lăsa amprenta asupra cetățenilor.

De asemenea, Republica Moldova poate fi afectată nu doar de amenințările clasice, cum ar fi terorismul internațional sau crima organizată transfrontalieră. În acest sens este primordial de conturat și situația din Transnistria și implicarea Federației Ruse ca forță hegemonică.

Cuvinte-cheie: *securitate și ordine publică, Uniunea Europeană, instabilitate regională, lichidarea statalității.*

1. Introducere.

După destrămarea Uniunii Sovietice, Republica Moldova a devenit stat independent și suveran, cetățenii noului stat pledând pentru un regim democratic și stat de drept. Guvernarea, pe parcursul anilor de independență, a fost nevoită să se preocupe, inclusiv, de crearea unui mediu de siguranță și securitate pentru țară și cetățenii săi. Bineînțeles, asigurarea stabilității și securității naționale ar trebui să revină organelor statului din domeniul apărării și securității, administrației publice centrale și locale, dar tuturor entităților care, direct sau indirect, contribuie la asigurarea și menținerea acestui climat de siguranță și securitate. Doar că astăzi securitatea națională este interdependentă și în strânsă legătură cu securitate regională și globală. Republica Moldova, la ziua de azi, este statul de periferie, poziționat geografic la granițele Uniunii Europene, fiind o zonă “de tampon” între Est și Vest.

Drept consecință a procesului de extindere spre est a Uniunii Europene și NATO, frontiera vestică a Republicii Moldova a devenit frontiera de est a comunității statelor Euro-Atlantice.

¹ Veaceslav URSU, Decanul facultății Drept, administrație, ordine și securitate publică, Academia “Ștefan cel Mare” a MAI, doctor în drept, conf. universitar

Ținând cont de aceste realități, am putea afirma că nu numai securitatea statelor membre este indivizibilă, dar și că există o strânsă legătură între securitatea statelor de la periferia UE și securitatea însăși, adică securitatea acestor două entități nu poate fi separată în Europa interdependentă de astăzi.

Conceptul de interdependență, menționat deja, se manifestă pe două direcții: dinspre Est spre Vest și viceversa, conform formulei “ori Vestul va stabiliza Estul, ori Estul va destabiliza Vestul” (Un concept românesc privind viitorul Uniunii Europene, 2001, p. 122).

2. **Sprijinul teoretico-metodologic.** În cadrul elaborării articolului, sprijinul teoretico – metodologic a servit analiza bazei conceptuale și juridice a securității naționale din Republica Moldova,. De asemenea, au fost utilizate un șir de publicații tematice pe problemele de securitate ale Republicii Moldova și Uniunii Europene.

3. **Conținutul de bază.** Comunitatea europeană (CE), încă de la înființarea sa, și-a trasat un scop prioritar, și anume, neadmiterea izbucnirii unor conflagrații în Europa postbelică. De la crearea Uniunii Vamale în 1957, prin Tratatul de la Roma, ulterior, prin Tratatul de la Maastricht (Tratatul Uniunii Europene, 01.11.1993), comunitatea s-a preocupat de asigurarea securității comune, componenta militară fiind parte a politicii și procesului de integrare a statelor europene.

Titlul V al TUE prevede că “politica externă și de securitate (PESC) va include toate chestiunile legate de securitatea Uniunii, inclusiv, dezvoltarea unei eventuale politici de apărare comună, care, cu timpul, ar putea duce la o apărare comună” (Tratatul privind Uniunea Europeană, 2012).

Aici, vom face o precizare necesară: PESC este pilonul II al Uniunii Europene. PESA (Politica europeană de securitate și apărare) este o parte componentă a PESC, și are menirea de a contribui la întărirea și argumentarea credibilității PESC. Elementul nou introdus de PESA în PESC este dezvoltarea unei capacități a UE de a lua decizii și de a acționa autonom în domeniul securității și apărării.

Ulterior, pe parcursul anilor, istoria PESC a avansat, fiind organizate mai multe întâlniri și reuniuni, constituirea unor unități ca, de exemplu, EUROFOR și EUROMAFOR (unități militare, concepute pentru diverse intervenții în cadrul crizelor, misiuni de menținere și impunere a păcii, etc).

După care vine momentul adoptării deciziei de creare a unei FORȚE DE REACȚIE RAPIDĂ (FRR) către anii 2000 (atacurile teroriste din 11.09.2011, operațiuni militare în Afganistan). Astfel, FRR devine un principal instrument al PESA.

Printre factorii favorabili formulării PESA pot fi menționați:

- Responsabilitatea crescută a UE pentru Europa de Sud Est, pe fundalul implicării militare a SUA în Asia Centrală și Caucaz;

- Incapacitatea NATO de a combate/preveni noile amenințări de securitate – terorism, criminalitatea transfrontalieră, trafic de arme, etc.

- Necesitatea de a formula noi abordări în politica externă de securitate (PESC) a UE față de “Noua Europă de Est” (Moldova, Ucraina, Belarus), inclusiv, cu scopul de a întări controlul la viitoarele hotare estice ale UE.

Un rol nu mai puțin important în asigurarea și gestionarea sectorului securității în Europa îi revine NATO.

Astfel, astăzi ideea de securitate a membrilor NATO nu mai este strict legată de noțiunile de integritate și suveranitate teritorială a statelor membre, aceasta extinzându-se peste hotarele statelor membre, având în vedere apariția unor riscuri netradiționale la adresa securității, și anume, proliferarea armelor de distrugere în masă (ADM), traficul de arme și droguri, conflicte regionale cu “background” etnic, religios sau social, fluxuri de refugiați, încălcarea drepturilor omului, probleme ecologice, etc.

În așa mod, NATO devine interesată nu doar de securitatea proprie, ci și de securitatea statelor nemembre, având în vedere riscurile susmenționate ce pot genera probleme de securitate, inclusiv, statelor membre.

În condițiile realităților în care trăim, securitatea acestor două entități (statele membre și nemembre) nu poate fi separată, atât în Europa, cât și în întreaga lume, având în vedere tendințele globalizării, ș.a.

Dacă vorbim despre o ierarhizare a statelor europene din perspectiva NATO, atunci avem: statele membre, statele membre ale UE dar care nu sunt membre ale Alianței, urmează statele, identificate drept țări importante pentru NATO și capabile pe viitor să se integreze pe deplin în Alianță (astăzi, două dintre acestea - Suedia și Finlanda, deja au devenit state membre).

Republica Moldova ar fi țara din grupa a patra, după importanța pentru NATO, fiind alături de Elveția, Ucraina, Croația (Belarus și Rusia erau, anterior, printre aceste state).

Astăzi, NATO este prezentă politic în RMoldova, preocupându-se, în unele cazuri, și de unele aspecte ale securității țării (consultanță, instruire, misiuni de menținere a păcii, exerciții militare comune, etc.).

Acest fapt se datorează poziției pe care o are RMoldova în grupul de țări menționat.

Republica Moldova nu prezintă importanță pentru securitatea europeană și a NATO, din altă parte, poziționarea sa geografică, dimensiunile mici, existența diferendului transnistrean, instabilitatea vectorului politic, etc., generează necesitatea acestei prezențe a NATO și atenția acordată de către UE Republicii Moldova.

Probabilitatea ca RMoldova să rămână un focar de instabilitate regională este ridicată. Chiar dacă vom admite că diferendul transnistrean va fi rezolvat, integrarea militară, politică, economică și socială v-a dura și ar putea genera tensiuni cu repercursiuni pentru țara noastră, în special și regiune, în general.

Evident, asigurarea stabilității și securității naționale ar trebui să revină, în primul rând, factorilor interni; iar concursul unor forțe externe ar trebui să fie doar un element adițional.

Totuși, capacitatea Moldovei de a depăși cu succes crizele care afectează securitatea statului este destul de dubitabilă, ceea ce argumentează posibilitatea unei implicări directe a factorilor externi în aplanarea problemelor de securitate a Moldovei, pentru a nu permite proliferarea instabilității.

Revenind la analiza celor mai actuale amenințări la adresa securității europene și care, vizează, inclusiv, securitatea Republicii Moldova, vom menționa că, conform analistului Barry Buzan *“Viața umană variază în funcție de cadrul în care se desfășoară și, din acest motiv, pe baza aceluiași criteriu, se poate vorbi și despre domenii diferite în care trebuie studiate tipurile de amenințări: politic, economic, social, militar, de mediu ș.a”* (Buzan B., 2000, p. 147).

Așa dar, Republica Moldova a fost, și mai este, ținta unor pericole și amenințări orientate la lichidarea statalității. Statul este dezmembrat, având în vedere existența regimului separatist de la Tiraspol, dar și în Autonomia găgăuză se promovează retorică antistatală, fapt care se datorează unei politici de duble standarde din partea unor actori externi și interni. Populația este dezorientată, propaganda operată de unele surse de informare în masă (cu preponderență, străine) își “face meseria”.

Pe de altă parte un șir de riscuri economice afectează securitatea societății și a persoanei în domeniul energetic, alimentară, ecologic, demografic, informațional etc.

Insecuritatea și instabilitatea au rămas printre cele mai importante obstacole pe calea stabilizării democrației Republicii Moldova, ceea ce a condus la persistența unor efecte sociale deosebit de nefaste pentru populație, pentru stat și societatea civilă în ansamblu. Amplasarea geografică este foarte importantă pentru securitatea națională a Republicii Moldova. Țara se află la intersecția a trei zone geopolitice: Sud-est-europeană, Central-europeană și Euroasiatică.

După destrămarea Uniunii Sovietice, Republica Moldova nu a întrerupt relațiile cu fostele republici sovietice din motive economice și pentru a păstra piețele externe de desfacere și asigurarea cu resurse energetice și materie primă. Situația actuală ne demonstrează că, lipsa de viziune a fostelor guvernări, mizarea pe relațiile de prietenie cu principalii furnizori de energie și materie

primă, din care motiv nu s-au diversificat surse alternative de aprovizionare cu resurse energetice, Republica Moldova are grave probleme la acest capitol, fiind totalmente dependentă de factori externi, fapt ce pune în pericol securitatea sa energetică.

Nici calitatea de membru al CSI nu a permis Republicii Moldova soluționarea problemelor stringente ale securității naționale.

Autorul Yuri Josanu, menționează în articolul său intitulat “Riscuri și amenințări în adresa securității naționale a Republicii Moldova” că *“vulnerabilitatea Republicii Moldova ca stat în tranziție, pe de o parte, și sindromul post-imperial al politicii Federației Ruse în așa-numita “vecinătate apropiată”, pe de altă parte, creează un mediu generator al unei situații de creștere permanentă a instabilității și riscului. Pe parcursul ultimilor ani, situația din regiunea transnistreană, controlată de forțele separatiste pro-ruse, a devenit o provocare la adresa intereselor de securitate și valorilor democratice ale comunității Euro-Atlantice largite”* (Josanu Y., 2010).

Convențional, amenințările în adresa securității naționale, dar și europene, pot fi clasificate în:

1. Riscuri și amenințări militare;
2. Economice;
3. Sociale;
4. Politice.

În plan regional, acestea pot fi legate de crima organizată transnațională, terorism internațional, trafic ilicit de droguri, arme și ființe umane, ș.a.

La 11.07.2022 Ministrul de Interne al Republicii Moldova a participat la Praga la reuniunea Miniștrilor justiției și afacerilor interne din toate statele membre ale UE, la ședința Consiliului de Justiție și Afaceri Interne al UE (JAI).

Consiliul dezvoltă cooperarea și politici comune cu privire la probleme transfrontaliere în scopul construirii unui spațiu de libertate, securitate și justiție la nivelul Uniunii Europene. În luna mai 2022, Republica Moldova a propus comisarului european pentru afaceri interne înființarea unui HAB de securitate al UE la Chișinău, pentru o mai bună protecție și reziliență a riscurilor și amenințărilor provocate de războiul din Ucraina, propunere acceptată de către statele UE. În cadrul acestei structuri, reprezentanți ai statelor UE, împreună cu angajații MAI al RM vor dezvolta strategii de contracarare a traficului de droguri, arme și persoane, terorism și activități ale crimei organizate, care amenință granițele statelor aflate la frontiera cu războiul.

Urmare a dialogului și schimbului de opinii în cadrul Consiliului, s-a constatat că Moldova are capacități să apere Europa împreună cu statele UE și că poziția sa geografică și capacitățile țării noastre sunt importante în stabilitatea și pacea întregului continent european. În așa mod, Republicii Moldova îi este recunoscut rolul de producător de securitate pentru spațiul european, formând împreună cu țările membre UE o centură de securitate fortificată la frontiera cu războiul.

4. Concluzii.

4.1. Republica Moldova, la fel ca și orice alt stat contemporan, depinde foarte mult de procesele ce au loc în afara hotarelor ei, procese ce influențează situația internă din țară, starea ordinii de drept și, în general, nivelul securității ei.

4.2. În calitate de noi riscuri și amenințări generate de schimbările în mediul internațional de securitate le constituie: terorismul internațional; proliferarea armelor de distrugere în masă; crima organizată transfrontalieră; traficul ilegal de persoane, armament și substanțe narcotice; migrațiunea ilegală.

4.3. Amenințarea privind coerciția (presiunea) externă nu este atât de explicită ca în cazul Transnistriei, unde este direct indicată Federația Rusă ca forță hegemonică. Totodată, se pune accent pe integrarea în Uniunea Europeană în calitate de potențial scut față de presiunile externe.

4.4. Crima organizată transnațională și terorismul internațional sunt trecute în revistă mai mult ca niște riscuri în plan regional decât niște amenințări directe la securitatea națională. La acest

capitol pot fi atribuite și amenințările care derivă din activitatea umană, factorii tehnogeni și calamitățile naturale, tehnologiile informaționale etc.

4.5. În calitate de factor generator de riscuri și amenințări poate fi invocată imperfecțiunea cadrul normativ, la general, cât și a celui inerent domeniului apărării și securității naționale. Prin urmare, trebuie de conștientizat faptul că Republica Moldova are nevoie de un sistem de securitate națională bazat pe un cadru instituțional definit cu claritate prin acte normative relevante și pe un personal de înaltă calificare, ce va funcționa în conformitate cu legislația în vigoare. Acest cadru instituțional îl constituie sectorul securității naționale al Republicii Moldova. Din sectorul securității naționale al Republicii Moldova fac parte instituțiile de stat coercitive destinate implementării sarcinilor de protecție a cetățenilor și statului (nivel operațional) și instituțiile civile de stat care exercită funcțiile de guvernare, planificare, control și supraveghere în sistemul de securitate națională (nivel administrativ). Sectorul securității naționale este responsabil de realizarea obiectivului securității naționale.

4.6. Republica Moldova constituie, pe de o parte, o sursă de insecuritate pentru regiune, având în vedere Transnistria, pe de altă parte, are un rol din ce în ce mai activ în asigurarea securității internaționale, având în vedere cele expuse mai sus.

Referințe:

1. Un concept românesc privind viitorul Uniunii Europene, selecție de studii, Iași, Polirom, 2001.
2. BUZAN, Barry, Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece, Ed. Cartier, Chișinău, 2000.
3. Nicolae Dolghin, Alexandra Sarcinschi, Mihai-Ștefan Dinu, Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, ISBN 973-663-143-5.
4. Tratatul privind Uniunea Europeană, versiunea consolidată, în Jurnalul Oficial al UE, C 326/15 https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF (vizitat la 10.10.22)
5. Josanu, I. "Riscuri și amenințări în adresa securității naționale a Republicii Moldova." *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice* 154.3 (2010): 43-48. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/-imag_file/43-48_Riscuri%20si%20amenintari.pdf (vizitat 10.10.2022)

DE CE TRANZIȚIA LA STANDARDELE EUROPENE DE ORDINE ȘI SECURITATE PUBLICĂ SUNT PE AGENDA DE LUCRU A INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT?

INTEGRAREA PERSPECTIVEI DE GEN ÎN SECTORUL DE SECURITATE ȘI ORDINE PUBLICĂ

CZU: 351.75:305:316.346.2

Liliana CREANGĂ¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *The security of the state and society, the security of the person are fundamental social values. Their existence and realization depend on the normal conduct of the state's activity in carrying out its tasks and functions. The regulation of social relations, the rule of law and discipline constitute true democratic values.*

The issue of public order and citizen safety is being raised in the European area, with a lot of topicality, and the concerns of decision-makers in this regard are increasingly evident, but also of citizens who find it increasingly difficult to accept the climate of insecurity. Therefore, at the heart of the public authorities' concerns is public order and citizen safety, as major benchmarks that condition the proper functioning of the competent state bodies.

Keywords: *security and defense sector, public order, gender equality, non-discrimination, public policy, gender analysis.*

REZUMAT. *Securitatea statului și a societății, siguranța persoanei reprezintă valori sociale fundamentale. De existența și realizarea lor depinde normala desfășurare a activității statului în realizarea sarcinilor și funcțiilor care îi revin. Reglementarea relațiilor sociale, domnia legii și disciplina constituie adevăratele valori democratice.*

Problema ordinii publice și a siguranței cetățeanului se pune în spațiul european, cu multă actualitate, fiind tot mai evidente preocupările factorilor de decizie în acest sens, dar, în egală măsură, și ale cetățenilor cărora le este din ce în ce mai greu să accepte climatul de insecuritate. De aceea, în centrul preocupărilor autorităților publice se află ordinea publică și siguranța cetățeanului, ca repere majore ce condiționează buna funcționare a organelor de stat abilitate.

Cuvinte-cheie: *sector de securitate și apărare, ordine publică, egalitate de gen, nediscriminarea, politici publice, analiza de gen.*

Introducere

În istoria sa, Republica Moldova a trecut prin diverse transformări politico-juridice și social-economice, iar caracterul lor a demonstrat un adevăr cert: țara noastră se află într-un proces de transpunere în viață a celor mai bune practici europene și internaționale de afirmare a personalității umane și de consolidare a democrației.

Securitatea statului și a societății, siguranța persoanei, constituie valori fundamentale, iar de existența și nestingerita lor realizare depinde normala desfășurare a activității statului în realizarea sarcinilor și funcțiilor care îi revin. Reglementarea riguroasă a relațiilor sociale, așezarea întregii vieți sociale pe bazele trainice ale legalității, ale ordinii de drept, reprezintă o cerință firească a democrației.

Problema ordinii publice și a siguranței cetățeanului este tratată în spațiul european, cu multă actualitate, fiind tot mai evidente preocupările factorilor de decizie în acest sens, dar, în egală măsură, și ale cetățenilor cărora le este din ce în ce mai greu să accepte climatul de insecuritate. De

¹ Liliana CREANGĂ, conf.univ, dr. în drept, Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

aceea, în centrul preocupărilor autorităților publice se află ordinea publică și siguranța cetățeanului, ca repere majore ce condiționează buna funcționare a organelor de stat abilitate.

Ordinea publică viabilă într-o lume în schimbare permite consolidarea unei stabilități interne durabile și este rezultatul a două tendințe complementare (V. Ovedenie, S. Nicoleta): prima este cea de continuitate, se bazează pe o anumită cultură a ordinii publice specifică sportului și pe evoluțiile interne ale sistemului de ordine și siguranță publică. Rezultat al modernizărilor succesive și al unei culturi specifice acestui spațiu, ordinea și siguranța publică au o tendință de echilibru.

A doua tendință este cea de reformă, impusă de rolul schimbărilor care antrenează spațiul european și cel global. În cadrul acestei reforme, criteriul de interoperabilitate reprezintă o necesitate. Pentru realizarea acestei necesități, Republica Moldova trebuie să-și adapteze administrația și serviciile publice la standardele europene. Sistemul de securitate și ordine publică nu poate fi abordat izolat, el trebuie abordat din contextul internațional actual, în care opțiunea fundamentală este regionalizarea și globalizarea securității.

Scopul studiului constă în elucidarea aspectelor teoretice și practice, precum și a reglementărilor juridice ale egalității de șanse și depășirea discriminării de gen în sectorul de securitate și ordine publică, cât și în comunitate.

Metode aplicate și materiale utilizate. În vederea realizării scopului și a obiectivelor trasate ne-am ghidat de un complex de metode teoretice și empirice, care au permis cercetarea problemelor de gen în mod multiaspectual, în particular: metoda istorică, metoda sistematică, metoda comparativă, metoda sociologică, metoda logică. Rezultatele cercetării au ca bază actele normative, inclusiv reglementările constituționale în vigoare, actele internaționale, prevederile legii cu privire la asigurarea egalității.

Rezultatele obținute și discuții. Multe dintre evoluțiile legislative și politice recente ce țin de aspectele de gen, pace și conflicte, precum dispozițiile Agendei „Femeile, Pacea și Securitatea”, rezultă din criticile teoreticienilor din domeniul egalității de gen în legătură cu unele teorii ale relațiilor internaționale și studiilor de război. De exemplu, unii au efectuat studii de gen pentru a pune la îndoială percepția noastră tradițională a teoriilor „Războiului Drept” care aparțin gânditorilor precum Hugo Grotius și Carl von Clausewitz. Alții au susținut că, dacă dreptul de a merge la război (*jus ad bellum*) este justificat de necesitatea de a proteja femeile, atunci trebuie depuse eforturi pentru a asigura că femeile decid dacă acest fapt ar răspunde nevoilor lor de securitate sau nu și, dacă răspunsul este afirmativ, ce fel de acțiuni ar fi proporționale. Cu toate acestea, femeile continuă să fie excluse de la luarea deciziilor legate de securitate, inclusiv de la înțelegerile de pace în urma războaielor (*jus post bellum*) aparent duse în numele lor. Pilonul de „participare” al Agendei „Femeile, Pacea și Securitatea” poate fi perceput ca reacție la această critică (Bodrug-Lungu V., 2021).

Problematika egalității de gen, prin asigurarea oportunităților și tratamentului egal, între bărbați și femei, se dovedește a fi de cea mai mare actualitate la nivel internațional în cadrul ONU, NATO, UE. Politicile de promovare a perspectivei de gen ale acestor organizații contribuie la aprofundarea eforturilor în asigurarea egalității de gen în sectorul de securitate și ordine publică. De aceea, este oportună o analiză atentă, continuă și realistă a politicilor și modalităților concrete de aplicare a prevederilor Rezoluției 1325/2000, cu referire la conceptul Femeile, Pacea și Securitatea, adoptată de Consiliul de Securitate ONU în timpul celei de-a 4213 sesiune. După cum este unanim acceptat, Rezoluția 1325 – Femeile, Pacea și Securitatea – constituie documentul de referință în domeniul respectării drepturilor femeilor, prin care s-a reafirmat importanța rolului femeii în prevenirea și soluționarea conflictelor și în procesul de construire a păcii, s-a subliniat importanța creșterii rolului femeilor în procesul de luare a deciziei cu privire la prevenirea și soluționarea conflictelor și în procesul de pace etc. Statele, având la bază angajamente internaționale de implementare a Agendei Femeile, Pacea și Securitatea, încearcă să sporească rolul femeii în structurile civile și militare la nivel național (Albu N. 2016).

Ce relevanță au cele descrise anterior pentru sectorul de securitate și ordine publică? În primul rând, diferite națiuni au obligații internaționale, regionale și naționale cu referire la Agenda „Femeile, Pacea și Securitatea”, iar majoritatea mandatelor ONU pentru operații militare includ, în prezent, referințe la Rezoluția 1325 și la celelalte rezoluții conexe. Prin urmare, forțele armate și poliția trebuie să încorporeze obiectivele și rezultatele scontate aferente acestor documente în planurile lor operaționale. La aceste constatări s-a ajuns în urma unei autoevaluări interinstituționale pe dimensiunea de gen în sectorul de securitate și apărare națională în perioada anilor 2015-2016, drept rezultat, fiind identificate opt bariere care reduc din reprezentarea și influența femeilor în sectorul de securitate și apărare:

1. În cadrul sectorului (dar și în afara acestuia) persistă stereotipuri de gen despre participarea femeilor;
2. Sectorul de securitate și apărare nu permite bărbaților și femeilor să îmbine viața profesională cu cea de familie;
3. Sectorul de securitate și apărare nu are capacitatea deplină de a preveni și combate discriminarea, hărțuirea și violența bazată pe gen;
4. Sectorul de securitate și apărare nu dispune de un sistem incluziv și proactiv de management al resurselor umane;
5. Sectorul de securitate și apărare nu aplică ajustarea rezonabilă și măsurile temporare speciale pentru a permite o reprezentare mai largă a femeilor;
6. Sectorul de securitate și apărare nu este suficient de transparent și deschis față de participarea societății civile, organizațiilor de femei și a cetățenilor;
7. Politicile sectorului de securitate și apărare sînt insensibile la dimensiunea egalității de gen;
8. Politici limitate privind asigurarea participării egale în procesul de consolidare a păcii și în cadrul misiunilor de menținere a păcii.

În al doilea rând, includerea perspectivelor de gen ca instrument în desfășurarea atribuțiilor funcționale oferă șanse mai mari de a aborda într-un mod mai eficient provocările constante, cum ar fi protecția civililor, conștientizarea situației și înțelegerea nevoilor de securitate ale diferitor grupuri de persoane. Pentru persoanele cu statut special, aceasta înseamnă eforturi de protecție a forțelor, a datelor și informațiilor, în special în contextul unor situații de urgență complexe.

Integrarea perspectivei de gen în sectorul de securitate și ordine publică este logică dacă se promovează atât justiția, cât și eficacitatea. Spre exemplu, abilitatea de a pune în aplicare perspectiva de gen la toate nivelele în cadrul operațiilor militare crește odată cu implicarea unui număr mai mare de femei în misiunile și operațiile internaționale. Prin urmare, sunt fundamentale eforturile care vizează recrutarea și menținerea femeilor în cadrul sectorului de securitate și apărare. Aceasta implică minimizarea prejudecăților/stereotipurilor și promovarea oportunităților de carieră pentru femei, având o forță de muncă diversă, care include o masă critică de personal feminin, încurajarea unui mediu de activitate cooperant și echitabil, precum și asigurarea faptului că persoanele din grupurile minoritare au acces la funcții superioare. Acest fapt va rezulta în angajarea mai multor femei în instituțiile naționale ale sectorului de securitate și ordine publică, creând astfel un fond mai mare de recrutare pentru participare în misiuni și operații internaționale.

În plus, instituțiile naționale ale sectorului de securitate și ordine publică vor trebui să facă modificări pentru a garanta că structura, funcțiile și cultura organizațională a acestora asigură un mediu prosper atât pentru bărbați, cât și pentru femei (DCAF, OSCE/ODIHR, UN Women, 2019). Aici intervine necesitatea integrării unei perspective de gen în educația, formarea și dezvoltarea profesională. Totuși, acest fapt nu poate fi realizat fără sprijinul deplin și implicarea conducerii superioare. Având în vedere aceasta, includerea perspectivei de gen trebuie, în primul rând, să fie integrată în documentele directe pe care se bazează educația, formarea și dezvoltarea profesională.

Concluzie

În concluzie, menționăm că integrarea perspectivei de gen în sectorul de securitate și ordine publică va crea o conștientizare situațională mai bună și va contribui în mod substanțial la atingerea

obiectivelor ce țin de angajamentele internaționale de a depune eforturi pentru o societate egală și utilizarea mai eficientă a resurselor existente (Braga A, 2010).

Pentru a contribui la asigurarea și promovarea egalității de șanse în cadrul sectorului de securitate și ordine publică, sunt binevenite următoarele acțiuni:

- Dezvoltarea, adoptarea și punerea în aplicare a unei abordări strategice de lungă durată, pentru a mări numărul de candidate femei calificate pentru sectorul de securitate și ordine publică.

- Desemnarea, instruirea și acordarea suportului necesar în continuu persoanelor responsabile de dimensiunea de gen în cadrul sectorului de securitate și ordine publică și definirea exactă a scopului și rolului activităților acestora la diferite niveluri.

- Îmbunătățirea nivelului de management sensibil la dimensiunea de gen:

- a. perfecționarea capacității de menținere a statisticilor sensibile la dimensiunea de gen;

- b. perfecționarea bazelor de date cu privire la resursele umane;

- c. monitorizarea cantitativă și calitativă sensibilă la dimensiunea de gen a avansării în carieră și rotația personalului, precum și reglementarea corespunzătoare a colectării, diseminării și analizării acestor date.

- Sporirea participării femeilor în cadrul activităților educaționale și de instruire profesională, prin încurajarea decidenților de a identifica și a recomanda femei competente, precum și prin încurajarea femeilor de a depune cereri în acest sens.

- Adaptarea infrastructurii, echipamentului, uniformelor la condițiile de serviciu astfel încât să se potrivească necesităților femeilor.

- Întreprinderea măsurilor de rigoare pentru asigurarea unui echilibru între cariera profesională și viața familială.

- Încurajarea victimelor să denunțe cazurile de discriminare în bază de gen și hărțuire sexuală, precum și consolidarea mecanismelor instituționale de intervenție și protecție în astfel de situații.

- Integrarea în mod sistematic a perspectivei de gen prin intermediul sistemului de educație și a instruirilor profesionale.

- Adoptarea limbajului sensibil la dimensiunea de gen, promovarea și utilizarea acestuia.

- Încurajarea și instruirea femeilor pentru a participa în misiuni și operații internaționale (multinaționale).

- Fortificarea cooperării regionale în cadrul organizațiilor, structurilor și mecanismelor relevante domeniului egalității de gen.

Referințe:

1. Vlad (Ovedenie) Simona Nicoleta, Rezumat la teza de doctor: Implicațiile dinamicii mediului internațional asupra managementului ordinii publice. Evoluția și modernizarea cadrului legislativ național în context european și euroatlantic. București, 2017, 20 p.
2. Bodrug-Lungu Valentina, Drăgulean Alexandru, Țarălungă Elena, Valorificarea dimensiunii de gen în domeniul apărării naționale, Chișinău 2021, 108 p.
3. Albu Natalia, Dimensiunea de gen în sectorul de securitate și apărare. Tipografia „Elan Poligraf”, Chișinău 2017, 76 p.
4. DCAF, OSCE/ODIHR, UN Women (2019), „Guvernanța sectorului de securitate, Reforma sectorului de securitate și genul”, în Setul de instrumente privind aspectele de gen și securitatea. Geneva: DCAF, OSCE/ODIHR, UN Women, 62 p.
5. Braga Andreea, Abordarea intergratoare a egalității de gen în forțele de ordine publică. Lucrare de dizertație, București 2010, 78 p.

INSTRUIREA ANGAJAȚILOR DIN DOMENIUL ORDINII PUBLICE CONFORM STANDARDELOR ȘI PRACTICILOR EUROPENE

CZU: 351.75:355.231.2

Sergiu STARODUB¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *In his work, the author presents the process of changing the training of non-commissioned officers of public order within the subdivisions of the Ministry of Internal Affairs in accordance with police training practices taken from European states. Quality services can be provided to society only by well-trained police officers, who must know, respect and correctly apply the laws of the Republic of Moldova, know how to communicate effectively and resolve conflict situations, possess appropriate physical and tactical training, and, regardless of the circumstances, defend the rights and freedoms of citizens, to be ready at any time to intervene and offer help to people in risky situations. During the last years, the activity of the Ministry of Internal Affairs and its subordinate subdivisions focused primarily on the creation and implementation of its own, efficient training and professional training system for employees. Taking over the good European training practices can ensure a modern and more efficient management of human resources, which is based on the development of the skills necessary for an employee in the process of managing the work situations they face every day, in the spirit of democratic values and the state of right, as well as in the interest of law-abiding citizens.*

Keywords: *law enforcement, NCO training, training process, occupational standards, professional skills, competency-based NCO training program.*

REZUMAT. *În lucrarea sa, autorul prezintă procesul de schimbare a instruirii subofițerilor de ordine publică din cadrul subdiviziunilor Ministerului Afacerilor Interne în conformitate cu practicile de instruire a polițiștilor preluate din statele europene. Serviciile de calitate pot fi prestate societății doar de către polițiști bine instruiți, care trebuie să cunoască, să respecte și să aplice corect legile Republicii Moldova, să știe să comunice eficient și să soluționeze situațiile de conflict, să posede o pregătire fizică și tactică corespunzătoare, și, indiferent de circumstanțe, să apere drepturile și libertățile cetățenilor, să fie gata oricând să intervină și să ofere ajutor persoanelor aflate în situații de risc. Pe parcursul ultimilor ani activitatea Ministerului Afacerilor Interne și a subdiviziunilor subordonate acestuia s-au axat prioritar, pe crearea și implementarea unui sistem propriu, eficient de instruire și formare profesională a angajaților din sistemul afacerilor interne. Preluarea bunelor practici europene de instruire poate asigura un management modern și mai eficient al resurselor umane, care să fie bazat pe dezvoltarea competențelor necesare unui angajat în procesul gestionării situațiilor de serviciu cu care se confruntă zi de zi, în spiritul valorilor democratice și ale statului de drept, cât și în interesul cetățenilor care respectă legea.*

Cuvinte cheie: *ordine publică, instruirea subofițerilor, proces de instruire, standarde ocupaționale, competențe profesionale, program de instruire a subofițerilor bazat pe competențe.*

Cu toții ne dorim o Poliție bine instruită, responsabilă, transparentă și profesionistă, dar acest lucru poate fi realizat, în primul rând, prin acele schimbări și investiții în sistemul de instruire inițială și continuă al angajaților Poliției, cât și prin aportul altor subdiviziuni ale MAI.

După cum vedem, instruirea ocupă un loc primordial în realizarea acelor transformări, din care considerent, activitatea dată, cât și procesele conexe urmează a deveni prioritate. Pe bună dreptate, se consideră că doar un polițist bine instruit și echipat poate oferi acel sentiment de garanție și profesionalism pe care îl așteaptă cetățenii, cât și întreaga societate.

¹ Sergiu STARODUB, Șef al Direcției „Centrul integrat de pregătire pentru aplicarea legii” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, comisar-șef, email: sergiu.starodub@mai.gov.md

Astfel, formarea polițiștilor reprezintă primul și cel mai important pas către conturarea unor practici polițienești mai eficiente și mai profesioniste în viitor (Formare pentru polițiști din perspectiva drepturilor fundamentale, Manual pentru formatorii polițiștilor, 2018, pag. 5).

Totodată, pentru îndeplinirea la un nivel calitativ înalt a atribuțiilor ce le revin la locul de muncă, angajații trebuie să-și extindă în mod constant bagajul de cunoștințe teoretice, aptitudini, deprinderi și abilități practice. Pregătirea continuă devine astfel „o obligație permanentă de serviciu a persoanelor încadrate în câmpul muncii, avându-se ca scop perfecționarea continuă a pregătirii profesionale prin dobândirea de noi cunoștințe, care să le permită aplicarea la zi a cunoștințelor din domeniul propus” (Constantin Roșca, Mihai Vărzaru, Ion Gh. Roșca, București, 2005).

Este corectă abordarea precum că „sistemul de poliție este organizat ierarhic și funcționează potrivit unui set riguros de norme și reguli. Pregătirea continuă a angajaților este ea însăși considerată nu doar un drept, ci o obligație de serviciu, o îndatorire prevăzută în actele normative care reglementează în mod specific problematica vizată” (Cristina Udrea, Concepția privind pregătirea continuă în sistemul polițienesc – o abordare tridimensională, pag. 4).

Pe de altă parte, politica de pregătire profesională reflectă trecutul organizației și se leagă de cultura instituțională a acesteia (Constantin Brătianu, Management strategic – suport de curs pentru învățământul deschis la distanță, București, 2000).

Dacă privim în retrospectivă, sub aspect conceptual, pe parcursul ultimilor ani activitatea ministerului și a subdiviziunilor subordonate acestuia s-au axat prioritar, printre gestionarea domeniului respectiv din responsabilitatea pe care o au, pe crearea și implementarea unui sistem propriu, eficient de instruire și formare profesională a angajaților din sistemul afacerilor interne. (Nota anuală de activitate a Ministerului Afacerilor Interne, anul 2020, Chișinău, 2021, pag. 2).

Asigurarea unui management modern al resurselor umane, care să fie bazat pe criterii concrete de evaluare a performanțelor în îmbunătățirea calității sistemului de pregătire a personalului și care să conducă la creșterea responsabilității și eficienței activității polițienești a reprezentat unul din obiectivele principale propuse spre realizare în cadrul amplului proces de reformare a sistemului afacerilor interne.

Astfel, în anul 2015, de către un grup de experți internaționali a fost efectuat un exercițiu complex de evaluare a tuturor proceselor organizaționale și operaționale din cadrul MAI, iar ca și rezultat a fost elaborată analiza funcțională a MAI, care a scos în evidență anumite deficiențe la capitolul „formarea profesională”, în sensul că:

a) Formarea ofițerilor la specialitatea „Drept” nu permite stabilirea în planul de învățământ a raportului favorabil disciplinelor de specialitate. Ca efect, formarea profesională, îndeosebi practică, este necorespunzătoare, fapt reliefat unanim de beneficiari.

b) Formarea de scurtă durată a personalului încadrat din sursa externă prezintă riscul deprofesionalizării sistemului. Așadar, poate fi compromisă pe termen lung calitatea îndeplinirii misiunilor/atribuțiilor și a serviciului public (Raport privind analiza funcțională a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Chișinău 2015, pag. 15-16).

Raportul Institutului de politici publice „Activitatea polițienească în Republica Moldova percepții interne și externe” (Raport-Activitatea-polițienească, 2016), menționează că, în răspunsurile privind profesionalismul poliției ponderea percepțiilor pozitive este relativ mai mare, decât ponderea percepțiilor negative. Astfel, 51.0% din respondenți sunt de acord sau parțial de acord cu afirmația „poliția este prezentă în locurile și în cazurile necesare” și 49.8% din respondenți sunt de acord sau parțial de acord cu afirmația „poliția știe cum să lupte cu criminalitatea, să ajute victimele și societatea în general”.

În opinia publicului, cele mai importante probleme ale poliției țin de etica, moralitatea, educația, motivațiile și comportamentul polițiștilor. Astfel, cele mai mari defecte ale poliției ar fi corupția – 45.3%, salariul mic – 27.1%, nivelul profesional scăzut – 23.5%, lipsa dorinței de a proteja oamenii simpli – 15.4%, nivelul scăzut de educație – 15.1%.

Suntem conștienți că doar având un sistem de instruire modern și eficient alături de acele reforme instituționale ce au loc în cadrul Poliției naționale putem contribui la transformarea acesteia într-o instituție modernă, comparabilă cu instituțiile similare din statele-membre ale UE.

Schimbarea sistemului de instruire al angajaților Poliției a ocupat un loc primordial în realizarea documentelor de importanță majoră pentru domeniul polițienesc, și anume: Acordul de finanțare pentru Reforma Poliției, încheiat între Republica Moldova și Uniunea Europeană, (Hotărârea Guvernului Nr. 1257/2016) cât și Strategia de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 (Hotărârea Guvernului nr. 587 din 12-05-2016).

Întru realizarea obiectivului „Consolidarea responsabilității, eficienței, transparenței și profesionalismului Poliției”, parte a documentelor menționate, au fost propuse următoarele acțiuni:

1. Ajustarea curriculei și dezvoltarea sistemului privind pregătirea inițială a polițiștilor, punându-se accentul pe pregătirea practică a acestora;
2. Elaborarea curriculei privind pregătirea profesională continuă bazată pe indicatori concreți, orientați în vederea îmbunătățirii abilităților practice și de aplicare a legii;
3. Crearea Centrului comun de instruire.

Inițial, de către un grup de experți a fost dezvoltat un concept al Centrului comun de instruire, care prevedea că, Centrul va face parte din sistemul național de învățământ și educație, și va fi supus dispozițiilor legale în vigoare cu privire la autorizarea și acreditarea instituțiilor de învățământ.

În acest caz, Centrul comun de instruire urma a fi încadrat în unul din nivelele sistemului de învățământ prevăzut în Codul Educației „nivel 3 - Învățământul profesional tehnic secundar; nivelul 4 - Învățământul profesional tehnic postsecundar sau nivelul 5 - Învățământul profesional tehnic postsecundar nonterțiar” (Codul Educației al Republicii Moldova, 2014).

Perioadele stabilite pentru nivelele ISCED erau prea mari și presupuneau suportarea unor cheltuieli majore în procesul de instruire a angajaților de către Ministerul Afacerilor Interne al RM.

În aceiași ordine de idei este de menționat că, conform Metodologiei de evaluare externă a calității în vederea autorizării de funcționare provizorie și acreditării programelor de studii și a instituțiilor de învățământ profesional tehnic, superior și de formare continuă, prevăzută în Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului nr. 616 din 18 mai 2016, procesul de autorizare de funcționare provizorie și acreditare a programelor de studii și a instituțiilor de învățământ profesional tehnic, superior și de formare continuă se realizează cu respectarea prevederilor Codului Educației al Republicii Moldova, iar în cazul neautorizării de funcționare provizorie/neacreditării programului de studiu/instituției de învățământ, instituția de învățământ suportă unele consecințe, chiar și de a nu avea dreptul de a organiza admiterea la studii și nici emiterea actelor de studii.

Totodată, conceptul Centrului comun de instruire presupune crearea unei instituții de învățământ similară Colegiului de Poliție „Dimitrie Cantemir”, care s-a dovedit a fi o instituție care necesită suportarea unor cheltuieli financiare majore de către Ministerul Afacerilor Interne, de aceea a fost sistată activitatea acesteia.

Un alt risc care persista consta în faptul că, candidații la funcțiile de subofițer vor fi numiți în funcții la absolvirea studiilor de formare inițială. Dar, nu se știe cu certitudine câte funcții vacante vor fi în cadrul subdiviziunilor MAI la absolvirea studiilor de formare inițială și dacă vor corespunde numărului de absolvenți. Prin această experiență a trecut Poliția din România, când la absolvirea școlilor de poliție nu au existat suficiente funcții vacante pentru absolvenți, respectiv aceștia nu puteau fi numiți în funcții.

Urmare a riscurilor care persistau ce puteau perturba grav activitatea și funcționalitatea subdiviziunilor Ministerului Afacerilor Interne, având în vedere insuficiența de personal și fluctuația cu care se confrunta sistemul MAI, sa decis asupra elaborării unui nou concept al Centrului comun de instruire, care să asigure necesitățile de personal ale Ministerului Afacerilor Interne al RM.

Drept urmare, s-a decis asupra înființării unei instituții de formare profesională continuă, care să asigure implementarea prevederilor art. 26 al Legii nr. 288/2016 care menționează că „În cazul angajării de persoane care au absolvit alte instituții de învățământ decât cele ale Ministerului Afacerilor Interne, cu excepția celor care s-au format profesional la comanda Ministerului Afacerilor Interne, aceste persoane urmează un curs de formare inițială înainte de exercitarea atribuțiilor funcționale conform fișei postului, în modul stabilit de Ministerul Afacerilor Interne” (Legea nr. 288/2016).

Totodată, pct. 71 al Regulamentului cu privire la ocuparea funcțiilor publice cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne aprobat prin anexa nr. 2 a HG nr. 460/2017, menționează că „Candidatul din sursă externă învingător al concursului se numește în funcție și se delegează la cursurile de formare inițială, conform procedurilor stabilite. După absolvirea cursului de formare inițială, angajatului respectiv i se stabilește un termen de probă, în modul stabilit de Regulamentul cu privire la perioada de probă pentru funcționarul public cu statut special debutant din cadrul Ministerului Afacerilor Interne” (HG nr. 460/2017).

Prevederile pct. 31 al aceluiași Regulament menționează că „Pentru participarea la concursul de suplinire a unei funcții publice cu statut special vacante, candidații din sursă externă depun copia autenticată notarial a actului de studii (diplomă, atestat) sau copia actului de studii însoțită de original și copiile certificatelor de absolvire a cursurilor de perfecționare profesională și/sau de specializare”.

Nivelul studiilor care urmează să le posede candidatul din sursă externă pentru participarea la concursul de suplinire a unei funcții publice cu statut special vacante sunt menționate în fișa postului pentru care candidează candidatul.

Urmare a celor relatate sa propus ca angajarea în Poliție să se realizeze conform prevederilor Regulamentului cu privire la ocuparea funcțiilor publice cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, prevăzut de Anexa nr. 2 la HG nr. 460/2017, iar candidatul din sursă externă învingător al concursului să fie numit în funcție și să fie delegat la cursurile de formare inițială, conform procedurilor stabilite de Ministerul Afacerilor Interne.

Astfel, în baza prevederilor actelor normative menționate, a fost creat Centrul integrat de pregătire pentru aplicarea legii al MAI. Inițial, acesta a fost organizat ca instituție publică de învățământ de formare profesională continuă independentă din subordinea Ministerului, (Hotărârea Guvernului Nr. 53/2018) ulterior prin Hotărârea Guvernului nr. 429 din 24.06.2020 (Hotărârea Guvernului Nr. 429/2020) s-a decis fuzionarea acestuia cu Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, dar cu păstrare autonomiei funcționale, legate de organizarea și desfășurarea procesului de instruire.

Argumentele care au stat la baza deciziei date au fost de ordin conceptual, funcțional, financiar, logistic și administrativ, așa cum ar fi:

1. Obligativitatea implementării obiectivului 2.1 din Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2020-2023 (Hotărârea Guvernului nr. 636/2019) privind îmbunătățirea sistemului de pregătire inițială și continuă, cu accent pe pregătirea practică; unificarea sistemului de pregătire la nivelul MAI sub umbrela Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare”;

2. unificarea efortului în vederea creării unui sistem viabil, eficient și corespunzător necesităților de instruire în domeniul afaceri interne;

3. planificarea inițială deficitară a bugetului, cât și selectarea neinspirată a unui teren dificil pentru construcții, complexitatea impunătoare a proiectului, mijloacele financiare insuficiente în raport cu proiectul existent;

4. dezvoltarea infrastructurii necesare pentru activitatea Centrului în baza infrastructurii de acum existente în cadrul complexului Academiei „Ștefan cel Mare” din str. Sf. Vineri, nr. 7, mun. Chișinău și operaționalizarea acestuia în limita resurselor financiare disponibile;

5. excluderea cheltuielilor suplimentare pentru întreținerea a două structuri administrative (resurse umane, finanțe, IT, logistică, management operațional, cooperare internațională, etc.);

6. un management mai bun al resurselor umane, în special al angajaților implicați în cadrul procesului de instruire;
7. posibilitatea instituirii funcțiilor de formator și salarizarea corespunzătoare a acestora;
8. corelarea și ajustarea tuturor proceselor interne legate de pregătirea profesională;
9. optimizarea cheltuielilor legate de utilizarea spațiilor comune necesare instruirii (biblioteci, săli de lectură, laboratoare, săli sportive, poligoane, tiruri, etc.), cât și a facilităților comune (cazărni, cantine, etc.);
10. asigurarea de către o singură instituție a întregului ciclu de activități desfășurate conform Ghidului carierei, pentru accesarea în sistemul polițienesc, dedicat pentru categoria de subofițeri, ofițeri și conducători;
11. asigurarea beneficiarului pentru toate pozițiile (subofițeri, ofițeri și conducători) a resursei umane cu o pregătire și calificare profesională înaltă dintr-o singură sursă;
12. organizarea în comun a diferitor activități de instruire, științifice și de cercetare, etc.;
13. îmbinarea reușită a cunoștințelor teoretice cu pregătirea practică.

O etapă importantă în cadrul schimbărilor sistemului de instruire a subofițerilor de ordine și securitate publică a constituit-o implementarea Proiectului Twinning "*Reforma instruirii inițiale și continue a sistemului de Poliție din Republica Moldova*", lansat în octombrie 2018 și finalizat în martie 2021. Proiectul a fost implementat de către un consorțiu: Departamentul de Poliție din Lituania și Poliția Națională a Poloniei, cu un buget total de 2.000.000 EURO.

Proiectul în cauză a avut ca prioritate modernizarea și consolidarea instruirii inițiale și continue a sistemului de poliție în conformitate cu standardele și practicile cele mai bune ale UE și cele internaționale, acesta fiind divizat în 4 compartimente:

1. Elaborarea și implementarea programelor de învățământ și a metodologiilor de instruire moderne.
2. Instruirea și pregătirea personalului de poliție care trebuie să interacționeze cu cetățenii în mod profesionist și modern.
3. Contribuirea la modernizarea Academiei MAI în conformitate cu standardele UE și cele internaționale.
4. Consolidarea capacităților Centrului integrat de pregătire pentru aplicarea legii.

Astfel, pe perioada implementării proiectului s-a stabilit următoarea formulă de elaborare a Programului de formare inițială a subofițerilor de ordine și securitate publică:

1. Dat fiind faptul că art. 3 al Legii nr. 288/2016 stabilește că pentru funcționarul public cu statut special sînt elaborate standarde ocupaționale specifice în modul stabilit de Ministerul Afacerilor Interne (Legea nr. 288/2016) s-a decis asupra elaborării în primul rând a standardelor ocupaționale care trebuiau să stabilească competențelor care urmează să le posedă subofițerii de ordine și securitate publică în conformitate cu prevederile actelor normative departamentale care le reglementează activitatea profesională.
2. Elaborarea Programului de formare inițială a subofițerilor de ordine și securitate publică, avînd la bază competențele generale și speciale menționate în standardele ocupaționale ale subofițerilor de ordine și securitate publică.

Standardele ocupaționale ale subofițerului de poliție și subofițerului de carabinieri, au fost validate prin decizia Comisiei MAI nr. 479 din 08 octombrie 2018 și aprobate prin Ordinul MAI nr.321 din 12 octombrie 2018 (Ordinul MAI nr.321 din 12 octombrie 2018).

Astfel, standardul ocupațional definește competențele generale (acordarea de sprijin polițienesc persoanelor; aplicarea tehnicilor speciale de conflictologie; comunicarea în context profesional; aplicarea normelor de etică, deontologie și integritate profesională; aplicarea tehnicilor și tacticilor de intervenție profesională; aplicarea normelor de sănătate și securitate în muncă) și competențele speciale (cercetarea contravențiilor; constatarea infracțiunilor; menținerea ordinii

publice; asigurarea și restabilirea ordinii publice; supravegherea și controlul circulației pe drumurile publice) care urmează să le posedă polițiștii de ordine și securitate publică.

Urmare a analizei conținutului Standardului ocupațional putem menționa că, subofițerul de ordine și securitate publică urmează să posedă deprinderi de comunicare în relațiile cu publicul, de asemenea, datorită naturii specifice a sarcinilor urmează să posedă tehnici de gestionare a conflictelor, respectiv capacitatea de negociere, care sunt necesare în contextul orientării prioritare a activității polițienești pentru rezolvarea problemelor comunității.

Totodată, pe timpul executării activității profesionale, subofițerul de poliție urmează să gestionează date cu caracter personal și informații clasificate, fiind astfel obligat să aplice cadrul legislativ în materie. Acesta respectă și asigură respectarea, de asemenea, a drepturilor fundamentale ale omului, a prevederilor Codului de etică și deontologie, a normelor de integritate profesională.

În aceeași ordine de idei, acțiunile subofițerului de poliție trebuie să fie bazate pe respectarea principiului nediscriminării pe criterii de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la categorii defavorizate.

La necesitate subofițerul de poliție de ordine și securitate publică urmează să acorde în mod particular sprijin victimelor, persoanelor aflate în situații de risc și în dificultate.

Deci, Programul nou de instruire a subofițerilor debutanți de ordine și securitate publică a fost elaborat în comun cu experții din Polonia, Lituania și România, în baza standardelor ocupaționale, coordonat și avizat de Inspectoratul General al Poliției și Inspectoratul General de Carabinieri și care asigură dezvoltarea la fiecare cursant a acelor competențe de comunicare, tactice și juridice ce urmează să le posedă fiecare subofițer de ordine și securitate publică pentru a soluționa eficient situațiile de serviciu cu care se confruntă zi de zi, în spiritul valorilor democratice și ale statului de drept, cât și în interesul cetățenilor.

Programul urmărește, ca obiectiv, dezvoltarea la fiecare subofițer debutant următoarele cunoștințe, abilități și aptitudini:

- promovarea valorilor morale, cultura profesională, respectul și ajutorul reciproc;
- amabilitate în societate și atitudine politicoasă și fermă, respectarea demnității umane și toleranță zero față de actele de tortură, tratamentele inumane sau degradante;
- folosirea tehnicilor de comunicare eficiente, adaptate interlocutorilor și situației, iar în caz de necesitate aplicarea tehnicilor specifice de negociere și aplanare a conflictului în situații de criză;
- acordarea primului ajutor persoanelor aflate în dificultate în dependență de tipul accidentului;
- dezvoltarea pregătirii fizice în strictă corelare cu rezultatele probelor de evaluare individuale;
- aplicarea tehnicilor și procedurilor eficiente de folosire și aplicare a forței fizice, mijloacelor speciale și armelor de foc;
- realizarea activităților de prevenire a faptelor ilegale și reacționarea la apelurile cetățenilor;
- asigurarea fluentei circulației rutiere;
- realizarea dispozitivelor de asigurare a ordinii publice pe timpul desfășurării evenimentelor de amploare și în caz de necesitate aplicarea măsurilor întru stoparea acțiunilor ilegale;
- constatarea faptelor de natură contravențională și întocmirea, potrivit competențelor, a actelor de constatare a contravențiilor și aplicarea sancțiunilor corespunzătoare;
- identificarea faptelor de natură penală și întreprinderea primelor măsuri la fața locului în caz de constatare a acestora.

Cunoștințele și deprinderile pe care le obține subofițerul debutant de ordine și securitate publică în cadrul cursului de formare inițială reprezintă profilul profesional al acestuia în calitate de om al legii.

Din momentul lansării noii programe de instruire și până la momentul elaborării acestui studiu, în cadrul cursurilor de formare inițială au fost instruiți 912 de subofițeri debutanți de poliție și carabinieri.

Având în vedere faptul că, în anul 2018, Ministerul Afacerilor Interne a aprobat standardele ocupaționale ale subofițerului de poliție de ordine și securitate publică, subofițerului de carabinieri și subofițerului poliției de frontieră, iar în anul 2021 standardul ocupațional al salvatorilor și pompierilor, cât și întru continuarea dezvoltării sistemului de formare inițială a subofițerilor și îmbunătățirea acestuia, s-a decis asupra elaborării și aprobării unui program unic de formare inițială a subofițerilor din cadrul MAI, în cadrul căruia vor fi instruiți subofițerii din toate autoritățile și subdiviziunile MAI, cum ar fi: polițiștii, carabinierii, polițiștii de frontieră, salvatorii/pompierii.

Deoarece competențele generale sunt comune, s-a propus desfășurarea modulelor de instruire la compartimentul „Pregătirea generală” pentru toate categoriile de subofițeri în cadrul Centrului integrat de pregătire pentru aplicarea legii al academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, iar modulele de instruire la compartimentul „Pregătirea de specialitate” pentru unele categorii de subofițeri să fie organizate în cadrul:

1. Centrului de Excelență în Securitatea Frontierei al Inspectoratului General al Poliției de Frontieră – pentru subofițerii poliției de frontieră;
2. Centrului de instruire al Inspectoratului General de Carabinieri – pentru subofițerii carabinieri;
3. Centrului Republican de Instruire al Inspectoratului General pentru Situații de Urgență – pentru subofițerii din cadrul IGSU. Totodată, Centrul Republican de Instruire al IGSU organizează și desfășoară modulul de instruire „Acordarea primului ajutor persoanelor” pentru toate categoriile de subofițeri.

Beneficiile organizării pregătirii generale comune sunt următoarele: este asigurată o pregătire generală uniformă pentru toate categoriile de subofițeri din cadrul MAI; este valorificată activitatea formatorilor instruiți conform practicilor europene, cât și infrastructura renovată; pe perioada desfășurării instruirii în cadrul Direcției „Centrul integrat de pregătire pentru aplicarea legii” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, subofițerii au posibilitatea să interacționeze și ulterior să stabilească relații de colaborare, prin aceasta fiind promovat mesajul că toate autoritățile Ministerului Afacerilor Interne realizează un scop comun: împreună asigură liniștea și siguranța în societate; în prima lună de instruire subofițerii depune jurământul solemn, în cadrul unei festivități comune, eveniment prin care subofițerii se obligă să-și facă datoria față de popor și stat, în același timp fiindu-le dezvoltat spiritul de patriotism.

Este de menționat faptul, că pe parcursul desfășurării cursului de formare inițială, cursanții au calitatea de funcționari publici cu statut special și sunt salariați corespunzător funcției deținute, ce reprezintă un factor motivațional pentru persoanele care doresc să înceapă o carieră în cadrul subdiviziunilor Ministerului Afacerilor Interne.

Un Program de instruire poate fi implementat doar de către formatori cu experiență, motivați și bine instruiți în conformitate cu cele mai bune practici europene și internaționale.

De aceea, un prim pas întru dezvoltarea unui sistem de formare inițială eficientă a avut la baza sa identificarea, selectarea și instruirea angajaților din cadrul subdiviziunilor MAI în calitate de formatori.

Astfel pe parcursul implementării Proiectului Twinning „Reforma instruirii inițiale și continue a sistemului de Poliție din Republica Moldova” susținut de Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova, precum și cu ajutorul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, susținut de Ambasada Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova a fost posibilă certificarea a 63 angajați ai subdiviziunilor MAI, în calitate de formatori, care ulterior au fost implicați în procesul de instruire inițială și continuă a subofițerilor de ordine și securitate publică.

Totodată, în cadrul Proiectului Twinning au fost realizate vizite de studiu, în cadrul cărora au participat angajații responsabili de procesul de instruire din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Inspectoratului General al Poliției, Inspectoratului General de Carabinieri, Centrului integrat de pregătire pentru aplicarea legii, academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, cât și formatorii implicați în procesul de instruire inițială și continuă. În cadrul acestor vizite participanții au avut posibilitatea să se familiarizeze cu infrastructura, organizarea procesului de instruire inițială și continuă din cadrul: Centrului polițienesc de instruire din Legionowo, Polonia; Școala de poliție din Katowice, Polonia; Academia de poliție din Szczytno, Polonia; Școala de poliție din Kaunas, Lituania; Școala de agenți de poliție „Vasile Lascăr”, Câmpina România; Academia de Poliție „Alexandru Ioan-Cuza”, România, precum și cu activitatea subdiviziunilor polițienești din Polonia, Lituania și România.

Nu mai puțin important a fost și aspectul motivațional, de aceea întru motivarea formatorilor implicați în procesul de formare inițială și continuă, cât și punerea accentului pe instruirea practică, MAI a înaintat propuneri cu privire la operarea modificărilor în Normele de calcul al salariului pe oră (unitate de timp) pentru personalul antrenat în activitatea didactică în toate ramurile economiei naționale (Hotărârea Guvernului Nr. 1231/2018), iar ca urmare a ajustării reglementărilor menționate, funcționarii publici cu statut special au obținut dreptul să presteze munca didactică în orele de program, fără a fi eliberați de la exercitarea obligațiilor de bază și, respectiv, fiind salarizați corespunzător de către instituția de învățământ.

În prezent, în procesul de formare a subofițerilor de ordine publică sunt implicați următoarele categorii de formatori: formatori titulari; formatori prin cumul; formatori pe unitate de timp.

Deci, poate fi menționat faptul că, subofițerii debutanți de ordine și securitate publică sunt instruiți de către cei mai buni formatori, care posedă experiență, sunt motivați și aplică cele mai eficiente metode și tehnici de instruire.

Pe parcursul implementării Proiectului Twinning s-a reușit și dezvoltarea procesului de formare continuă al angajaților MAI, în special cel al subofițerilor de ordine și securitate publică, fiind elaborate și implementate programele de instruire ale 11 cursuri de formare continuă (prevenirea și combaterea violenței în familie; prevenirea și combaterea infracțiunilor cibernetice; tactica audierii; cursul de perfecționare pentru serviciul de gardă și dispecerat; managementul emoțiilor în situațiile de risc; managementul stresului ocupațional; hărțuirea sexuală și integrarea dimensiunii de gen în activitatea MAI; comunicarea cu diferite categorii de persoane; prevenirea și combaterea delicvenței juvenile; intervenția profesională; conducerea defensivă a mijloacelor de transport de serviciu.

Ce ține de perspectivele și prioritățile pentru perioada imediat următoare considerăm, că pentru îmbunătățirea prestației formatorilor în procesul de instruire, cât și având în vedere necesitatea adaptării procesului de formare inițială și continuă atât cu prezență fizică, cât și la distanță, urmează a fi dezvoltate proiecte pentru organizarea de noi instruirii în domeniul formării formatorilor din rândul angajaților subdiviziunilor MAI, care doresc să se implice în procesul de formare inițială și continuă.

Un aspect important, în continuare, rămâne dezvoltarea colaborării în domeniul formării profesionale cu instituțiile de învățământ din țară, cât și cu cele de peste hotarele Republicii Moldova, în special instituțiile de formare pentru aplicarea legii, cât și organizațiile non guvernamentale care vin să contribuie la îmbunătățirea sistemului de instruire polițienesc.

Odată cu dotarea Poliției cu tehnică și mijloace speciale destinate activității profesionale să fie transmise câte o unitate din fiecare mijloc și tehnică specială instituțiilor de învățământ ale MAI, întru asigurarea instruirii în domeniul folosirii și aplicării corecte a acestora.

În concluzie, putem menționa că, astăzi se pune accentul pe pregătirea practică a subofițerilor de ordine și securitate publică care trebuie să cunoască, să respecte și să aplice corect legislația Republicii Moldova, să știe să comunice eficient și să soluționeze situațiile de conflict, să posede o pregătire fizică și tactică corespunzătoare.

Considerăm că subofițerii debutanți de ordine publică sunt mult mai bine pregătiți pentru a face față provocărilor, cât și pentru a realiza cu succes atribuțiile funcționale.

Schimbarea sistemului de instruire al angajaților Poliției, lansată câțiva ani în urmă, este în plin proces de realizare, urmând a fi asigurată continuitate, cât și implementarea metodelor și tehnicilor moderne în acest sens.

Formarea profesională a angajaților reprezintă în continuare o prioritate pentru Ministerul Afacerilor Interne, fapt confirmat prin proiectul Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030, unul din obiectivele acesteia fiind „Modernizarea sistemului de formare profesională și cercetare pe domeniul afacerilor interne” (Proiectul Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030).

Referințe:

1. Formare pentru polițiști din perspectiva drepturilor fundamentale, Manual pentru formatorii polițiștilor, FRA – Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2018, pag. 5.
2. Constantin Roșca, Mihai Vărzaru, Ion Gh. Roșca (coord.), Resurse umane – management și gestiune, Ed. Economică, București, 2005.
4. Cristina Udrea, Concepția privind pregătirea continua în sistemul polițienesc – o abordare tridimensională, pag. 4 ([https://cered.ro/2015/volum-conferinta/04_W3_C.UdreaPregatirea continua polițienesc.pdf](https://cered.ro/2015/volum-conferinta/04_W3_C.UdreaPregatirea%20continua%20politiensc.pdf)):
5. Constantin Brătianu, Management strategic – suport de curs pentru învățământul deschis la distanță, București, 2000.
6. Nota anuală de activitate a Ministerului Afacerilor Interne pentru anul 2020, Chișinău, 2021, pag. 2.
7. Raport privind analiza funcțională a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Chișinău 2015, pag. 15-16. <https://ipp.md/wp-content/uploads/2016/04/Raport-Activitatea-politieneasca-rom.pdf> (accesat la data de 07.10.2021).
8. Hotărârea Guvernului Nr. 1257 din 16-11-2016 cu privire la inițierea negocierilor și aprobarea semnării Acordului de finanțare dintre Guvernul Republicii Moldova și Uniunea Europeană privind Programul de suport bugetar pentru reforma poliției în Republica Moldova pentru anii 2017-2020, Publicat: 18-11-2016 în Monitorul Oficial Nr. 399-404 art. 1348.
9. Hotărârea Guvernului nr. 587 din 12-05-2016 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia. Publicat: 20-05-2016 în Monitorul Oficial Nr. 134-139 art. 645.
10. Codul Educației al Republicii Moldova Publicat : 24-10-2014 în Monitorul Oficial Nr. 319-324 art. 634.
11. Legea nr. 288 din 16.12.2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Publicat: 10.02.2017 în Monitorul Oficial Nr. 40-49 art. 85.
12. HG nr. 460 din 22.06.2017 pentru punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 288 din 16 decembrie 2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Publicat: 23.06.2017 în Monitorul Oficial Nr. 214-215 art. 538.
13. Hotărârea Guvernului Nr. 53 din 17.01.2018 cu privire la Centrul integrat de pregătire pentru aplicarea legii al Ministerului Afacerilor Interne, Publicat: 19.01.2018 în Monitorul Oficial Nr. 18-26 art. 59.
14. Hotărârea Guvernului Nr. 429 din 24.06.2020 cu privire la organizarea și funcționarea unor instituții publice de învățământ din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, Publicat: 10.07.2020 în Monitorul Oficial Nr. 165-176 art. 559.
15. Hotărârea Guvernului nr. 636 din 11.12.2019 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2020-2023, Publicat: 13.12.2019 în Monitorul Oficial Nr. 378-379 art. 976.
16. Legea nr. 288 din 16.12.2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Publicat: 10.02.2017 în Monitorul Oficial Nr. 40-49 art. 85.
17. Ordinul MAI nr.321 din 12 octombrie 2018, cu privire la validarea standardelor ocupaționale în domeniile de specialitate „Ordine și securitate publică”.
18. Hotărârea Guvernului Nr. 1231 din 12.12.2018 pentru punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar. Publicat: 14-12-2018 în Monitorul Oficial Nr. 480-485 art. 1310.
19. Proiectul Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030 <https://mai.gov.md/sites/default/files/QR%20Code/subiect-12-nu-484-mai-2022.pdf> (accesat la data de 30.09.2022)

EVOLUȚIA JURISPRUDENȚEI PRIVIND PROCEDURA APLICĂRII ARESTUL PREVENTIV ȘI PRELUNGIRII ACESTEI MĂSURI

CZU: 347.995:343.125:347.964.1

Tudor OSOIANU¹,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Dinu OSTAVCIUC²,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *The article in reference comes to analyze the evolution of the jurisprudence on the application of preventive detention and its extension. The purpose of this research is to analyze domestic judicial practice in relation to international jurisprudence, as well as to expose the weak points of the judicial authorities in the application and extension of this preventive measure. At the same time, the scientific investigation brings considerable contributions to the activity of judicial bodies with a view to the correct and uniform application of the provisions of the national norms and of the ECHR, so that the actions of these bodies should correspond to the European Act of Justice for the respect of human rights and freedoms in the criminal process.*

Keywords: *jurisprudence, preventive measure, arrest, extension, grounds, motivation, conclusion, prosecutor, investigating judge, ECHR standard.*

REZUMAT. *Articolul în referință vine să analizeze evoluția jurisprudenței de aplicare a arestului preventiv și prelungirea acestuia. Scopul acestei cercetări este de a analiza practica judiciară internă în raport cu jurisprudența internațională, precum și a expune punctele slabe ale autorităților judiciare la aplicarea și prelungirea acestei măsuri preventive. Totodată, investigarea științifică aduce aporturi considerabile activității organelor judiciare în vederea aplicării corecte și uniforme ale dispozițiilor normelor naționale și ale CEDO, astfel încât acțiunile acestor organe să corespundă actului european de justiție pentru respectarea drepturilor și libertăților omului în cadrul procesului penal.*

Cuvinte cheie: *jurisprudență, măsură preventivă, arest, prelungire, temeieri, motivare, încheiere, procuror, judecător de instrucție, standard CEDO.*

1. Introducere. Aplicarea și prelungirea arestului preventiv a fost și rămâne o problemă discutabilă, atât la nivel intern, cât și internațional. Această măsură ține de inviolabilitatea persoanei și este garantată de art. 5 CEDO, precum și de normele constituționale și procesual-penale naționale. Normele interne garantează în mare parte dreptul persoanei la libertate. Cu toate acestea, aplicarea lor practică denotă carențe esențiale, pe care ne propunem să le discutăm în cercetarea respectivă.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestei publicații a fost folosit materialul teoretic, normativ și empiric. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Cercetarea și analiza cadrului normativ intern, jurisprudenței și doctrinei privind inviolabilitatea persoanei în procesul penal și efectul nerespectării condițiilor stabilite de actele interne și cele internaționale, în vederea respectării drepturilor participanților în procesul penal, precum și evoluția jurisprudenței în acest sens.

2. Rezultate obținute și discuții. „Privarea de libertate este un act la fel de grav, indiferent când se produce, în faza de urmărire penală sau în cursul judecării cauzei și deci nu trebuie să existe nici un element de diferențiere de tratament în funcție de faza în care se găsește procesul penal.” (Neagu, 1997, p. 332).

¹ Tudor OSOIANU, dr., prof. univ., Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

² Dinu OSTAVCIUC, dr., conf. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, rector

„Constatând insuficiența altor măsuri preventive neprivative de libertate pentru înlăturarea riscurilor prevăzute la art. 176 alin. (1) CPP și necesitatea aplicării față de învinuit a măsurii arestării preventive, arestării la domiciliu ori de a prelungi durata ținerii sub arest, procurorul înaintează în instanța judecătorească un demers, respectând competența teritorială.” (HP CSJ nr. 1 din 15.04.2013, pct.1.4). Aplicarea arestului de către o instanță necompetentă încalcă prevederile art. 5§4 CEDO (a se vedea, spre exemplu, cauza Hermeziu c. României, Hot. CtEDO din 17.04.2012).

În demersul procurorului se indică fapta care face obiectul învinuirii, prevederile legale în care aceasta se încadrează și pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, circumstanțele, însoțite de probe pertinente, din care rezultă *bănuiala rezonabilă* că învinuitul a săvârșit fapta, circumstanțele care justifică insuficiența altor măsuri preventive, motivele, temeiurile și necesitatea de aplicare a arestării preventive sau a arestării la domiciliu potrivit condițiilor și criteriilor stabilite în art. art. 176, 185 și 186 CPP, argumentele, circumstanțele de fapt și lista probelor în susținerea demersului.

La demers se anexează toate materialele și probele care confirmă insuficiența altor măsuri preventive, temeiurile de aplicare a arestării preventive și a arestării la domiciliu.

CtEDO „consideră că dispunerea detenției unei persoane doar în baza demersului procurorului și în absența altor materiale în sprijinul acestuia este contrară exigențelor articolului 5 § 3 al Convenției.” (Hot. CtEDO Feraru c. Moldovei din 24.05.2012, (§. 65)).

Conform art. 68 alin. (2) pct. 3) CPP, apărătorul are dreptul să ia cunoștință de materialele și probele prezentate de procuror împreună cu demersul sau recursul său cu privire la aplicarea, prelungirea, revocarea, înlocuirea măsurii procesuale de constrângere, înainte de a fi transmise judecătorului de instrucție sau instanței de judecată. Neacordarea acestui acces reprezintă o violare a art. 5 par. 4 CEDO (Hot. CtEDO Țurcan și Țurcan c. Moldovei, 23.10.2007, (§. 55-64); Hot. CtEDO Mușuc c. Moldovei, 06.10.2007, (§. 49-56)).

„În jurisprudența sa, Curtea Europeană a reiterat că o instanță judecătorească, la examinarea legalității arestării preventive, trebuie să asigure toate garanțiile unei proceduri judiciare. Procedurile trebuie să fie contradictorie și să asigure întotdeauna „egalitatea armelor” între părți.” (HCC nr. 40 din 21.12.2017, pct. 59).

„Astfel, Curtea Europeană a relevat că, având în vedere impactul dramatic al privării de libertate asupra drepturilor fundamentale ale persoanei în cauză, în circumstanțele unei investigații în derulare, procedurile desfășurate în temeiul articolului 5 § 4 al Convenției trebuie, în principiu, să întrunească în cea mai mare măsură posibilă cerințele de bază ale unui proces echitabil (cauza Shishkov v. Bulgaria, hotărârea din 9 ianuarie 2003, §77).” (HCC nr. 40 din 21.12.2017, pct. 60).

Înainte de a fi depuse la judecătorul de instrucție, demersul cu privire la aplicarea sau prelungirea măsurii arestării preventive sau a arestării la domiciliu, împreună cu toate materialele și probele anexate la acesta, care confirmă sau infirmă temeiurile de aplicare sau prelungire a măsurii, se prezintă în prealabil învinuitului ori avocatului său.

În privința accesului la materialele dosarului, CtEDO notează în cauza Muradu c. Moldovei (19.01.2021, §85), că Guvernul nu a contestat afirmația reclamantului, potrivit căreia, înainte de adoptarea încheierii din 9 aprilie 2009, el nu văzuse materialele referitoare la demersul procurorului cu privire la arestul său. Astfel, el a fost lipsit de posibilitatea de a-și pregăti apărarea și de a prezenta judecătorului de instrucție argumente împotriva detenției sale. Faptul că avocatul său a reușit ulterior să obțină copii de pe acele materiale nu schimbă faptul că, la data adoptării deciziei cu privire la arestul său, el nu a avut acces la materialele relevante.

CC „a menționat că probele sau informațiile care justifică aplicarea arestului sunt cuprinse în actele procedurale care însoțesc demersul procurorului, și ele trebuie depuse la dosar, cu acces pentru parte, chiar și cu riscul dezvăluirii unor aspecte pe care procurorul le dorea încă secrete.” (DCC nr. 1 din 19.01.2017, pct. 21).

Faptul că învinuitul și avocatul au primit copia demersului și materialele anexate se confirmă prin semnăturile lor, indicând data și ora, pe demersul adresat judecătorului de instrucție. În cazul în care învinuitul refuză sau dacă avocatul se află în imposibilitate să ia cunoștință de demers, de materialele și probele anexate la acesta, procurorul consemnează acest fapt și transmite neîntârziat demersul, materialele și probele anexate la acesta judecătorului de instrucție, care, la solicitarea învinuitului ori a avocatului său, le va oferi acestora suficient timp pentru a lua cunoștință de conținutul lor înainte de începerea ședinței.

Textul art. 308 alin. (2) CPP, prevede în mod alternativ înmânarea demersului de aplicare ori de prelungire a arestului preventiv învinuitului sau avocatului său. Interpretarea *stricto sensu* a acestor dispoziții constatată în practică, permite procurorului să poarte discuții neformale cu învinuitul în lipsa avocatului, însoțite uneori de îndemnuri și presiuni de a fi cooperant cu organele de urmărire penală. Prevederile în discuție nu coroborează cu dispozițiile art. 68 alin. (1) pct. 2) CPP, care impun în conformitate cu cele din art. 66 alin. (2) pct. 12 CPP și 69 alin. (1) pct. 7) CPP, asistarea învinuitului de către avocat în caz de antrenare a primului în realizarea acțiunilor procesual penale. Există situații în care învinuitul, deținut în stare de arest este în imposibilitate a transmite apărătorului său demersul înmânat de procuror, dacă din motive obiective sau subiective nu sunt posibile întrevederi până la ședința de examinare a demersului în ordinea prevăzută de art. 308 CPP. Este important în opinia CC ca demersul și materialele anexate să fie puse la dispoziție din timp pentru a permite exercitarea efectivă a dreptului de a contesta legalitatea arestării solicitate (HCC nr. 40 din 21.12.2017, pct. 63). Învinuitul care a primit din timp demersul evident se poate pregăti independent pentru a opta în defavoarea detenției sale. O apărare eficientă, evident este posibilă numai prin intervenția apărătorului, care acordă asistență juridică calificată în condițiile legii.

CC a ținut cont de acest deziderat, reținând că, „(...) în conformitate cu prevederile art. 308 alin. (2) din Codul de procedură penală, procurorul este obligat să prezinte avocatului (s.a.) demersul cu privire la prelungirea măsurii arestării, împreună cu toate materialele și probele anexate la acesta, care confirmă sau infirmă temeiurile de prelungire a măsurii, înainte de a fi depus în instanța de judecată.” (s.a.) (HCC nr. 40 din 21.12.2017, pct.71).

Raționamentele expuse ne justifică de a propune *de lege ferenda*: a înlocui textul – *învinuitului ori avocatului său*, cu textul *învinuitului asistat de avocat sau avocatului acestuia* din textul art. 308 alin (2) teza I CPP; completarea art. 308 alin. (3) CPP RM, cu prevederi referitor la soluția de respingere a demersul privind arestarea preventivă și prelungirea acestei măsurii urmează și în cazul când procurorul nu va face dovada înmânării apărătorului și învinuitului o copie a demersului cu anexe sau a refuzului de a le primi în condițiile art. 308 alin. (2) CPP.¹

Demersul de arestare se depune la judecătorul de instrucție cu cel puțin 24 de ore până la expirarea termenului de reținere, iar în cazul minorului – cu cel puțin de 5 ore până la expirarea termenului de reținere. Demersul de prelungire a arestării se depune cu cel puțin 5 zile² până la expirarea termenului de arestare.³ Depunerea demersului în instanța de judecată se certifică prin menționarea pe prima pagină a demersului a orei și datei primirii demersului în instanță.

¹ Această recomandare a fost discutată și agreată pentru a fi înaintată autorităților responsabile în cadrul proiectului „Respectarea drepturilor omului în procesul de aplicare a măsurilor preventive restrictive de libertate”, implementat de Institutul de Reforme Penale (IRP), cu sprijinul Departamentului Justiție și Drepturile Omului al Fundației Soros Moldova.

² „...instituirea acestor reglementări au drept scop acordarea unui interval de timp suficient pentru ca demersul cu privire la prelungirea duratei arestării învinuitului să fie soluționat cu respectarea dreptului la apărare și garantarea libertății individuale a învinuitului reținut.” DCC nr. 22 din 10.03.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a art. 308 alin. (2), (4) și (6) CPP al Republicii Moldova (examinarea demersurilor privind prelungirea duratei arestării) (pct.24).

³ HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct.70) „...Prin urmare, având în vedere cele menționate, Curtea relevă că acest termen are natura juridică a unui termen *peremptoriu*, nerespectarea căruia atrage consecințele prevăzute de art. 230 alin. (2)

CC „a reținut că regula instituită la art. 232 alin. (2) din Codul de procedură penală, potrivit căreia actele procurorului se consideră ca depuse în termen la data la care au fost trecute în registrul de ieșire, nu poate fi raportată la demersurile pentru care legea stabilește procurorului termene imperative de depunere în instanța de judecată. În aceste situații termenul urmează a fi calculat de la data înregistrării actului în instanța de judecată.” (HCC nr. 40 din 21.12.2017, pct.75). În caz de nerespectare a acestor termene, judecătorul de instrucție, fără a convoca ședința, printr-o încheiere motivată, respinge demersul în temeiul art. 230 CPP în raport cu prevederile art. 308 alin. (4) CPP.¹

Demersul cu privire la aplicarea sau prelungirea arestării preventive ori a arestării la domiciliu se examinează fără întârziere de către judecătorul de instrucție, în ședință închisă, cu participarea procurorului, avocatului, învinutului,² cu excepția cazului în care învinutul se eschivează de la participarea la judecată sau de la urmărirea penală și este anunțat în căutare.

În cazul în care se constată că învinutul lipsește, nu se poate proceda la examinarea demersului de arestare în lipsa persoanei decât dacă există probe că este dat în căutare (se depune ordonanța de anunțare în căutare), este dispărut (se depun declarații ale rudelor cu privire la lipsa de la domiciliu, documente privind trecerea frontierei de stat), se sustrage (există dovada citării, însă persoana nu s-a prezentat la organul de aplicare a legii).

Dovada citării legale de către procuror a persoanei față de care este solicitată arestarea preventivă, trebuie să fie prezentată de procuror, atunci când învinutul nu este reținut, precum și în cazurile în care este anunțat în căutare și a fost identificat locul de aflare.³

din Codul de procedură penală, și anume pierderea dreptului procesual și nulitatea actului efectuat peste termen. De altfel, însăși Curtea Europeană a statuat în cauza Ialamov v. Republica Moldova (hotărârea din 12 decembrie 2017) că acceptarea demersului procurorului de prelungire a arestului preventiv prezentat judecătorului de instrucție cu două zile până la expirarea termenului de arestare a fost contrară legislației naționale. În consecință, prelungirea duratei arestării a fost constatată de Curtea Europeană ca ilegală, fiind astfel contrară art. 5 §. 1 din Convenție.” HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct.74).

¹ HCC nr. 40 din 21. 12. 2017 (pct. 73) „în lipsa unui termen suficient în care să studieze propunerea înaintată prin demers, instanța ar putea pronunța o soluție ce nu s-ar baza pe cunoașterea amănunțită a cauzei. Prin Încheierea interlocutorie a Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani din 08. 02. 2018, s-a stabilit că procurorul Z. S. la înaintarea demersului de prelungire a arestului preventiv nu a ținut cont de prevederile art. 308 alin. (2) Cod de procedură penală, adică a încălcat termenul de 5 zile la depunerea demersului, violând astfel dreptul la apărare. Deși s-a constat această încălcare judecătorul de instrucție nu a respins demersul de prelungire a arestului preventiv în conformitate cu prevederile art. 308 alin. (4) CPP, dar ulterior instanța care a judecat fondul cauzei a redus din pedeapsa stabilită inculpatului în conformitate cu prevederile art. 385 alin. (4) CPP, având la bază încheierea interlocutorie din 08.02. 2018. (Sentința Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani din 30. 07. 2018, p.70., dos. nr. 1- 326/2018).

² CtEDO „nu a constatat o încălcare în drepturile reclamantului privind petrecerea ședințelor de judecată de prelungire a măsurii preventive în lipsa acestuia, reiterând că, după ce reclamantul a suferit un infarct cerebral, fiind deținut în Penitenciarul nr. 16, nu a putut participa din cauza stării sale de sănătate la mai multe ședințe de judecată desfășurate de către judecătorul de instrucție și CA Chișinău. Cu toate acestea, reclamantul a fost reprezentat la fiecare ședință de judecată de către avocații săi, care cunoșteau atât dosarul cât și pe reclamant și că nu se contestă de către părți că ei au avut timp suficient pentru a pregăti apărarea. În același timp, până la infarctul său cerebral, reclamantul a fost audiat de către judecătorul de instrucție și de CA Chișinău. Având în vedere aspectele particulare ale prezentei cauze, CtEDO consideră că absența reclamantului la ședințele de judecată respective nu au adus atingere respectării garanțiilor ce decurg a art.5§4.” CEDO, Hot. CtEDO Tripăduș c. Moldovei, din 22. 04. 2014. (§. 128-135). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147402>. (accesat: 22.08.2021).

³ A se vedea §.§. 17, 18, 39 Hot. CtEDO Vasiliciuc c. Moldovei din 02. 05. 2017: „Potrivit materialelor din dosar, procurorii au contactat fiul adult al reclamantei și o rudă a ei, dar nu i-au cerut acestora să informeze reclamanta despre faptul că trebuie să se prezinte în fața lor, și nu au încercat să urmărească informația potrivit căreia ea se afla în Grecia. De fapt, materialele din dosar nu conțin nicio probă care să ateste faptul că autoritățile au întreprins orice încercare rezonabilă de a informa reclamanta cu privire la procedura penală și necesitatea de a se prezenta în fața acestora în cadrul procedurii respective. (par. 38). Deci, Refuzul instanțelor naționale de a verifica argumentele reclamantei cu privire la citarea necorespunzătoare și de a-i oferi șansa să se prezinte în fața autorităților a convins

La ședință pot participa reprezentantul legal al învinuitului și martorii invitați de procuror sau de învinuit ori de avocat. În cazul învinuiților minori, este obligatorie participarea reprezentantului legal și al pedagogului sau psihologului în condițiile art. 479 și 480 CPP.

Procurorul asigură participarea la ședința de judecată a învinuitului reținut, înștiințează avocatul și reprezentantul legal al învinuitului, precum și martorii invitați de acesta. Învinuitul sau avocatul înștiințează martorii invitați de el. În doctrină se susține pe bună dreptate că „Judecătorii motivează refuzul de a audia martorii apărării prin termenele restrânse de examinare a demersurilor, în mod firesc acesta nefiind un argument acceptabil.” (Dolea, 2020, p. 103). În cazul neprezentării avocatului înștiințat, judecătorul de instrucție îl asigură pe învinuit cu avocat din oficiu. Neprezentarea martorilor invitați din partea procurorului, a învinuitului sau a avocatului său nu împiedică examinarea demersului.

Învinuitul, poate solicita examinarea demersului privind aplicarea, prelungirea arestării preventive sau a arestării la domiciliu în ședință publică. Judecătorul de instrucție, consultând opinia procurorului, dispune examinarea demersului în ședință publică. „Examinarea demersurilor de aplicare a arestului preventiv în ședințe publice ar putea responsabiliza judecătorii de instrucție să trateze cu mai multă seriozitate acest subiect și să îmbunătățească și calitatea hotărârilor adoptate.” (Chirtoacă și alții, 2018, p. 39). În cazul în care există circumstanțele prevăzute la art. 18 CPP, judecătorul de instrucție poate respinge prin încheiere motivată cererea de examinare a demersului în ședință publică.

La deschiderea ședinței, judecătorul de instrucție anunță demersul care va fi examinat cu respectarea dispozițiilor prevăzute la art. art. 355–362 și 364 CPP, care se aplică în mod corespunzător. După anunțarea completului, a demersului care se judecă, verificarea prezenței, identității și împuternicirilor participanților, judecătorul de instrucție urmează să explice drepturile învinuitului, inclusiv va verifica dacă i s-a explicat dreptul de a tăcea și de a nu se autoincrimina, precum și dacă nu a fost supus maltratării prin tortură, tratament inuman sau degradant. În caz de necesitate, polițiștii care asigură escorta sunt înlăturați din sala de ședințe.

Nu este exclusă înaintarea cererilor de ridicare a excepțiilor de neconstituționalitate în cadrul ședinței de examinare a demersului procurorului privind aplicarea arestului ori arestului la domiciliu (DCC nr. 71 din 26.05.2022, pct. 4, 5).

Procurorul își va argumenta demersul făcând referință la materialele anexate. Procurorul poate anexa la demers procesele-verbale de audiere a martorilor deja audiați în cadrul urmăririi penale, a rapoartelor de constatare, a documentelor etc. El trebuie să motiveze existența *bănuielii rezonabile*, și cel puțin unul din temeiurile de aplicare sau prelungire măsurii preventive solicitate indicate în art. 176 alin. (1) CPP. În lipsa existenței unei suspiciuni rezonabile care să rezulte din probe, în calitate de condiție prealabilă a arestării preventive, examinarea temeiurilor este de prisos (Negru, 2022, p. 437).

În Hotărârea nr. 3 din 23.02.2016, pct. 83, 84, CC a menționat că, „(...) atunci când aplică o măsură preventivă, judecătorul nu va pune în discuție chestiunea privind vinovăția persoanei bănuite de a fi comis o infracțiune, ci numai dacă sunt probe sau informații suficiente din care să reiasă bănuiala că acea persoană a comis acea faptă.”

Constatarea *bănuielii rezonabile* impune stabilirea faptelor reținute în sarcina învinuitului, precum și constatarea incidenței normei penale care ar descrie fapta infracțională.

CtEDO a concluzionat în Hot. O.P. c. Moldovei din 26.10.2021, că probele prezentate de către acuzare, pe care instanțele naționale s-au bazat pentru a dispune măsura de arest preventiv în privința reclamantei, nu au fost suficiente pentru a convinge un observator independent că reclamanta ar fi putut săvârși infracțiunea imputată ei. Prin urmare, CtEDO a statuat că detenția rec-

lamantei în perioada cuprinsă între 21 ianuarie 2017 și 3 ianuarie 2018 nu s-a bazat pe o *bănuială rezonabilă* că aceasta ar fi săvârșit o infracțiune, prin urmare, a existat o încălcare a art. 5§1 CEDO.

CtEDO nu a considerat în cauza *Moldoveanu c. Moldovei*, Hot. din 14.09.2021, că materialele prezentate de procuratură, pe care s-au bazat instanțele de judecată naționale pentru a o deține în arest pe reclamantă și a prelungi arestul său, erau suficiente pentru a convinge un observator obiectiv că reclamanta ar fi putut săvârși infracțiunea care i se imputa. Prin urmare, CtEDO a concluzionat că detenția reclamantei între 14 mai și 23 iunie 2015 nu s-a bazat pe o *bănuială rezonabilă* că ea a comis o infracțiune și, prin urmare, a existat o încălcare a art. 5§1 din CEDO.

CtEDO a constat în cauza *Salinschii c. Moldovei*, Hot din 06.09.2022 (§23), că materialele prezentate de procuror în fața judecătorului de instrucție și folosite de judecător pentru privarea reclamantului de libertate pentru o perioadă ce depășește trei luni, nu erau suficiente pentru a convinge un observator obiectiv că reclamantul ar fi comis fapta ce i se imputa.

Cu privire la aspectul juridic, existența unei „bănuieli rezonabile” impune ca faptele reținute să poată fi considerate în mod rezonabil o infracțiune, făcând incidență o prevedere din legea penală care descrie o conduită infracțională (*Wfoch v. Polonia*, 19 octombrie 2000, § 109; *Sabuncu și alții v. Turcia*, 10 noiembrie 2020, § §146-147; *Selahattin Demirtaş v. Turcia* [nr. 2] [MC], 22 decembrie 2020, § 317).

CtEDO a dat dreptate și reclamantului, care a invocat că detenția sa nu a fost legală și/sau bazată pe o suspiciune rezonabilă că el ar fi comis infracțiunea de proxenetism. La momentul desfășurării afacerii sale nu existau prevederi legale în Codul penal care ar fi stabilit în mod clar că prestarea serviciilor de video-chat erotic este incriminată (Hot. CtEDO *Litschauer c. Moldovei* din 13.11.2018; Hot. CtEDO *Baraboi și Gabura c. Moldovei* din 27.04.2021).

CtEDO a considerat că motivele dispunerii și prelungirii privării de libertate în privința reclamantului fuseseră relevante și suficiente. În special, ținând cont de faptul că reclamantul a eșuat să se prezinte în ședința de judecată după eliberarea sa din arest preventiv, riscul de eschivare invocat fusese aparent justificat. Prin urmare, CtEDO a respins cererea ca fiind inadmisibilă (Decizia CtEDO *Burlacu c. Moldovei* din 11.01.2022).

Instanța națională a acceptat alegerile procurorului privind riscul eschivării reclamantului în cauza *Gilanov c. Moldovei*, care nu a putut fi găsit. Avocatul desemnat de instanță a susținut că nu există nici o dovadă că reclamantul știa că a fost începută o anchetă penală în privința sa, ceea ce presupunea că nu se poate sustrage de la o anchetă de care nu cunoștea. Procuratura, care încercase să stabilească locul în care se afla reclamantul, și, prin urmare, și instanța, nu ar fi putut să nu știe că în anul 2000 reclamantul obținuse un permis de ședere temporară și că în 2006 a părăsit oficial Republica Moldova. Nu s-a prezentat nici o dovadă că autoritățile moldovenești au încercat să obțină cooperarea omologilor lor georgieni în localizarea reclamantului în țara sa de origine. În lumina celor de mai sus, CtEDO a constatat că concluzia cu privire la fuga reclamantului de la autoritățile moldovenești nu avea o bază faptică (Hot. CtEDO *Gilanov c. Moldovei*, din 13.09.2022, §§71-75).

CtEDO a reținut că, la aplicarea și prelungirea detenției reclamantului, instanțele interne au considerat, *inter alia*, că exista riscul de ingerință în cadrul investigației. Teama instanțelor interne cu privire la acest risc pare să fi fost justificată, deoarece reclamantul a fost acuzat că încercase să influențeze un martor pentru a depune declarații false în cadrul unui alt set de proceduri penale, cunoscând că justificări considerate a fi „relevante” și „suficiente” în jurisprudența Curții includeau, *inter alia*, riscul exercitării presiunilor asupra martorilor. În asemenea împrejurări, Curtea a considerat că arestarea preventivă a reclamantului pare să fi fost justificată. Mai mult, Curtea nu a putut concluziona că instanțele nu acționaseră cu suficientă diligență și că detenția reclamantului ar fi fost excesiv de lungă. Astfel, Curtea a respins cererea în conformitate cu Articolul 35 § 4 din Convenție (Decizia CtEDO *Grîu c. Republica Moldova* din 30.06.2022).

Învinuitul este audiat după ce i se explică drepturile de către judecător. Apărătorul va expune poziția sa privitor la solicitarea procurorului. Avocatul este în drept a solicita anexarea la

materialele dosarului de arestare a unor documente relevante,¹ precum și să solicite audierea martorilor² pentru a verifica existența temeiurilor invocate de procuror. Instanța trebuie să se expună asupra acestor cereri.³

Martorul nu se audiază cu privire la fondul cauzei (probe principale) decât dacă au legătură cu legalitatea arestării. CtEDO „*consideră că refuzând, fără nici o explicație, de a-l audia pe B.I. în privința chestiunii returnării datoriei, Judecătoria Râșcani a încălcat drepturile reclamantului garantate de Articolul 5 § 4 al Convenției*” (Hot. CtEDO Feraru c. Moldovei din 24.05.2012, §74).

Nu este exclus ca apărarea să insiste pe audierea părții vătămate în cazurile în care acuzarea invocă riscul anumitor presiuni asupra părții vătămate, precum și pentru a verifica *bănuiala rezonabilă*. Nu există încă în tradiția juridică autohtonă o înțelegere autonomă a noțiunii de *martor*, atunci când se impune. Audierea părții vătămate în procedura de examinare a demersului de prelungire a arestului preventiv a permis instanței de judecată să constate fabricarea plângerii depuse la poliție și în consecință lipsa bănuielii rezonabile, dispunând eliberarea reclamantului. (Hot. CtEDO Stepuleac c. Moldovei, 06. 11. 2007, §§ 75-78).

Atunci când există probe care par să aibă *prima facie* o legătură directă cu chestiunea legalității detenției continue, pentru ca art. 5 par. 4 CEDO să fie respectat, este esențial ca instanțele judecătorești naționale să le examineze și să le evalueze (Becciev c. Moldovei, §. 72; Țurcan și Țurcan c. Moldovei, §. 67, Feraru c. Moldovei, §. 72). CtEDO în cauza Stepuleac c. Moldovei a reținut că, deși motivele instanțelor interne pentru a dispune reținerea reclamantului au fost relevante ca atare, ele nu au fost suficient întemeiate pe probele din dosar, iar justificarea detenției prelungite a reclamantului nu a fost demonstrat în mod convingător.

Instanța nu poate plasa un obstacol foarte greu asupra celui arestat cerând, de exemplu, ca acesta să aducă dovadă că el nu va fugi, nu va recidiva sau nu se va opune justiției.

După terminarea cercetării în conformitate cu prevederile art. 373 CPP, aplicate în mod corespunzător, materialele anexate de participanți, judecătorul de instrucție anunță dezbaterile judiciare, care constau din luările de cuvânt ale procurorului, apărătorului și învinutului. Întocmirea procesului-verbal al ședinței de judecată este obligatorie. Procesul-verbal urmează să fie întocmit de grefier, în conformitate cu prevederile art. 336 CPP. Declarațiile învinutului, reprezentantului și ale martorilor se consemnează în modul prevăzut de art. 337 CPP.

¹ Referințe de la unitatea de învățământ sau locul de muncă, acte de proprietate, cazierul judiciar, documente în legătură cu domiciliul sau reședința, starea de sănătate, situația familială etc.

² CtEDO reamintește în cauza Țurcan și Țurcan c. Moldovei (Hot. CtEDO din 23.10. 2007), că, deși ține în primul rând de instanțele judecătorești naționale să evalueze admisibilitatea, relevanța și importanța probelor într-o cauză, anume pentru a evita pericolul interpretării incorecte a declarațiilor martorului și pentru a evita aplicarea arestării în lipsa unui temei corespunzător, C.N. trebuia audiată în fața instanței judecătorești. În lumina celor de mai sus, CtEDO consideră că prin refuzul, fără nicio explicație, de a o audia pe C.N. în calitate de martor la ședința judecătorească din 22.11.2005, Judecătoria Buiucani a încălcat drepturile lui V.T. garantate de art 5 par. 4 CEDO. (§.§. 69, 70).

³ „*Asupra cererii apărării cu privire la audierea martorilor, declarațiile cărora ar putea avea importanță pentru soluționarea demersului, decide judecătorul de instrucție prin încheiere motivată. Plenul readuce în atenția judecătorilor și procurorilor că neadoptarea unei decizii cu privire la solicitările apărării de a audia martorii, declarațiile cărora pot avea importanță pentru soluționarea demersului este contrară art. 5 §. 4 CEDO (a se vedea hotărârile Becciev c. Moldovei, 4 octombrie 2005, §.§. 65-76 și Țurcan și Țurcan c. Moldovei, 23 octombrie 2007, §.§. 65-70).*” HP CSJ nr. 1 din 15.04.2013 (pct.28). În Hot. Mușuc c. Moldovei, din 06.11. 2007, (par.45, 46) CtEDO a constatat că: „*...instanțele judecătorești naționale au invocat în sprijinul arestării faptul că reclamantul a încercat să influențeze un martor. Curtea notează, în primul rând, că această afirmație a constituit o interpretare eronată a declarației procurorului că, între anii 1999 și 2002, reclamantul ar fi amenințat o persoană, care a devenit ulterior martor în cauza acestuia (a se vedea paragraful 10 de mai sus). Totuși, ceea ce este mai important, deși s-au bazat pe o astfel de afirmație, instanțele judecătorești naționale au respins cererile insistente ale reclamantului de a audia acel martor (a se vedea, pentru comparație, Becciev v. Moldova, citată mai sus, §.§. 73-76) sau cel puțin de a vedea o copie a declarațiilor acestuia (a se vedea paragrafele 12, 15 și 17 de mai sus). Într-adevăr, deși a declarat că reclamantul i s-a prezentat un astfel de înscris, Guvernul nu a prezentat nicio probă pentru a dovedi acest lucru.*”

CtEDO, în cauza Stepuleac c. Moldovei din 06.11.2007 a reținut că, „Chiar dacă procurorul a dovedit existența bănuielii rezonabile că persoana a săvârșit o infracțiune care justifică aplicarea arestului și, cel puțin existența unuia din cele patru riscuri, menționate în pct. 6) al prezentei Hotărâri, demersul de aplicare a arestului urmează a fi respins dacă procurorul nu dovedește că măsurile preventive mai ușoare decât arestul stipulate în art. 175 alin. (3) Cod de procedură penală, nu pot înlătura riscurile invocate.”

În urma examinării demersului, judecătorul de instrucție sau, după caz, instanța de judecată adoptă o încheiere motivată privind admiterea sau respingerea demersului și, după caz, dispune aplicarea, prelungirea, revocarea sau înlocuirea, față de învinuit, a măsurii arestării preventive ori a arestării la domiciliu.¹

CC „admite că o persoană poate comite mai multe infracțiuni în timp diferit și în locuri diferite și, prin urmare, motivele care justifică aplicarea arestului pot fi diferite. Astfel, în privința aceleiași persoane ar putea fi emise tot atâtea mandate de arest câte dosare penale are intentate. Tocmai pentru evitarea unor astfel de situații și în vederea analizării comprehensive a cauzelor penale, legislatorul a reglementat instituția conexității cauzelor penale (articolele 42 alin. (3) și 279¹ alin. (1) din Codul de procedură penală).” (DCC nr. 32 din 22.03.2022, pct. 23). „Totuși, Curtea nu exclude faptul că, în unele situații, circumstanțele cauzelor penale ar putea cere examinarea lor în mod separat, iar în privința aceleiași persoane să fie emise mai multe mandate de arest. Problema ridicată de autorul excepției cu privire la prioritatea și la ordinea executării acestor mandate ține de organizarea activității organelor de urmărire penală și a instituțiilor care pun în executare mandatele de arest.” (DCC nr. 32 din 22.03.2022, pct. 24).

Nu reprezintă o încheiere motivată de arestare încheierea care nu face referire la materialele care susțin concluzia judecătorului și în care nu sunt combătute argumentele apărării care pledează împotriva arestării (Hot. CtEDO Feraru c. Moldovei, 24.01.2012, §. 59-66).

„Judecătorul de instrucție este obligat să adopte o încheiere cu privire la refuzul de a aplica arestarea preventivă sau arestul la domiciliu, dacă, la examinarea demersului, procurorul nu va dovedi în cumul că există o bănuială rezonabilă privind săvârșirea infracțiunii de către bănuț, învinuit, cel puțin unul din riscurile menționate în pct. 6) al Hotărârii și imposibilitatea aplicării unei măsuri preventive mai ușoare pentru prevenirea riscului sau riscurilor indicate în demers.” (HP CSJ nr. 1 din 15.04.2013, pct. 30).

CtEDO a considerat în cauza Grîu c. Republica Moldova din 07.06.2022 că arestarea preventivă a reclamantului a fost autorizată în temeiul reținerii riscului de ingerință în cadrul investigației. „Teama instanțelor interne cu privire la acest risc pare să fi fost justificată, deoarece reclamantul a fost acuzat că încercase să influențeze un martor pentru a depune declarații false în cadrul unui alt set de proceduri penale, cunoscând că justificări considerate a fi „relevante” și „suficiente” în jurisprudența Curții includeau, *inter alia*, riscul exercitării presiunilor asupra martorilor.”²

CC a reiterat că, „orice prelungire a arestului în fapt se desfășoară potrivit unei proceduri similare celei ce ține de aplicarea inițială a arestului. Prin urmare, la prelungirea arestului judecătorul trebuie să se ghideze de aceleași reguli și motive ce au determinat aplicarea inițială a arestului.” (HCC nr. 40 din 21.12.2017, pct.54).

CtEDO a hotărât deja că art. 5 par. 3 din Convenție impune cerința ca orice perioadă de arestare preventivă, oricât de scurtă, să fie motivată în mod convingător de autorități (Shishkov c. Bulgariei, § 66, Belchev c. Bulgariei, § 82, și Șarban c. Moldovei, § 97).

¹ CtEDO, notează în Hot. Boicenco c. Moldovei, din 11. 07.2006, (§ 136) „că recalificarea unei infracțiuni nu poate fi efectuată de un judecător de instrucție, care eliberează și prelungeste mandatul de arest, ci numai de un judecător de drept comun și doar după ce dosarul penal este transmis spre examinare în fond.” Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-112613> (accesat: 15.08.2021).

² Rezumat îi aparține Direcției agent guvernamental din cadrul Ministerului Justiției al Republicii Moldova, disponibilă: <http://agent.gov.md/griu-v-republica-moldova/> (accesat: 23.07.2022).

CtEDO a condamnat RM pentru prelungirea nemotivată și excesivă a arestului preventiv.¹

„ ... la examinarea demersului privind arestarea persoanei, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată are obligația să examineze în mod prioritar oportunitatea aplicării altor măsuri preventive, neprivative de libertate, apoi a celor alternative arestului preventiv, și să respingă demersul privind aplicarea arestării atunci când acesta nu este motivat în mod suficient sau dacă motivele invocate nu sunt susținute prin probe care confirmă motivele rezonabile de aplicare. Instanța de judecată poate dispune orice altă măsură preventivă (HCC nr. 27 din 30 octombrie 2018, § 69).” (HCC nr.15 din 28. 05.2020, pct. 52).

Având în vedere că arestul urmărește doar un scop preventiv și nu unul punitiv, la aplicarea acestei măsuri judecătorul nu se pronunță în privința vinovăției persoanei (DCC nr. 32 din 22.03.2022, pct. 20). Încheierea se înmânează procurorului și învinuitului la data pronunțării. În baza încheierii, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată emite un mandat de arestare, de prelungire, înlocuire sau de revocare a arestării preventive sau a arestării la domiciliu, care se înmânează (câte un exemplar) procurorului, învinuitului și administrației locului de deținere și care se execută imediat.

Potrivit prevederilor art. 188 alin. (7) CPP, atunci când învinuitul sau inculpatul a încălcat restricțiile și obligațiile prevăzute de art. 188 alin. (3) și (4) CPP, stabilite de către judecătorul de instrucție sau instanță, arestarea la domiciliu poate fi înlocuită cu arestarea preventivă de către instanța de judecată din oficiu sau la demersul procurorului. Având în vedere caracterul general al alin. (3)-(4) și (7) din art. 188 CPP, CC a reținut că încălcarea a cel puțin unei restricții sau obligații stabilite de judecătorul de instrucție sau de instanță poate constitui motiv de înlocuire a măsurii preventive respective (DCC nr. 71 din 26.05.2022, pct. 24).

Concluzii: Cadrul normativ intern în materia arestului preventiv corespunde în cea mai mare parte standardelor prevăzute de art. 5 CEDO. Constatarea violării art. 5 CEDO în cauzele moldovenești se datorează de cele mai multe ori practicii vicioase de aplicare la nivel național al normelor de procedură penală în materia arestului preventiv, instituită de ani buni în țara noastră.

Având în vedere constatările CC în Hotărârea nr. 40 din 21. 12. 2017, considerăm oportună modificarea art. 232 alin. (2) CPP în sensul de a reglementa în mod expres, că demersului de aplicare a arestării preventive, arestării la domiciliu și de prelungire a acestor măsuri, se consideră depuse în termen, dacă data la care a fost înregistrat în cancelaria instanței respective se încadrează în termenul cerut de lege pentru realizarea lor.²

Referințe:

1. Neagu, I. *Tratat de procedură penală*. București: Ed. PRO. 1997.
2. Dolea, Ig., *Noi aspecte ale problemei detenției preventive în materia procedurii penale*. In: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice*. Vol. 2, 7-8 noiembrie 2020. Chișinău. CEP USM. 2020, p. 103.
3. Chirtoacă, Il., Guzun, I., Gribincea, Vl., *Judecătorii de instrucție la 15 ani de activitate – bilanțuri și perspective de viitor*. Notă analitică. Centrul de Resurse Juridice. Document analitic. Chișinău, 2018. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2018/12/Judec%C4%83torii-de-instruc%C5%A3ie-RO_web.pdf (accesat: 29.01.2022).

¹ „reclamanta fusese deținută în mod repetat - de fiecare dată în baza aceluiași motive - timp de aproape douăzeci de luni. Motivele se limitau la parafrizarea prevederilor prevăzute de CPP, fără a explica modul în care se refereau în cazul reclamantei. Instanțele utilizau același text în motivarea încheierilor sale. În afară de aceasta, Curtea a constatat că detenția reclamantei timp de aproape douăzeci de luni era contrară art. 186 alin. (4) CPP. Considerațiile de mai sus au fost suficiente pentru Curte să concluzioneze că detenția reclamantei în arest preventiv timp de aproape douăzeci de luni a fost excesiv de lungă și nu a fost bazată pe motive relevante și suficiente. În consecință, a existat o încălcare a art. 5 §. 3 din Convenție.” Hot. CtEDO Cașu c. Moldovei din 01.10.2019.

² Această recomandare a fost discutată și agreată pentru a fi înaintată autorităților responsabile în cadrul proiectului „Respectarea drepturilor omului în procesul de aplicare a măsurilor preventive restrictive de libertate”, implementat de IRP, cu sprijinul Departamentului Justiție și Drepturile Omului al Fundației Soros Moldova.

4. Anca Ioana Negru. Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal. Ed. Universul Juridic. București, 2022.
5. HP CSJ nr. 1 din 15.04.2013, despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu.
6. HCC nr. 40 din 21.12.2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 232 alin. (2) și 308 alin. (4) CPP al Republicii Moldova (termenul depunerii demersului privind prelungirea arestului).
7. HCC nr. 3 din 23.02.2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale art. 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv).
8. HCC nr.15 din 28. 05.2020 privind excepția de neconstituționalitate a art. 191 alin. (2) CPP (liberarea provizorie sub control judiciar [2]).
9. DCC nr. 1 din 19.01.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 2g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 308 alin. (1) și alin. (2) CPP (aplicarea arestului preventiv).
10. DCC nr. 22 din 10.03.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a art. 308 alin. (2), (4) și (6) CPP al Republicii Moldova (examinarea demersurilor privind prelungirea duratei arestării).
11. DCC nr. 32 din 22.03.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 258g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 176 alin. (2) din Codul de procedură penală.
12. DCC nr. 71 din 26.05.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 58g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 188 alin. (7) din Codul de procedură penală (înlocuirea măsurii preventive în cazul nerespectării restricțiilor stabilite de către judecător).
13. Hotărârea CtEDO, cauza Hermeziu c. României, din 17.04.2012. Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110455> (accesat: 23.10.2021).
14. Hotărârea CtEDO, cauza Feraru c. Moldovei din 24.05.2012. Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124567> (accesat: 23.10.2021).
15. Hotărârea CtEDO, cauza Țurcan și Țurcan c. Moldovei, din 23.10.2007. Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82919> (accesat: 23.10.2021).
16. Hotărârea CtEDO, cauza Mușuc c. Moldovei, din 06.10.2007. Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83081> (accesat: 23.10.2021).
17. Hotărârea CtEDO, cauza Muradu c. Moldovei, din 19.01.2021. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207410> (accesat: 02.11.2021).
18. Hotărârea CtEDO, cauza Litschauer c. Moldovei, din 13.11.2018. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187604> (accesat: 15.12.2021).
19. Hotărârea CtEDO, cauza Baraboi și Gabura c. Moldovei, din 27.04.21. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209445> (accesat: 15.01.2022).
20. Hotărârea CtEDO, cauza Gilanov c. Moldovei, din 13.09.2022. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219097> (accesat: 17.09.2022).
21. Decizia CtEDO, cauza Burlacu c. Moldovei, din 11.01.2022. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-215631> (accesat: 04.02.2022).

TENDINȚE DE STANDARDIZARE ÎN DREPT

CZU: 340.13:006.44:34:342.7

Elena ARAMĂ¹,
Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. *The Standard as a tool necessary for law has concerned and continues to concern both doctrinaires and practitioners, moving from the national level (of the European Union) and to the international level. The Standard applies in case of indeterminate legal regulations and this situation is an appropriate one, as indeterminacy does not mean the impossibility of determining. The authority that applies the Standard must have deep knowledge not only of law, but also of morality, of social life, a good intuition. In this case the law will progress, the democratic values of the people sovereignty will support human rights, first and foremost being human dignity.*

Key words: *Standard, legal instrument, national level, international level, human dignity, fundamental rights.*

REZUMAT. *Standardul ca instrument necesar dreptului i-a preocupat și îi preocupă în continuare atât pe doctrinari, cât și pe practicieni, deplasându-se de la nivel național, la cel comunitar (al Uniunii Europene) și până la cel internațional. Standardul se aplică în caz de reglementări juridice nedeterminate și această situație este una adecvată, căci nedeterminare nu înseamnă imposibilitatea de a determina. Autoritatea ce aplică standardul trebuie să posede cunoștințe profunde nu numai juridice, dar și a moralei, a vieții sociale, o bună intuiție. În acest caz dreptul va progresa, valorile democratice ale suveranității poporului vor susține drepturile omului, pe primul loc fiind demnitatea umană.*

Cuvinte-cheie: *Standard, instrument al dreptului, nivel național, nivel internațional, demnitatea umană, drepturile fundamentale.*

Fenomenul globalizării, fenomen preponderent de natură economică și financiară, vizează sistemul de drept a fiecărui stat, a comunităților de state și a organizațiilor internaționale, punând în fața lor probleme ce trebuie rezolvate în ritm accelerat. Din aceste considerații statele se văd puse în fața necesității de a gestiona complexitatea din toate domeniile, prioritar din domeniul juridic. Din această perspectivă o importanță deosebită aparține procedeele tehnice utilizate în procesul de reglementare a relațiilor sociale ce reclamă juridicitatea, de asemenea și cele ce asigură posibilitatea de a aplica dreptul într-un mod echitabil, rezolvând conflictele juridice ce apar între subiecții raporturilor juridice din societate.

Printre procedeele mai frecvent utilizate prof.univ. Ion Craiovan a menționat următoarele:

- Definierea unor termeni legali în cuprinsul actelor normative care asigură precizia exprimării și reducerea sferei de indeterminare;
- Trimiterea ca procedeu tehnic ce permite ca o expresie sau o soluție după ce a fost folosită prima dată să fie folosite și în alte situații prin simpla referire la textul în care a fost folosit inițial;
- Asimilarea care permite ca o categorie de subiecte ori de situații juridice să fie supuse regimului juridic creat pentru o altă categorie;
- Cuantificarea – determinarea cifrică în textul legii a duratei, mărimii, întinderii;
- Standardul sub forma unor criterii sau directive care trebuie reținute de textul normativ;
- Clasificarea în care elementele clasificării sunt subsumate unei idei generale;
- Denaturarea sau substituirea unor concepte, ceea ce Rudolf von Jhering numea subrogare aproximativă, iar autorul francez Jean Dabin – alterarea conceptelor (Craiovan I. 2001, p.265).

¹ Elena ARAMĂ, dr. hab., prof.univ., Universitatea de Stat din Moldova, ORCID 0000-0002-6406-3743, aramaelena@gmail.com

Observăm că printre aceste procedee este arătat și standardul. Standardul este o noțiune de origine anglo-saxonă, dar a fost promovat în anii 20 ai secolului trecut de juriștii savanți din statele cu sisteme de drept aparținătoare de familia de drept romano-germanic. În Franța începutul introducerii conceptului de standard în drept a fost legat de numele acelor autori care luptau împotriva școlii exegetice, printre care celebrul decan de la Nancy, Francois Geny. El milita pentru o interpretare a dreptului care să renunțe la interpretarea formalistă, la categoriile nesusceptibile de a se mlădia în funcție de circumstanțele variate și schimbătoare ale vieții. În acest demers el era susținut de Raimond Saleilles care sublinia că legea vine de sus, iar jurisprudența se face de jos, astfel încât trebuie de mers de la fapt la drept, de la complex la simplu, de la concret la abstract.

Eduard Lambert, șeful Școlii comparatiștilor din Lyon, împreună cu colegii săi a contribuit la introducerea noțiunii de standard în circuitul științific francez, deși unii autori (L. Goldenberg) nu au acceptat însăși cuvântul standard, optând pentru cel de directivă, o directivă de normalitate menită să ghideze judecătorul. Definiția standardului este dificil de formulat, un autor, St. Rials, încă la mijlocul anilor 80 ai secolului trecut arăta că standardul este o dispoziție nedeterminată, utilizată de judecător, caracterul normativ al acestuia este contestat și care include în proces valori fundamentale ca normalitatea, moralitatea, raționalitatea (Aramă E. 2009, p.80-82).

Problematica complexă a standardului a apărut și apare în continuare în legătură cu conceptele juridice nedeterminate. Conceptele juridice nedeterminate sunt un factor de adaptare a dreptului la realitățile sociale mereu schimbătoare și, în opinia unor autori, sunt intenționat lăsate de legiuitor. Acestea au fost numite concepte-supape, noțiuni cu conținut variabil, spre exemplu – echitate, bune moravuri, bună credință, termen rezonabil. Autorul francez Jean Carbonnier scria: Dreptul este prea uman pentru a pretinde la absolutismul liniei drepte. El este sinuos, incert, capricios (Jean-Louis Bergel, 2001, p.115).

Școala comparatiștilor din Lyon a pus în circuitul științific francez ideile unui decan celebru de peste ocean, de la Universitatea Harvard, ale lui Roscoe Pound, teza fundamentală a căruia era că judecătorul trebuie să confrunte permanent tehnica juridică (prin aceasta desemnând conceptele, regulile, principiile, standardele) cu interesele sociale pe care le interpretează. El prezenta standardul ca o măsură medie de conduită socială corectă ce avea vocația de a fi suplu și de a lua în considerație valori nejuridice. Roscoe Pound atribuia standardului trei caracteristici:

1. Standardul permite o apreciere morală a conduitei umane;
2. Aplicarea standardului cere un bun simț, rațiune sănătoasă în ceea ce privește viața cotidiană ori o intuiție bună antrenată cu privire la lucruri ce se află în afara experienței fiecăruia;
3. Standardul nu este formulat precis nici de legiuitor, nici de judecător și variază în funcție de timp, loc, circumstanțe și se aplică, ținând cont de ansamblul de fapte pe cauza concretă.

Lucrul cel mai important pentru persoana care aplică standardul este că, deși are o marjă de apreciere discretă, aceasta trebuie să fie în conformitate cu un ideal de normalitate în vigoare la acea dată. Astfel dacă în dreptul roman un bun tată de familie (*bonus pater familias*) era în drept să pedepsească fizic pe copil, astăzi un astfel de tată nu numai că nu este perceput ca un tată bun, ci poate fi pedepsit penal.

Standardul nu este o normă de drept, ci un instrument de măsură, de aceea nu contează dacă a fost utilizat de legiuitor sau de judecător. Literatura de specialitate s-a aplecat preponderent asupra rolului judecătorului în legătură cu standardele. Cu standardizarea judecătorul încetează de a mai fi gura care pronunță cuvintele legii (Montesquieu), ci devine un expert științific capabil să distingă între normal și patologic.

Persoana care apelează la ideea de standard este pusă în situația de a căuta un comportament normal, mediu, deci standardul introduce ideea de normalitate în drept. În acest caz putem face trimitere la filosofia greacă antică care chema judecătorii la prudență, arătând că cea mai bună parte este măsura și nimic mai mult. Prudența era înțeleasă ca aptitudinea de a găsi echilibrul just între dezirabil și posibil, iar măsura – ca media justă între două extremități: una excesivă, iar alta –

insuficientă. Aristotel deducea că judecătorul este omul mediei juste, iar justiția este o operație a partajului echitabil (Michel Van de Kerchove, 1992, p.71).

Dar ce este normal, echitabil apreciază subiectiv judecătorul, ceea ce nu înseamnă că aprecierea este arbitrară, căci judecătorul poate fi ghidat în exercițiul său de o jurisprudență anterioară, în dreptul anglo-saxon – de precedente. Este mai complicat când textul legii face referire la noțiunile vagi, nedeterminate, dar determinabile ca: bune moravuri, termen rezonabil, proporționalitate.

Consiliul Constituțional francez a creat un standard prin cenzurarea erorii manifeste, care reprezintă o disproporție flagrantă între fapte și aprecierea juridică a lor. Unii autori au considerat că Consiliul Constituțional francez a crea standarde sub denumirea de obiective cu valoare constituțională, printre care: salvarea ordinii publice, respectul libertății altuia, conservarea curentului pluralist de expresie socio-culturală. Aceste standarde sunt atașate exercițiului drepturilor consacrate constituțional, cărora trebuie să le consolideze eficacitatea practică.

Este incontestabil faptul că un mod eficace de a lupta împotriva arbitrariului este aplicarea principiului egalității în fața legii. Actualmente principiul egalității nu este definit doar ca lipsa discriminării, ci și prin raportate la scopul urmărit de legiuitor, care, la rândul său, este obligat să pună în concordanță minimă discriminările stabilite de lege cu scopul urmărit. Fiindcă la început acest principiu lăsa oarecum în afara câmpului său de acțiune inegalitatea din lege, judecătorul Curții Constituționale germane G. Leibnolz a arătat că principiul egalității să fie interpretat ca interdicția inegalităților arbitrare la toate nivelele. Astfel în Constituția germană s-a stipulat că principiul egalității înseamnă interdicția inegalităților arbitrare nu numai în aplicarea legii, dar și la elaborarea ei, toate legile ce disting oamenii după criterii arbitrare, adică introduc discriminări nejustificate vis-a-vis de scopul urmărit, sunt declarate neconstituționale.

Curtea Constituțională din Germania în decizia sa din 5 mai 2020, pronunțată în cauzele 2 BvR 859/15, 2 BvR 1651/15, 2 BvR 2006/15 și 2 BvR 980/16 a utilizat din plin conceptul standardului. Această decizie a fost emisă după ce Curtea de Justiție a Uniunii Europene a dat un aviz de validitate a deciziei Băncii Centrale Europene despre achiziționarea de active din sectorul public de pe piețe secundare. Mai multe grupuri de particulari au formulat plângeri de neconstituționalitate a acestei decizii sub motiv de pretinsă inacțiune a Guvernului și Parlamentului federale germane, fiindcă decizia Băncii centrale Europene constituie un act *ultra vires*, nesocotind repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre prevăzută la art.119 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE).

Camera a doua a Curții Constituționale Federale a Germaniei a emis o decizie foarte argumentată, începând de la dreptul de vot la alegerile în Bundestagul german care nu se limitează la legitimarea formală a puterii de stat, dar protejează conținutul democratic de bază al dreptului la vot. Aceasta impune principiul suveranității poporului consacrat de art. 20 alin. (2) ca drept al poporului de a fi supuși doar autorităților pe care le pot legitima și influența, iar această exigență exclude posibilitatea ca cetățenii să fie supuși unei autorități publice, ale cărei decizii nu le pot influența în condiții libere și egale. Acest lucru este valabil și în cazul integrării europene, căci Constituția Germaniei nu autorizează autoritățile statului german să transfere puteri suverane Uniunii Europene într-o manieră în care Uniunea Europeană să-și poată crea noi competențe. Supremația Constituției Germaniei obligă autoritățile constituționale germane care participă la executarea, modelarea și dezvoltarea ulterioară a programului de integrare să se asigure că limitele acestuia sunt respectate. Controlul competențelor suspectate a depăși limitele programului de integrare este exercitat cu reținere pentru a da efect deschiderii Constituției către integrarea europeană. Interpretarea și aplicarea dreptului Uniunii Europene revine în primul rând Curții de Justiție a Uniunii Europene, dar acest mandat este depășit atunci când principiile juridice generale care sunt comune legilor statelor membre sunt în mod evident ignorate. O depășire manifestă a competențelor de către CJUE nu mai este acoperită de mandatul conferit de art. 19 alin. (1) teza a

doua din TUE , de aceea în ce privește Germania decizia CJUE nu mai beneficiază de minimul de legitimare democratică necesar, pentru că decizia CJUE dă naștere unor efecte care influențează identitatea constituțională a Germaniei care se referă la protejarea demnității umane ca nucleu dur al drepturilor fundamentale, precum și principiile de bază care modelează principiile democrației, statului de drept, statului social și statului federal.

Având în vedere aceste exigențe, Curtea Constituțională a decis că Guvernul federal și Bundestagul german au încălcat drepturile reclamanților întrucât nu au luat măsuri adecvate pentru a contesta omisiunea BCE de a verifica și motiva conformitatea măsurilor adoptate prin decizia (UE) 2015/774 (cu modificările ulterioare) cu principiul proporționalității. În acest sens Curtea Constituțională din Germania a calificat Deciziile atacate de reclamanți ca o depășire vădită, respectiv manifestă și semnificativă a limitelor competențelor atribuite BCE prin art. 119, 127 ale TFUE. Hotărârea CJUE din 11 decembrie 2018 nu a ținut cont de importanța și domeniul de aplicare al principiului proporționalității, prin urmare Hotărârea CJUE în sine constituie un act *ultra vires* și nu are nici un efect obligatoriu în Germania.

Curtea Constituțională Germană a stabilit că principiul proporționalității, (deși prevăzut de art. 5 alin. (1) teza a doua și art. 5 alin. (4) din TUE) nu a fost aplicat de CJUE, de aceea este irelevant, pentru că nu a pus în balanță caracterul adecvat și necesar al Programului de Achiziții din sectorul public (PSPP) și efectele de politică economică - altele decât riscul de pierderi – care rezultă din program în detrimentul competențelor statelor membre și aceste dezavantaje nu au fost comparate cu avantajele pe care programul își propune să le realizeze. Deci dat fiind că punerea în balanță a intereselor concurente nu s-a făcut, testul de proporționalitate efectuat de CJUE este lipsit de sens, a conchis Curtea Constituțională. Aplicarea unui standard strict de verificare denotă că Statutul Sistemului European al Băncilor Centrale (SEBC) este chemat să susțină politicile economice generale din UE, ceea ce înseamnă că în cadrul echilibrului instituțional stabilit de TFUE doar politica monetară intră în competența exclusivă a UE, nu și cea economică. Ignorarea completă a efectelor politicii economice ale PSPP contravine abordării metodologice ale CJUE în practic toate domeniile dreptului UE. Hotărârea CJUE a abandonat distincția dintre politica economică și cea monetară, dat fiind că, în evaluarea proporționalității PSPP a acceptat pur și simplu obiectivele proclamate ale BCE, permițând SEBC să urmărească o politică economică prin achiziționarea de obligațiuni, ceea ce nu are nici o bază în dreptul primar european. Deoarece deciziile unor instituții europene (BCE, CJUE) depășesc în mod manifest și semnificativ competențele sale Curtea Constituțională a considerat actele respective ca fiind luate cu depășirea competențelor stabilite de Tratat și deci, în consecință, nu beneficiază de prioritate de aplicare, nu au efect obligatoriu în Germania.

Statuând aceste teze, Curtea Constituțională din Germania a decis că după o perioadă de cel mult trei luni, care să permită coordonarea necesară cu SEBC, Bundesbank nu mai poate participa la executarea deciziei UE 2015/774 cu excepția cazului în care Consiliul guvernatorilor BCE adoptă o nouă decizie, care demonstrează într-o manieră inteligibilă și justificată că obiectivele politicii monetare urmărite de BCE nu sunt disproporționate față de efectele politicii economice și fiscale rezultate din program.

În acest caz Curtea Constituțională germană a apelat pe larg la standardul proporționalității, apelând și la opusul său, când arată că sunt obiective disproporționate, considerând standardul proporționalității un mijloc adecvat și necesar atingerii scopului urmărit, căci el impune ca obiectivul de politică monetară al programului și efectele politicii economice să fie identificate, puse în balanță unul în raport cu celălalt (Aramă E. 2021, p.141-163).

Problema standardelor și a standardizării joacă un rol esențial în ordinea juridică națională, dar și internațională, orientând comportamentul statelor. În doctrină s-au exprimat diverse puncte de vedere asupra standardului în drept internațional, principalele direcții fiind: 1. recunoașterea standardului doar în calitate de măsură a unei conduite medii a unei persoane (entități) normale în

circumstanțe determinate; 2. Standardul este o expresie particulară a regulii de drept, în rezultat fiind combinate aceste două direcții, arătându-se că standardul dă aprecierea conduitei subiectului de drept pe baza unui tip-model (Awalou Quedraogo, 2013).

Standardele sunt expresia normalității și în dreptul internațional, ce tinde spre armonizarea reglementărilor, spre practici uniforme pentru a facilita cooperarea internațională. **Concluzii:**

Standardul ca instrument necesar dreptului i-a preocupat și îi preocupă în continuare atât pe doctrinari, cât și pe practicieni, deplasându-se de la nivel național, la cel comunitar (al Uniunii Europene) și până la cel internațional. Standardul se aplică în caz de reglementări juridice nedeterminate și această situație este una adecvată, căci nedeterminare nu înseamnă imposibilitatea de a determina. Autoritatea ce aplică standardul trebuie să posede cunoștințe profunde nu numai juridice, dar și cunoașterea moralei, a vieții sociale, o bună intuiție, toate acestea fundamentându-se pe valorile unei societăți democratice. În acest caz dreptul va progresa, valorile democratice ale suveranității poporului, vor susține drepturile omului, pe primul loc fiind demnitatea umană. Această idee transpare clar din decizia Curții Constituționale a Germaniei, analizată în text.

Referințe:

1. Ion Craiovan, *Tratat elementar de Teoria generală a dreptului*. București: ALL BECK, 2001, p.265.
2. Mai detaliat în: Elena Aramă, *Unele considerații privind standardele în drept. Repere metodologice pentru studierea și aplicarea dreptului*. Chișinău: CE USM, 2009, p.80-82.
3. Citat după Jean-Louis Bergel, *Methodologie juridique*. Paris: PUF, 2001, p.115.
4. Michel Van de Kerchove, Francois Ost. *Le droit ou le paradoxes de jeu* Paris: PUF, 1992, p.71.
5. Rezumat realizat de autor după: Hotărârea celei de-a doua Camere a Curții Constituționale Federale a Germaniei din data de 5 mai 2020. În: *Patrimoniul constituțional și valorile democratice*. Editura Hamangiu, 2021, p.141-163.
6. Awalou Quedraogo, *Sur les standards et standardisation*. *Revue quebecoise de droit international*, volume 26, nr.1, 2013. Disponibil pe: <https://www.erudit.org/en/journals/rqdi/1900-v1-n1-rqdi05176/1068105ar.pdf> Consultat la 02.10.2022.

DEZVOLTAREA DOMENIULUI ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE PRIN PRISMA ANGAJAMENTELOR DE INTEGRARE EUROPEANĂ ALE REPUBLICII MOLDOVA

CZU: 351.75(478):339.922:061.1 EU

Ianuș ERHAN¹,
Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. *The European Union is, first of all, a community of values open to European democratic states that wish to join it, and the EU enlargement policy accompanies and materializes this process. In this respect, the enlargement policy implies investment in peace, security, prosperity and therefore stability in Europe.*

In terms of public order and security, from an institutional and functional point of view, it is up to the Member States to choose their own models, but, when it comes to its impact on the common space of freedom and security, it is of Union interest. Similarly, those common risks or challenges to public order and security that exceed the territory of the Member States are in the focus and interest of the European institutions.

The common space of freedom and security requires the responsible national authorities to have a proactive role in this regard, carrying out the activities and actions prescribed in the policy documents, as well as assuming the commitments determined within the broad European accession process of our country.

Keywords: *European integration, human rights and freedoms, public order and public security, common security space, public policy documents.*

REZUMAT. *Uniunea Europeană este, întâi de toate, o comunitate de valori deschisă statelor democratice europene care doresc să i se alăture, iar politica de extindere a UE însoțește și materializează acest proces. În acest sens, politica de extindere presupune investiție în pace, securitate, prosperitate și, prin urmare, stabilitate în Europa.*

Ce ține de ordinea și securitatea publică, din punct de vedere instituțional și funcțional rămâne la latitudinea statelor-membre de ași alege propriile modele, însă, când vine vorba de impactul acesteia asupra spațiului de libertate și securitate comun este de interes unional. La fel, acele riscuri sau provocări comune la ordinea și securitatea publică ce exced teritoriul statelor-membre sunt în vizorul și interesul instituțiilor europene.

Spațiul comun de libertate și securitate impun ca autoritățile naționale responsabile să aibă un rol cât mai proactiv în acest sens, cu realizarea activităților și acțiunilor prescrise în documentele de politici, cât și asumarea angajamentelor determinate în cadrul amplului proces de aderare europeană a țării noastre.

Cuvinte-cheie: *integrare europeană, drepturile și libertățile omului, ordine și securitate publică, spațiu comun de securitate, documente de politici publice.*

Introducere. Recent țara noastră a obținut statutul de țară candidat la aderarea la UE, și anume la data de 23 iunie Consiliul European a acordat Republicii Moldova, acest statut, etapă foarte importantă în realizarea dezideratului de integrare europeană stabilit cu mulți ani în urmă. Totodată, acest proces care ne apropie și mai mult de valorile și standardele europene, presupune transpunerea în viață a angajamentelor asumate, cât și parcurgerea anumitor pași consecvenți.

Acest statut oferă un parcurs clar și o perspectivă determinată pentru a obține calitatea de stat membru al UE, cu parcurgerea unei proceduri complexe de implementare/realizare a condițiilor de aderare, iar țările candidate trebuie să aplice legislația europeană în toate domeniile, proces care poate dura o perioadă îndelungată în dependență de capacitatea statului de a realiza activitățile stabilite în acest sens. De exemplu, parcursul Croației, ultimul stat care a aderat la UE la data de 1 iulie 2013, a durat 8 ani de la începerea negocierilor până la aderare.

¹ Ianuș ERHAN, Doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept Public, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, ianuserhan@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0003-4110-8133>

De comun cu Republica Moldova acest statut l-a obținut și Ucraina, iar în afară de aceste 2 țări, alte 5 țări au primit anterior statutul de candidat: Turcia în 1999; Macedonia de Nord în 2005; Muntenegru în 2010; Serbia în 2012 și Albania în 2014.

Concomitent cu acordarea acestui statut Comisia Europeană a trimis Consiliului European și o lista de măsuri pe care trebuie să le întreprindă, în continuare, țara noastră, iar cu referință la domeniul ordinii și securității publice se regăsesc următoarele: să consolideze lupta împotriva crimei organizate, pe baza evaluărilor detaliate ale amenințărilor, cooperarea sporită cu partenerii regionali, UE și internaționali și o mai bună coordonare a organelor de drept; să crească capacitatea de a realiza reforme și de a oferi servicii publice de calitate, inclusiv prin intensificarea implementării reformei administrației publice; să sporească implicarea societății civile în procesele de luare a deciziilor la toate nivelurile; să consolideze protecția drepturilor omului, în special a grupurilor vulnerabile și să-și susțină angajamentele de a spori egalitatea de gen și de a lupta împotriva violenței împotriva femeilor (Observatorul European, 2022, p.4).

Principalele idei ale cercetării. După cum cunoaștem Uniunea Europeană, promovează față de vecinii săi mai multe politici dedicate, dintre care și politica de extindere care este dedicată amplului proces de aderare a altor state la cea mai importantă și complexă comunitate existentă la nivel mondial.

Uniunea Europeană este, întâi de toate, o comunitate de valori deschisă statelor democratice europene care doresc să i se alăture, iar politica de extindere a UE însoțește și materializează acest proces. În acest sens, politica de extindere presupune investiție în pace, securitate, prosperitate și, prin urmare, stabilitate în Europa.

În acest sens, Fondatorii Uniunii au avut ideea unei Europe unite, stabilind criteriile, principiile și reglementări clare privind aderarea noilor state, oferind, în acest mod, și altor țări europene democratice posibilitatea de a participa la acest proiect special. Politica de extindere a Uniunii a fost structurată astfel încât să permită relații mai strânse cu statele care nu fac parte din UE, dar care cu timpul ar putea deveni membre.

Temeiul legal cu referință pentru politica de extindere a UE este art. 2 al TUE, care stabilește că „Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați.” La rândul său, art. 49 al TUE prevede că „orice stat european care respectă valorile prevăzute la art. 2 și care se angajează să le promoveze poate solicita să devină membru al Uniunii” (Tratatul privind Uniunea Europeană, versiune consolidată, 2012).

Printre principiile-cheie ale politicii de extindere este „abordarea cu prioritate a elementelor fundamentale”, care presupune realizarea necondiționată a criteriilor fundamentale de aderare, unde statul de drept este pilonul de bază. Sunt importante și celelalte criterii, cum ar fi: consolidarea instituțiilor democratice, guvernarea economică, competitivitatea, relațiile de bună vecinătate, cooperarea regională și soluționarea disputelor bilaterale.

În afară de aspectele menționate, condiția esențială este îndeplinirea de către statul solicitant a criteriilor de aderare care au fost formulate în cadrul reuniunii Consiliului European de la Copenhaga din 1993, fiind denumite generic „criteriile de la Copenhaga”, criterii care sunt valabile pentru toate țările ce aspiră la statutul de stat-membru.

Acestea stabilesc condițiile democratice, economice și politice pentru țările care doresc să adere la UE, și anume:

- instituții stabile, care să garanteze democrația, statul de drept, respectarea drepturilor omului și protecția minorităților sociale;
- economia de piață funcțională, precum și capacitatea de a face față concurenței și forțelor pieței în UE;

• capacitatea de a-și asuma și de a implementa eficace obligațiile aferente statutului de stat membru, inclusiv adeziunea la obiectivele uniunii politice, economice și monetare.

Totodată, „criteriile de la Copenhaga” se bazează pe un sistem judiciar independent, considerat drept bază solidă pentru ca țara să aibă posibilitate să lase tradiția autoritară și să consolideze democrația și statul de drept. În acest context, principalii indicatori sunt: combaterea corupției; reforma administrației publice; consolidarea transparenței finanțării partidelor și responsabilitatea candidaților aleși; libertatea mass-media; reforma justiției (reforma instituțiilor judiciare și a celor de forță); dezvoltarea economiei; consolidarea dialogului cu societatea civilă (Bărbulescu, 2018, p.81).

Consiliul European de la Madrid, în decembrie 1995, a reiterat faptul că țara candidată trebuie să poată aplica dreptul UE și să poată asigura că dreptul UE transpus în legislația națională este implementat eficace prin structuri administrative și judiciare corespunzătoare. La Consiliul European de la Bruxelles din decembrie 2006 a fost formulat principiul reînnoit privind extinderea ce continuă să ghideze politica UE, care presupune:

- consolidarea angajamentelor UE în ceea ce privește negocierile de aderare;
- condiționalitate echitabilă și riguroasă la toate etapele negocierilor cu țările candidate;
- transparență sporită și o mai bună comunicare, pentru asigurarea sprijinului public larg;
- capacitatea UE de a integra noi membri.

În noiembrie 2015, Comisia Europeană a stabilit strategia pe termen mediu pentru politica de extindere a UE (Communication on EU Enlargement Policy, 2018). Aceasta presupune că guvernele țărilor în curs de extindere trebuie să realizeze reformele necesare în mod mai activ și să le bifeze cât mai accentuat în agenda politică nu pentru că UE o cere, ci pentru că este în interesul cetățenilor lor. Reformele realizate prin procesul de aderare la UE trebuie să contribuie la sporirea încrederii atât a cetățenilor statelor membre ale UE, cât și a țărilor candidate.

Pentru a putea deveni membre ale Uniunii, statele candidate trebuie să transpună acquis-ul UE în legislația națională, proces denumit „armonizarea legislației naționale cu cea a UE”. Procesul de acceptare a acquis-ului UE, este un proces de apropiere a legislațiilor țărilor, care au aderat sau abia urmează să adere la UE, preluând principiile și standardele legislației UE (Erhan, 2011).

Astfel, armonizarea legislației are un dublu efect: cel politic – când potențialul candidat trimite semnalul clar și fără ambiguități al dorinței sale de a accepta standardele EU, fapt care va accelera procesul de integrare; cel juridic – când are loc armonizarea legislației și se creează condițiile necesare stabilirii cadrului juridic armonizat cu al UE, ceea ce asigură mecanismele interne, în special cele legate de funcționalitatea celor patru libertăți, și anume libertatea de circulație a bunurilor, persoanelor (forței de muncă), capitalului și serviciilor.

Totodată, libera circulație a acestora, precum și oportunitățile oferite de globalizarea economică și de actualele tehnologii informaționale, au creat noi oportunități pentru mediul infracțional de a-și extinde domeniile și raza de acțiune, dobândind un caracter transfrontalier tot mai bine organizat și internaționalizat, fiind necesară întreprinderea unor acțiuni concentrate la nivel național în vederea consolidării sistemului de ordine și securitate publică, precum și a valorificării potențialului de siguranță comunitară.

Cu toate că extinderea este în interesul statelor membre, țărilor în curs de aderare, dar și al Uniunii în general, sunt condiții și criterii ce trebuie respectate și realizate. Condiția de baza este ca țara candidată să facă parte din zona geografică a Europei. Pe lângă asta, UE trebuie să aibă capacitatea de a integra membri noi, să fie pregătită pentru acest lucru și, de aceea, își rezervă dreptul de a decide când țara-candidată întrunește criteriile necesare pentru aderare.

Astfel, fiind bazată pe condiționalități stricte, dar echitabile, și pe principiul meritologiei, politica de extindere continuă să aducă schimbări și modernizări în țările partenere într-un context deocamdată destul de dificil (Comunicarea privind politica de extindere a UE, 2016).

După Croația, țara care a fost ultima aderată la UE, a fost creată percepția că politica de extindere are rol secundar. Au apărut idei că UE și-a atins limitele, iar aderarea de noi state poate fi

incertă. Un alt rol determinant în acest sens l-a jucat criza economică de la sfârșitul deceniului trecut, care a afectat într-o enormă măsură economia UE și a statelor-membre. Criza migrației, care a atins apogeul în 2015, a demonstrat incapacitatea UE de a face față fluxului sporit de migranți și vulnerabilitatea frontierei externe a UE. Acest fapt a scos la iveală reacții neașteptat de diferite, pe alocuri chiar contradictorii, ale statelor membre față de măsurile pentru gestionarea fluxurilor migraționale.

Așadar, pe lângă beneficiile extinderii și aspectele politice aferente procesului, sunt și anumite ostilități, denumite generic enlargement fatigue, termen care definește statele membre sau acei oficiali europeni ce pledează activ pentru limitarea procesului de extindere.

Privind în retrospectivă, pe 27 iunie 2014, la Bruxelles a fost semnat Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, fiind semnate, totodată, astfel de acorduri cu Georgia și Ucraina.

Unul din obiectivele Acordului de Asociere este să sprijine și să intensifice cooperarea în spațiul de libertate, securitate și justiție, cu scopul de a consolida statul de drept și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte).

Titlul din Acordul de Asociere „Justiție, Libertate și Securitate” acoperă aspectele ce țin de statul de drept și respectarea drepturilor omului; protecția datelor personale; cooperarea în domeniul migrației, azilului și a managementului frontierelor; mobilitatea; cooperarea în lupta împotriva traficului ilicit de droguri, criminalității, corupției și spălării banilor; cooperarea în vederea contracarării terorismului și cooperarea judiciară (Ghidul Acordului de Asociere, p.12).

Articolul 12, în aliniatul (2) prevede că „Părțile cooperează pe deplin cu privire la funcționarea eficientă a instituțiilor în domeniul asigurării respectării legii și al administrării justiției.”

La rândul său, articolul 16 (Prevenirea și combaterea criminalității organizate, a corupției și a altor activități ilegale) determină că părțile cooperează în ceea ce privește prevenirea și combaterea tuturor formelor de activități infracționale și ilegale, organizate sau nu, inclusiv cele cu caracter transnațional, cum ar fi:

- (a) traficul de migranți și traficul de persoane;
- (b) contrabanda și traficul de bunuri, inclusiv în domeniul armelor de calibru mic și al drogurilor ilicite;
- (c) activitățile economice și financiare ilegale, cum ar fi contrafacerea, fraudă fiscală și fraudele legate de achizițiile publice;
- (d) fraudă;
- (e) corupția activă și cea pasivă, atât în sectorul privat, cât și în cel public, inclusiv abuzul de funcții și traficul de influență;
- (f) falsificarea de documente și prezentarea de declarații false, precum și
- (g) criminalitatea informatică (Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte).

Obținerea statutului de țară candidată nu anulează Acordul de asociere care este în vigoare și aplicabil până la intrarea în vigoare a Tratatului de aderare, respectiv, până la acea etapă stabilește și reglementează relațiile dintre părțile asociate, din care considerente aplicarea în continuare a prevederilor menționate cu referință la domeniul ordinii și securității publice este un proces prioritar pentru garantarea în continuare a aceluși climat de securitate scontat, cât și respectarea angajamentelor asumate.

Anterior semnării Acordului de Asociere, Uniunea Europeană a lansat Parteneriatul Estic (7 mai 2009) cu scopul de a-și dezvolta relațiile de cooperare cu 6 state partenere, foste republici ale URSS: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina, mizând pe

deschiderea acestora pentru democratizare și implementarea reformelor interne, promovând drepturile și libertățile fundamentale ale omului și principiile statului de drept.

Unul din punctele de bază ale Parteneriatului Estic se baza pe asigurarea liberei circulații a cetățenilor, pentru realizarea căruia a fost lansat procesul de liberalizare a regimului de vize dintre UE și statele partenere. Dialogul de liberalizare a regimului de vize a fost lansat de către UE cu trei din cele șase state: Ucraina, Republica Moldova și Georgia.

Negocierile au fost purtate pe patru blocuri de bază, și anume: securitatea documentelor, inclusiv a celor biometrice; migrația ilegală, inclusiv readmisia; ordinea și securitatea publică, precum și relațiile externe și respectarea drepturilor fundamentale ale omului (European integration index 2014 for Eastern Partnership countries). Conform datelor prezentate de Uniunea Europeană, Republica Moldova era lider la toate criteriile, fapt pentru care a primit regim liberalizat de vize, iar începând cu data de 28 aprilie 2014 cetățenii Republicii Moldova, deținători ai pașapoartelor biometrice, pot călători liber pentru perioade scurte de timp în statele-membre ale UE, cât și non-membre parte din spațiul Schengen.

În acest sens, Republica Moldova a trebuit să implementeze complet acordurile de „facilitare” a vizelor și de „readmisie”, cât și a unui Plan de acțiuni dedicat cu măsuri grupate pe cele patru blocuri menționate supra. Totodată, acest Plan a implicat două etape: cea legislativă și aranjamentele instituționale, urmată de etapa de implementare (Emerson, 2021, p.35).

Revenind la procesul de negociere al Acordului de aderare acesta constă în determinarea nivelului statelor candidate și a capacității lor de a-și asuma obligațiile care reies din statutul de membru. În cadrul negocierilor sunt convenite condițiile și calendarul conform căruia țara candidată adoptă și aplică normele UE, documentele însumând circa 100.000 de pagini. Negocierile și reprezintă, de fapt, acordul privind modul și momentul în care statul candidat va pune în aplicare cât mai eficient normele și procedurile UE (Să înțelegem politicile Uniunii Europene: Extinderea, 2015, p.7).

Astfel, procesul îndelungat de negocieri presupune parcurgerea etapizată a capitolelor Acordului de aderare în vederea închiderii acestora, cu alte cuvinte îndeplinirii tuturor condiționalităților înaintate pentru fiecare dintre domeniile parte la acest acord.

Nu este obligatorie negocierea în ordine cronologică a capitolelor. De exemplu, UE a aplicat pentru Muntenegru noua strategie de aderare lansată în 2012, în care a decis ca negocierile să înceapă direct cu cele mai solicitante capitole din acquis, și anume capitolul 23 (Justiție și drepturi fundamentale) și capitolul 24 (Justiție, libertate și securitate) (Anglițoiu, 2015, p.176). Din totalul de 35 de capitole de negociere, 32 au fost deschise până la sfârșitul anului 2018, iar numai 3 au fost închise provizoriu (Fișe descriptive despre Uniunea Europeană, Parlamentul European).

Ce ține de ordinea și securitatea publică, din punct de vedere instituțional și funcțional rămâne la latitudinea statelor-membre de ași alege propriile modele, însă, când vine vorba de impactul acesteia asupra spațiului de libertate și securitate comun este de interes unional. La fel, acele riscuri sau provocări comune la ordinea și securitatea publică ce exced teritoriul statelor-membre sunt în vizorul și interesul instituțiilor europene.

Totodată, atunci când ne referim la acquis-ul Uniunii Europene în domeniul justiție și afaceri interne vizează următoarele subiecte sensibile:

- controlul frontierelor;
- migrația ilegală;
- traficul de droguri;
- spălarea de bani;
- crima organizată;
- cooperarea în domeniul polițienesc și judiciar;
- protecția datelor.

După cum consideră Olga Jîmbei „există noi amenințări care apar în domeniul siguranței naționale și al siguranței publice, iar în fiecare zi profesioniștii din domeniul dat din Europa trebuie să fie conștienți de:

- securitatea frontierelor;
- criminalitatea și terorismul;
- criminalitatea informatică și securitatea digitală” (Jîmbei, 2018, p.45-46).

Respectiv, asumarea anumitor angajamente cât și realizarea acțiunilor dedicate, demonstrează capacitatea țării noastre de a deveni un partener credibil, mai ales reieșind din poziționarea țării în imediata proximitate cu UE.

Este vorba de crearea și contribuția la asigurarea unui spațiu european de securitate, libertate și justiție. Cetățenii europeni trebuie să se bucure de protecție împotriva criminalității organizate la nivel internațional, de acces egal la sistemul judiciar și să aibă protejate drepturile fundamentale oriunde s-ar afla în statele membre.

Totodată, la nivelul Uniunii Europene au fost identificați o serie de factori favorizanți și vulnerabilități, care pot fi exploatate de elementele infractoare în desfășurarea activităților ilicite, iar analiza Europol (Oficiul European de Poliție) a identificat 7 amenințări actuale de care statele membre vor trebui să țină cont în momentul în care își vor formula direcțiile de acțiune în ceea ce privește combaterea criminalității organizate, respectiv:

- a) migrația ilegală;
- b) traficul de ființe umane;
- c) contrafacerea mărfurilor și produselor din domeniul sanitar și farmaceutic;
- d) infracțiuni economice săvârșite prin intermediul firmelor de tip "fantomă" – rambursarea ilegală a TVA;
- e) producția și traficul de droguri sintetice;
- f) criminalitatea informatică;
- g) spălarea de bani.

De asemenea, au mai fost identificate două posibile amenințări care trebuie avute în vedere și tratate ca posibile domenii de acțiune pentru grupările de criminalitate organizată, și anume:

- a) infracțiunile în domeniul mediului – traficul ilicit de deșeuri;
- b) fraudele în domeniul energiei și fraudele rezultate din comerțul cu certificate verzi (HG nr. 779 din 23.09.2015).

Pentru statele în proces de aderare, având statutul de stat-candidat se efectuează procedura de monitorizare și raportare a progreselor realizate, cu elaborarea și publicarea anuală a acestora. Astfel, din analiza rapoartelor pentru ultimii ani ce vizează statele din Balcanii de Vest, Comisia Europeană a scos evidență cel mai importante curențe și provocări întru implementarea capitolului 24 (Justiție, libertate și securitate).

Respectiv, criminalitatea organizată rămâne a fi și în continuare un fenomen de amploare în Balcanii de Vest, cu referință la traficul de ființe umane, de droguri și arme sau de posibilitatea infiltrării rețelelor infracționale în sistemele politice și economice. Nu în zadar se consideră că intensificarea activităților crimei organizate reprezintă una dintre cele mai de temute provocări de securitate cu care se confruntă țările din Balcanii de Vest (Crima organizată, o provocare „hard” la adresa securității „soft” a Balcanilor de Vest).

Astfel, autoritățile ar trebui să aibă ca scop distrugerea rețelelor infracționale și a bazelor lor economice într-un mod mai eficace, prin utilizarea anchetelor financiare, dar și aplicarea unor instrumente specifice, cum ar fi înghețarea preventivă a produsului infracțiunii, confiscarea de bunuri aplicată terților, inversarea sarcinii probei privind deținerea anumitor tipuri de active, confiscarea care nu se bazează doar pe o sentință de condamnare pentru cazurile de obținere a averilor nejustificate. La fel, este indicată obținerea rezultatelor cât mai concrete și rapide în ceea ce privește combaterea corupției și spălării banilor.

Asumarea angajamentelor de realizarea a acțiunilor dedicate și aferente procesului de aderare la UE este realizată, în primul rând, prin intermediul documentelor de politici naționale. Din analiza mai multor documente de politici, cum ar fi: Strategia Națională de dezvoltare „Moldova Europeană

2030” (HG nr. 653 din 29.09.2022), Programul de activitate al Guvernului (Programul de activitate al Guvernului „Moldova vremurilor bune”, august 2021), Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021 – 2022 (HG Nr. 23 din 13.10.2021) determină că integrarea europeană este o prioritate națională, prima în ierarhia celor asumate de către guvernare.

Astfel, Strategia Națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” (*principalul document de planificare strategică a țării*) își propune drept obiectiv principal creșterea bunăstării, siguranței și calității vieții cetățenilor și prevede, la capitolul „Calitatea vieții și drepturile omului” asigurarea unui nivel ridicat de siguranță și securitate publică. Realizarea Obiectivului 9 (Promovarea unei societăți pașnice, sigure și incluzive) care în mare parte ține de responsabilitatea Ministerului Afacerilor Interne, vizează o paletă întreagă de activități dedicate la care putem menționa: reducerea continuă și dinamică a tuturor formelor de violență, în special a violenței în familie și a violenței sexuale; stoparea abuzului, neglijării, exploatării, traficului și a tuturor formelor de violență și torturii copiilor; combaterea tuturor formelor de crimă organizată și traficului de armament, etc.

Efortul conjugat în vederea realizării activităților indicate, în esență, au ca și scop declarat protejarea interesului legitim al cetățeanului și prestarea serviciilor de calitate care vor constitui dezideratele principale în procesul de implementare al conceptului de securitate europeană care va reduce dezvoltarea coridoarelor de transfer transfrontalier al criminalității.

Conform Programului de activitate al Guvernului la capitolul “Afaceri interne” al Blocului “Politici sectoriale” este stabilită “promovarea drepturilor și libertăților omului printr-o sinergie comună”, cât și “eliminarea și reducerea riscurilor și amenințărilor în sectorul de ordine publică și securitate, frontalier și intervenții de urgență, în special relele tratamente și tortură, rețineri ilegale, discriminarea, neglijență, abuzuri sau/și corupție” (Programul de activitate al Guvernului „Moldova vremurilor bune”, august 2021).

Pentru asigurarea unui sistem de drept democratic și funcțional, bazat pe aplicarea legii, protejarea interesului cetățeanului și prestarea serviciilor de calitate se propune să fie asigurată sinergia dintre structurile subordonate MAI, sincronizarea și uniformizarea eforturilor de exercitare a atribuțiilor instituționale, strictă subordonare prevederilor legale și toleranței zero față de actele de corupție. Investiția în resurse umane calificate, motivate, dedicate și instruite corespunzător în paralel cu modernizarea instituției prin dezvoltarea noilor instrumente inteligente va crea confortul de siguranță și securitate.

În acest sens, Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021 – 2022, în partea introductivă prevede expres că a fost elaborat în vederea realizării obiectivelor de dezvoltare durabilă setate în Programul de guvernare, precum și angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova, în mod special, celor ce derivă din Acordul de Asociere între RM și UE și Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030.

Planul de acțiuni ghidează activitatea Guvernului spre realizarea obiectivelor asumate, inclusiv „asigurarea integrității teritoriale, ordinii și securității”, iar „supremația legii și respectarea drepturilor și a libertăților omului reprezintă valori supreme garantate.”

Asumarea la nivel politic este foarte importantă, dar urmează a fi realizați pași consecvenți și dedicați care ar asigura implementarea angajamentelor asumate. Astfel, Guvernul trebuie să se asigure că părțile interesate au posibilitatea sa participe activ la procesul de reformă și de elaborare a politicilor, de exemplu, prin instituirea unor dialoguri structurate și deschise tuturor privind prioritățile de reformă, în care să fie implicată o societate civilă care dispune de mijloace de acțiune. Așadar, asigurarea unui mediu favorabil pentru organizațiile societății civile cât și mediului academic este crucială.

Ce ține nemijlocit de domeniul ordinii și securității publice, privind în retrospectivă adoptată și pusă în aplicare la finele anului 2010, Concepția de reformare a Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor subordonate și desconcentrate ale acestuia (HG nr. 1109 din 06.12.2010) a avut rolul de a fortifica capacitățile MAI de asigurare a ordinii de drept și atingerii unor standarde europene în activitatea de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității.

Multitudinea recomandărilor, inițiativelor și propunerilor înaintate de partenerii de dezvoltare, cât și societatea civilă au pregătit realizarea transformărilor dorite și așteptate de toată lumea în ceea ce privește organizarea și funcționarea Poliției naționale conform celor mai bune practici și standarde.

În acea perioadă, Ministerul Afacerilor Interne și subdiviziunile subordonate se aflau într-un proces important și dificil de tranziție către standardele europene de prestare a serviciilor, profesionalizare, asumarea responsabilităților și transparență. După un șir de schimbări structurale și funcționale implementate în cadrul Ministerului Afacerilor Interne pe parcursul anilor 2013-2014, Guvernul Republicii Moldova a confirmat necesitatea continuării eforturilor în acest domeniu și a stabilit ca obiectiv primordial pentru anii 2016-2018 „realizarea activităților menite să asigure creșterea nivelului de încredere al societății în Poliție, continuarea procesului de reformă structurală și funcțională integrată a Ministerului Afacerilor Interne în vederea îmbunătățirii capacităților organizatorice și creșterii calității serviciilor prestate comunității, precum și asigurării respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului” (Barbăroșie, 2016, p.7).

La rândul său, Strategia de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 (HG nr. 587 din 12.05.2016) a asigurat continuitatea procesului de transformare demarat prin Concepția menționată supra reprezintă o aliniere a acțiunilor planificate la prevederile Acordului de asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova.

Un alt document de politici, Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017 – 2020 și planul de implementare a acesteia (HG nr. 354 din 31.05.2017), a fost un document de politici, orientat spre creșterea protecției persoanei, a siguranței societății și a statului. Documentul a avut drept scop sporirea calității serviciilor de asigurare a ordinii publice și securității cetățenilor, inclusiv prin implicarea societății civile în combaterea fenomenului infracțional. Totodată, s-a urmărit dezvoltarea sistemului de formare profesională al angajaților organelor de forță și instituirea unui sistem modern de ordine și securitate publică, capabil să sporească încrederea populației și să consolideze protecția societății.

Dacă evaluăm impactul pe care l-a avut Strategia menționată, acesta este unul semnificativ pentru autoritățile din sistemul de ordine și securitate publică. În acest sens, Raportul de activitate al MAI pentru anul 2020 așa și menționează expres că: „Procesul de planificare strategică în premieră a fost unul ambițios și complex, iar acțiunile întreprinse în domeniul afacerilor interne, ordine publică și protecție civilă în perioada de raportare, au avut un impact pozitiv asupra situației din țară, fiind înregistrate tendințe pozitive la majoritatea indicatorilor aflați în monitorizare” (Nota anuală de activitate a Ministerului Afacerilor Interne pentru anul 2020, 2021, p.3).

La moment autoritățile publice centrale de specialitate, inclusiv Ministerul Afacerilor Interne, lucrează asupra realizării Planului de acțiuni pentru implementarea măsurilor propuse de către Comisia Europeană în Avizul său privind cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, aprobat de Comisia Națională pentru Integrare Europeană pe data de 4 august 2022.

În sensul implementării celor 9 condiții formulate de către Comisia Europeană a fost elaborat un plan de acțiuni dedicat, iar printre acțiunile prioritare care se impun pe domeniul de activitate al MAI se regăsesc: consolidarea luptei împotriva criminalității organizate, pe baza unor evaluări detaliate ale amenințărilor, a unei cooperări sporite cu partenerii regionali ai UE și internaționali și a unei mai bune coordonări a autorităților de aplicare a legii; sporirea siguranței populației la domiciliu, în comunitate și în spații publice; dezvoltarea procesului educațional/formării profesionale în baza bunelor practici europene.

În ordinea dată de idei, se înscrie elaborarea și adoptarea unui nou ciclu de documente de politici dedicat domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030, inclusiv pe componenta de ordine și securitate publică.

Astfel, la data de 23.09.2022, Cabinetul de miniștri a adoptat Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030, care declară siguranța cetățenilor și ordinea

publică drept un bun public fundamental, pe care Guvernul, prin intermediul Ministerului Afacerilor Interne este angajat să-l producă, adică să-l angajeze și livreze.

De asemenea, Strategia va contribui la implementarea prevederilor Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova, privind: asigurarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale; combaterea comerțului ilicit cu arme de calibru mic și armament ușor, prevenirea și combaterea criminalității organizate, a corupției și a altor activități ilegale; lupta împotriva drogurilor ilicite; crearea unui corp de funcționari publici profesioniști, bazat pe principiul responsabilității manageriale și pe delegarea eficace a autorității, precum și pe recrutarea, formarea, evaluarea și remunerarea efectuate în condiții echitabile și transparente.

În concluzie, considerăm că integrarea europeană este cea mai corectă și directă cale de dezvoltare și transformare a statelor din regiune, inclusiv Republica Moldova. Viitorul european înseamnă democratizare, dezvoltarea generală a societății, învățământului, sănătății, mai multe locuri de muncă și salarii mai bune; comerț extins și investiții sporite și, nu în ultimă instanță, sprijinul pentru consolidarea respectării drepturilor omului. Integrarea europeană nu va rezolva toate problemele, dar va oferi vectorul de schimbare în bine pentru statele în proces de aderare, afectate de diferite conflicte și cu mari probleme instituționale.

Nu în ultimul rând, spațiul comun de libertate și securitate impune ca autoritățile naționale responsabile să aibă un rol proactiv în vederea prevenirii și combaterii infracționalității, cu realizarea activităților și acțiunilor prescrise în documentele de politici, cât și asumarea angajamentelor determinate în cadrul amplului proces de aderare europeană a țării noastre.

La rândul său, ordinea și securitatea publică urmează să devină pilonul de bază în garantarea legalității și stabilității atât pentru cetățenii din Republica Moldova, cât și cetățenii din UE pentru a le garanta valorificarea pe deplin și în condiții sigure a libertăților de care dispun.

Referințe:

1. Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L260/4 din 30.08.2014.
2. Anglițoiu, G. & Troncotă, M. (2015). Europeanizarea Balcanilor de Vest. Experimente politice și lecții încă neînvățate. În: Europeanizarea: Studii de guvernare și securitate, București.
3. Barbăroșie, A. & Pîntea Iu. (2016). Activitatea polițienească în Republica Moldova, percepții interne și externe, raport analitic, Chișinău.
4. Bărbulescu, I. G. (2018). România – furnizor de expertiză în tranziție democratică pentru țările Parteneriatului Estic și Balcanii de Vest, studiul nr. 2. București: Institutul European din România.
5. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, Comunicarea din 2016 privind politica de extindere a UE Bruxelles, 9.11.2016 COM(2016) 715 final.
6. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions, Communication on EU Enlargement Policy, Strasbourg, 17.4.2018 COM(2018) 450 final.
7. Crima organizată, o provocare „hard” la adresa securității „soft” a Balcanilor de Vest. <https://www.masconferences.ro/articole/crima-organizata-o-provocare-hard-la-adresa-securitatii-soft-a-balcanilor-de-vest-18408506> (accesat la data de 19.08.2020).
8. Emerson, M., & Cenușă, D. (Eds.). (2021). Aprofundarea relațiilor UE – R. Moldova. Actualizare și modernizare, ca urmare a pandemiei de COVID-19, Ediția a treia. Editat de Centrul de Studii Politice Europene (CEPS) Bruxelles, Expert-Grup Chișinău, Rowman & Littlefield International Londra.
9. Erhan, I. (2011). Integrarea sistemului vamal al Republicii Moldova în spațiul vamal comunitar. În: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională „Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare”. Chișinău: CEP USM, 122-126.
10. European integration index 2014 for Eastern Partnership countries. <http://www.eapindex.eu/sites/default/files/EaP%20Index%202014.pdf> (accesat la data de 19.08.2020).

11. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană, Parlamentul European. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/168/balcanii-de-vest> (accesat la 07.09.2020).
12. Ghidul Acordului de Asociere, publicație a Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, <https://dcfta.md/ghidul-acordului-de-asociere-dintre-republica-moldova-si-uniunea-europeana> (accesat la data de 25.09.2022).
13. Hotărârea Guvernului Nr. 1109 din 06.12.2010 pentru aprobarea Concepției de reformare a Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor subordonate și desconcentrate ale acestuia, publicată în Monitorul Oficial nr. 247-251 din 17.12.2010.
14. Hotărârea Guvernului României nr. 779 din 23.09.2015 pentru aprobarea Strategiei naționale de ordine și siguranță publică 2015-2020, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 763 din 13.10.2015.
15. Hotărârea Guvernului nr. 587 din 12.05.2016 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, publicată în Monitorul Oficial nr. 134-139 din 20.05.2016.
16. Hotărârea Guvernului nr. 354 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, publicată în Monitorul Oficial nr. 171-180 din 02.06.2017.
17. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 23 din 13.10.2021 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2022, publicată în Monitorul Oficial nr. 266-272 din 05.11.2021.
18. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 653 din 29.09.2022 Cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”.
19. Jîmbei, O. (2018). Analiza politicilor de ordine publică și siguranță națională în plan European. Colecția ABC-UL Lumii Financiare, Nr. 7/2018. Număr special, Editura ASE, București. 45-46.
20. Nota anuală de activitate a Ministerului Afacerilor Interne pentru anul 2020. (2021). <https://www.mai.gov.md/sites/default/files/rapoarte/rapoarte%202020/Nota%20de%20activitate%20MAI%202020%20din%2003.03.2021.pdf> (accesat la data de 25.09.2021).
21. Observatorul European, Nr. 34, iunie 2022. <https://www.parlament.md/Portals/0/Documents/DIA/OBSERVATORUL%20EUROPEAN%20Iunie.pdf> (accesat la data de 01.10.2022).
22. Programul de activitate al Guvernului „Moldova vremurilor bune”, august 2021. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/programul_de_activitate_al_guvernului_moldova_vremurilor_bune.pdf. (accesat la data de 25.09.2021).
23. Publicație a Comisiei Europene „Să înțelegem politicile Uniunii Europene: Extinderea”. (2015). Comisia Europeană, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene.
24. Tratatul privind Uniunea Europeană (versiune consolidată), În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C326/13 din 26.20.2012 https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF (accesat la data de 01.10.2022).

REFORMELE POLIȚIEI DE FRONTIERĂ ÎN CONTEXTUL TRANZIȚIEI REPUBLICII MOLDOVA LA STANDARDELE EUROPENE

CZU: 351.746(478):061.1 EU

Mariana PAVLENCU¹,
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Iurie PUNGA²,
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *Unlike the times when our state's security was based on military power, today's national security is based on a central theme that is comprised of the values of the rule of law, good governance, and strong institutions that exist to serve the people, not a select group. We must follow this direction with uncompromising exactitude. Otherwise, we will live in an environment of insecurity that benefits the minority at the expense of the majority. One of the fundamental objectives of the European Union is to create a space without internal borders, where people can move, live and work, with the firm belief that their rights are fully respected and their security is guaranteed.*

Keywords: *objectives, people, rule of law, security, national security, border security, insecurity.*

REZUMAT. *Spre deosebire de timpurile când securitatea statului nostru se baza pe puterea militară, astăzi securitatea națională se bazează pe o temă centrală care este compusă din valorile statului de drept, buna guvernare și instituțiile puternice care există pentru a servi poporul, nu un grup select. Trebuie să urmăm această direcție cu o exactitate fără de compromis. În caz contrar, vom trăi într-un mediu de insecuritate de care beneficiază minoritatea în defavoarea majorității. Unul dintre obiectivele fundamentale ale Uniunii Europene este crearea unui spațiu fără frontiere interne, în care oamenii să se poată deplasa, trăi și lucra, având convingerea fermă că drepturile le sunt pe deplin respectate, iar securitatea le este garantată.*

Cuvinte-cheie: *obiective, popor, stat de drept, securitate, securitate națională, securitatea frontierelor, insecuritate.*

1. Introducere. Sfârșitul sec. XX și începutul sec. XXI sunt caracterizate în cea mai mare parte prin transformări profunde ale mediului de securitate națională, regională și internațională cât și prin apariția unor provocări și riscuri noi la adresa statelor și societăților. Instabilitatea politică, conflictele regionale, separatismul, tulburările sociale, terorismul, crimele transfrontaliere, proliferarea armelor convenționale și neconvenționale, dependența unilaterală de resursele energetice externe, mișcările migratorii masive, cataclismele naturale reprezintă amenințări contemporane la adresa securității naționale și internațional.

Scopul cercetării. Cercetarea și analiza cadrului normativ intern, al jurisprudenței și doctrinei privind reformele poliției de frontieră cât și elaborarea recomandărilor optime în vederea garantării acestora.

2. Rezultate obținute și discuții. Începând cu anii '90 migrația s-a transformat dintr-un proces regional într-un fenomen global, în care nici o țară din lume nu a rămas în afara fluxurilor migratorii internaționale. Indiferent de statutul țării în prezent de procesul migrator sunt cuprinse foarte multe state fie ca stat de tranzit sau de origine.

Sistemul securității naționale a Republicii Moldova parcurge un proces complex de căutări ale reformelor, dat fiind că se confruntă cu o multitudine de provocări, beneficiind totodată de unele

¹ Mariana PAVLENCU, dr., conf. univ., Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <https://orcid.org/0000-0003-0074-5267> email: mariana.pavlencu@gmail.com

² Iurie PUNGA, asistent universitar al al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <https://orcid.org/0000-0002-0745-5062> email: pungaiurie@mail.ru

oportunități. Arealul est-european a devenit zona de confluență a intereselor geopolitice ale unor actori majori provocând presiuni, în sensul că factorului extern îi revine un rol deosebit în raport cu politica internă de securitate, marcându-și direcții de exercitare.

În ultimul timp se observă o sporire a fluxului migraționist spre Europa, care se datorează diferitor factori, cum ar fi: situațiile conflictuale, terorile și persecuțiile din statele lor de origine, în statele – Republica Arabă Siriană, Republica Islamică Afganistan, Libia, Republica Irak și mai nou Ucraina. Destinațiile preferate de emigranți sunt în special în Republica Federală Germania, Republica Austria, Regatul Țărilor de Jos care sunt percepute ca țări ce au economii prospere cu bune oportunități educaționale și de angajare (*Cauzele migrației*, link).

Dacă intrarea, șederea și ieșirea se realizează cu respectarea tuturor prevederilor legale, atunci aspectual migrația regulată, nu poate constitui obiectul concentrării eforturilor autorităților unui stat. În cazul când, cel puțin o reglementare normativă este încălcată, intenționat sau nu, migrația devine ilegală. Migrația ilegală poate implica un spectru larg de aspecte, principalul aspect fiind organizarea deplasărilor de către diferite grupări criminale, cum ar fi rețele de traficanți contra diferitor beneficii.

Intenția Republicii Moldova de a deveni stat membru al familiei europene a fost formalizată la 3 martie 2022, când țara noastră a depus cererea de aderare la Uniunea Europeană, reiterând angajamentul sigur față de valorile și principiile democratice, enunțate în articolul 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană (*Statul de drept în UE* link).

Depunerea cererii a fost precedată de un spectru larg de angajamente, inclusiv în domeniul securității frontaliere, acestea conținându-se atât în Acordul de Asociere, cât și în Agenda de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova pentru anii 2021- 2027.

Deasemenea, Republica Moldova și-a exprimat determinarea pentru realizarea agendei de reforme, bazate pe prevederile Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte cu Uniunea Europeană și pe de altă parte cu Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, semnat la Bruxelles la 27 iunie 2014 (*Conținutul Acordului de Asociere*, link).

Experiența implementării documentelor de politici publice anterioare relevă corelarea strânsă a acestora cu conceptul european de gestionare integrată a frontierelor, Republica Moldova beneficiind în acest sens de consultanță în cadrul mai multor proiecte cu finanțare externă. În același timp, monitorizarea și evaluarea strategiilor de management integrat al frontierei de stat au scos în evidență deficiențe legate de finanțare, precum și necesitatea de a consolida eforturile pe aspectele de cooperare la nivel național și internațional.

În contextul războiului din Ucraina, este tot mai vizibilă necesitatea și importanța aplicării modelului de gestionare europeană integrată a frontierelor, astfel încât să contribuie la fortificarea centurii extinse de securitate în regiune. Totodată, aplicarea și dezvoltarea în continuare a conceptului de gestionare europeană integrată a frontierelor în Republica Moldova va spori capacitatea de identificare și evaluare a riscurilor în permanentă schimbare, va asigura prestarea serviciilor de calitate cetățenilor la frontiera de stat, va permite crearea unui echilibru între asigurarea unui nivel înalt de securitate la frontiera de stat și un trafic transfrontalier fluent, în același timp reprezentând o condiționalitate care asigură îndeplinirea continuă de către Republica Moldova a criteriilor de referință privind liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană.

La 23 septembrie anul curent, cabinetul de miniștri a aprobat Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne (SDDAI) pentru anii 2022-2030 (*Strategia de dezvoltare în domeniul afacerilor interne*, link).

Proiectul Strategiei stabilește viziunea de dezvoltare strategică a sistemului afacerilor interne până în anul 2030 și asigură dezvoltarea acestuia într-un mod sustenabil și funcțional, bazat pe aplicarea legii, protejarea interesului cetățeanului și prestarea serviciilor de calitate.

Este pentru prima dată când MAI are un astfel de document de politici, integrat, care prevede o nouă abordare a domeniilor specifice sistemului afacerilor interne, plecând de la beneficiile aduse cetățenilor, astfel încât mediul social să rămână stabil și sigur.

Noua abordare în cadrul acestui document strategic de dezvoltare a fost determinată inclusiv de amenințările și de mediul instabil, generat de agresiunea Rusiei asupra Ucrainei. Astfel pentru elaborarea acestei Strategii au fost luate în calcul și noile riscuri regionale, apărute o dată cu izbucnirea războiului din vecinătatea Republicii Moldova. Pe lângă analizele efectuate pe domeniile de intervenție pe timp de pace, sunt trasate priorități ce țin de sporirea capacității rezilienței țării la situații de criză sau consecințele de lungă durată generate de noul tablou de securitate regional.

La baza noului document de politici publice stau prevederile Acordului și Agendei de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, precum și a Foi de parcurs a MAI, în contextul obținerii statutului de țară candidat la aderare în UE. Totodată, prioritățile și obiectivele strategice sunt formulate în vederea realizării Programului de activitate a Guvernului „Moldova vremurilor bune” și Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”.

Strategiile moderne în domeniul afacerilor interne pleacă de la exemplul satului european care este imposibil de construit fără o poliție prietenoasă în comunitate. De asemenea, dezvoltarea economică a statelor europene este imposibil de asigurat fără a oferi un mediu de siguranță investitorilor, fără a asigura libertatea de mișcare a cetățenilor, mobilitatea mărfurilor și servicii de calitate, domenii în care contribuția afacerilor interne este esențială.

În contextul tranziției Republicii Moldova la standardele europene se propune implementarea unei strategii, care va include 6 programe sectoriale care deja se află în plin proces de consultare, în diverse domenii, cum sunt (*Strategia națională de dezvoltare, link*).

- ordine și securitate publică;
- prevenire și combatere a criminalității;
- management integrat al frontierei de stat;
- gestionare a fluxului de migrație, azil și integrare a străinilor;
- prevenire și gestionare a situațiilor de urgență;
- formare profesională, integritate și digitalizare.

Aderarea la UE, reprezintă un obiectiv politic strategic al țării, care implică din partea Republicii Moldova, printre alte angajamente, alinierea la reglementările, standardele și bunele practici europene în domeniul gestiunii frontierei. Prin aceasta se urmărește scopul compatibilizării conceptuale și operaționale între autoritățile specializate naționale și cele europene. Modelul de management al frontierei dezvoltat în UE și-a dovedit viabilitatea, oferind Republicii Moldova un exemplu concludent de experiențe și bune practici. Pe de o parte, acesta asigură echilibrul necesar între facilitarea circulației persoanelor și mărfurilor, având la bază respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Pe de altă parte, permite prevenirea și combaterea migrației ilegale, criminalității transfrontaliere și altor situații ce periclitizează securitatea frontierelor.

În prezent mecanismul privind coordonarea asistenței externe oferite de UE în domeniul securizării frontierei de stat este bine funcțional și eficient.

Pe parcursul aplicării diferitor reforme ale Poliției de Frontieră sau evidențiat mai multe etape ale acesteia, printre acestea vom evidenția (*Etapele reformei poliției de frontieră, link*):

I. *Etapa de inițiere a reformei instituției*, parcursă de la înființarea acesteia. S-a suprapus, în linii generale, în perioada implementării primei Strategii Naționale de Management Integrat al Frontierei de Stat pentru perioada 2011-2013. Necesitatea reformării Poliției de Frontieră a fost determinată de orientarea strategică a Republicii Moldova de aderare la Uniunea Europeană, care presupune adoptarea valorilor și standardelor europene inclusiv în domeniul controlului la frontiera de stat. Astfel, prin aprobarea Strategiei Naționale de Management Integrat al Frontierei de Stat pe anii 2011-2013 (aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1212 din 27.12.2010), a fost inițiat procesul de modernizare a Serviciului Grăniceri (actual Poliția de Frontieră), beneficiile pe termen lung vizând dezvoltarea comerțului și a investițiilor, facilitarea și urgentarea tranzitului transfrontalier, un control mai bun al migrației ilegale orientat spre UE, promovarea turismului, reducerea pierderilor fiscale și vamale generate de contrabandă, precum și asigurarea unui mediu de securitate

mai stabil și sigur în regiune. Această etapă a vizat pregătirea schimbărilor instituționale, demilitarizarea și profesionalizarea personalului, realizarea cadrului juridic, organizatoric și funcțional necesar noii instituții și operaționalizarea acesteia potrivit competențelor legale ce îi revin.

Rezultatele primei etape de reformă au fost evidențiate în cel de-al 5-lea Raport de Progres al Comisiei Europene privind implementarea de către Republica Moldova a Planului de acțiuni RM-UE privind liberalizarea de vize, din 15 noiembrie 2013. Drept urmare a reformelor desfășurate, Poliția de Frontieră a făcut față cu bine evaluărilor UE privind îndeplinirea obligațiilor asumate de RM în contextul acțiunilor pentru obținerea regimului liberalizat de vize.

II. *Etapa consolidării reformei și dezvoltării instituționale strategice.* Este acoperită de Strategia Națională de Management Integrat al Frontierei de Stat pentru perioada 2015-2017. Scopul și obiectivele ale etapei de consolidare reformei și dezvoltării instituționale strategice au fost reflectate în Programul de Dezvoltare Strategică (PDS) al Departamentului Poliției de Frontieră pentru anii 2014-2016. Totodată, în vederea asigurării caracterului unitar al parcursului de reformă, scopul, obiectivele și acțiunile specifice din PDS 2014-2016 au fost integrate, în secțiunea corespunzătoare din Strategia Națională de Management Integrat al Frontierei de Stat pentru perioada 2015-2017.

Printre scopul și obiectivele principale ale acestei etape au vizat: dezvoltarea resurselor umane; perfecționarea cadrului normativ și implementarea legislației specifice; consolidarea sistemului instituțional; consolidarea capacităților de control și supraveghere a frontierei și a competențelor conexe; dezvoltarea infrastructurii frontierei de stat la nivel regional și local; îmbunătățirea condițiilor de muncă la sectoarele PF; dezvoltarea cooperării interinstituționale și internaționale în domeniul supravegherii și controlului frontierei; dezvoltarea prestigiului instituției, a comunicării interne / externe și sporirea transparenței instituționale. O pondere specifică în contextul îndeplinirii scopului a avut perfecționarea mecanismelor de gestionare a resurselor financiare și materiale, precum și creșterea capacităților de accesare a finanțărilor internaționale.

III. *Etapa atingerii scopului strategic general al reformei Poliției de Frontieră.* A fost evidențiată în anul 2017, care a asigurat atingerea scopului strategic general de transformare a Poliției de Frontieră într-o instituție polițienească europeană modernă, eficace și eficientă, orientată către comunitate, poziționată optim în mediul național și internațional, compatibilă și interoperabilă cu structurile similare din alte state.

De menționat, că conceptul etapei respective de reformă a fost conformat cu tendințele de risc și provocări existente față de securitatea frontalieră a Republicii Moldova. Din analizele efectuate la nivelul frontierei de stat rezultă numeroase riscuri și amenințări ce au un impact major asupra securității frontaliere, a ordinii publice și securității naționale, printre ele vom enumera: migrația ilegală; traficul de ființe umane; traficul ilegal cu produse accizabile (țigări și produse din tutun, alcool și produse alcoolice); circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope și a precursorilor; traficul ilegal cu mijloacele de transport; terorismul.

Un alt argument adus în acest sens ar fi aprobarea și punerea în aplicare a Regulamentului (UE) 2016/1624 al Parlamentului European și al Consiliului din 14.09.2016 privind Poliția de Frontieră și garda de Coastă la nivel european, prin care conceptul tradițional, cunoscut până la momentul dat, de gestiune integrată a frontierelor a fost extins și diversificat cu un șir de componente, nu atât noi, pe cât de necesare de accentuat, mai cu seamă în cadrul temporal și situațional creat la nivelul mondial (*Regulamentul (UE) 2016/1624*, link).

Viziunea strategică a conceptului național de Management Integrat al Frontierelor de Stat prevede faptul că prin implementarea managementului integrat al frontierelor sale, Republica Moldova contribuie substanțial la securitatea regională și europeană. Personalul pregătit și motivat adecvat, suportul logistic și financiar integrat și capacitatea administrativă dezvoltată a Poliției de Frontieră garantează securitatea frontalieră și libertatea de circulație.

Evidențierea etapelor și termenelor dezvoltării strategice exprimă faptul că în cadrul Poliției de Frontieră există unitate de concepție și acțiune, continuitate de scopuri și obiective. Acestea

derivând unele din altele și asigurând, de la o etapă la alta, dezvoltările necesare atingerii scopului strategic general al reformei Poliției de Frontieră.

În prezent segmentul managementului integrat al frontierei de stat își propune pentru anii 2022-2025 să continue dezvoltarea conceptului de gestionare europeană integrată a frontierelor în Republica Moldova, fiind adaptat la particularitățile Strategiei tehnice și operative pentru gestionarea europeană integrată a frontierelor, aprobată prin Decizia nr. 2/2019 a Consiliului de Administrație al Agenției Europene pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă (numit–FRONTEX) (*Programul de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2022-2025*, link).

Programul respectiv este în concordanță cu Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030, care contribuie la realizarea Obiectivului de dezvoltare durabilă 10 „Inegalități reduse”, în special a Țintei 10.7 „Facilitarea migrației și mobilității ordonate, sigure, regulate și responsabile a persoanelor, inclusiv prin punerea în aplicare a politicilor de migrație planificate și bine gestionate”, precum și a Obiectivului de dezvoltare durabilă 16 „Pace, justiție și instituții puternice pentru dezvoltare durabilă”, în special a Țintei 16.4 „Combaterea tuturor formelor de crimă organizată și traficului de armament” (Agenda durabilă 2030).

Acest program derivă din Strategia de dezvoltare în domeniul afacerilor interne pentru anii 2022-2030, contribuind la implementarea acesteia, implicat a direcției prioritare „Consolidarea și menținerea unui nivel înalt de securizare a frontierelor”, particularizată de obiectivele generale:

- 1) vulnerabilitate redusă a frontierei de stat bazată pe o cunoaștere deplină a situației;
- 2) frontieră de stat sigură, securizată și funcțională;
- 3) capacități susținute pentru realizarea eficientă a managementului integrat al frontierei de stat (*Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030*, link).

Poziționarea geografică în estul continentului european, la frontiera externă a Uniunii Europene, constituie motivul pentru care Republica Moldova este și un teritoriu de tranzit pentru migrații străini. Fluxul migrator ilegal al cetățenilor străini este reprezentat de cetățenii proveniți din statele afectate de conflicte (Republica Arabă Siriană, Republica Islamică Afganistan, Republica Irak), majoritatea fiind bărbați tineri (18-40 ani). Deși în anul 2021, unele țări de pe zona de est a Uniunii Europene s-au confruntat cu un aflux de migrați ilegali și solicitanți de azil din Republica Islamică Afganistan sau Republica Arabă Siriană, situația din Republica Moldova s-a menținut la cote minime, cifrele de referință fiind în scădere.

Un factor important care a impulsionat (începând cu 24 februarie 2022) creșterea migrației ilegale la frontiera de stat a Republicii Moldova îl constituie războiul din Ucraina. Acțiunile militare din țara vecină au destabilizat întreaga regiune, iar provocările cauzate de acest război pun presiune și pe Republica Moldova. Situația din estul și sudul Ucrainei va contribui în continuare la creșterea numărului cazurilor de migrație ilegală, războiul fiind un motiv real pentru care populația este determinată spre emigrare și fluxurile de migrați din Ucraina cu siguranță nu vor ocoli teritoriul țării.

Concluzii. Aderarea la UE, reprezintă un obiectiv politic strategic al țării, care implică din partea Republicii Moldova, printre alte angajamente, alinierea la reglementările, standardele și bunele practici europene în domeniul gestiunii frontierei.

Migrația ilegală fiind un fenomen multidimensional, cu consecințe pentru întreaga societate, se caracterizează printr-un impact negativ asupra mai multor domenii: securitatea frontierei de stat; securitatea persoanelor; interesele economice ale statului; dezvoltarea și diversificarea crimei organizate; imaginea în plan internațional a Republicii Moldova. Necesitatea intervenției statului în combaterea acestui flagel este determinată inclusiv de faptul că fluxurile ilegale de migrați au efecte negative și asupra securității regionale.

Frontiera de stat a Republicii Moldova trebuie să devină locul unde sunt aplicate armonios și integrat resursele umane dedicate, mijloacele eficiente de control a frontierei, inclusiv tehnologii de ultimă generație, precum și tehnicile și procedeele europene de supraveghere a sectorului verde a frontierei și control în punctele de trecere a frontierei de stat.

Referințe:

1. Agenda durabilă 2030, [Accesat]: 03.10.2022 Disponibil <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/agenda-de-dezvoltare-durabila-2030>
2. Cauzele migrației, [Accesat]: 12.09.2022 Disponibil <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/-/headlines/world/20200624STO81906/cauzele-migratiei-de-ce-migreaza-oamenii>
3. Conținutul Acordului de Asociere, [Accesat]: 20.09.2022 Disponibil <https://dcfta.md/continutul-acordului-de-asociere-dintre-rm-si-ue>
4. Etapele reformei poliției de frontieră [Accesat]: 29.09.2022 Disponibil <https://www.border.gov.md/-/index.php/ro/despre-politia-de-frontiera>
5. Programul de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2022-2025 [Accesat]: 02.10.2022 Disponibil <https://particip.gov.md/ru/document/stages/proiectul-hotararii-guvernului-cu-privire-la-aprobarea-programului-de-management-integrat-al-frontierei-de-stat-pentru-anii-2022-2025/9178>
6. Regulamentul (UE) 2016/1624 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 septembrie 2016 privind Paza Europeană de Frontieră și de Coastă și de modificare a Regulamentului (UE) 2016/399 al Parlamentului European și al Consiliului și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 863/2007 al Parlamentului European și al Consiliului, Regulamentul (CE) nr. 2007/2004 al Consiliului și Decizia 2005/267/CE a Consiliului [Accesat]: 02.10.2022 Disponibil <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016R1624>
7. Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” [Accesat]: 29.09.2022 Disponibil <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-06-nu-659-cs-2022.pdf>
8. Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030, [Accesat]: 03.10.2022 Disponibil <https://particip.gov.md/ro/document/stages/anunt-cu-privire-la-initierea-procesului-de-elaborare-a-proiectului-hotararii-guvernului-pentru-aprobarea-strategiei-de-dezvoltare-in-domeniul-afacerilor-interne-pentru-anii-2022-2030/8952>
9. Strategia de dezvoltare în domeniul afacerilor interne [Accesat]: 20.09.2022 Disponibil <https://stiri.md/article/social/strategia-de-dezvoltare-a-domeniului-afacerilor-interne-aprobata>
10. Statul de drept în Uniunea Europeană [Accesat]: 16.09.2022 Disponibil <https://www.juridice.ro/essentials/6034/statul-de-drept-in-uniunea-europeana-si-calitatea-legii-in-dezbaterea-senatului-republicii-franceze>

**SECURITATEA FRONTIEREI CONFORMĂ AQUIS-ULUI EUROPEAN –
CONTRIBUȚIE LA ORDINEA ȘI SECURITATEA PUBLICĂ A REPUBLICII MOLDOVA**
CZU: 351.746.1:351.75(478)

Corneliu RADU¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *In his work the author explores and presents the interdependence and interconnectedness of two major themes of contemporary security discourse: border security and public order and security. The complexity of the role of the state border, in the context of maintaining order and ensuring public security, derives from the internal and external policy priorities of each state. Current regional trends and phenomena have required the Republic of Moldova to adapt its border management policies to standards applied by the European Community. The border policy must be formed and include the components of security, stimulation and promotion of cross-border cooperation, as well as development of the territories of the border area. The implemented integrated border management concept corresponds to the acquis on the management of the external borders of the EU in force and is focused on the protection of the state from external threats, challenges and risks. The qualitative area of public order and security awakens the need to focus state border management policies in the field of development of the social and ethno-cultural components. The state border will contribute by excluding barriers for the creation of cooperation platforms, for the maintenance and development of good relations between societies and ethnicities.*

Keywords: *state border, border security, public order, public security, conception, border management, border policy.*

REZUMAT. *În lucrarea sa, autorul cercetează și prezintă interdependența și interconexiunea a două teme majore ale discursului contemporan de securitate: securitatea frontierei și ordinea și securitatea publică. Complexitatea rolului frontierei de stat, în contextul menținerii ordinii și asigurării securității publice, derivă din prioritățile politicii interne și externe ale fiecărui stat. Tendințele și fenomenele regionale actuale au impus adaptarea de către Republica Moldova a politicilor de gestionare a frontierei unor standarde aplicate de Comunitatea Europeană. Politica de frontieră trebuie formată și să includă componentele de securitate, de stimulare și promovare a cooperării transfrontaliere, precum și de dezvoltare a teritoriilor zonei de frontieră. Conceptul de management integrat al frontierei, implementat, corespunde aquis-ului în vigoare de gestionare a frontierelor externe ale UE și este centrat pe protecția statului de la amenințările, provocările și riscurile externe. Arealul calitativ de ordine și securitate publică, trezește necesitatea concentrării politicilor de stat în domeniul gestionării frontierei pe dezvoltarea componentei sociale și etno-culturale. Frontiera de stat va contribui, prin excluderea barierelor, la crearea platformelor de cooperare, la menținerea și dezvoltarea bunelor relații dintre societăți și etnii.*

Cuvinte cheie: *frontiera de stat, securitatea frontierei, ordine publică, securitate publică, concepție, managementul frontierei, politica de frontieră*

Frontiera de stat este un atribut indispensabil al fiecărui stat format și acceptat în Sistemul Internațional. Frontiera de stat, administrată eficient, contribuie la promovarea intereselor naționale, îmbunătățirea nivelului de trai, creșterea puterii economice, politice, sociale, culturale și chiar militare a statului.

Interesul științific pentru stabilirea rolului ei în contextul contribuției la ordinea și securitatea publică se datorează următoarelor circumstanțe: în primul rând – odată cu formarea statului moldovenesc, s-au produs schimbări profunde în spațiul politic, economic, socio-cultural, dar și psihologic intern și regional. Aceste schimbări au adus la numeroase probleme acute, în special

¹ Corneliu RADU, Doctorand, Academia de Administrare Publică, Chișinău, Republica Moldova e-mail: radcor78@gmail.com

vorbind de revendicări teritoriale, relații interstatale și frontaliere, fluctuații de situație criminogenă în mediul existențial intern. În al doilea rând – aspectele legate de managementul frontierei nu sunt suficient studiate și corelate situației actuale, amenințărilor și provocărilor majore cu care se confruntă Republica Moldova. În al treilea rând, în prezent, securitatea frontierei și securitatea publică sunt componente importante ale securității naționale, internaționale și regionale moderne, deoarece la frontieră se intersectează direct problemele în domeniile vitale pentru stat, inclusiv relațiile de politică externă, internă, economice și umanitare.

Pornind de la prioritățile politicii interne și externe ale Republicii Moldova, rolul frontierei de stat devine unul complex. Astfel, în baza prevederilor Constituției, drept priorități în politica sa externă, Republica Moldova consideră: consolidarea independenței și suveranității țării; asigurarea integrității teritoriale; afirmarea țării în calitate de factor de stabilitate pe plan regional; contribuirea la promovarea reformelor social-economice necesare pentru tranziția la economia de piață și ridicarea bunăstării populației; edificarea statului de drept în care vor fi garantate și aduse la nivelul standardelor internaționale drepturile și libertățile fundamentale ale omului, precum și ale persoanelor aparținând minorităților naționale (Conceptia politicii externe a Republicii Moldova, 1995).

Proiectul Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030” avînd la bază principiul ciclului de viață al omului, drepturile și calitatea vieții acestuia, include patru piloni ai dezvoltării durabile: economia durabilă și incluzivă, capital uman și social robust, instituții oneste și eficiente, mediul ambiant sănătos. Pentru realizarea lor, Guvernul stabilește 10 obiective corespunzătoare pe termen lung. În context, pentru promovarea unei societăți pașnice, sigure și incluzive, statul vede ca acțiune prioritară, consolidarea și menținerea unui nivel înalt de securizare a frontierelor (Proiectul Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”, 2022).

Toate aceste deziderate impun necesitatea abordării frontierei prin prisma politicii statului din două aspecte: 1) Frontiera de stat în sistemul de securitate națională, 2) Frontiera de stat – instrument pentru respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, aprofundarea relațiilor socio-culturale, umanitare și de altă natură.

Pentru a înțelege clar rolul unei frontiere de stat bine protejate, în contextul menținerii ordinii și asigurării securității publice (parte componentă a sistemului de securitate națională), este imperios să dăm caracteristică unor noțiuni utilizate. Incursiunea în studiile efectuate și cadrul normativ-juridic în acest domeniu din Republica Moldova, țările vecine, organizații de profil, precum și uniuni regionale care promovează politici similare de protecție a frontierelor, arată: „... *securitatea frontierei* - componentă a securității naționale. Se realizează prin măsuri politice, organizatorico-juridice, economice, militare, de informații, operațional-tehnice, de mediu, sanitare, de garanție și alte măsuri prin care se implementează politica statului în domeniul securității frontierei” (Ananiin, 2011, p.518).

Securitatea de frontieră se poate defini ca indice de siguranță la frontiera de stat, în contextul colaborării comune a statelor vecine împotriva unei amenințări de proporții locale, regionale, continentale și chiar intercontinentale (Conceptul de frontieră în analiza securității naționale: perspectiva europeană a securității de frontieră, 2013).

Cadrul normativ-juridic al Republicii Moldova prevede „*Securitatea frontalieră integrată*” - ansamblul de acțiuni și măsuri unitare, coerente și continue, prin care se asigură: integritatea frontierei de stat; respectarea legislației în domeniu; ordinea, securitatea publică și desfășurarea normală a activităților legale în zona de frontieră și în alte arii de interes; siguranța populației; prevenirea și combaterea migrației ilegale, criminalității transfrontaliere, a altor fapte ilegale din competența autorităților din sistemul managementului integrat al frontierei de stat (Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2015-2017, 2014).

Din perspectiva Uniunii Europene, noțiunea „*securitatea de frontieră*”, include protejarea teritoriului statului, aerului și apelor proprii; prevenirea amenințărilor de-a lungul acestor frontiere și securizarea tuturor punctelor de intrare, așa ca porturile maritime, aeroporturile și punctele de

trecere terestre, unde oficial sunt instituite controale legale la intrarea și ieșirea persoanelor și mărfurilor (Rick-Ozziell Nelson, Heather A. Conley, 2010).

La rândul său, *ordinea publică* este definită (Hotărârea de Guvern 1206/2016) ca o stare de legalitate, de echilibru și pace socială, prin care se asigură securitatea publică și a persoanei, a colectivităților și a bunurilor, sănătatea și morala publică și care permite exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, precum și funcționarea eficace a instituțiilor în statul de drept. Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 prevede: *ordinea publică* – componenta ordinii de drept care exprimă starea de funcționare eficace a instituțiilor statului de drept, de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, a proprietății publice și private, asigurată prin ansamblul necesar de reglementări juridice, norme comportamentale, valori sociale și instituții specifice, inclusiv pentru restabilirea echilibrelor perturbate; *securitatea publică* – starea de încredere, pace și coeziune socială, lipsă de pericole și amenințări referitoare la viața, libertatea, bunăstarea și prosperitatea populației și comunității, asigurată prin acțiuni specifice de către autoritățile abilitate (Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020, 2017). Securitatea publică este parte componentă a securității naționale (Concepția securității naționale a Republicii Moldova, 1995).

Așadar, se evidențiază coeziune pe mai multe paliere: 1) ordinea și securitatea publică, precum și securitatea frontierei, sunt părți componente indispensabile ale securității naționale, ultima fiind percepută ca protejarea individului, societății și statului de la amenințările interne și externe. Anume nivelul de protecție necesar, va fi rezultatul și indicatorul de bază al activităților statului în domeniile descrise; 2) toate acțiunile de asigurare a securității frontierei, precum și ordinii și securității publice, vor garanta respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor; 3) ambele domenii descriu intențiile statului întru promovarea intereselor sale în limitele teritoriale și în afara lor, în corespundere cu vectorul de dezvoltare ales. Deci, este evidentă legătura celor două dimensiuni, interdependente și pe unele aspecte – interoperabile, iar calitatea, nivelul înalt de legătură între ele, va contribui la realizarea obiectivelor strategice stabilite.

Pornind de la procesele de globalizare la nivel regional, poziția geografică a țării, dimensiunile reduse, conflictul armat pe teritoriul statului vecin Ucraina, existența diferendului transnistrean și incapacitatea controlului deplin asupra segmentului de frontieră, fragilitatea politică, economică, socială din țară, afectează atât persoanele, cât și societatea în ansamblu, fiind posibilă creșterea infraționalității specifice, atenuând direct ordinea și securitatea publică. Amenințările la adresa securității naționale pe dimensiunile externă, transfrontalieră și internă (Strategia securității naționale a Republicii Moldova, 2011) descriu prerogativele de contribuție ale fiecărei subsisteme în procesul de diminuare a lor.

Republica Moldova întreprinde pași spre integrarea în spațiul Comunității Europene. Relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană au fost formal consacrate prin semnarea, la 28 noiembrie 1994, a Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC), care a intrat în vigoare la 1 iulie 1998. Documentul stabilea cadrul juridic al relațiilor bilaterale între Republica Moldova și UE în domeniul politic, comercial, economic, juridic, cultural-științific și avea ca obiective susținerea Republicii Moldova pentru: consolidarea democrației și statului de drept cu respectarea drepturilor omului și a minorităților prin asigurarea cadrului corespunzător al dialogului politic; dezvoltarea durabilă a economiei și finalizarea procesului de tranziție spre economia de piață prin promovarea schimburilor comerciale, investițiilor și relațiilor economice armonioase (Acordul de Parteneriat și Cooperare RM-UE, 1994). Astfel, Republica Moldova începe un amplu proces de adaptare al politicilor interne la Aquis-ul european. Ca urmare a semnării la 22 februarie 2005 la Bruxelles a Planului de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, în cadrul Politicii Europene de Vecinătate, Republica Moldova s-a angajat să-și armonizeze legislația, normele și standardele cu cele ale UE. Totodată Moldova a fost invitată să stabilească cu UE relații politice, de securitate, economice și culturale mai intense, să intensifice cooperarea transfrontalieră și să împărtășească

responsabilitatea pentru prevenirea și soluționarea conflictelor. Unul dintre obiectivele cheie ale acestui Plan a fost susținerea în continuare a unei soluționări viabile a conflictului transnistrean. Adicional, Planul stabilea un set cuprinzător de priorități în domeniile incluse în APC. Printre aceste priorități, toate fiind importante, o atenție specială urma să fie acordată progresului spre un sistem eficient și cuprinzător de management al frontierei pe toate sectoarele hotarului Moldovei, inclusiv sectorul transnistrean. De atunci, mai multe documente de politici, strategii, au fost elaborate și implementate, reieșind din specificul perioadei, factorii interni și externi care au dictat situația politică, economică, socială și militară din țară.

În domeniul gestionării frontierei, în Uniunea Europeană se implementează conceptul de management integrat al frontierei (MIFS). Formalizat în anul 2001 (Catalogul Schengen al UE, 2009, p.8), MIFS – este un sistem de măsuri de management efectiv și rentabil al frontierei, efectuat pe calea coordonării și colaborării naționale și internaționale între toate instituțiile, responsabile de asigurarea securității frontierelor și sprijinul comerțului cu scopul creării granițelor deschise și sigure (Evisalu A., 2010, p.33). Modelul Managementului integrat al frontierei de stat (MIFS) a UE este unul dintre principalele elemente ale strategiei de securitate a UE (EUBAM, 2022).

Tendențele și fenomenele regionale cu impact asupra frontierelor au impus adaptarea politicilor de gestionare a frontierei Republicii Moldova inclusiv. De menționat, că politica de stat în domeniul securității frontierei se consideră un sistem de obiective, sarcini, principii și priorități ale statului, definite oficial, pentru organizarea, reglementarea juridică și implementarea tuturor măsurilor necesare de asigurare a securității frontierei, parte integrantă a Strategiei naționale de securitate a Republicii Moldova.

Teoretic, politica de frontieră a statului trebuie formată și să includă trei componente interdependente: securitatea frontierei, stimularea și promovarea cooperării transfrontaliere, precum și dezvoltarea teritoriilor zonelor de frontieră. În acest sens, politica de stat în domeniul frontierei urmărește realizarea sarcinilor precum: protecția suveranității, integrității teritoriale și inviolabilității frontierei de stat; protecția populației din regiunile de frontieră ale țării; opoziție față de încercările statelor vecine de a-și pune în aplicare intențiile privind delimitarea teritorială a frontierei comune de stat în beneficiul lor; organizarea de protecție și apărare fiabilă a frontierei de stat pe toată lungimea acesteia; soluționarea problemelor de înregistrare contractuală și legală a secțiunilor comune ale frontierei de stat cu statele adiacente; asigurarea funcționării ritmice a punctelor de control și trecere peste frontiera de stat și a infrastructurii de frontieră; îmbunătățirea sistemului de combatere a trecerii ilegale a frontierei de stat, a migrației ilegale și a activităților de contrabandă, a circulației ilegale a stupefiantelor și a altor activități ilegale la frontiera de stat; dezvoltarea unor relații de prietenie reciprocă cu țările vecine, bazate pe principii și norme stabilite de dreptul internațional; crearea condițiilor adecvate pentru dezvoltarea socio-economică a zonelor de frontieră, precum și utilizarea echilibrată a resurselor naturale; implementarea unor măsuri politice și diplomatice complexe pentru a minimiza incidentele de frontieră și situațiile conflictuale pe secțiuni comune ale frontierei de stat dintre țările vecine etc.

Reieșind din spectrul de sarcini descrise, Republica Moldova implementează conceptul MIFS, unul similar celui european. Managementul integrat al frontierei de stat în Republica Moldova este considerat un instrument important în realizarea securității de frontieră (Conceptul de frontieră în analiza securității naționale, 2013) și cuprinde coordonarea și cooperarea națională și internațională între toate autoritățile și instituțiile publice implicate în asigurarea securității frontierei și facilitarea comerțului pentru a stabili un management efectiv, eficient și coordonat al frontierei, în scopul realizării obiectivului de frontieră deschise, bine controlate și securizate (Consiliul Național pentru Managementul Integrat al Frontierei de Stat, 2015).

La nivel național, gestionarea frontierei, soluționarea problemelor legate de funcționalitatea frontierelor, perspectivele de evoluție a situației frontaliere, în contextul asigurării securității naționale, sunt prevăzute în strategiile pe profil. Astfel, începând cu anul 2011, Guvernul Republicii

Moldova a elaborat și implementat, prin succesiune, trei Strategii naționale de management integrat al frontierei de stat (MIFS) pentru perioadele 2011-2013, 2015-2017, 2018-2023.

Strategiile MIFS urmăreau implementarea următoarelor priorități de bază:

- perfecționarea legislației;
- perfecționarea sistemului instituțional;
- perfecționarea controlului și supravegherii frontierei de stat;
- perfecționarea cooperării intrainstituționale, interinstituționale și internaționale;
- perfecționarea sistemului de management al resurselor umane.

Respectiv, conceptul MIFS presupune următoarele dimensiuni:

a) controlul și supravegherea frontierei de stat, în baza analizei riscurilor, a datelor și informațiilor prelucrate privind infracționalitatea;

b) depistarea și investigarea crimelor transfrontaliere de către autoritățile de frontieră, în coordonare cu alte autorități de aplicare a legii la nivel național;

c) modelul de acces în Republica Moldova structurat pe patru nivele (măsurile în țările terțe, cooperarea cu țările vecine, controlul la frontieră, măsurile de control în interiorul țării, inclusiv readmisia);

d) cooperarea dintre autoritățile implicate în MIFS, inclusiv prin facilitarea schimbului de informații necesare pentru punerea în aplicare a măsurilor de securitate la frontieră;

e) cooperarea internațională în domeniul asigurării securității frontierei de stat;

f) coordonarea și asigurarea coerenței activităților autorităților implicate în asigurarea securității frontierei prin Consiliul Național de management Integrat al Frontierei de Stat (Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2011-2013, 2011).

Toate dimensiunile conceptului de MIFS sunt realizate în cadrul Sistemului de securitate frontalieră integrată a Republicii Moldova - componentă a securității naționale. Sistemul de securitate frontalieră a Republicii Moldova este conform modelului de securitate a frontierelor europene, care desemnează ansamblul de acțiuni și măsuri unitare, coerente și continue, prin care se asigură: integritatea frontierei de stat; respectarea legislației în domeniu; ordinea, securitatea publică și desfășurarea normală a activităților legale în zona de frontieră și în alte arii de interes; siguranța populației; prevenirea și combaterea migrației ilegale, criminalității transfrontaliere, a altor fapte ilegale din competența autorităților din sistemul managementului integrat al frontierei de stat (Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2015-2017, 2014).

Gestionarea frontierei se realizează prin Sistemul managementului integrat al frontierei, care constituie totalitatea autorităților și instituțiilor publice implicate în procesul de asigurare a securității frontierei și de facilitare a comerțului (Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru perioada 2018-2023, 2018).

Mecanismele, modelele, metodele și instrumentele de punere în funcțiune a sistemului managementului integrat al frontierei sunt prevăzute de cadrul normativ-juridic al Republicii Moldova și conțin: competențe, atribuții, obiective, sarcini și indicatori de realizare pentru fiecare componentă a sistemului MIFS. Evidențiez, că autoritățile din Sistem sunt împărțite în două categorii: autorități cu competențe nemijlocite la frontieră și autorități cu atribuții conexe domeniului managementului integrat al frontierei de stat. Fiecare autoritate, în limitele competențelor atribuite, implementează politici de management integrat al frontierei.

Analiza segmentului de funcționalitate a frontierei, în contextul menținerii ordinii și securității publice, prin prisma rolului fiecărei autorități ai sistemului enunțat arată, că în politicile de profil predomină aspectul de securitate. Se necesită adaptarea lor specificului regional existând reieșind din următoarele deziderate: Republica Moldova mărginește cu România (684 km de frontieră). Fiind țară-membră a Uniunii Europene, este, totodată, remarcantă similaritatea culturii etnice, relațiile sociale fiind foarte strânse. Și mai apropiate sunt legăturile băștinașilor din zonele adiacente frontierei, inclusiv pe dimensiuni economice și de altă natură. La rândul său, în est, Republica

Moldova mărginește cu Ucraina (1222 km de frontieră). Trecutul istoric comun a apropiat popoarele și legăturile etnice. Dea lungul anilor, condițiile de traversare a frontierei impuse, au presupus intenția ca aceste relații să fie, în continuare, menținute și dezvoltate (la frontiera de stat funcționează 81 puncte de trecere a frontierei: 67 – la frontiera moldo-ucraineană, doar 9 – la frontiera moldo-română, 5 – în interiorul țării). Totuși, indiciile de progres, stabiliți în documentele de politici, ce marchează funcțiile frontierei, prevăd facilități de circulație și condiții de relaționare reciprocă constrânși de normele „paravanului” de securitate, în mare măsură menite să conserve, să evite sau să micșoreze contactul și influența din extern.

În cadrul lanțului de reforme petrecute în ultimul deceniu, în special referindu-mă la sistemul afacerilor interne, s-a urmărit creșterea interacțiunii dintre autorități, inclusiv interoperabilității pe mai multe compartimente specifice. De remarcat este domeniul frontierei.

Prin noul cadru de reglementare a activității autorității de frontieră din Republica Moldova, și anume Legea cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova (Legea 215, 2011) și Legea cu privire la Poliția de Frontieră (Legea 283, 2011), care au intrat în vigoare la 01.07.2012, sa definitivat amplul proces de reorganizare a Serviciului Grăniceri în Poliția de Frontieră. Astfel, încât astăzi, demilitarizată și profesionalizată, Poliția de Frontieră este organul administrației publice, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care exercită atribuțiile și implementează politica statului în domeniul managementului integrat al frontierei de stat, al combaterii migrației ilegale și a criminalității transfrontaliere. Legislația frontalieră, în mare parte, a fost conformată prevederilor aplicabile în Uniunea Europeană, care, în esență, în linii mari, a fost concentrată pe formarea prin frontiere a unui paravan impermeabil inclusiv pentru amenințări și riscuri la ordinea și securitatea publică. Corespunzător normelor europene de securizare a frontierelor, care prevăd, reacție și răspuns prompt la situațiile care afectează grav ordinea publică sau securitatea internă a spațiului comunitar (Regulamentul (UE) 2016/399, 2016), norma juridică națională prevede proceduri de filtrare a persoanelor, mijloacelor de transport, mărfurilor și bunurilor care atentează la ordinea publică și securitatea statului.

Reforma autorității de frontieră, a presupus suplimentarea cu atribuții de menținere a ordinii publice în punctele de trecere a frontierei de stat, de asigurare a securității publice în cadrul aeroporturilor și porturilor Republicii Moldova. Astfel, Poliția de Frontieră se preocupă de profilaxia, dar și de constatarea și examinarea abaterilor de la normele de ordine și securitate publică în limitele punctelor de trecere a frontierei. De menționat, că analiza cadrului normativ național arată, că aplicabilitatea noilor atribuții se intercalează cu unele deja existente, specifice activității la frontieră, precum menținerea regimului punctelor de trecere. Această regim presupune, per ansamblu, norme de conduită ale tuturor categoriilor de persoane ce vin, se află sau traversează frontiera de stat prin punctele de trecere. Am putea face o analogie cu normele de ordine și securitate publică în alte spații publice, pe întreg teritoriul țării, și, corespunzător, cu procedurile instituite în sistemul afacerilor interne de menținere a lor. Totuși responsabilitatea pentru încălcările normelor de ordine publică și de regim al punctelor de trecere este delimitată, chiar dacă, parțial, sunt descrise aceleași abateri (Codul contravențional al Republicii Moldova, 2017). Pornind de la această delimitare, în practică se admit paralelisme, suprapuneri și dublări de competențe, fapt ce face dificilă organizarea și desfășurarea misiunilor, stabilirea precisă a responsabilităților, cooperarea și alocarea resurselor. Din aceste motive este periclitată dezvoltarea în ansamblu a sistemelor de securitate a frontierei și de ordine și securitate publică, cu lipsă de sinergie între ele.

Uniformizarea și standardizarea procedurilor de control a frontierei, de menținere și asigurare a ordinii și securității publice se prezumă a fi soluția pentru consolidarea și integrarea sistemului afacerilor interne, eficientizarea lui. Exemplul de remarcat este inițiativa de profesionalizare a angajaților MAI conform programului unic de formare profesională inițială a debutanților. Rezultatul urmărit este formarea competențelor generale polițienești unice pentru toate autoritățile din sistemul afacerilor interne, astfel contribuind la creșterea nivelului de interoperabilitate în executarea atribuțiilor stabilite.

În concluzie, Republica Moldova pune accent pe crearea unui mediu sigur de trai în limitele sale teritoriale. Amenințările, provocările și riscurile de azi, în tandem cu obiectivele strategice naționale, statutul de țară-candidat la aderarea în spațiul UE, indică la necesitatea unei abordări complexe a sectorului de ordine și securitate publică. În acest sens, rolul frontierei de stat, securizată corespunzător, devine unul determinant. Or frontiera de stat protejată, contribuie la menținerea unui climat sănătos, pozitiv și favorabil pentru dezvoltarea societății și statului. Pentru asta, se consideră imperios adaptarea cadrului normativ-juridic național în domeniile descrise, în corespundere cu cele mai bune practici europene. Totodată, standardele de ordine și securitate publică vor fi atinse, inclusiv, prin dinamizarea relațiilor de cooperare interstatală, prin apropierea inter-etnică și socială a populației din teritorii vecine. În acest sens, conceptul de management integrat al frontierei trebuie să propună instrumente, prin operarea cărora, toate barierele și impedimentele spre contact și asociere se vor exclude.

Referințe:

1. Acordul de Parteneriat și Cooperare RM-UE, <https://mfa.gov.md/ro/content/relatiile-rm-ue>, (data adresării – 21.08.2022).
2. Catalogul Schengen al UE Controlul la frontierele externe. Returnarea și readmisia, recomandări și cele mai bune practici, 2009, 61 p., pag. 8.
3. Codul contravențional al Republicii Moldova, capitolul XVII, XIX, art. 332, 354, Publicat : 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100
4. Conceptul de frontieră în analiza securității naționale: perspectiva europeană a securității de frontieră, Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2013, Issue 4, Volume 30, Pp. 65-78.
5. Concepția politicii externe a Republicii Moldova, Alineatul II, III, IV, Hotărârea Parlamentului nr. 368 din 08.02.1995, Publicat : 06.04.1995 în Monitorul Oficial Nr. 020.
6. Concepția securității naționale a Republicii Moldova și formarea Consiliului coordonator pentru elaborarea proiectelor de legi și altor acte normative care vor reglementa construcția, pregătirea și folosirea Forțelor, titlul II, punct 7, Hotărârea Parlamentului nr. 445 din 05.05.1995, Publicat 29.06.1995 în Monitorul Oficial Nr. 35 art Nr : 399.
7. Consiliul Național pentru Managementul Integrat al Frontierei de Stat, Hotărârea Guvernului nr. 902 din 31.12.2015, Publicat : 15.01.2016 în Monitorul Oficial Nr. 2-12 art. 07.
8. Evisalu A. European Union Integrated border management concept and its implementation by the European Union member states. In: Integrated Border Management. International conference. 15-16 November 2010, Kishinev, the Republic of Moldova, p. 33.
9. Hotărârea de Guvern cu privire la Centrul Național de Coordonare Integrată a Acțiunilor de Ordine Publică nr. 1206/2016 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129492&lang=ro#.
10. Legea nr. 215 din 04.11.2011 privind frontiera de stat a Republicii Moldova, Monitorul Oficial, Nr. 76-80, art. Nr. 243 din 20.04.2012.
11. Legea nr. 283 din 28.12.2011 cu privire la Poliția de Frontieră, capitol III, art. 6, punct b), Publicat : 20.04.2012 în Monitorul Oficial Nr. 76-80 art. 245.
12. Regulamentul (UE) 2016/399 Al Parlamentului European și al Consiliului din 9 martie 2016 cu privire la Codul Uniunii privind regimul de trecere a frontierelor de către persoane (Codul Frontierelor Schengen), punct 22.
13. Rick-Ozziel Nelson, Heather A. Conley... [et al.]. Border Security in a Time of Transformation. Two International Case Studies – Poland and India. A Report of the CSIS Homeland Security & Counterterrorism Program, Europe Program, and South Asia Program. Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, July 2010, p. 2.
14. Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030”, Hotărârea Guvernului nr. 377 din 10.06.2020 cu privire la aprobarea proiectului de lege (abrogată).
15. Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2011-2013, Capitolul II, secțiunea 1, punctul 5, Hotărârea Guvernului nr.1212 din 27 decembrie 2011, Publicat : 21.01.2011 în Monitorul Oficial Nr. 16-17 art Nr. 7.

16. Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2015-2017, Capitolul II, secțiunea 1, punctul 5, Hotărârea Guvernului nr.1005 din 10 decembrie 2014, Publicat : 19.12.2014 în Monitorul Oficial Nr. 372-384 art Nr : 1088.
17. Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru perioada 2018-2023, Hotărârea Guvernului nr.1101 din 14 noiembrie 2018, Publicat : 07.12.2018 în Monitorul Oficial Nr. 448-460 art. 1261.
18. Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020, HG nr. 354/2017 din 31.05.2017, Publicat : 02.06.2017 în Monitorul Oficial Nr. 171-180 art. 430.
19. Strategia securității naționale a Republicii Moldova, Hotărârea Parlamentului nr. 153 din 15.07.2011, Publicat : 14.10.2011 în Monitorul Oficial Nr. 170-175 art. 499.
20. Ананьин О. В. Пограничная безопасность Украины в современных условиях / О.В. Ананьин // Сборник научных трудов «Гиля: научный вестник». К., 2011. Спецвыпуск. С. 517 – 521.
21. Интегрированное управление границами: повышение безопасности и упрощение процедур пересечения границы. [On-line]: <http://www.eubam.org/md/press/news/1091> (data adresării – 23.08.2022).

COMPETENȚA AGENTULUI CONSTATATOR ÎN PROCESUL DE SOLUȚIONARE A CAUZELOR CONTRAVENȚIONALE – PROVOCĂRI ȘI CONTROVERSE ÎN LEGISLAȚIA CONTRAVENȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

CZU: 342.924:343.15(478)

Olesea PANCHIV¹,
Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. *The present study reflects a complex analysis of the legal framework that ensures the current regulation of the competence of the official examiner in the contraventional process, being focused on the elucidation of the main legislative vulnerabilities, gaps and uncertainties that generate serious praxeological problems in the activity of establishing, examining and solving the contraventional cases. Thus, a poor quality of the contraventional law, regarding the standards of clarity and predictability, encourages its erroneous interpretation and irregular application in the practice of solving the contraventional cases.*

The distinct analysis of the status of the official examiner, as one of the competent authorities to solve the contraventional cases, is justified through the prism of the central role and mission that he fulfills in the contraventional process, exercising his competence over the widest spectrum of contraventions, being empowered to establish, examine and solve the contraventional cases, with the application of the appropriate contraventional sanctions. For these reasons, the clarity of the regulation is an imperative of the legislator, whos has to perform all the necessary legislative changes and adjustments, in order to remove the omissions and the controversies that are currently disturbing the activity, the status and the competence of the official examiner in the contraventional process.

Keywords: *official examiner, contraventional process, establishing, examining, solving, sanctioning.*

REZUMAT. *Prezenta lucrare reprezintă un studiu analitic complex al cadrului normativ-juridic ce asigură reglementarea actuală a competenței agentului constatator în procesul contravențional, centrat pe elucidarea principalelor vulnerabilități, lacune și incertitudini legislative, care generează probleme praxiologice grave în activitatea de constatare a contravențiilor, examinare și soluționare a cauzelor contravenționale. Or, o calitate precară a legii contravenționale, sub aspectul standardelor de claritate și previzibilitate, favorizează interpretarea eronată și aplicarea neuniformă a acesteia în practica soluționării cauzelor contravenționale.*

Analiza distinctă a statutului agentului constatator, ca autoritate competentă să soluționeze cauzele contravenționale, este argumentată prin prisma rolului și misiunii centrale pe care o îndeplinește în procesul contravențional, exercitându-și competența asupra celui mai amplu spectru de contravenții, fiind împuternicit să constate, să examineze și să soluționeze cauzele contravenționale, cu aplicarea sancțiunilor contravenționale corespunzătoare, după caz. Din aceste considerente, claritatea reglementării este un imperativ al legiuitorului, motiv pentru care se impune operarea modificărilor și ajustărilor legislative necesare, în vederea înlăturării tuturor omisiunilor și controverselor ce planează actualmente asupra statutului și competenței agentului constatator în procesul contravențional.

Cuvinte-cheie: *agent constatator, proces contravențional, constatare, examinare, soluționare, sancționare.*

1. Introducere

Ritmul intens al progresului mediatic a devenit o valență sine-qua-non a secolului XXI, condiții în care figura agentului constatator a devenit „virală” în societate, în mediul online, fiind deseori expusă unor critici dure, în special din partea persoanelor care au comis o încălcare a preceptelor

¹ Olesea PANCHIV, Ministerul Justiției, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, panchiv.olesea@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2449-8483

legale, *in concreto*, referindu-ne la persoanele care au comis contravenții. Percepția socială negativă se datorează, în mare parte, rolului și misiunii primare pe care o îndeplinește agentul constator, și anume: constatarea faptei contravenționale, identificarea făptuitorului, a circumstanțelor în care a fost săvârșită contravenția și, la necesitate, atragerea contravenientului la răspundere contravențională, însoțită de aplicarea sancțiunilor contravenționale.

Din punct de vedere statistic, faptele contravenționale se numără printre cele mai des întâlnite încălcări ale legii. Conform indicilor cantitativi raportați de Biroul Național de Statistică, pe parcursul anului 2021, au fost constatate 629,2 mii contravenții, ceea ce constituie o creștere în valoare de 221,4 mii contravenții comparativ cu anul 2020 (Biroul Național de Statistică, Contravenții 2021). Multitudinea și frecvența faptelor contravenționale argumentează praxiologic necesitatea definitivării unei proceduri clare și accesibile de atragere a contravenientului la răspundere contravențională, însoțită de aplicarea sancțiunii contravenționale corespunzătoare. Or, în viața cotidiană, erorile de aplicabilitate și funcționalitate a acestui mecanism generează conflicte între persoanele care au admis abateri de la prevederile legii contravenționale și exponenții autorităților statului împuterniciți cu atribuțiile de constatare, examinare și soluționare a cauzelor contravenționale, exprimând un dezacord general în procesul de interpretare și aplicare a legii.

În această ordine de idei, amintim că legea trebuie să corespundă standardelor de calitate, să fie previzibilă, accesibilă și clară. Anume pe acest palier de cercetare, am constatat că reglementarea actuală a competenței agentului constator în legislația contravențională a Republicii Moldova nu este una certă și fără echivoc, prezentând anumite controverse și ambiguități, care favorizează practici vicioase în aplicarea nemijlocită a legii.

2. Revizuirea literaturii

Elaborarea prezentului studiu a fost însoțită de analiza minuțioasă a cadrului normativ-juridic relevant, în special a Codului contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008 și a legilor de modificare a acestuia, care constituie sediul principal al materiei supuse cercetării. Complementar, a fost consultat Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, precum și Codul transporturilor rutiere al Republicii Moldova nr. 150 din 17.07.2014. Suportul teoretico-științific al lucrării este fundamentat pe cercetarea doctrinei de specialitate, reprezentată de principalii exponenți ai științei dreptului contravențional în Republica Moldova, S. Furdui, O. Pantea, V. Guțuleac, I. Trofimov etc. Nu în ultimul rând, pentru asigurarea caracterului comprehensiv al studiului, au fost analizate datele statistice caracteristice fenomenului contravenționalității în Republica Moldova, consultând paginile web oficiale ale Biroului Național de Statistică și a altor autorități.

3. Metodologie

Relevanța și utilitatea oricărui studiu este dependentă de selectarea unui suport metodologic corespunzător. Un loc primordial printre metodele utilizate la realizarea acestei lucrări îl ocupă metodele logice, și anume analiza și sinteza. Analiza este metoda care constă în descompunerea unui concept în părțile componente ale acestuia, pentru a asigura o investigație detaliată și minuțioasă a elementelor structurale ale unui fenomen. Grație acesteia, am efectuat un studiu analitic și comprehensiv al materiei, în rezultatul căruia am reușit să identificăm și să evidențiem principalele probleme aferente reglementării actuale a statutului și competenței agentului constator în cadrul procesului contravențional. Pe de altă parte, sinteza este metoda care a făcut posibilă selectarea, din ansamblul informațiilor colectate și analizate, a celor mai relevante aspecte și a impulsionează formularea unor concluzii și soluții pertinente pentru perfecționarea cadrului normativ-juridic și îmbunătățirea mecanismelor de aplicare a legii în procesul de constatare, examinare și soluționare a cauzelor contravenționale. O altă metodă utilizată este metoda exegetică, care constă în deslușirea sensului normelor juridice prin raportare directă la textul actului normativ, pentru a înțelege logica și mesajul legiuitorului, încurajând aprecierea critică și constructivă a unor dispoziții legale controversate, generatoare de practici neuniforme de interpretare și aplicare a legii contravenționale.

Metoda sistemică prezintă, la rândul său, o importanță deosebită, facilitând stabilirea semnificației unor precepte legale prin coroborarea acestora cu alte norme juridice, efectuând o interpretare de ansamblu a actului normativ și o analiză complexă a cadrului normativ pertinent domeniului supus cercetării, conturând caracterul unitar al dreptului contravențional, coerența și interdependența normelor contravenționale materiale și procesuale. Nu în ultimul rând, făcând uz de metoda cantitativă și calitativă, am realizat culegerea și sistematizarea datelor statistice care denotă evoluția parametrilor numerici și indică asupra agravării stării de fapt în direcția dezvoltării vertiginoase a contravenționalității pe teritoriul Republicii Moldova.

4. Rezultate și discuții

Pornind de la prevederile art. 393 Cod contravențional, sistemul autorităților competente să soluționeze cauzele contravenționale este alcătuit din: instanța de judecată, procurorul, comisia administrativă și agentul constator (Codul contravențional al RM nr. 218/2008). Paleta cea mai vastă și cea mai diversificată de contravenții sunt constatate și, după caz, examinate de către agenții constatori desemnați de autoritățile statului prevăzute la art. 400 – 423¹¹ Cod contravențional.

Explicația conceptuală a termenului „agent constator” își are izvorul în doctrină, conform căreia acesta desemnează calitatea de persoană, reprezentant al autorității publice competente, în ce privește constatarea unui caz de comitere a contravenției. Această calitate îi oferă agentului constator posibilitatea să întreprindă toate acțiunile, pentru a identifica existența cazului de comitere a contravenției, a administra probele care să dovedească comiterea contravenției, precum și persoana care a comis-o și vinovăția acesteia (Trofimov I., Crețu. A., 2017, p. 99).

Meditând asupra opiniilor teoreticienilor expuse mai sus, s-ar impune deducția conform căreia există persoana care constată contravenția, iar paralel cu aceasta, există persoana sau autoritatea care aplică sancțiunea contravențională. Situația în care am admite o calitate aparte de agent constator, iar distinct de aceasta, calitatea de persoană sau autoritate competentă să examineze cauzele contravenționale și să aplice sancțiunile, ar determina limitarea competenței agentului constator doar la acțiunile menite să confirme existența faptei contravenționale.

Pe de altă parte, potrivit prevederilor art. 385 alin. (2) Cod contravențional, agentul constator este un funcționar din cadrul autorităților prevăzute de legiuitor, împuternicit cu atribuții de constatare și/sau de sancționare (Codul contravențional al RM nr. 218/2008). Astfel, Codul contravențional atribuie expres agentului constator inclusiv competența de aplicare a sancțiunilor contravenționale, ceea ce prezumă că autoritatea care constată contravenția, examinează cazul, are și împuternicirea de a pronunța verdictul pe marginea acestei cauze. În acest mod, persoana care constată este și cea care sancționează.

În lumina acestor observații, considerăm că utilizarea termenului „agent constator” în cadrul procesului contravențional, pentru a desemna autoritatea investită inclusiv cu competențe de sancționare, nu este una corespunzătoare. Susținem că este mai oportună utilizarea termenului „agent contravențional”, pentru a elimina orice confuzie care ar putea apărea în legătură cu interpretarea *strico sensu* a adjectivului „constator”. În caz contrar, urmând logica semantică, ar trebui să existe și un „agent sancționator (examinator) etc.”, ceea ce este de prisos în condițiile în care, într-un număr impunător de cazuri, aceeași persoană (funcționar) constată contravenția, examinează cauza și aplică sancțiunea contravențională, fiind împuternicită în acest sens, prin raportare la prevederile art. 385 alin. (2) Cod contravențional.

Raționamentul poziției pe care o expunem este susținut și de dispozițiile art. 399 alin. (1) Cod contravențional, potrivit cărora: „Cauza contravențională se soluționează de agentul constator în a cărui rază teritorială a fost săvârșită contravenția. Acesta poate aplica sancțiunile prevăzute în Partea specială a Cărții întâi în limitele competenței și numai în exercițiul funcțiunii” (Codul contravențional al RM nr. 218/2008), fiind reliefată competența de aplicare a sancțiunilor contravenționale.

Conform celor menționate anterior, modelul clasic prescrie situația în care competențele de constatare, examinare și soluționare a cauzei contravenționale sunt exercitate de către una și aceeași

persoană. Însă, pot fi întâlnite cazuri ce nu se înscriu în această ordine generală. Se întâmplă în situația în care legiuitorul atribuie expres anumite componente de contravenții în competența de soluționare a unor autorități concrete. Bunăoară, anumite contravenții pot fi doar constatate de către agentul constator, iar soluționarea cauzelor și aplicarea sancțiunilor contravenționale sunt de competența exclusivă a altei autorități (cel mai des, a instanței de judecată). În acest caz, suntem în prezența unei competențe partajate. În același timp, cu titlu de excepție, există circumstanțe de altă natură, reflectate în art. 385 alin. (5) și (6) Cod contravențional, care se referă la declarația de abținere sau recuzarea agentului constator pentru cauze de incompatibilitate, situație în care, competența de examinare este preluată, la un moment dat, de către un alt funcționar din cadrul aceleiași autorități decât cel care a constatat nemijlocit contravenția.

În acest context, ar provoca discuții prevederile alin. (10) al aceluiași articol, care stabilește că, în cazurile în care agentul constator face declarație de abținere, este recuzat sau se află într-o imposibilitate motivată de participare la examinarea cauzei contravenționale în instanța judecătorească, autoritățile prevăzute la art. 400-423¹⁰ Cod contravențional pot desemna un alt reprezentant în acest scop (Codul contravențional al RM nr. 218/2008). Actul prin care un alt reprezentant al autorității este abilitat să participe la procesul contravențional inițiat este un act de delegare, care trebuie înțeleasă ca fiind o desemnare într-o anumită calitate procesuală, determinată de procesul în cauză.

Astfel, în virtutea prevederilor art. 385 alin. (10) Cod contravențional, reprezentantul este desemnat într-o anumită calitate, care, în opinia noastră, este anume calitatea de agent constator. Acest raționament este fundamentat pe faptul că, până la momentul intervenirii circumstanțelor prevăzute de art. 385 alin. (10) Cod contravențional, în procesul contravențional nu exista așa participant la proces precum reprezentantul autorității din care face parte agentul constator sau nemijlocit autoritatea în cauză. Prin urmare, nici după ce au intervenit circumstanțele prevăzute de art. 385 alin. (10) Cod contravențional, un asemenea participant la proces nu poate să apară.

Aceste argumente urmează a fi completate cu principiul potrivit căruia procesul contravențional, în lipsa unor reglementări exprese, i se aplică regulile procesului penal. Astfel, odată ce la examinarea cauzei contravenționale de către instanța de judecată probele care vin să confirme vinovăția contravenientului sunt susținute de agentul constator, urmează să conchidem că, de fapt, acesta susține învinuirea în acest proces, analogic procesului penal, unde învinuirea este susținută de procuror. Odată ce în procesul penal procurorul nu poate fi substituit cu un alt reprezentant, ci doar de către un alt procuror și doar în baza unei dispoziții, considerăm că art. 385 alin. (10) Cod contravențional urmează a fi înțeles în sensul desemnării unei alte persoane (reprezentant al autorității competente) în calitatea de agent constator.

În aceeași ordine de idei, este necesar să ne referim la faptul că, examinarea cauzei contravenționale de către o persoană care exercită atribuții de agent constator presupune împuternicirea de a examina doar cazurile pe care personal le-a constatat, le-a reținut în gestiune, precum și cazurile care i-au fost distribuite pentru examinare în baza unei dispoziții, prin care este desemnat ca agent constator în cauza contravențională concretă. Cel puțin, această deducție o generează conținutul art. 385 Cod contravențional.

Contextual, ne referim la practica vicioasă în care contravenția este constatată de un agent constator, iar actele de examinare și decizia se adoptă de către un alt agent constator, care acționează fără să existe vreo dispoziție, prin care acesta să fie desemnat în calitatea de agent constator în cazul contravențional concret și fără ca acesta să-l fi constatat personal. În asemenea situații, funcționarul cu atribuții de agent constator poate prelua examinarea unei cauze contravenționale deja inițiate de către un alt agent constator, doar în cazul în care, de către superior, este emisă o dispoziție prin care este abilitată o altă persoană să preia examinarea cazului concret, ceea ce echivalează cu încetarea calității de agent constator pentru funcționarul care examina anterior cauza contravențională. Or, agentul constator de sine stătător, din inițiativă proprie, fără o

asemenea dispoziție, nu-și poate atribui calitatea de agent constator într-o cauză contravențională în curs de examinare, aflată la examinarea unui alt agent constator.

O altă problemă am identificat-o realizând o analiză sistemică a normelor juridice cuprinse în intervalul art. 400–423¹¹ Cod contravențional, care reglementează nemijlocit competența fiecărei autorități cu statut de agent constator, în rezultatul căreia am detectat mai multe vulnerabilități și contradicții terminologice, care creează impedimente în concretizarea ariei de competență a agenților constatori. Aceasta se exprimă prin utilizarea inconsecventă a termenilor „constată”, „examinează”, „soluționează”, „aplică sancțiuni”, fără a asigura o distincție conceptuală și procesuală clară între aceștia, ceea ce generează ambiguități în practica soluționării cauzelor contravenționale, favorizând cazurile în care agentul constator depășește limitele competenței atribuite de lege.

Un exemplu elocvent și ilustrativ întru elucidarea acestei probleme se referă la competența agenților constatori din cadru Agenției Naționale Transport Auto (în continuare – ANTA), reglementată la art. 407 Cod contravențional. Analizând această normă, reliefăm următoarele: din modul de formulare al alin. (1), rezultă un șir de componente de contravenții care sunt constatate de către ANTA, și anume: „Contravențiile prevăzute la art. 84, art. 197 alin. (1)–(10), (12)–(29), art. 198–200¹, 204, 206, 207, 221¹, art. 224, art. 273 pct. 1), 2), 4), 6), 10)–13), art. 278–281, art. 283 alin. (1) și art. 344 *se constată de către organele de specialitate ale administrației publice în domeniul transportului rutier, electric, feroviar și naval, conform tipului de transport corespunzător competenței*” (Codul contravențional al RM nr. 218/2008). În același timp, din conținutul alin. (6) al aceluiași articol, rezultă că ANTA constantă și examinează un șir de contravenții: „Organele de specialitate ale administrației publice din domeniul transportului *constată și examinează contravențiile* prevăzute la art. 84, art. 273 pct. 1), 2), 4), 6), 10)–13), art. 278–281, art. 283 alin. (1) și art. 344, săvârșite în domeniile de activitate ce țin de competența lor” (Codul contravențional al RM nr. 218/2008). Prin urmare, din formularea art. 407 alin. (1) și (6) Cod contravențional desprindem două categorii distincte de competențe. La alin. (1) legiuitorul se referă doar la *constatarea contravențiilor*, în timp ce la alin. (6) – la *constatarea și examinarea contravențiilor*.

Mai mult decât atât, dacă ar fi să ne limităm doar la competența de constatare a contravențiilor de către ANTA, instituită de art. 407 alin. (1) Cod contravențional, atunci nu există o claritate în privința autorității căreia îi aparține competența de a examina cauzele și de a aplica sancțiuni contravenționale. Pentru unele categorii de contravenții constatate de către ANTA, art. 400 alin. (1) Cod contravențional instituie competența poliției de a examina cauzele contravenționale (de exemplu, pentru contravențiile prevăzute de art. 197 alin. (1)–(4), (9), (11)–(13), (15), (16), (22) Cod contravențional). Apare întrebarea logică: ce se întâmplă cu celelalte contravenții constatate de către ANTA, și anume cine examinează și soluționează cauzele contravenționale în acest caz? Cine aplică sancțiunile, în condițiile în care competența de examinare, soluționare și sancționare este literalmente omisă de legiuitor în formularea art. 407 alin. (1) Cod contravențional?

Într-o ipoteză, Codul contravențional instituie la art. 395 alin. (1) pct. 1) regula potrivit căreia toate cazurile cu privire la contravenții, care nu sunt atribuite expres de legea contravențională altor organe, sunt soluționate de către instanța de judecată. Însă, considerăm că împovărarea instanțelor judecătorești în acest caz este inoportună.

În practică, ANTA este autoritatea care examinează, soluționează cauzele contravenționale și aplică sancțiunile corespunzătoare. Din cauza lipsei unei reglementări clare și complete, ar părea că sancțiunile aplicate pe larg de către ANTA în procesul soluționării cauzelor contravenționale reprezintă o depășire a competențelor atribuite prin lege acestei autorități administrative. Totodată, în justificarea competenței de examinare și soluționare a cauzei contravenționale, însoțită de aplicarea sancțiunilor, funcționarii ANTA se bazează pe prevederile art. 440 alin. (1) Cod contravențional, care definește constatarea faptei contravenționale drept fiind „activitatea, desfășurată de agentul constator, de colectare și de administrare a probelor privind existența

contravenției, *deciziei privind examinarea contravenției* în temeiul constatării agentului constatator sau procesului-verbal cu privire la contravenție, *de aplicare a sancțiunii contravenționale* sau de trimitere, a dosarului, după caz, funcționarului abilitat să examineze cauza contravențională, din cadrul autorității din care face parte agentul constatator, în instanța de judecată sau în alt organ spre soluționare” (Codul contravențional al RM nr. 218/2008), mecanism pe care îl considerăm eminentement greșit.

Pe de altă parte, în conformitate cu prevederile art. 374 alin. (2) Cod contravențional: „Procesul contravențional este activitatea desfășurată de autoritatea competentă, cu participarea părților și a altor persoane titulare de drepturi și de obligații, având ca scop *constatarea contravenției, examinarea și soluționarea cauzei contravenționale*, constatarea cauzelor și condițiilor care au contribuit la săvârșirea contravenției” (Codul contravențional al RM nr. 218/2008). Prin urmare, se conturează o distincție între acești termeni: constatare, examinare, soluționare, care, în mod îndubitabil, au un conținut juridic diferit și reprezintă competențe distincte și faze aparte ale procesului contravențional.

În lumina acestor observații, suntem în prezența unei coliziuni de norme juridice, în măsura în care art. 374 alin. (2) Cod contravențional instituie trei faze distincte ale procesului contravențional, iar art. 440 Cod contravențional le reunește generic în cadrul unei singure, constatarea contravenției, înfățișând-o drept un concept mult mai cuprinzător, care include atât colectarea și administrarea probelor, cât și examinarea cauzei cu emiterea unei decizii și aplicarea sancțiunii contravenționale. Considerăm această confuziune și suprapunere de termeni drept fiind una absolut improprie, definiția constatării contravențiilor de la art. 440 alin. (1) Cod contravențional urmând a fi modificată. O părere asemănătoare, în acest context, o are și doctrinarul autohton, S. Furdui, care identifică constatarea cazului contravențional drept fiind „acea activitate desfășurată de organele special abilitate pentru colectarea și verificarea probelor necesare cu privire la existența contravenției, la identificarea faptuitorilor și la stabilirea răspunderii acestora în vederea transmiterii materialelor privind cazul contravențional spre examinare organului împuternicit să-l examineze” (Furdui S., 2005, p. 194).

De la general la particular, apreciem drept fiind imperioasă înlăturarea omisiunilor legislative detectate și modificarea art. 407 Cod contravențional în sensul concretizării exprese a competențelor funcționale ale agenților constatatori din cadrul ANTA, astfel încât împuternicirea acestora de a constata contravențiile, de a examina și soluționa anumite categorii de cauze contravenționale, cu aplicarea sancțiunilor, să fie una clară și fără echivoc.

Problema lipsei unei determinări clare a ariei de competență a agentului constatator prin prisma împuternicirilor de a constata contravenții, examina și soluționa cauze contravenționale, nu este doar cazul Agenției Naționale Transport Auto. Analizând ansamblul prevederilor cuprinse în art. 400 – 423¹¹ Cod contravențional, am identificat mai multe incertitudini și vulnerabilități legislative de această natură.

Bunăoară, aceeași problemă de definitivare a competenței agentului constatator o regăsim și în formularea art. 403 alin. (1) Cod contravențional, care reglementează competența Serviciului Vamal de a examina contravențiile prevăzute la art. 79 alin. (3), art. 265, 287, 287¹, 287² Cod contravențional. Analiza sistemică a normelor juridice cuprinse în intervalul art. 400 – 423¹¹ Cod contravențional denotă o lipsă de claritate în privința autorității competente să constate aceste contravenții. Or, de exemplu, potrivit art. 400 alin. (1) Cod contravențional, contravențiile prevăzute la art. 79 alin. (1), (2) și (4) se constată și se examinează de către poliție, în timp ce, potrivit art. 403 alin. (1) Cod contravențional, contravenția prevăzută la art. 79 alin. (3) doar se examinează de către Serviciul Vamal, corespunzător, nefiind lucid cine o constată.

În mod similar, aceeași incertitudine există în privința competenței Autorității Naționale de Integritate, care, potrivit art. 423³ Cod contravențional, examinează contravențiile prevăzute la art. 313², 313⁴, 313⁵, 313⁶, 319¹ și 330² din legea contravențională a Republicii Moldova. Verificând cu

atenție normele contravenționale ce reglementează competența celorlalte autorități cu statut de agent constator, am stabilit existența unei lacune legislative în ceea ce privește organul competent să constate contravențiile prevăzute la art. 313², 313⁵, 313⁶, 319¹ și 330² Cod contravențional, care ulterior ar remite cauza spre examinare Autorității Naționale de Integritate.

Până nu demult, aceeași problemă se regăsea și în art. 401 alin. (1) Cod contravențional, care relevă competența Centrului Național Anticorupție (în continuare – CNA): „Contravențiile prevăzute la art. 313¹, 313³, 313⁷, 314, 314¹ se examinează de Centrul Național Anticorupție” (Codul contravențional al RM nr. 218/2008). Legiuitorul instituia în sarcina CNA atribuția de examinare a cauzelor contravenționale pornite în baza componentelor enumerate, însă omitea să indice asupra faptului cui aparține competența de constatare a acestor fapte contravenționale, or, cercetând atent normele de la art. 400 – 423¹¹ Cod contravențional, nu identificăm nicio altă autoritate cu rol de agent constator care ar fi împuternicită să le constate și să le remită spre examinare CNA. Însă, prin Legea nr. 102 din 14.04.2022 pentru modificarea unor acte normative, omisiunea legislativă enunțată a fost înlăturată, art. 401 alin. (1) Cod contravențional fiind completat cu sintagmele „se constată și se examinează” de către CNA. Apreciem îmbunătățirile care sunt aduse calității legii contravenționale prin prisma legilor de modificare a Codului contravențional, însă constatăm cu regret că acestea soluționează doar câteva dintre problemele de acest gen, lăsând să planeze în continuare confuzii în privința competenței materiale a multor autorități cu statut de agent constator.

Astfel, în condițiile în care legiuitorul delegă unei autorități împuternicirea de a examina o categorie de cauze contravenționale, fără a specifica în sarcina alteia competența de constatare și obligația de remitere spre examinare, se creează o prezumție că autoritatea competentă să examineze cauza este și cea care constată, *de facto*, contravenția. Totuși, constatarea, examinarea și soluționarea cauzelor contravenționale reprezintă faze distincte ale procesului contravențional, cu conținut juridic diferit și cu spectrul specific de acțiuni procesuale admisibile la fiecare etapă. Din acest considerent, suntem de părerea că legiuitorul trebuie să asigure o reglementare clară și previzibilă, oferind o detaliere și explicație, în conținutul art. 374 Cod contravențional, a fazelor procesului contravențional, făcând o distincție între constatare, examinare și soluționare.

O altă problemă de competență materială constituie împuternicirea mai multor autorități cu examinarea uneia și aceleiași categorii de cauze contravenționale. De exemplu, examinarea contravenției de la art. 265 Cod contravențional este atribuită atât în competența Serviciului Fiscal de Stat (art. 402 alin. (1) Cod contravențional), cât și a Serviciului Vamal (art. 403 alin. (1) Cod contravențional). Această dublare de competență provoacă confuzii cu privire la autoritatea care va examina într-un final cauza, și anume în ce cazuri o va reține în propria gestiune și în ce cazuri o va remite spre examinare celeilalte autorități împuternicite. În această situație apare riscul nesoluționării cauzei în genere, existând probabilitatea ca fapta să rămână nepedepsită.

Șirul exemplilor de această natură poate fi continuat, ceea ce denotă necesitatea stringentă a unei intervenții prompte a legiuitorului în sensul înlăturării tuturor lacunelor, controverselor și incertitudinilor ce planează asupra reglementării statutului și competențelor agentului constator, drept figură centrală în procesul de constatare, examinare și soluționare a cauzelor contravenționale.

5. Concluzii

Activitatea autorităților competente să soluționeze cauzele contravenționale înfățișează un complex de probleme de ordin practic, generate de reglementările lacunare și inexacte care stabilesc aria de competență a acestor organe. Lipsa unei delimitări clare a fazelor procesului contravențional și a competențelor funcționale de constatare, examinare și soluționare a cauzelor contravenționale, cu care sunt împuternicite autoritățile prevăzute de Codul contravențional, determină interpretarea și aplicarea neuniformă a legii, favorizând depășirea atribuțiilor expres atribuite prin lege.

Constatarea contravențiilor, examinarea cauzelor contravenționale și soluționarea acestora, cu aplicarea sancțiunilor contravenționale (după caz), reprezintă noțiuni cu un conținut juridic diferit,

cea ce, pe cale de consecință, impune modificarea și completarea normelor din Capitolul III, Titlul I, Cartea a doua a Codului contravențional, pentru asigurarea unei reglementări clare și fără echivoc în ceea ce privește competența agenților constatați, a comisiei administrative, a procurorului și a instanței de judecată. În acest sens, apreciem drept fiind imperioasă concretizarea expresă a împuternicirilor privind constatarea, examinarea și soluționarea cauzelor contravenționale pentru fiecare autoritate în parte, în vederea eliminării ambiguităților și „conflictelor” de competență.

Agentul constator este autoritatea cu un rol central în procesul contravențional, datorită misiunii sale și competențelor cu care este împuternicit, motiv pentru care nu suntem de acord cu actuala denumire de „agent constator”, asociată restrictiv și limitativ activității de constatare a contravențiilor. Or, printre atribuțiile agentului „constator” se numără inclusiv examinarea și soluționarea cauzelor contravenționale, cu împuternicirea implicită de aplicare a sancțiunilor contravenționale. Din aceste considerente, optăm pentru înlocuirea denumirii actuale cu cea de „agent contravențional”, care ar reuni generic tot spectrul de atribuții cu care este înzestrată această autoritate în procesul contravențional.

Sintetizând problematica reglementării statutului și competenței agentului constator în procesul contravențional, prin prisma exemplelor concrete elucidate în conținutul lucrării, constatăm necesitatea revizuirii normelor cuprinse în intervalul art. 400–423¹¹ Cod contravențional, în vederea înlăturării ambiguităților și concretizării exprese a întinderii ariei de competență a funcționarilor cu statut de agent constator din cadrul autorităților enumerate de legiuitor, asigurând o delimitare conceptuală clară a competenței de constatare, examinare și soluționare a cauzelor contravenționale. Aceste îmbunătățiri vor spori calitatea legii contravenționale a Republicii Moldova, în special prin prisma standardelor de claritate și previzibilitate a legii, eliminând riscurile interpretării eronate, aplicării neuniforme a acesteia, precum și eventualele abuzuri de drept.

Coordonator științific:
Oleg PANTEA, doctor, conf. univ.

Referințe:

1. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial Nr. 3-6, art. 15 din 16.01.2009, republicat în: Monitorul Oficial Nr. 78-84, art. 100 din 17.03.2017.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial Nr. 104-110, art. 447 din 07.06.2003, republicat în: Monitorul Oficial Nr. 248-251, art. 699 din 05.11.2013.
3. Codul transporturilor rutiere al Republicii Moldova nr. 150 din 17.07.2014. În: Monitorul Oficial Nr. 247-248, art. 568 din 15.08.2014.
4. Legea Republicii Moldova nr. 102 din 14.04.2022 pentru modificarea unor acte normative. În: Monitorul Oficial Nr. 115-117, art. 212 din 20.04.2022.
5. Furdui S. Dreptul contravențional. Chișinău: Cartier Juridic, 2005.
6. Guțuleac V. Tratat de drept contravențional. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009.
7. Trofimov I., Crețu A. Drept procesual contravențional. Chișinău: Cartea militară, 2017.
8. Pantea O. Rolul Agenției Naționale Transport Auto în prevenirea și combaterea contravenționalității – studiu de caz. În: Studia Universitatis Moldaviae: Revista științifică a Universității de Stat din Moldova – seria științe sociale, 2021, nr. 8 (148), p. 31-35.
9. Contravenții constatate în anul 2021. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. https://statistica.gov.md/ro/contraventii-constatate-in-anul-2021-9478_59411.html

PRIORITĂȚI DE ASIGURARE A ORDINII JURIDICE ÎN CONTEXTUAL TRANZIȚIEI LA STANDARDELE EUROPENE

ANALIZA JURIDICĂ A CONTRAVENȚIEI „ÎMPIEDICAREA EXERCITĂRII DREPTULUI ELECTORAL”

CZU: 342.843:342.9

Vitalie IONAȘCU¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
Vasile ZAVATIN²,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *Although the right to vote is widely recognized as a fundamental human right, however, every time there are cases where certain people cannot claim this right. There are a number of groups of citizens, such as: youth, minorities, people with special needs, elderly people, homeless people, etc., who are manipulated by different methods and for different reasons: poverty, poor politics, illiteracy, intimidation, flawed electoral process, they cannot exercise their electoral rights freely. In such cases, the state is obliged to intervene through coercive force to remove those risk situations or to hold accountable the people who attack the fundamental rights and freedoms of citizens. An effective tool in cases of limitation of the right to vote is criminal liability based on art. 47 of the contravention law of the Republic of Moldova. Following the analysis of the rule from art. 47 of the Criminal Code, certain technical-legislative deficiencies were identified that could affect the quality of the judicial act in this regard. Therefore, a new version of the rule was formulated and offered as a legislative amendment proposal.*

Keywords: *Obstruction, electoral, contravention, limitation, access, vote, local, right.*

REZUMAT. *Cu toate că dreptul de vot este larg recunoscut ca un drept fundamental al omului, totuși, de fiecare dată se atestă cazuri în care anumite persoane nu-și pot revendica acest drept. Există o serie de grupuri de cetățeni, precum: tineri, minorități, persoane cu necesități speciale, persoane în etate, persoane fără adăpost, etc., care sunt manipulate prin diferite metode și din diverse cauze: sărăcie, politică deficitară, analfabetism, intimidare, proces electoral viciat, nu-și pot realiza drepturile electorale în mod liber. În astfel de cazuri statul este obligat să intervină prin forța de constrângere pentru a înlătura acele situații de risc sau pentru a atrage la răspundere persoanele care atentează la drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. Un instrument eficient în cazurile de limitare a dreptului de a vota este răspunderea contravențională în baza art. 47 din legea contravențională a Republicii Moldova. În urma analizei normei de la art. 47 din Codul contravențional au fost identificate anumite curențe tehnico-legislative care ar putea afecta calitatea actului de justiție în acest sens. Prin urmare a fost formulată o variantă nouă a normei și oferită ca propunere de modificare legislativă.*

Cuvinte cheie: *Împiedicare, electoral, contravenție, limitare, acces, vot, local, drept.*

Introducere

Răspunderea contravențională, ca formă a răspunderii juridice constă în raportul juridic contravențional de constrângere între stat și contravenient, generat de comiterea contravenției. Acest raport este unul complex, al cărui conținut îl formează dreptul statului de a aplica persoanei vinovate una din sancțiunile prevăzută de lege pentru contravenția comisă și de a o constrânge să o execute, corelativ cu obligația contravenientului de a suporta aplicarea și executarea sancțiunii

¹ Vitalie IONAȘCU, doctor în drept, conferențiar universitar, prodecan al Facultății de Drept, Ordine publică și securitate civilă al Academiei „Ștefan cel Mare”

, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, ORCID: 0000-0001-6976-615X, e-mail: vitalie.ionascu9@gmail.com

² Vasile ZAVATIN, Doctor în drept, conferențiar universitar, al Catedrei „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, e-mail: vzavatin@mail.ru

contravenționale, în vederea restabilirii ordinii de drept și restaurării autorității legii (Furdui, 2005, p. 180).

Pornind de la ideea că scopul legii contravenționale constă în „apărarea drepturilor și libertăților legitime ale persoanei, apărarea proprietății, ordinii publice, a altor valori ocrotite de lege, în soluționarea cauzelor contravenționale, precum și în prevenirea săvârșirii de noi contravenții” (Codul contravențional al Republicii Moldova, 2008, art. 2), ne propunem să supunem cercetării specificul răspunderii contravenționale în cazurile de nerespectare sau mai bine zis de împiedicare a realizării unui drept fundamental și anume cel electoral.

La general, se consideră că răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral este un subiect pe cât de sensibil, pe atât de controversat. Încălcarea normelor electorale în timpul campaniilor electorale și în timpul desfășurării alegerilor propriu-zise trezesc nemulțumiri în rândul cetățenilor, care doresc ca voința lor să fie auzită și respectată. Astfel, examinarea și soluționarea litigiilor electorale prin prisma răspunderii contravenționale reprezintă unul din mijloacele importante de protecție a drepturilor exclusiv politice ale cetățeanului Republicii Moldova (Grău-Panțureac, 2019, p. 13).

1. Literatura revizuită

Legea fundamentală a statului statuează că „Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc periodic, prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat” (Constituția Republicii Moldova, 1994, art. 38, alin. (1)). Statul trebuie să garanteze exprimarea voinței libere a cetățenilor prin apărarea principiilor democratice și a normelor dreptului electoral”

Cu toate că dreptul de vot este larg recunoscut ca un drept fundamental al omului, totuși, de fiecare dată se atestă cazuri în care anumite persoane nu-și pot revendica acest drept. Există o serie de grupuri de cetățeni, precum: tineri, minorități, persoane cu necesități speciale, persoane în etate, persoane fără adăpost, etc., care sunt manipulate prin diferite metode și din diverse cauze: sărăcie, politică deficitară, analfabetism, intimidare, proces electoral viciat, nu-și pot realiza drepturile electorale în mod liber.

De exemplu, Republica Moldova de la obținerea independenței se află într-o criză profundă politică continuă fiind afectată de faptul că are o amplasare geopolitică nefavorabilă. Aflându-se între două mari puteri, sistemul autorităților publice din țară este influențat de anumite viziuni, opinii, politici pro-ruse sau pro-europene. Această stare de fapt mereu a complicat procesele electorale, într-un final afectând interesele cetățenilor prin nerespectarea și neasigurarea drepturilor electorale ale acestora în spiritul statului de drept. Există foarte multe cazuri semnalate de împiedicare a exercitării drepturilor electorale, atunci când anumiți cetățeni ai Republicii Moldova sunt folosiți contrar voinței lor, fiind convinși prin manipulări și anumite propagande politice, pentru a vota în favoarea unor regimuri politice, fiind transportați în masă, la anumite birouri electorale, prin urmare, fiind impuși să voteze. Din aceste considerente statului îi revine sarcina de a apăra aceste drepturi electorale prin diferite instrumente, unul dintre care este aplicarea răspunderii juridice contravenționale.

Se consideră că, apărarea drepturilor electorale este foarte importantă cel puțin sub două aspecte vitale:

- a) pentru apărarea drepturilor electorale încălcate;
- b) pentru sancționarea, prevenirea și contracararea repetării unor astfel de fapte ilicite.

Răspunderea pentru încălcarea legislației electorale este un instrument de drept public, ce asigură interesul poporului în calitatea sa de deținător exclusiv al suveranității naționale în procesul de realizarea drepturilor electorale.

Orice litigiu electoral, într-o formă sau alta, afectează drepturile electorale ale cetățenilor și ale altor subiecți de drept electoral. Reglementarea normativă a procedurii de examinare a acestor cauze și răspunderea contravențională în dreptul electoral este de o importanță incontestabilă.

O problemă pe cât de veche, pe atât de actuală, o constituie starea de insatisfacție, față de modul cum este guvernată societatea și aspirațiile permanente către un guvernământ mai bun. Niciodată oamenii, cetățenii, în totalitatea lor, nu sunt mulțumiți, pe deplin, de modul în care sunt guvernați. Chiar și cele mai corecte guvernări, nu au făcut față în întregime așteptărilor alegătorilor. Însă, tocmai această insatisfacție, cu toate tulburările sociale pe care le produce, a constituit, din toate timpurile, un incontestabil factor de progres.

În contextul celor expuse mai sus, ne propunem o analiză juridico-științifică a faptelor de împiedicare a exercitării dreptului electoral, în special, ce cad sub incidența normelor de drept contravențional. Faptele de împiedicare a dreptului electoral pot fi diferite și pot fi realizate prin diferite modalități care la rândul său pot fi caracterizate prin diferite grade de pericol social. Din aceste considerente, legiuitorul a incriminat în legea contravențională, la art. 47 CC al RM, faptele contravenționale de împiedicare a exercitării dreptului electoral ce sunt caracterizate printr-un pericol mai redus decât faptele infracționale incriminate la art. 181 din legea penală (Codul penal al Republicii Moldova, 2003, art. 181).

2. Date și metodologie La baza elaborării cercetării au fost utilizate numeroase metode și principii. Au fost utilizate următoarele metode: metoda analizei, metoda documentară, metoda studiului comparat, metoda logică etc.

3. Modelul și constatările. Fapta contravențională de împiedicare a exercitării dreptului electoral este incriminată la articolul 47 CC al RM, care se sancționează cu amendă de la 12 la 18 unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 18 la 30 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere cu privarea, în ambele cazuri, de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 3 luni la un an (Codul contravențional al Republicii Moldova, 2008, art. 47).

Legiuitorul a instituit răspunderea contravențională pentru astfel de fapte, oferindu-i competență deplină de agent constator pentru a constata și a examina aceste litigii, poliției. În această ordine de idei, poliția poate soluționa aceste litigii pe cale extrajudiciară, având împuterniciri (Ordinul MAI nr. 195 din 17.04.2020 cu privire la stabilirea competențelor în domeniul constatării/examinării contravențiilor atribuite agenților constatori din cadrul Ministerului Afacerilor Interne) depline pentru a soluționa cauzele contravenționale în baza art. 47 CC al RM și pentru a atrage la răspundere contravențională persoanele care se fac vinovate de săvârșirea faptelor de împiedicare la exercitarea drepturilor electorale ale cetățenilor (Codul contravențional al Republicii Moldova, 2008, art. 400, alin. (1)).

Astfel de contravenții sunt constatate și sancționate de către forțele de ordine din cadrul serviciilor de securitate publică ale subdiviziunilor teritoriale (inspectoratele de poliție) ale Inspectoratului General al Poliției al MAI al RM (Codul contravențional al Republicii Moldova, 2008, art. 400, alin. (1)).

La nivel unităților administrative-teritoriale (sate, orașe și alte tipuri de localități) există polițiști de sector (ofițeri sau subofițeri de sector) care sunt implicați la menținerea și asigurarea ordinii publice în timpul scrutinelor electorale.

Din momentul săvârșirii unei contravenții de împiedicare la exercitarea drepturilor electorale, statul prin intermediul agenților constatori este obligat să intervină în vederea soluționării și atragerii la răspundere contravențională a făptașilor. În această ordine de idei, succesul poliției în soluționare eficientă a astfel de situații cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei depinde de nivelul de profesionalism și calitatea desfășurării procedurii contravenționale.

Pornind de la ideea că agentul constator în baza convingerii proprii are dreptul de a lua decizii în cadrul unui proces contravențional, sarcina lui este de a lua aceste decizii corecte în baza unor probe pertinente, administrate în mod legal și în conformitate strictă cu prevederile Codului contravențional. În caz contrar, acesta riscă să-și depășească atribuțiile de serviciu, să ia decizii

ilegale, să încalce drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor, fapte care sunt improprii statului de drept.

În continuare, efectuând o analiză a contravenției prevăzute la art. 47 CC al RM „*Împiedicarea exercitării dreptului electoral*”, constatăm anumite discrepanțe care cu certitudine va îngreuna procedura contravențională și va produce anumite erori la calificarea faptei.

Această contravenție urmează a fi analizată în comparație cu infracțiunea prevăzută la art. 181 CP al RM „*Împiedicarea exercitării libere a dreptului electoral sau a activității organelor electorale*” (Codul penal al Republicii Moldova, 2003, art. 181).

De fapt nu identificăm o linie de demarcație clară dintre contravenția prevăzută de art. 47 CC al RM și art. 181, alin (1), lit. a) CP al RM și în continuare vom încerca să elucidăm elementele constitutive ale contravenției și să identificăm acele erori admise de legiuitor la formularea dispoziției din norma de incriminare.

În activitatea de constatare și sancționare a contravențiilor, o importanță deosebită o are necesitatea analizării fiecărei fapte în parte, în sensul de a vedea dacă sunt întrunite sau nu elementele constitutive ale unei anumite contravenții, respectiv trăsăturile specifice privind **obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă.**

Obiectul contravenției

La general, obiectul contravenției constituie valorile și relațiile sociale ocrotite de legea contravențională, care sânt vătămate sau lezate prin comiterea unei fapte concrete. Obiectul reflectă acele valori și relații sociale la care a atentat subiectul.

Conform literaturii de specialitate, obiectul contravenției are diverse forme: *obiectul juridic și obiectul material* (Guțuleac, 2009, p. 123).

Obiectul juridic, la rândul său, se divizează în: *obiect general, obiect generic, obiect nemijlocit (specific) și obiect complex.*

Obiectul juridic general reprezintă totalitatea valorilor sociale ocrotite de dreptul contravențional, care sânt prevăzute în art. 2 CC al RM.

Obiectul juridic generic este valoarea socială protejată de mai multe norme contravenționale. Obiectul generic este folosit de către legiuitor în calitate de criteriu de grupare a normelor materiale din partea specială a cărții întâi al CC al RM în capitole. În cazul studiului nostru, art. 47 este localizat în capitolul VI „**CONTRAVENȚII CE ATENTEAZĂ LA DREPTURILE POLITICE, DE MUNCĂ ȘI LA ALTE DREPTURI CONSTITUȚIONALE ALE PERSOANEI FIZICE**” de aici putem deduce că obiectul generic al contravenției prevăzute la art. 47 îl constituie relațiile sociale ce țin de apărarea dreptul electoral al cetățenilor prevăzut în Constituția Republicii Moldova.

Obiectul juridic nemijlocit îl constituie relațiile juridice cu privire la exercitarea liberă a dreptului de vot.

Obiectul material. Considerăm că nu există un obiect material deoarece obiectul material al unei contravenției îl constituie entitatea fizică față de care este orientată acțiunea ilegală, în cazul contravenției prevăzute de art. 47 CC al RM nu există o entitate fizică propriu zisă deoarece este afectat un drept, deși unii autori (Mitrofan și Tighinean, 2017) consideră că secțiile de votare constituie obiect material. Localul de votare este imobilul în care se află secția de votare. Nu suntem de acord cu această opinie deoarece prin contravenție nu se atentează la local dar la dreptul cetățeanului.

Latura obiectivă.

Latura obiectivă a contravențiilor este aspectul exterior al acesteia, adică acea parte a contravenției care se poate observa de către ceilalți și constă în acțiunea sau inacțiunea descrisă și interzisă de norma prin care este stabilită contravenția, rezultatul produs și raportul cauzal între acestea.

În cazul contravenției prevăzute la art. 47 CC al RM latura obiectivă se manifestă prin acțiunea sau inacțiunea de împiedicare a accesului în localul de votare. Considerăm că o astfel de faptă poate fi realizată atât prin acțiune, atunci când, de exemplu, presupusul contravenient, încuie cu lacăt ușa de la intrare în localul de votare ca cetățenii să nu poată să-și exercite dreptul la vot, cât

și prin inacțiune, de exemplu cetățenilor nu li se comunică intenționat locul concret de votare pentru ai împiedica să-și realizeze dreptul electoral.

Analizând denumirea articolului 47 CC al RM „*Împiedicarea exercitării dreptului electoral*” identificăm prima neclaritate și anume ce înseamnă *dreptul electoral al unei persoane*? În legea fundamentală nu găsim o astfel de noțiune dar o putem deduce din art. 38 (Constituția Republicii Moldova, 1994, art. 38). Studiind literatura de specialitate (Drept Electoral Curs I, 2011) ajungem la concluzia că drepturile electorale ale cetățenilor sunt: *dreptul de a vota și dreptul de a fi ales*. Atunci apare o altă neclaritate, la care drept electoral, din cele deduse supra, se face referință în titlul articolului luând în considerare că este utilizată sintagma la singular „dreptul”? Prin împiedicarea accesului în localul de votare poate fi încălcat doar dreptul de a vota ci nu și dreptul de a fi ales.

Respectiv, constatăm că modalitatea de realizare a acestei contravenții nu corespunde titlului și nici nu are sens. Din conținutul articolului constatăm că legiuitorul sancționează fapta de împiedicare a accesului în localul de votare, fără a preciza în ce condiții, față de cine este orientată această faptă, cu ce scop etc. Ipotetic vorbind, persoana X nu-i permite persoanei Y, care este îngrijitoare de încăpere, să intre în localul de votare să facă curățenie. În acest caz persoanei Y i se va încălca dreptul electoral, de a vota sau de a fi ales? Va fi trasă la răspundere persoana X pentru faptul că i-a împiedicat accesul îngrijitoarei în localul de votare??? Sau dacă nu i se va permite unei persoane să intre repetat în localul de votare după ce și-a realizat dreptul de a vota, se va considera încălcare sau nu?

Din aceste considerente apreciem critic inițiativa autorului normei de la art. 47 CC al RM și considerăm că este necesar de revizuit această formulare. Un moment important este ca formularea dispoziției de la art. 47 CC al RM urmează a fi făcută în raport cu prevederile de la art. 181 CP al RM. De exemplu, la momentul de față, norma de la art. 47 CC al RM „*Împiedicarea accesului în localul de votare*” într-o anumită măsură se suprapune cu cea de la 181, alin. (1), lit. a) CP al RM „*Împiedicarea prin orice mijloace a exercitării libere a dreptului electoral sau împiedicarea activității organelor electorale, săvârșită prin blocarea sau atacarea localurilor secțiilor de votare prin orice mijloc și în orice formă*”. Aceste neclarități îl va pune în dificultate pe agentul constatator să realizeze o calificare juridică corectă și într-un final să atragă persoana la răspundere contravențională.

Subiectul contravenției.

Subiectul contravenției prevăzute la art. 47 CC al RM este persoana fizică care, la momentul comiterii contravenției, a împlinit vârsta de 18 ani sau o persoană cu funcție de răspundere.

În acest sens, art. 16 alin. (6) CC al RM prevede că persoana cu funcție de răspundere (persoană căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, într-o autoritate publică centrală sau locală, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin lege, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție, organizatorice ori economice) este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvârșirea unei fapte prevăzute de prezentul cod în cazul:

- a. folosirii intenționate a atribuțiilor sale contrar obligațiilor de serviciu;
- b. depășirii vădite a drepturilor și atribuțiilor acordate prin lege;
- c. neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu.

Victima este cetățean al Republicii Moldova cu dreptul de vot cu vârsta de 18 ani, împlinită până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege (Mitrofan și Tighinean, 2017).

Latura subiectivă.

Latura subiectivă presupunea atitudinea psihologică a persoanei în momentul realizării faptei ilicite. Pornind de la ideea că în dispoziția normei nu este indicată forma de vinovăție rezultă că

această contravenție poate fi săvârșită prin atât prin intenție cât și prin imprudență. Intenția poate fi manifestată în cazurile în care făptuitorul realizează acțiuni prin care își dă seama de caracterul prejudiciabil, prevede și urmărește survenirea urmărilor și admite în mod conștient survenirea lor (Codul contravențional al Republicii Moldova, 2008, art. 14, alin. (2)).

Pe când imprudența la fel ar putea fi o modalitate a vinovăției săvârșirii acestei contravenții, de exemplu președintele secției de votare sau persoana responsabilă pierde cheia de la ușa de la intrare. Prin această faptă cu siguranță se împiedică accesul în localul de votare iar acea persoană care a pierdut cheia trebuia să manifeste o grijă sporită față de siguranța cheii luând în considerare importanța și valoarea relațiilor sociale legate de exercitarea dreptului de vot a cetățenilor. În aceste condiții, contravenția se consideră săvârșită din imprudență dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate, ori nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă (Codul contravențional al Republicii Moldova, 2008, art. 14, alin. (3)).

Constatarea și soluționarea cauzelor contravenționale în baza art. 47 CC al RM

Contravenția prevăzută de art.47 din Codul contravențional, se constată și se examinează de poliție (Codul contravențional al Republicii Moldova, 2008, art. 400, alin. (1)).

Temei pentru pornirea procesului contravențional și demararea investigațiilor poate servi atât sesizarea (plângerea sau denunțul) despre săvârșirea contravenției, cât și autosesizarea nemijlocită a agentului constatatator.

În cadrul constatării și soluționării contravenției de împiedicare a accesului în localul de votare, agentul constatatator urmează să administreze material probator care, poate consta în stabilirea următoarelor aspecte:

- decizia organului electoral, a consiliului electoral de circumscripție corespunzător, de constituire a biroul electoral al secției de votare;
- audierea privitor la circumstanțele cazului membrilor biroului electoral al secției de votare, precum și a persoanelor acreditate cu titlu de monitorizare a procesului electoral în secția de votare respectivă (observatori, reprezentanți ai concurenților electorali etc.);
- constatarea modalității prin care a fost împiedicat accesul în secția de votare (blocarea ușilor, acostarea alegătorilor etc.), printr-o cercetare la fața locului cu întocmirea unui proces-verbal de cercetare la fața locului cu descrierile de rigoare;
- efectuarea înregistrărilor video sau foto care ulterior vor fi anexate la dosarul contravențional;
- identificarea contravenientului care a împiedicat accesul în secția de votare, stabilirea calității lui în procesul electoral și audierea privind circumstanțele cauzei, în special referitor la scopul împiedicării accesului în secția de votare, modalitatea folosită, dacă a săvârșit fapta la inițiativa cuiva ș.a.;
- identificarea și audierea alegătorilor-victime, în privința cărora au fost îndreptate acțiunile de împiedicare a accesului în secția de votare;
- stabilirea consecințelor de pe urma împiedicării accesului în localul de votare (neexercitarea drepturilor electorale ale alegătorilor).

Cercetarea la fața locului a localului de votare sau a teritoriului adiacent acestuia este un element obligatoriu în cadrul procesului contravențional pornit în baza art. 47 CC al RM. În cazul în care, ca urmare a împiedicării accesului la fața locului, au rămas careva urme materiale ce pot fi fixate și, după caz, ridicate.

Un moment important de care trebuie să țină cont agentul constatatator în investigarea contravenției prevăzute de art. 47 din Codul contravențional este că, potrivit prevederilor art. 60 alin. (7) din Codul electoral, răspunderea pentru asigurarea în ziua alegerilor a ordinii în localul de votare și pe teritoriul din preajmă, în rază de 100 de metri de la localul votării, o poartă președintele biroului electoral al secției de votare

Prin urmare, declarațiile președintelui biroul electoral joacă un rol esențial în constatarea contravenției și acesta urmează a fi audiat detaliat asupra circumstanțelor de împiedicare a accesului în localul de votare.

Concluzii Statul trebuie să întreprindă măsuri active împotriva persoanelor care neglijează comportamentul legal prescris prin acte normative, mai ales dacă prin aceasta se atentează la anumite drepturi și libertăți fundamentale ale cetățenilor. Răspunderea contravențională este una dintre formele răspunderii juridice prin care statul aplică măsuri de coerciție față de contravenienți. Norma de la art. 47 CC al RM sancționează acțiunile sau inacțiunile prin care se împiedică accesul în localul de votare a persoanelor care doresc să-și exercite dreptul de a vota. În urma analizei elementelor constitutive ale acestei contravenții au fost identificate o serie de erori și ambiguități ceea ce determină vulnerabilitatea aplicării normei iar prin urmare evitarea răspunderii contravenționale de către persoanele care au săvârșit astfel de fapte.

Astfel, cu titlul de recomandare se propune o reformulare adecvată, de lege ferenda, a normei prevăzute la art. 47 CC al RM, după cum urmează:

„Articolul 47. Limitarea dreptului de a vota

Limitarea dreptului de a vota prin împiedicarea accesului în secția de votare se sancționează cu amendă de la 12 la 18 unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 18 la 30 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere cu privarea, în ambele cazuri, de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 3 luni la un an”.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78 din 29.03.2016. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro
2. Codul electoral al Republicii Moldova nr. 1381 din 21.11.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 451-463 din 29.12.2017. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130981&lang=ro#
3. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-84 din 17.03.2017. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131058&lang=ro
4. Cod Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130983&lang=ro#
5. Ordinul MAI nr. 195 din 17.04.2020 cu privire la stabilirea competențelor în domeniul constatării/examinării contravențiilor atribuite agenților constatori din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.
6. Guțuleac V., (2009). Tratat de drept contravențional, Chișinău.
7. Grâu-Panțureac M., (2019). Răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral, teză de doctor, Chișinău.
8. Mitrofan L., Tighinean S., (2017). Studiu privind calificarea și investigarea infracțiunilor și contravențiilor cu specific electoral și de finanțare politică, Asociația Promo-LEX, Chișinău.
9. https://www.academia.edu/5920357/DREPT_ELECTORAL_Curs_I,

REFLECȚII ASUPRA MISIUNII ORGANELOR ADMINISTRAȚIEI LOCALE ÎN ASIGURAREA RESPECTĂRII DREPTURILOR OMULUI ÎN LOCURILE DE DETENȚIE. STUDIU DE CAZ

CZU: 343.82:352.075:342.7(478)

Oleg PANTEA¹,
Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. *This study involves a functional analysis of the activity of local public authorities in ensuring the respect for human rights in places of detention. Its content reveals the pertinent legislation for the topic of this research, the praxeology aspects, the impact of local monitoring commissions on the operational processes in penitentiaries.*

Detention supposes the guarantee of human rights, material assistance, psycho-social consulting, recovery activities, medical assistance, and other guarantees. This conglomerate of actions cannot be achieved without the participation of other state authorities, along with those that ensure the execution of punishment. In this regard, the local public administration authorities have a special role to play.

This research revealed the need for the participation of local authorities not only in terms of control and monitoring, but also in terms of assistance in places of detention (more collaboration), and, finally, there were proposed measures in order to improve the relations between the place of detention and the administrative unit where it is located.

Keywords: *place of detention, local public administration, local monitoring commissions, detainee, release from detention, penitentiary.*

REZUMAT. *Lucrarea prezentată cuprinde analiza funcțională a activității autorităților publice locale în asigurarea respectării drepturilor omului în locurile de detenție. În conținutul materialului s-a relevat legislația pertinentă subiectului cercetării, aspectele de praxiologie, impactul comisiilor locale de monitorizare asupra proceselor operaționale ale penitenciarelor.*

Deținerea persoanelor implică garantarea drepturilor, asistență materială, consulting psiho-social, activități recuperative, asistență medicală, alte garanții, iar acest conglomerat de acțiuni este imposibil de realizat fără participarea altor autorități ale statului, decât acelea care pun în executare pedeapsa. Un rol aparte revine, în acest sens, autorităților administrației publice locale.

În lucrare s-a menționat despre necesitatea participării autorităților locale nu doar sub aspect de control și monitorizare, dar și sub aspectul asistenței locurilor de detenție (mai mult colaborare), iar spre final s-au înaintat propuneri relevante de îmbunătățire a relațiilor între locul de detenție și unitatea administrativă unde este dislocată.

Cuvinte cheie: *loc de detenție, administrație publică locală, comisii locale de monitorizare, deținut, liberare din detenție, penitenciar.*

Introducere. Odată plasat în custodia statului pentru comiterea unei fapte infracționale, în baza hotărârii definitive a instanței de judecată, autoritățile au misiunea îndeplinirii fără echivoc a scopului pedepsei privative de libertate - siguranța socială și integrarea socială a deținutului. Pentru realizarea acestui scop, autoritățile de diferite niveluri ale statului intervin cu mecanisme aprobate prin lege, reieșind din competența lor funcțională. Autoritatea principală, care exercită atribuțiile și implementează politica statului în domeniul punerii în executare a pedepselor penale privative de libertate, a măsurii preventive arestului preventiv, a sancțiunii arestului contravențional, precum și a

¹ Oleg PANTEA, dr. conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova, panteaoleg@gmail.com, ORCID: [0000-0002-8790-5472](https://orcid.org/0000-0002-8790-5472)

Articolul a fost elaborat în cadrul Proiectului Instituțional "Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului" în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică "Drept Public Comparat și e-Guvernare", Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova (cifra proiectului - 20.80009.1606.15)

măsurilor de siguranță aplicate persoanelor private de libertate este Administrația Națională a Penitenciarelor - autoritate administrativă a Ministerului Justiției - și subdiviziunile sale structurale și subordonate (instituțiile penitenciare și direcțiile de ramură).

Pentru asigurarea exercitării eficiente a competențelor încredințate sistemului administrației penitenciare, Administrația Națională a Penitenciarelor și instituțiile subordonate colaborează cu diferite autorități ale administrației publice, în modul stabilit de legislație. Ceea ce interesează tema cercetării noastre este colaborarea cu autoritățile publice locale în asigurarea respectării drepturilor omului în locurile de detenție.

Rezultate și discuții. Deținerea unei persoane în penitenciar presupune intervenții din partea statului privind asigurarea condițiilor materiale, asistență psiho-socială, activități recuperative, alte acțiuni prevăzute de lege, pentru asigurarea drepturilor și libertăților, cu excepția celor care au fost îngădite prin sentința judecătorească. Acest ansamblu de acțiuni operaționale este de neconceput fără participarea altor autorități ale statului, inclusiv a autorităților administrative locale. Percepția generală că penitenciarele își asumă integral punerea în executare a pedepsei închisorii este eronată și nu poate fi acceptată, în măsura în care ne dorim să avem un sistem bine funcțional care să livreze rezultate așteptate – oameni eliberați din penitenciare cu schimbări comportamentale pro-sociale.

Cadrul normativ-juridic național pertinent cercetării noastre este: Codul de executare, Legea cu privire la sistemul administrației penitenciare, Legea privind administrația publică locală, **Legea privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor**, Statutul executării pedepsei de către condamnați, alte acte normative pertinente.

Codul de executare face referință la un șir de norme privind rolul organelor administrative locale în respectarea drepturilor omului. Așadar, potrivit art. 216 al. (4), “condamnații care beneficiază de dreptul de a se deplasa fără escortă sau însoțire în afara penitenciarului trebuie să fie deținuți în încăperi separate de ceilalți condamnați. Șeful penitenciarului, *de comun acord cu autoritățile administrației publice locale*, prin dispoziție scrisă, poate permite unor astfel de condamnați să locuiască în cămin, în afara penitenciarului”. În același context, art.219 al. (4) relevă că, “transferarea condamnatului dintr-un regim de deținere într-un alt regim de deținere, în cadrul aceluiași penitenciar, se efectuează în temeiul hotărârii comisiei înființate în penitenciar, din a cărei componență fac parte reprezentanți ai administrației penitenciarului, *ai autorității administrației publice locale*, ai asociațiilor obștești, specialiști în domeniul psihologiei și, după caz, alte persoane...” (Codul de executare Nr. 443, 2004). În ambele norme menționate supra, rolul autorităților publice locale este mai mult formal-consultativ, în măsura în care acțiunile prevăzute vizează interesele generale ale oamenilor din unitatea administrativă, unde este dislocat penitenciarul. Din punct de vedere practic, primarii, vice-primarii, consilierii locali, funcționarii primăriilor nu se implică în problemele administrative ale penitenciarelor. Până nu demult, primăriile delegau un reprezentant în comisiile penitenciare, care participa la adoptarea deciziilor privind eficientizarea procesului de resocializare a deținuților, racordarea practicii punerii în executare a pedepselor penale privative de libertate la cadrul legislativ, precum și mării flexibilității de schimbare a regimului de detenție deținuților. Rațiunea includerii reprezentantului autorității publice locale în comisie rezultă din necesitatea de a evita concentrarea excesivă a puterii într-un singur organism și percepția corporatismului, dar și pentru a asigura o mai mare transparență în activitățile comisiei. Cu regret, astăzi reprezentanții autorității locale nu sunt înscriși în lista membrilor comisiilor penitenciarelor și nu participă la ședințe. Pe de altă parte, trebuie să admitem că aceasta este o competență limitată după criteriul spațialității și nu aparține tuturor primăriilor, ci doar unităților administrative unde sunt dislocate penitenciare.

Apoi, art. 240 al. (3) scoate în evidență latura recuperativă, “La solicitarea condamnatului, administrația penitenciarului și *autoritatea administrației publice locale* îi creează condiții pentru învățământul secundar profesional sau învățământul superior”. Art. 282 al. (2) relevă o consecutivitate la norma precedentă, “Cu cel puțin 3 luni înainte de expirarea termenului de

executare a pedepsei închisorii, administrația locului de deținere informează organul de probațiune, *autoritățile administrației publice locale* și agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă despre apropiata eliberare a condamnatului, despre studiile, capacitatea de muncă și specialitatea lui”. Aceleași prevederi le găsim în Statutul executării pedepsei de către condamnați, la pct. 416 și pct. 628 (Hotărârea Guvernului, Statutului executării pedepsei de către condamnați, Nr. 583, 2006). Spre deosebire de grupul precedent de norme, aici autoritățile publice locale au misiune concretă, pro-activă în privința resocializării persoanei deținute. Interacțiunea sintetică între penitenciar și administrația locală are un caracter de consecutivitate. După eliberarea din detenție condamnatul se întoarce tocmai în comunitate, iar autorităților le revine sarcina integrării, asigurându-i loc de trai, loc de muncă, acces la serviciile sociale, oportunități de instruire, asistență psihologică la necesitate. De data aceasta, competența nu mai este atât de limitată după spațialitate și se referă absolut la toate unitățile administrative unde deținuții pot reveni după eliberare.

La lucrările serviciilor sociale din penitenciar pot participa, în calitate de invitați, mai ales în cazul minorilor, un asistent social din cadrul primăriei pe teritoriul căruia se află instituția. De asemenea, persoanele condamnate au dreptul la încheierea căsătoriei în penitenciar, în condițiile legii și consimțământul viitorilor soți este luat de către ofițerul de stare civilă din cadrul primăriei în a cărei rază administrativ-teritorială se găsește penitenciarul.

La finele anului 2008, a fost adoptată Legea nr. 235 privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor (Legea nr. 235 din 13.11.2008), care reglementează relațiile ce apar în legătură cu controlul civil (monitorizarea), modul de formare a Comisiilor de monitorizare, sarcinile și atribuțiile lor principale. Potrivit legii, Comisiile de monitorizare și componența într-un număr de 7 membri, se aprobă prin decizia consiliului local al unității administrative unde este dislocat penitenciarul. Membrii comisiilor sunt înaintați de către asociațiile obștești, pe un mandat de 2 ani, iar în lipsa candidaturilor se propun de către consiliul local, după consultarea prealabilă a Oficiului Avocatului Poporului. Mandatul membrului poate fi prelungit pentru încă o perioadă dacă sunt întrunite toate condițiile necesare pentru numirea acestuia. În lista membrilor comisiei nu pot fi incluse persoane care dețin funcții de demnitate publică, funcționarii publici, judecătorii, procurorii, lucrătorii organelor apărării naționale, ale securității statului și ale ordinii publice, avocații, notarii și mediatorii.

În temeiul art. 6 al Legii nr. 235/2008, Comisia de monitorizare este în drept:

- a) să evalueze condițiile de detenție a deținuților și tratamentul aplicat acestora;
- b) să aibă acces fără restricții în orice sector al instituției care asigură detenția persoanelor, cu excepția obiectivelor de pază, în orice moment al vizitei și fără o aprobare prealabilă, cu condiția respectării regulilor de securitate și a regimului din instituție;
- c) să solicite de la administrația locului de detenție, precum și de la autoritățile administrației publice, toate informațiile pe care le consideră necesare pentru monitorizare, cu excepția informațiilor ce constituie secret de stat;
- d) să discute cu deținuții, doar cu acordul acestora, fără martori sau sub supravegherea vizuală a administrației dacă condițiile de securitate o cer;
- e) să sesizeze și să facă demersuri către autoritățile statului în vederea realizării sarcinilor de monitorizare privind respectarea drepturilor omului în instituția care asigură detenția persoanelor;
- f) să primească plângeri privind respectarea drepturilor omului în instituția care asigură detenția persoanelor atât din partea deținuților și a rudelor acestora, cât și din partea altor persoane fizice sau juridice;
- g) la solicitarea instanței de judecată sau a administrației instituției care asigură detenția persoanelor, să-și prezinte opiniile privind posibilitatea liberării condiționate înainte de termen a deținutului, privind înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă, privind liberarea de pedeapsă a minorilor, liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației, liberarea de la

executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave, aplicarea actului de amnistie, precum și, la solicitarea Președintelui Republicii Moldova, privind posibilitatea aplicării actului de grațiere.

Rapoartele Comisiei de monitorizare privind vizitele în penitenciare se prezintă către Oficiul Avocatului Poporului și organele procuraturii.

Comisia își desfășoară activitatea în conformitate cu prevederile Regulamentului cu privire la activitatea Comisiei de monitorizare a respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 286 din 13.04.2009.

Analizând conținutul prevederilor normative supra, constatăm că autoritățile statului au avut intenția de a crea un mecanism național, independent de monitorizare a proceselor privind punerea în executare a pedepsei închisorii, inclusiv a proceselor operaționale interne ale penitenciarelor. Fără nici o îndoială, ideea a fost una plauzibilă și cu scop foarte bine determinat - ca locurile de detenție să fie monitorizate obiectiv din exterior, să fie identificate problemele reale cu care se confruntă autoritățile în privința respectării drepturilor omului deținut, să propună soluții viabile de rezolvare a lor și, de ce nu, să mențină într-un “tonus” echilibrat personalul penitenciar în contextul activității profesionale desfășurate.

În același sens, precizăm că legiuitorul nu a definit noțiunea de “locuri de detenție” și, dacă interpretăm extensiv, aceasta se referă la instituții penitenciare, izolatoare de detenție provizorie ale poliției, izolatorul CNA, spitale de psihiatrie. Deci, din punct de vedere praxiologic acțiunile Legii nr. 235/2008 se răsfrâng asupra tuturor unităților administrative unde sunt locuri de detenție.

În Raportul Oficiului Avocatului Poporului pentru anul 2018 privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova (Raportul Oficiului Avocatului Poporului în anul 2018, 2019, p. 145-146), autorii au făcut referință la comisiile locale, realizând un chestionar privind situația creării și funcționării comisiilor. Drept urmare, constatările Oficiului Avocatului Poporului au arătat că doar în 11 raioane din țară au fost create comisii de monitorizare, care practic nu funcționează și sunt formale.

În cadrul sistemului administrației penitenciare, în XXX de ani de independență, instituțiile penitenciare nu au fost vreodată vizitate de Comisiile locale de monitorizare.

Admitem că instituirea Mecanismului național pentru prevenirea torturii, crearea Consiliului pentru prevenirea torturii, reieșind din forma de organizare și atribuții, a substituit *volens nolens* Comisia locală de monitorizare. Considerăm totuși o pistă greșită această abordare formală a Legii nr. 235/2008. Întâi de toate, sfera de acțiune a acestora este diferită, prima monitorizează situația locurilor de detenție la nivelul întregii țări, a doua vizează locul de detenție exclusiv din raza de dislocare a unității administrative. Apoi, modul de constituire este diferențiat. Oficiul Avocatului Poporului este totuși o autoritate publică a statului (chiar dacă în legea specială se menționează că este autonomă și independentă), iar membrii Consiliului sunt selectați prin concursul organizat de Oficiul Avocatului Poporului. În cazul Comisiilor locale de monitorizare, membrii sunt numiți în baza propunerilor înaintate de reprezentanții asociațiilor obștești, prin dispoziția Consiliului local. Astfel, caracterul numirii membrilor Comisiei locale este mai verosimil, mai democratic, decât în cazul Consiliului național.

Alt subiect care provoacă confuzii este, dacă avem sau nu avem nevoie de Comisii locale de monitorizare a locurilor de detenție? Sigur că avem nevoie, doar că într-o altă formă de organizare. Rolul comisiilor create la nivelul autorităților locale nu se rezumă doar la monitorizarea locurilor de detenție pe baza criteriilor generale privind respectarea drepturilor omului, dar și identificarea, rezolvarea problemelor intrinsece ce vizează locul de detenție și unitatea administrativă, interesele locuitorilor, implicarea și participarea în realizarea proceselor operaționale ale instituțiilor. Astfel, Comisiile locale vor activa mai mult în spiritul colaborării, decât al controlului locului de detenție.

O idee nu mai puțin relevantă este instituirea unor colaborări între penitenciare și asociațiile obștești cu privire la monitorizarea proceselor și asigurarea respectării drepturilor omului. Fiecare

penitenciar ar putea contacta asociația obștească, cu solicitarea de a monitoriza din afară o perioadă de timp procesele instituției de detenție și de a identifica preventiv problemele cu care se confruntă. Drept urmare, instituția penitenciară va avea posibilitatea să sesizeze neregulile la o fază timpurie și să întreprindă toate măsurile pentru prevenirea și înlăturarea lor.

În **concluzii**, reieșind din informația prezentată supra, deducem următoarele:

1. Locurile de detenție trebuie să asigure respectarea drepturilor omului pentru persoanele care au ajuns acolo, în baza unei sentințe definitive a instanței judecătorești;
2. Pentru realizarea scopului pedepselor privative de libertate, organele statului, care asigură punerea în executare a pedepselor, trebuie asistate și de alte autorități, inclusiv de autoritățile locale;
3. Instituțiile de detenție și autoritățile publice locale interacționează în contextul intereselor generale și a problemelor intrinsece dintre unitățile administrative;
4. Participarea autorităților locale în procesele operaționale ale instituțiilor de detenție este absolut necesară din perspectivă recuperativă, în măsura în care persoanele eliberate din detenție se reîntorc, aproape de fiecare dată, în localitățile de unde provin aceștia;
5. Comisiile locale de monitorizare a respectării drepturilor omului în locurile de detenție, instituite prin Legea nr. 235/2008, sunt o formalitate și, respectiv, nu livrează rezultatele pentru care au fost create;
6. Pentru a asigura monitorizarea eficientă în locurile de detenție, trebuie revizuite/completate atribuțiile Comisiilor locale, prevăzute de lege. Interacțiunea sintetică între unități trebuie abordată mai mult sub aspect de colaborare, decât de control și “monitorizare”.
7. În vederea asigurării respectării drepturilor omului, instituțiile de detenție trebuie să inițieze colaborări cu asociațiile obștești, solicitând monitorizarea sistematică a proceselor care derulează în instituție, pentru sesizarea primară a neregulilor și întreprinderea măsurilor de înlăturare a lor.

Referințe.

1. Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24.12.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 34-35 din 03.03.2005. Republicat: în Monitorul Oficial nr. 160-162 din 05.11.2010.
2. Legea nr. 300 din 21.12.2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 48-57 din 16.02.2018.
3. **Legea nr. 235 din 13.11.2008 privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 226-229 din 19.12.2008.**
4. Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului 583 din 26.05.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 91-94 din 16.06.2006.
5. Raportul Oficiului Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2018. Chișinău: S. n., 2019.

ROLUL ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE PRIVIND GESTIONAREA SITUAȚIEI MIGRANȚILOR

CZU: 342.717:352.07(478):314.745.22

Svetlana SLUSARENCO¹,
Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. *The migration of people is determined by certain factors, sometimes negative, such as low employment, lack of security, poverty, war, which make people want to move to a new area, that is, forced migration occurs, or factors of attraction, i.e. those positive aspects that attract people to move to a place, for example, good employment opportunities, better services, political stability, safe society, less crime. With the start of military actions in Ukraine, especially Romania and Moldova became a place of refuge for the inhabitants of this state affected by the events in the country. Thus, a large number of Ukrainian migrants took refuge on the territory of the Republic of Moldova. The public authorities were determined to undertake urgent measures in order to integrate the Ukrainian immigrants who arrived in the Republic of Moldova.*

Keywords: *migration, displaced persons, foreigners, public authorities, integration, assimilation, host country*

REZUMAT. *Migrația oamenilor este determinată de anumiți factori, uneori negativi, precum ocuparea forței de muncă scăzută, lipsa siguranței, sărăcie, război, care are îi fac pe oameni să vrea să se mute într-o zonă nouă, adică are loc migrarea forțară, ori factori de atracție, adică acele aspecte pozitive care atrag oamenii să se mute într-un loc, de exemplu, oportunități bune de angajare, servicii mai bune, stabilitate politică, societate sigură, mai puțină criminalitate. Odată cu declanșarea acțiunilor militare în Ucraina, în special România și Moldova au devenit loc de refugiu pentru locuitorii acestui stat afectat de evenimentele din țară. Astfel, un număr mare de migranți ucraineni s-au refugiat pe teritoriul Republicii Moldova. Autoritățile publice au fost determinate să întreprindă măsuri urgente în vederea integrării imigranților ucraineni sosiți în Republica Moldova.*

Cuvinte-cheie: *migrație, persoane strămutate, străini, autorități publice, integrare, asimilare, țară-gazdă*

1. Introducere

Migrația este un fenomen prea complex și divers, un proces socio-economic care se atestă în toate statele. Migrația are dimensiuni sociale, economice, culturale și politice, care are impact asupra drepturilor omului. Oamenii migrează dintr-o varietate de motive, inclusiv căutarea unor oportunități economice mai bune, educație, reunirea familiei și evitarea violenței.

Migrația oamenilor este determinată de anumiți factori, uneori negativi, precum ocuparea forței de muncă scăzută, lipsa siguranței, sărăcie, război, care are îi fac pe oameni să vrea să se mute într-o altă zonă, adică are loc migrarea forțară, ori factori de atracție, adică acele aspecte pozitive care atrag oamenii să se mute într-un loc, de exemplu, oportunități bune de angajare, servicii mai bune, stabilitate politică, societate sigură, mai puțină criminalitate. Cel mai frecvent, migrația este determinată de factorii politici, războiul civil și/sau schimbările de politică, recoltele insuficiente, poluarea, dezastrele naturale și schimbările climatice care provoacă inundații și secetă sau factorii de mediu, care îi determină pe oameni să migreze.

2. Revizuirea literaturii

În acest studiu am făcut referire la Legea cu privire la migrație, nr. 1518 din 06.12.2002, Legea privind azilul în RM, nr. 270 din 18.12.2008, Legea privind ingrarea străinilor în RM, 274

¹ Svetlana SLUSARENCO, dr. în drept, conf. univ., Departamentul Drept Public, Universitatea de Stat din Moldova, svetlana_slusarenco@yahoo.com, +373 69143020, <https://orcid.org/0000-0002-9092-0024>

din 27-12-2011, la Proiectul de hotărâre de Guvern cu privire la aprobarea Programului privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025, care este un document de politici publice pe termen mediu, care continuă realizarea obiectivelor prioritare în domeniu și intervine cu unele noi, pentru a dezvolta și asigura o reglementare coerentă, corectă și eficientă a proceselor migraționale. De asemenea, am ținut cont de prevederile Dispoziției nr. 4 din 1 martie 2022, a Comisiei pentru Situații Exceptionale a Republicii Moldova, precum și Directiva 2001/55/CE a Consiliului din 20 iulie 2001 privind standardele minime pentru acordarea de protecție temporară, în cazul unui aflus masiv de persoane strămutate, și măsurile de promovare a unui echilibru între eforturile statelor membre pentru primirea acestor persoane.

3. Metodologie

Pentru elaborarea acestui studiu, am utilizat metode de cercetare științifică a fenomenului juridic precum, metoda logică, care se găsește în strânsă legătură cu metoda istorică, metoda comparativă, care presupune utilizarea unor așa instrumente precum, clasificări, definiții, analogii, și metoda analitico-sintetică, în vederea generării concluziilor.

4. Rezultate și discuții

Organizația Internațională pentru Migrație (OIM) definește un migrant ca fiind „o persoană care se mută de la locul de reședință obișnuită, dintr-o varietate de motive, fie în interiorul unei țări, fie peste hotarele statului în care locuiește, temporar sau permanent” (Termeni cheie de migrare). Legislația Republicii Moldova definește termenul de migrație ca permutare teritorială a persoanelor, însoțită de schimbarea locului de trai (Legea nr. 1518/2002). Legea privind azilul în RM (Legea nr. 270/2008), reglementează expres situația de *aflus masiv și spontan de persoane strămutate* – intrare pe teritoriul Republicii Moldova a unui număr mare de persoane care vin dintr-o țară sau dintr-o zonă geografică specifică și care depășesc capacitatea Direcției azil și integrare a Biroului migrație și azil, de soluționare a cererilor individuale privind recunoașterea statutului de refugiat sau acordarea protecției umanitare în condițiile și în termenele prevăzute de lege. Aceeași lege explică sensul sintagmei de *persoane strămutate* – străini nevoiți să-și părăsească țara sau regiunea de origine, care nu se pot întoarce în condiții de siguranță datorită situației ce persistă în acea țară sau regiune și care se pot încadra în domeniul de aplicare a art. 1 (A) din Convenția de la Geneva privind statutul refugiaților din 28 iulie 1951 sau altor instrumente naționale ori internaționale prin care se acordă protecție internațională, în special: a) persoane care au părăsit zone de conflict armat sau de violență endemică; b) persoane care sînt expuse vătămărilor grave în sensul art. 45 sau care au fost victime ale încălcărilor sistematice sau generalizate ale drepturilor lor (Legea nr. 270/2008, art.3).

Legea privind integrarea străinilor în Republica Moldova (Legea nr. 274/2011), identifică cercul de străini asupra cărora se extinde prevederile legii respective: străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie pentru reîntregirea familiei; străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie în scop de muncă; străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie pentru studii; străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie pentru activități umanitare sau religioase; străinii titulari ai dreptului de ședere permanentă; persoanele cărora li s-a recunoscut statutul de apatrid în Republica Moldova; străinii care au obținut protecție internațională sau azil politic în Republica Moldova (Legea nr. 274/2011 art. 2 alin. 1). Aceeași lege nr. 274/2011, stabilește că *integrarea* este un proces de participare activă a străinilor care au obținut protecție internațională sau azil politic sau un drept de ședere în Republica Moldova la viața economică, socială și culturală a societății moldovenești, prin care ei sînt împuterniciți să contribuie și să-și valorifice întreg potențialul ca membri ai acestei societăți, să-și realizeze drepturile și să-și îndeplinească obligațiile fără discriminare sau excluziune socială pentru propriul lor beneficiu și pentru beneficiul statului (Legea nr. 274/2011, art. 3 alin. 1).

Din aceste reglementări rezultă că, imigrantul, care a fost determinat de circumstanțe precum războiul, situația politică din țara de origine, și a venit în RM, trebuie să solicite acordarea dreptului de ședere provizorie, deoarece Legea nr. 200/2010 stipulează expres că, străinii care intră în Republica Moldova pot rămîne pe teritoriul ei numai în perioada stabilită în viză, cu excepția

cazurilor când li s-a acordat drept de ședere provizorie sau de ședere permanentă (Legea nr. 200/2010, art. 14). Astfel, dreptul de ședere provizorie poate fi acordat: pentru imigrare la muncă; pentru studii; pentru reîntregirea familiei; pentru activități umanitare sau religioase; pentru tratament medical de lungă durată, balneosanatorial și de recuperare; pentru protecția victimelor traficului de ființe umane; pentru alte scopuri, în care activitatea străinului nu contravine legislației Republicii Moldova sau prezența lui pe teritoriul Republicii Moldova este necesară în interes public sau de securitate națională (Legea nr. 200/2010, art. 31).

Odată cu declanșarea acțiunilor militare în Ucraina, în special România și Moldova au devenit loc de refugiu pentru locuitorii acestui stat afectat de evenimentele din țară. Astfel, un număr mare de migranți ucraineni s-au refugiat pe teritoriul Republicii Moldova. Autoritățile publice din RM au fost determinate să întreprindă măsuri urgente în vederea integrării imigranților ucraineni sosiți în Republica Moldova.

Cu regret, pînă în prezent nu a fost adoptată o strategie privind politica statului cu referire la gestionarea fluxului migrațional în Republica Moldova. Guvernul RM a elaborat un proiect de hotărîre de Guvern cu privire la apobarea Programului privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025, care a fost supus consultărilor publice pînă la data de 20.09.2022.

Proiectul Programului privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025, face referire la criza migrațională provocată de războiul dintre Rusia și Ucraina a scos în evidență lacune instituționale evidente și insuficiență de resurse umane. În rezultat, a apărut necesitatea de a consolida instrumentele de coordonare și gestionare, de către autoritățile statului, a situațiilor de aflus sporit de migranți. Astfel, în perioada de 24.02.2022 – 20.06.2022, pe teritoriul Republicii Moldova, pe segmentul MD-UA, au intrat 462 756 cetățeni ucraineni și 42 436 alți cetățeni străini. Totodată, în aceeași perioadă, de pe teritoriul Republicii Moldova au ieșit 373 023 cetățeni ucraineni și 34 584 alți cetățeni străini, rămînînd pe teritoriul țării 73 211 cetățeni ucraineni și 3 756 alți cetățeni străini. Din 76 967 cetățeni străini aflați pe teritoriul Republicii Moldova, 41 456 sunt minori (cetățeni ucraineni și de alte naționalități care au intrat pe segmentul MD-UA) (Sinteza MAI). Din numărul menționat de străini, au solicitat azil – 7 946 de persoane (Proiectul Programului privind gestionarea fluxului migrațional 2022-2025).

Unul dintre Obiectivele generale ale Proiectului de hotărîre de Guvern cu privire la apobarea Programului privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025 este *Implementarea și consolidarea mecanismului de integrare a străinilor*. Prin realizarea acestui obiectiv se va obține optimizarea mecanismului de integrare a străinilor, cu luarea în considerație a aspectelor sensibile de gen, prin includerea domeniului integrării străinilor în documentele de politici sectoriale, pentru asigurarea abordării holistice, la nivel național, a procesului de integrare, asigurare a funcționalității Centrelor de Integrare (Nord, Sud, Centru) cu resurse umane, logistică. Acțiunile de implementare vor fi orientate spre asigurarea accesului la serviciile de bază pentru migranți, prin dezvoltarea serviciului de mediator cultural, în asigurarea unei interacțiuni dintre străini și autoritățile statului, includerea străinilor în politicile statului privind integrarea pe piața muncii, reîntregirea familiei, educația, non-discriminarea și sănătatea, inclusiv prin promovarea principiului de parteneriat (Proiectul Programului privind gestionarea fluxului migrațional 2022-2025, pct. 3).

Din cele menționate supra, apare o întrebare foarte firească, persoanele strămutate din Ucraina, beneficiază de vreo protecție și în baza căror reglementări?

La nivel european a fost adoptată Directiva 2001/55/CE privind normele pentru acordarea protecției temporare, în cazul unui aflus masiv de persoane strămutate și măsurile de promovare a unui echilibru între eforturile statelor membre ale UE, care stabilește un sistem pentru a aborda sosirile în masă în Uniunea Europeană (UE) ale resortisanților străini care nu se pot întoarce în țările lor, în special din cauza războiului, a violenței sau a încălcărilor drepturilor omului (Directiva 2001/55/CE a Consiliului din 20 iulie 2001).

Prin Dispoziția nr. 4 din 1 martie 2022, a Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, pe perioada stării de urgență, prin derogare de la Capitolul IV' al Legii nr. 200/2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova, cetățenii ucraineni au dreptul de a munci pe teritoriul Republicii Moldova fără obținerea dreptului de ședere provizorie în scop de muncă (Dispoziția CSE nr. 4 din 1 martie 2022, pct. 7).

Conform Directivei 2001/55/CE privind normele pentru acordarea protecției temporare, în cazul unui aflux masiv de persoane strămutate și măsurile de promovare a unui echilibru între eforturile statelor membre ale UE, ucrainenilor li s-a oferit o protecție temporară până la adoptarea cadrului normativ, care să reglementeze situația acestor persoane. Protecția temporară este pusă în aplicare în toate statele membre printr-o decizie a Consiliului Uniunii Europene care confirmă un aflux masiv de persoane strămutate în UE. Durata este de un an, dar poate fi prelungită cu până la doi ani. Protecția poate lua sfârșit în cazul în care Consiliul consideră că persoanele se pot întoarce în siguranță în țara lor de origine. Statele membre trebuie să se asigure că persoanele strămutate doresc să vină în țara lor (Protecția temporară în cazul unui aflux masiv de persoane strămutate).

În acest context trebuie să menționăm faptul că, statele trebuie să facă tot posibilul pentru a facilita integrarea persoanelor strămutate. Pentru a face posibilă integrarea efectivă a migranților, este necesar de explicat noțiunile – cheie, precum multiculturalismul, asimilarea, interculturalismul și integrarea. Multiculturalismul poate fi definit drept fenomen al vieții publice ce constă în coexistența, în cadrul unei societăți, a mai multor culturi (Strategii de integrare interculturală, p. 51).

Asimilarea presupune că persoana provenită din minoritatea migranților trebuie să se contopească cu landsaftul general al țării de ședere în sensul obținerii cetățeniei, al cunoașterii limbii, al atitudinii față de anturajul său și al autoidentificării (Studiu cu privire la integrarea străinilor în Republica Moldova, p. 7).

Interculturalismul este un termen deja încetățenit, care definește încercările de a găsi un compromis între două abordări polare: asimilarea și multiculturalismul. Această abordare presupune mai multă bunăvoință față de respectarea particularităților etnice, culturale și religioase ale minorităților și este orientată spre evidența și aplanarea unor situații de tratament inegal, dar stabilind totodată criterii clare, ce asigură executarea obligațiilor față de valorile, istoria și tradițiile țării-gază, lucru, care poate să includă.

Integrarea – măsuri de incluziune a migranților pe piața muncii și în asistența socială. Politica integrării, în fiecare țară, poate să comporte caracteristicile întregului spectru, de la multiculturalism până la asimilarea totală (Studiu cu privire la integrarea străinilor în Republica Moldova, p. 9).

Integrarea este un proces continuu în două sensuri în care societatea se schimbă pe măsură ce populația devine din ce în ce mai diversă și imigranții dobândesc cunoștințele și abilitățile de care au nevoie în societate și viața profesională. Acest lucru necesită un angajament din partea imigranților și a țării care îi primește.

Integrarea imigranților reprezintă o provocare pentru statele recipiente ale fluxurilor migraționale, Gradul de integrare a imigranților este evaluat în următoarele domenii: ocuparea forței de muncă și accesul pe piața muncii; accesul la educație, inclusiv oportunitățile de a studia limba de stat; accesul la serviciile de sănătate; disponibilitatea de locuințe; accesul la legalizarea șederii și disponibilitatea formelor de legalizare, inclusiv obținerea cetățeniei; discriminarea și infracțiunile motivate de ură (Studiu cu privire la integrarea străinilor în Republica Moldova, p. 13).

Majoritatea imigranților își doresc să aibă acces la un sistem eficient de asigurări sociale și la un sistem de sănătate ce corespunde celor mai înalte standarde mondiale. Un alt motiv, la fel de important, este tendința unei bune părți a imigranților de a obține acces la un sistem de educație avansat și la o justiție necoruptă.

Integrarea socială reprezintă procesul de participare activă a străinilor la viața economică, socială și culturală a societății.

Ritmul rapid al imigrației a provocat uneori capacitatea guvernului de a răspunde, în special pentru a aborda integrarea unui număr tot mai mare de solicitanți de azil și a altor sosiți din țări din afara Uniunii Europene. Comisia Europeană a determinat măsurile concrete de integrare a migranților și anume, studierea limbii populației țării-gazdă; studierea sistemelor de drept, politic și social al țării-gazdă și respectarea principiilor lor; atitudine respectuoasă față de obiceiurile și tradițiile din țara-gazdă (Studiu cu privire la integrarea străinilor în Republica Moldova, p. 9).

Pe de altă parte, aceste măsuri stimulează participarea autorităților țărilor care fac parte din Uniunea Europeană la edificarea unei societăți incluzive prin următoarele acțiuni: oferirea accesului pe piața muncii; asigurarea accesului nediscriminatoriu la sistemul de educație; oferirea accesului la sistemul de protecție socială; oferirea accesului la sistemul de sănătate; oferirea accesului la mărfuri, servicii și locuință; asigurarea dreptului de participare la procesul democratic.

Un rol important în integrarea străinilor în UE li se rezervă organizațiilor non-guvernamentale, care desfășoară campanii de promovare a egalității dintre bărbați și femei, a egalității de gen, a luptei cu discriminarea și cu violența față de femei. O însemnătate majoră o au acțiunile desfășurate de mass-media, prin intermediul cărora se formează opinia publică față de migrațiune și toleranța față de migranți (Studiu cu privire la integrarea străinilor în Republica Moldova, p.10).

Realizarea politicii migraționale este prerogativa autorității administrației publice centrale în domeniul migrației în colaborare cu alte structuri de stat și nestatale.

Autoritățile administrației publice centrale și locale vor colabora și vor coopera cu autoritatea competentă pentru străini în vederea realizării eficiente a procesului de integrare a străinilor.

Autoritățile publice de nivel central și local și sectorul neguvernamental întreprind măsuri și activități necesare la cererea migranților, pentru facilitarea integrării sociale a străinilor care au obținut protecție internațională sau azil politic în Republica Moldova.

Un rol aparte se rezervă studierii limbii țării-gazdă, salutabile fiind în acest sens cursurile gratuite de studiere a limbii la întreprinderile în care muncesc imigranți.

Străinii, prin intermediul autorităților administrației publice centrale de specialitate și al autorităților administrației publice locale, de următoarele activități de integrare: a) sesiuni de acomodare socioculturală (instruiri privind valorile și tradițiile naționale, sistemul de organizare politico-administrativă a Republicii Moldova); b) cursuri de studiere a limbii de stat; c) informare și consiliere privind modalitățile de acces la piața forței de muncă, la serviciile medicale și la măsurile de protecție socială; d) servicii de orientare și formare profesională în vederea facilitării integrării economice, în corelare cu capacitățile și necesitățile pieței forței de muncă a Republicii Moldova (Legea nr. 274/ 2011, art. 5).

Cursurile de studiere a limbii de stat pentru refugiați și beneficiarii de protecție umanitară sînt organizate de Ministerul Educației prin intermediul instituțiilor de învățămînt din subordine, precum și de autoritățile administrației publice locale de la locul de trai, pe baza cererii depuse la autoritatea competentă pentru străini. Cursurile sînt gratuite (Legea nr. 274/ 2011, art. 10 alin. 1).

Sesiunile de acomodare socioculturală sînt obligatorii, fiind organizate de Ministerul Culturii și Ministerul Educației, în colaborare cu autoritatea competentă pentru străini, în primele 30 de zile de la data obținerii unei forme de protecție, prin intermediul autorităților administrației publice locale de la locul de trai, în cadrul unor instituții specializate. În procesul de organizare și desfășurare a sesiunilor de acomodare socioculturală pot fi atrase organizații neguvernamentale cu preocupări specifice în domeniu (Legea nr. 274/ 2011, art. 8 alin. 2).

Un factor important al succesului acțiunilor de integrare este recunoașterea pregătirii profesionale a migranților și a diplomelor eliberate în patria lor.

Autoritățile administrației publice locale: a) acordă sprijin în derularea programelor și implementarea proiectelor comunitare pentru a înlesni participarea activă a străinilor la viața socială și culturală a comunității; b) realizează măsuri pentru sporirea nivelului de informare a populației autohtone cu privire la migrație, azil, integrarea socială a străinilor, dezvoltarea spiritului de

toleranță și înțelegere interculturală; c) identifică posibilități de cazare pentru străinii incluși în programele de integrare (Legea nr. 274/ 2011, art. 35).

În unele țări-membre ale Uniunii Europene este pusă în aplicare politica integrării obligatorii pentru imigranți, integrarea devenind astfel un proces unilateral, în care responsabilitatea este preluată de individul care este nevoit să se integreze pentru a avea posibilitatea de a căpăta statut de rezident și de a conta pe o asigurare a siguranței în țara-gazdă. Programele obligatorii de integrare au fost implementate în Germania, Țările de Jos, Austria, Belgia (Flandra), Danemarca, Elveția. În plus, în Germania și Austria cursurile obligatorii de integrare

În Republica Moldova, străinilor cărora li s-a acordat un drept de ședere în țară li se vor asigura, prin intermediul organelor centrale de specialitate ale administrației publice și al autorităților administrației publice locale, condiții de integrare în viața economică, socială și culturală a țării (Legea nr. 200/2010, art. 5).

Pe lângă programele obligatorii, mai există proiecte și cursuri susținute de ONG-uri din contul fondurilor europene și civile, scopul cărora este integrarea imigranților prin intermediul diverselor acțiuni interactive. Atenția organizațiilor obștești se focalizează cu preponderență asupra problemei discriminării și asupra lacunelor în reglementarea legislativă, fiind evidențiate următoarele grupe de probleme: prevederi ale legislației formulate inadecvat; practici discriminatorii în instituții (inclusiv în organele de stat); tratament discriminatoriu din partea societății și a angajatorilor.

Supravegherea și controlul de stat asupra respectării legislației în domeniul migrațiunii la întreprinderi, în instituții și organizații, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, precum și în autoritățile administrației publice centrale și locale (Legea nr. 1518/2002, art. 33).

5. Concluzii

Rezumând asupra constatărilor desprinse în rândurile de mai sus, observăm că problema migrației nu a fost încă rezolvată, ea a devenit una dintre cele mai stringente în societate, în contextul evenimentelor de pe continentul european. Moldova trebuie să întreprindă măsuri urgente în vederea abordării pragmatice a integrării migranților, este necesar de ținut cont de caracterul sistemic și de consecutivitatea măsurilor întreprinse. Necesitatea studierii minuțioase a experienței altor țări și a abordărilor fenomenului integrării, ar permite să se evite greșelile comise de alții, dar și să se creeze un sistem eficient. Migrația determină noi cerințe cu referire la activitățile autorităților statului, determină direcția de dezvoltare socio-economică a țării.

Referințe

1. Convenția de la Geneva privind statutul refugiaților din 28 iulie 1951
2. Directiva 2001/55/CE a Consiliului din 20 iulie 2001 privind standardele minime pentru acordarea de protecție temporară, în cazul unui aflux masiv de persoane strămutate, și măsurile de promovare a unui echilibru între eforturile statelor membre pentru primirea acestor persoane. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32001L0055>
3. Dispoziția nr. 4 din 1 martie 2022, a Comisiei pentru Situații Exceptionale a Republicii Moldova, pct. 7. https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/dispozitia_cse_4_01.03.2022.pdf
4. Legea cu privire la migrație, nr. 1518 din 06.12.2002, MO nr. 112-116/2007
5. Legea privind azilul în Republica Moldova, nr. 270 din 18.12.2008, MO nr. 53-53/2008
6. Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova, nr. 200 din 16.07.2010, MO nr. 179-181/2010
7. Legea privind ingrarea străinilor în Republica Moldova, 274 din 27.12.2011, monitorul oficial nr. 372-382/2020.
8. Proiect de Hotărțire de Guvern cu privire la apobarea Programului privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025. <https://particip.gov.md/ru/document/stages/anunt-privind-initierea-procesului-de-elaborare-a-proiectului-hotararii-guvernului-pentru-aprobarea-programului-privind-gestionarea-fluxului-migrational-azilului-si-integrarii-strainilor-pentru-anii-2022-2025/9213>
9. Protecția temporară în cazul unui aflux masiv de persoane strămutate. <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/temporary-protection-if-there-is-a-mass-influx-of-displaced-people.html>

10. Sinteza Ministerului Afacerilor Interne pentru 20 iunie 2022. <https://mai.gov.md/ro/news/sinteza-ministerului-afacerilor-interne-pentru-20-iunie-2022-ora-0900>
11. Studiu cu privire la integrarea străinilor în Republica Moldova. / [studiu_integrarea_str.pdf](#),
12. Strategii de integrare interculturală: gestionarea diversității ca oportunitate. Strasbourg, 17 iunie 2021. <https://rm.coe.int/comitetul-director-pentru-antidiscriminare-diversitate-si-incluziune-c/1680a65f40>
13. Termeni cheie de migrare. <https://www.iom.int/key-migration-terms>

PRACTICI MODERNE DE ASIGURARE A ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE ÎN PERIOADA ELECTORALĂ

CZU: 351.75:342.84(478)

Anatolie CANANĂU¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *After numerous mass protests, both during and after the election, in the context of many challenges faced by the state of the Republic of Moldova, including after the tragic events of April 7, 2009, ensuring public order and security of citizens during the elections becomes a matter of complex research. Or persons in the exercise of their rights to make public decisions, must respect public order and must not admit violence and other actions likely to affect peace and security in society. Otherwise, the state is empowered and obliged to restore public order and the safety of citizens through the coercive apparatus in the person of special bodies that strengthen the administration of justice and bring to justice those who commit antisocial acts.*

Keywords: *security, conflicts, elections, responsibility, state, public order.*

REZUMAT. *După numeroasele proteste în masă, atât în perioada electorală, cât și post electorală, în contextul multor provocări cu care s-a confruntat statul Republica Moldova, inclusiv după evenimentele tragice din 7 aprilie 2009, asigurarea ordinii publice și securității cetățenilor în perioada alegerilor devine un subiect de cercetare complex. Or persoanele în exercitarea drepturilor sale la luarea deciziei publice, trebuie să respecte ordinea publică și să nu admită violențe și alte acțiuni de natură să afecteze pacea și securitatea în societate. În caz contrar, statul este abilitat și obligat să restabilească ordinea publică și siguranța cetățenilor prin intermediul aparatului de constrângere în persoana organelor speciale care fortifică executarea justiției și atragerea la răspundere juridică a persoanelor care săvârșesc fapte antisociale.*

Cuvinte cheie: *securitate, conflicte, alegeri, răspundere, stat, ordine publică.*

Introducere. Ordinea și siguranța publică este o stare gestionată și sub controlul statului, care vizează asigurarea protecției cetățenilor, organizațiilor și instituțiilor publice și private, de amenințările la adresa bunăstării acestora. Domeniile principale ale acestei activități pot acoperi securitatea națională, securitatea personală și fizică, securitatea informațiilor și protecția infrastructurii. Responsabilitatea pentru diverse aspecte ale siguranței publice, despre posibilele amenințări la adresa persoanei, a statului și a societății în ansamblu, poate fi atribuită diferitor servicii competente din subordinea statului. Protecția acestor valori, se realizează printr-o combinație de acțiuni de prevenire și curmare a faptelor prejudiciabile cu posibilitatea aplicării sancțiunii prevăzute de lege.

Condiția preliminară pentru desfășurarea alegerilor libere reprezintă alegerea în cunoștință de cauză. Alegătorii nu vor putea nici să-și formuleze, nici să-și exprime voința, dacă nu vor avea acces la informații despre candidați, partide și procesul electoral. Astfel, trasarea și realizarea obiectivelor de informare a alegătorilor, reprezintă un element decisiv pentru desfășurarea unor alegeri libere și corecte.

Legislația în vigoare este în conformitate cu principalele standarde internaționale și poate garanta desfășurarea alegerilor democratice, dacă este pusă în aplicare cu bună-credință. Cu toate acestea, se atestă unele probleme care necesită a fi abordate. Astfel, vom argumenta importanța asigurării ordinii și securității publice în perioada alegerilor, deoarece în funcție de circumstanțele specifice, pot surveni o serie de consecințe în rezultatul unei eventuale crize de ordine publică. De exemplu, un nivel insuficient de securitate, poate descuraja cetățenii să participe la procesul

¹ Anatolie CANANĂU, dr. în drept, Șef al catedrei „Drept polițienesc”, a Academiei „Ștefan cel Mare”, a MAI al RM

electoral sau să împiedice în mod serios această participare. În plus, lipsa de ordine publică și sfidarea principiilor fundamentale în baza cărora au loc alegerile, ar putea duce la subminarea încrederii cetățenilor în rezultatele alegerilor, care în unele cazuri poate fi un factor care provoacă sau intensifică instabilitatea generală.

Libertatea electorală cu cele două laturi intrinseci – libertatea de a alege și libertatea de a fi ales, reprezintă o componentă importantă a bunei desfășurări a procesului electoral în cadrul unui sistem politic democratic. În epoca amplificării problemelor globale și a crizei mondiale, crește nivelul de insecuritate, inclusiv de ordin politic, manifestându-se în toate sferile constitutive ale vieții politice, inclusiv în domeniul electoral, afectând în final calitatea democrației și a bunei funcționări a sistemelor sociopolitice (Sprincean, S., 2017, p. 304).

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales este garantat și de Constituția Republicii Moldova prin prevederile articolul 38. În conformitate cu prevederile constituționale „(1) Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat. (2) Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege. (3) Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii” (Constituția Republicii Moldova, 1994, Nr. 1).

Conținut de bază. Pentru respectarea uniformă a normelor juridice stabilite, statul are nevoie de o anumită ordine de drept, iar conform instrucțiunii aprobate prin ordinul MAI nr. 515 din 8 decembrie 2021 (Ordinul nr. 515 în continuare), identificăm conceptul de ordine publică, care reprezintă starea de legalitate, de echilibru și pace socială, prin care se asigură securitatea publică și a persoanei, a colectivităților și a bunurilor, sănătatea și morala publică care permite exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, precum și funcționarea eficace a instituțiilor în statul de drept (Ordinul MAI nr. 515, 2021).

Respectiv, asigurarea ordinii publice este necesară și în perioada alegerilor, perioadă care include o serie de etape, depășind substanțial limitele zilei alegerilor propriu-zise. Prin urmare, fenomenul electoral este compus din:

1. alcătuirea și actualizarea listelor de alegători în care sunt incluși cetățenii cu drept de vot;
2. înregistrarea candidaților - etapă ce semnifică intrarea în cursa pentru ocuparea unei funcții eligibile;
3. campania electorală propriu-zisă, care presupune promovarea candidaților și a formațiunilor social-politice care îi susțin;
4. exercitarea efectivă a dreptului de vot - proces prin care cetățenii cu drept de vot se pot prezenta la secțiile de votare pentru exprimarea opțiunii lor electorale;
5. centralizarea și numărarea voturilor se efectuează de către instituțiile electorale abilitate cu funcția de a organiza scrutinul și de a administra datele adunate;
6. validarea și publicarea oficială a rezultatelor alegerilor, ceea ce presupune anunțarea rezultatelor scrutinului.

Evident, aceste responsabilități de desfășurare a alegerilor, precum și de asigurare a participării alegătorilor și de integritate a întregului proces electoral urmează a fi administrate de la nivel național, de Comisia Electorală Centrală (CEC), până la Consiliile electorale de circumscripție și Birourile electorale ale secțiilor de votare. Printre sarcinile suplimentare ale administrației electorale s-ar putea număra educarea alegătorilor, stabilirea de limite sau soluționarea litigiilor electorale.

CEC este responsabilă de supravegherea activității consiliilor electorale de circumscripție și a birourilor electorale ale secțiilor de votare, precum și de înregistrarea concurenților electorali, compilarea și distribuirea listelor electorale, totalizarea rezultatelor alegerilor, supravegherea finanțării campaniilor etc. Consiliile electorale de circumscripție și birourile electorale ale secției de votare administrează procedurile de votare și de numărare în ziua alegerilor.

Conform prevederilor Codului Electoral (Codul Electoral, Nr. 1381, 1997), consiliile electorale de circumscripție sunt constituite de CEC cu cel puțin 50 de zile înainte de alegeri, iar birourile electorale ale secțiilor de votare sunt constituite de către consiliul electoral de circumscripție respectiv cu cel puțin 25 de zile înainte de alegeri .

CEC este un organ permanent cu un mandat determinat pentru cinci ani și este constituit din nouă membri. Un membru este desemnat de către Președintele Republicii Moldova, ceilalți 8 membri sunt desemnați de către Parlament, cu respectarea reprezentării proporționale a majorității și a opoziției.

Consiliile electorale de circumscripție se constituie dintr-un număr impar de membri, de cel puțin 7 și de cel mult 11 persoane, dintre care în consiliile de circumscripție de nivelul doi cel puțin 3 persoane cu studii juridice superioare sau cu studii în domeniul administrației publice.

Birourile electorale ale secțiilor de votare ar trebui să fie formate dintr-un număr impar între 5 și 11 membri. Consiliile locale desemnează 3 candidați, în timp ce ceilalți membri sunt desemnați de partidele politice și organizațiile social-politice reprezentate în Parlament, câte un candidat de la fiecare formațiune.

Anul 2021 și 2020, de altfel ca și anul 2019 a fost unul electoral. Elementul definitoriu, care a deosebit scrutinul electoral 2021 și 2020 de cele precedente a fost situația epidemiologică globală, proiectată pe plan național, cu efecte nefaste pentru populație. Respectiv, efortul reprezentanților statului trebuia să fie dublu, axat nu doar pe organizarea democratică a alegerilor, dar și pe protecția adecvată a cetățenilor de riscurile asociate cu virusul COVID-19.

Astfel, autoritățile au depus eforturi pentru a oferi posibilitatea tuturor celor care au dreptul de vot să își exercite acest drept în condiții sigure. Persoanele care au fost deja confirmate ca purtătoare ale virusului Covid-19, sau care au manifestat anumite simptome, au avut posibilitatea sa solicite în ziua alegerilor să-și exercite dreptul la vot prin intermediul echipelor mobile. De urna mobilă au putut beneficia inclusiv cei care se aflau în regim de autoizolare. De asemenea persoanele private de libertate, aflate în custodia sistemului administrației penitenciare și-au exercitat dreptul la vot, cu asigurarea respectării condițiilor anti-epidemiologice.

În Rezoluția sa din septembrie 2020 referitoare la punerea în aplicare a Acordului de asociere UE - Republica Moldova, Parlamentul UE a invitat autoritățile din Republica Moldova să consolideze mecanismele democratice, inclusiv sistemul parlamentar pluripartit, să asigure o mass-media liberă, independentă și pluralistă, precum și un acces echitabil la finanțare și la mass-media; să pună în aplicare măsuri de abordare a nevoii urgente de a soluționa problema cumpărării de voturi, a actelor de intimidare a observatorilor electorali, a dării de mită electorală și a altor practici de corupție, precum și utilizarea necorespunzătoare a resurselor de stat, întrucât aceste practici subminează și distrug toate eforturile democratice depuse de actorii politici din Republica Moldova (Raport punerea în aplicare a Acordului de asociere UE – RM, 2020).

Cu toate acestea, subliniem că scrutinul prezidențial care s-a desfășurat în anul 2020, deși recunoscut liber și democratic, a avut o campanie electorală foarte agresivă, în particular în turul doi de alegeri, cu discursuri de ură și chiar cu chemare la violențe. Misiunea de Observare Promo-LEX a alegerilor prezidențiale a constatat „utilizarea resurselor administrative, implicarea cultelor religioase în campania electorală a unui candidat, folosirea fondurilor financiare și materiale nedecarate, dar și încălcarea restricțiilor stabilite de Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică” (Misiunea de Observare Promo-LEX constată un număr îngrijorător de incidente, 2020)

Or buna organizare a fiecărei etape menționate supra, asigurarea, menținerea și restabilirea ordinii publice, a securității cetățenilor nu ar fi posibilă fără de implicarea și a altor autorități competente în acest proces complex, așa cum rezultă din Hotărârile cu privire la responsabilitățile suplimentare ale unor autorități ale administrației publice centrale și ale autorităților administrației publice locale precum și ale unor instituții, ce țin de asigurarea desfășurării în bune condiții a alegerilor (Hotărâre CEC Nr. 4124, 2020), emise de Comisia Electorală Centrală (CEC). Astfel, în

temeiul art. 18 alin. (2), art. 22 alin. (1) lit. g) și art. 26 din Codul electoral nr. 1381/1997 (Codul Electoral, Nr. 1381, 1997), CEC asigură buna desfășurare a alegerilor inclusiv prin responsabilizarea unor autorități publice, conlucrând cu acestea în vederea îndeplinirii atribuțiilor sale în calitate de organ specializat în domeniul electoral, inclusiv cu scopul de a perfecționa legislația și procedurile electorale la realitățile existente. Dintre acestea menționăm: Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Economiei și Infrastructurii, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Serviciul de Informații și Securitate, Agenția Servicii Publice, Autoritățile administrației publice locale, etc. Nu în ultimul rând, înaintează Guvernului și Parlamentului propuneri cu privire la oportunitatea operării unor modificări în legislația electorală întru înlăturarea riscurilor și a factorilor care periclitează buna desfășurare a alegerilor.

Din analiza făcută, observăm că responsabilitatea principală pentru asigurarea ordinii publice și securității cetățenilor în timpul alegerilor îi revine organelor ce asigură aplicarea normelor de drept, și mai cu seamă poliției. În acest sens, poliția are un dublu rol: 1) de asigurare a ordinii publice și securității cetățenilor; și 2) de asigurare a respectării legilor și actelor normative care reglementează desfășurarea alegerilor. Desigur că pentru îndeplinirea acestor sarcini, în funcție de eventualele riscuri și pericole, pot fi implicate și alte instituții, cum ar fi SIS și CNA din interiorul RM, dar și organele de drept din alte state care sunt implicate în acest proces la secțiile de votare destinate diasporei.

Poliția nu are calitatea de subiect al procesului electoral, dar în conformitate cu art. 6 din Legea 320 cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului (Legea RM nr. 320, 2012), este în drept să coopereze cu autorități ale administrației publice centrale și locale, cu mass-media, societatea civilă, și cu organismele internaționale, în vederea realizării atribuțiilor sale, prevederilor documentelor de politici naționale în domeniul de prevenire și combatere a infracționalității, de menținere a ordinii și securității publice. De asemenea, poliția cooperează cu asociațiile obștești și cu organizațiile neguvernamentale, precum și cu persoanele fizice și juridice, în modul stabilit de legislație și de actele normative ale Ministerului Afacerilor Interne. Detașarea poliției la secțiile de votare a birourilor electorale, este necesară pentru protecția drepturilor constituționale, exclusiv-politice ale cetățeanului și asigurarea legalității procesului electoral în ansamblu.

Din practica existentă, identificăm principalele acțiuni ale Poliției în timpul desfășurării alegerilor:

1. asigurarea securității tuturor persoanelor care participă la alegeri;
2. acordarea asistenței organelor electorale și autorităților administrației publice locale în vederea păstrării bunurilor materiale la consiliile și birourile electorale, escortării transportării buletinelor de vot și asigurării integrității acestora;
3. prevenirea, contracararea și constatarea contravențiilor și infracțiunilor în procesul electoral;
4. acordarea asistenței președinților birourilor electorale ale secțiilor de votare pentru asigurarea ordinii publice în ziua alegerilor, în secția de votare și pe o rază de 100 de metri.

Aceste aspecte, sunt doar o parte din acțiunile întreprinse de poliție, cu toate că dacă facem referire la instrucțiunea aprobată prin ordinul MAI nr. 515, deducem semnificația noțiunii de acțiuni de răspuns la criza de ordine publică, care reprezintă măsuri predefinite, planificate din timp sau adoptate în urma unei decizii, prin care se asigură revenirea la starea de normalitate și care cuprind proceduri de implementare detaliate, aplicabile imediat de către structurile abilitate. Totuși, pentru a preveni crizele de ordine publică, în sensul aceluiași ordin, deosebim conceptul de asigurare a ordinii publice, prin care înțelegem ansamblu de măsuri și acțiuni întreprinse în timpul evenimentelor publice pentru respectarea legalității, prevenirea și curmarea dezordinilor în masă și/sau a manifestărilor de violență (Ordinul MAI nr. 515, 2021).

Prevenirea dezordinilor în masă și a manifestărilor de violență este incontestabil de importantă, de aceea ar fi oportun să rezumăm mai jos principiile fundamentale care guvernează asigurarea ordinii publice în timpul alegerilor, stabilite în baza angajamentelor OSCE, a altor

standarde și bune practici internaționale (Recomandarea pentru slujbele, care asigură securitatea alegerilor, 2018).

1. Organizarea și crearea condițiilor pentru alegeri democratice. Crearea și menținerea unui mediu electoral sigur și pașnic cu respectarea regulamentelor și actelor normative în vigoare, condiții de securitate care nu trebuie să submineze exercitarea libertăților fundamentale sau să creeze dubii privind legitimitatea procesului electoral.
2. Imparțialității și independenței. Serviciile care asigură ordinea publică nu trebuie să se implice în politică sau să-și exprime sprijinul unui anumit partid sau candidat. Aceste servicii trebuie să rămână neutre și să fie percepute de societate ca fiind imparțiale în activitățile sale.
3. Tratat egal și nediscriminare. Serviciile responsabile pentru siguranța publică trebuie să asigure condiții de concurență echitabile și să garanteze o protecție egală pentru toți participanții pe durata întregului proces electoral.
4. Proportionalitatea și statul de drept. Instituțiile responsabile pentru siguranța publică trebuie să funcționeze în conformitate cu standardele naționale și internaționale și să se asigure ca orice intervenție exercitată, este exclusiv numai pentru realizarea măsurilor specifice și legitime de asigurare a ordinii publice; orice restricții în timpul alegerilor ar trebui să se bazeze pe prevederile legale și să fie proporționale cu obiectivele lor.
5. Transparență. Părțile interesate în procesul electoral trebuie să înțeleagă rolul serviciilor de siguranță publică care vor întreprinde anumite acțiuni în perioada alegerilor în conformitate cu legislația pertinentă, iar organele de ocrotire a normelor de drept și angajații acestora vor asigura ca informațiile despre activitățile sale să fie accesibile societății și să dezvolte parteneriate între poliție și cetățeni.
6. Responsabilitate. Angajații publici, responsabili de asigurarea ordinii și securității publice în perioada electorală, poartă răspundere pentru acțiunile lor; or publicul va observa eficacitatea acțiunilor acestora, acțiuni care urmează a fi adecvate și necesare întru realizarea obiectivele propuse.
7. Încrederea societății. Serviciile responsabile de asigurarea ordinii și securității publice trebuie să respecte și să protejeze drepturile omului, să implementeze în mod consecvent legislația electorală, normele legale relevante și să le pună în aplicare, trebuie să acționeze prompt pentru a preveni sau a suprima orice acțiune dăunătoare, să reacționeze imediat la incidentele și încălcările sesizate, în conformitate cu cerințele prestabilite și să respecte principiul integrității profesionale.

De altfel, acțiunile forțelor de ordine în perioada alegerilor, în scopul asigurării și restabilirii ordinii publice, se răsfrâng asupra tuturor acțiunilor și evenimentelor publice, mai cu seamă când vorbim în cazul întrunirilor, modul de organizare și desfășurare al cărora este stabilit prin Legea 26/2008 privind întrunirile (Legea 26, 2008).

Mai mult de atât, considerăm că intervenția forțelor de ordine în cazurile manifestările de grup în perioada alegerilor, de asemenea urmează a fi efectuată în corespundere cu un șir de principii atât etice, cât și tactice, specifice activității polițienești. O importanță deosebită în prevenirea încălcării în grup a ordinii publice o are tactica de acțiune a poliției la etapa inițială, atunci când în stradă s-au adunat un anumit număr de oameni care protestează. Protestele și indignările cetățenilor pot să apară ca o reacție firească la diverse evenimente în perioada alegerilor, nu de fiecare dată fiind motivate și corecte, dar e necesar ca poliția să se implice activ și operativ pentru a înlătura cauza care a atras atenția mulțimii și să asigure securitatea persoanelor adunate. Aceste acțiuni vor contribui la detensionarea și dezamorsarea situației, în caz contrar, lipsa de acțiune a poliției poate duce la tragedii. Astfel de exemple, în practică, sunt o mulțime. De regulă, în cazul evenimentelor ce au cauzat adunarea spontană a persoanelor, la etapa dată, pentru poliție nu constituie nici-o greutate să fie anihilate acțiunile ce pot destabiliza ordinea publică. Este însă mai complicat pentru poliție să acționeze în timpul întrunirilor politice care sunt organizate, sau ale acțiunilor de protest în masă, deoarece acestea se desfășoară într-o atmosferă psihologică tensionată, iar tactica incorectă

de a acționa, în aceste condiții, poate duce la dezastru. Un exemplu elocvent (Basiul V., 2019), ar fi cel din 7 aprilie 2009, când au fost două proteste simultan: unul în fața guvernului, calm și fără violențe și altul între Președinție și Parlament, mult mai numeros, unde a existat un haos total. Protestele au degenerat în violențe, tinerii au început a arunca cu pietre din pavaj spre clădirea Președinției, răbind mai mulți polițiști. Ulterior unii au intrat la primele două etaje și au scos de acolo tot ce le-a stat în cale. La fel s-a întâmplat și în clădirea Parlamentului, care a fost vandalizată și incendiată.

În consecință, pentru a exclude astfel de exemple în timpul întrunirilor în perioada alegerilor, polițiștii vor evita implicarea emoțională excesivă, vor fi neutri și nu vor face comentarii. O atenție deosebită se acordă, în cazul concentrării unui număr semnificativ de persoane, modului de utilizare a regulilor de politețe, precum și evitării oricărei manifestări discriminatorii, legată de rasă, religie, naționalitate, sex, vârstă, opinii exprimate, condiție socială sau de orice alt considerent. Aplicând procedurile recomandate pentru asemenea situații cu calm și fermitate, polițiștii își vor îndeplini misiunea fără să-și manifeste emoțiile pe care, în mod inevitabil, le au, dacă vor să câștige încrederea populației și să nu admită escaladarea situației (Коренев А., 2001, P. 34). Un rol important, îl au și grupurile speciale constituite pentru comunicare – dialog cu poliția.

Organele care asigură ordinea și securitate publică sunt obligate să respecte reglementările legale în conformitate cu standardele internaționale stabilite în acele acte la care Republica Moldova este parte. Dacă metoda convingerii nu dă rezultate, iar conflictul are un caracter agresiv, însoțit de violențe din partea mulțimii, tactica poliției trebuie să fie alta. În asemenea situații, este justificată aplicarea, în limitele legii, a măsurilor de constrângere. Principiul folosirii forței pentru restabilirea ordinii publice se aplică numai în caz de extremă necesitate și numai în măsura în care forța este necesară pentru îndeplinirea obligațiilor lor, când celelalte mijloace legale pentru menținerea ordinii au fost epuizate și când sunt puse în pericol grav ordinea publică și instituțiile democratice ale statului.

O atenție deosebită se acordă campaniei electorale în legătură cu protecția drepturilor și libertăților fundamentale, inclusiv garantarea exercitării de oricare persoană a libertății întrunirilor, perioadă de activitate care se desfășoară cu scopul de a-i determina pe alegători să-și exprime voturile pentru alegerea unui sau altui concurent electoral și care începe, pentru fiecare concurent electoral, la data înregistrării acestuia de organul electoral respectiv și se încheie la data excluderii concurentului electoral din alegeri sau în ziua votării. În această perioadă, de regulă, sporește constant nivelul agitației electorale vizibile pe măsură ce se apropie ziua alegerilor. Agitația electorală se desfășoară preponderent prin intermediul mass-media tradiționale și al celei online, al platformelor rețelelor sociale, panourilor de publicitate, sondajelor din ușă în ușă, distribuirii broșurilor și pliantelor (fiind instalate în acest scop corturi în centrul orașelor) și prin organizarea întâlnirilor cu alegătorii. Principalele mesaje ale concurenților electorali se axează pe aspecte sociale și economice, pe viitorul geopolitic al țării, pe proiectele de infrastructură și pe problemele legate de corupție; dar au fost remarcate și mesaje de intoleranță. Unele dintre aceste mesaje conțin aspecte xenofobe, rusofobe, de discriminare rasială, națională, de gen și a minorităților sexuale. În vederea combaterii discriminării și incitației la ură, CEC propune concurenților electorali și reprezentanților mass-media să semneze un Cod de conduită (Cod de Conduita APA, 2021).

Organele de drept care asigură ordinea publică, în același timp trebuie să respecte și să protejeze demnitatea umană, drepturile individuale și să fie responsabile în fața societății în ansamblu. În perioada electorală, aceste servicii nu ar trebui (Recomandarea pentru slujbele, care asigură securitatea alegerilor, 2018):

- a) să abuzeze de autoritate sau să admită imixtiunea în mod necorespunzător în procesul electoral;
- b) să fie părtinitoare pentru sau împotriva oricărui candidat sau grup de alegători;
- c) să împiedice desfășurarea liberă a campaniei electorale sau exercitarea dreptului de vot;
- d) să-și folosească autoritatea în efectuarea investigațiilor ca un instrument de intimidare;

- e) să efectuează arestări sau detenții arbitrare;
- f) să folosească forța excesivă;
- g) să promoveze aplicarea disproporționată sau discriminatorie a legilor.

În alte condiții, conform opiniei autorului, încă un instrument important în asigurarea ordinii publice și restabilirea echilibrului de drept după caz, dacă s-a încălcat legea, este posibilitatea alegătorilor și concurenților electorali de a contesta acțiunile/inacțiunile și hotărârile organelor electorale, cât și acțiunile/inacțiunile concurenților electorali, pentru a exclude „soluționarea nemulțumirii” sau dreptului lezată, pe alte căi care sunt ilegale și pot atenta la ordinea și securitatea publică.

Depunerea unei contestații în instanța de judecată trebuie să fie precedată de contestația administrativă anterioară în organismul electoral de conducere ierarhic superior. Contestațiile privind acțiunile/inacțiunile concurenților electorali urmează a fi depuse direct în instanță. Contestațiile împotriva acțiunilor și hotărârilor CEC urmează a fi depuse la Curtea de Apel Chișinău. Hotărârile instanțelor de judecată pot fi atacate într-o instanță superioară în termen de o zi. Hotărârea Curții Supreme de Justiție (CSJ) este finală. Curtea Constituțională examinează constituționalitatea legilor și hotărârilor adoptate de autoritățile publice și pronunță hotărâri de validare a rezultatelor alegerilor.

Una dintre cele mai importante contestații în alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021, s-a referit la numărul secțiilor de votare constituite în străinătate. La 6 iunie 2021 câteva partide ¹ au depus contestații la Curtea de Apel Chișinău împotriva Hotărârii CEC nr.4966, cerând să fie anulate hotărârile CEC nr.4966 și nr.4974 ² și să oblige CEC să mărească numărul de secții de votare deschise în străinătate. Curtea de Apel a pronunțat hotărârea sa în data de 17 iunie, anulând Hotărârea CEC. La 18 iunie, CEC a atacat hotărârea la CSJ care a pronunțat o hotărâre în data de 22 iunie prin care a respins contestația CEC.

Concluzii. Concluzionând, susținem părerea că organele care asigură ocrotirea normelor de drept și aplicarea legii, trebuie și sunt obligate să efectueze investigații complexe asupra tuturor incidentelor și neregulilor electorale, legate de asigurarea securității cetățenilor și a ordinii publice în perioada alegerilor, în caz contrar, conform analizei de mai sus dar și a realităților practice, persoanele care admit sfidarea normelor legale și încalcă obraznic „regulile jocului”, vor comite și pe parcurs alte fapte contrar legii, însumând și mai multe precedente periculoase care vor atenta la existența statului de drept. De aceea, legea trebuie respectată de toți actorii implicați în procesul electoral, iar organele competente să întreprindă toate acțiunile în vederea prevenirii, constatării, cercetării și atragerii la răspundere juridică cu aplicarea sancțiunilor convenite celor care o încalcă, în scopul corectării și reeducării acestora, dar și prevenirii săvârșirii de noi delikte în viitor de orice persoană. Ca măsură de creștere a transparenței și a încrederii din partea publicului, instituțiile abilitate prin lege, ar trebui să colecteze și să publice informațiile în mod continuu despre încălcările flagrante în perioada alegerilor, despre orice incident de aplicare a violenței și alte nereguli electorale. Principiul transparenței se extinde și la gestionarea cazurilor legate de alegeri de către autoritățile electorale și instanțele de judecată. Aceste autorități, sunt obligate să ofere acces gratuit la informațiile despre contestații și litigii în legătură cu incidentele de încălcare a ordinii și securității în perioada alegerilor.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, №1;
2. Codul Electoral, Cod Nr. 1381 din 21-11-1997, Publicat : 29-12-2017 în Monitorul Oficial Nr. 451-463 art. 768;

¹ PAS, PDA, PUN, Blocul electoral “Renato Usatii”, AUR, Partidul Democrația Acasă (DAP), Partidul Acasă Construim Europa (PACE). Curtea a comasat toate contestațiile într-un singur dosar.

² Hotărârea CEC nr.4966 din 05/06/21 de constituire a 139 de secții de votare în străinătate și Hotărârea nr.4974 din 08/06/21 de majorare a numărului de secții de votare până la 146.

3. Cod de Conduita APA2021.pdf (cec.md (accesat la data de 26.09.2022));
4. Hotărârea CEC nr.4966 din 05/06/21 de constituire a 139 de secții de votare în străinătate și Hotărârea nr.4974 din 08/06/21 de majorare a numărului de secții de votare până la 146;
5. Hotărâre CEC Nr. 4124, cu privire la responsabilitățile suplimentare ale unor autorități ale administrației publice centrale, ale autorităților administrației publice locale, precum și ale unor instituții, ce țin de asigurarea desfășurării în bune condiții a alegerilor Președintelui Republicii Moldova din 1 noiembrie 2020;
6. RAPORT referitor la punerea în aplicare a Acordului de asociere UE - Republica Moldova 28.9.2020 - (2019/2201(INI)) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/-9-2020-0166_RO.html (accesat la data de 20.09.2022);
7. Misiunea de Observare Promo-LEX constată un număr îngrijorător de incidente, 2020, <https://promolex.md/19118-misiunea-de-observare-promo-lex-constata-unnumar-ingrijorator-deincidente/?lang=ro> (accesat la data de 20.09.2022);
8. Recomandarea pentru slujbele, care asigură securitatea alegerilor, OSCEE, 2018 <https://www.osce.org/files/f/documents/d/b/376354.pdf> (accesat la data de 26.09.2022);
9. Valentina Basiul, 19 august, 2016, 2009: 7 aprilie, o „revoluție” cu multe necunoscute <https://moldova.europalibera.org/a/27929130.html> (accesat la data de 23.09.2022);
10. Legea 26 din 22.08.2008 privind întrunirile. În: Monitorul Oficial Nr. 80 art. 261;
11. Legea Republicii Moldova nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la Activitatea poliției și statutul polițistului. În: Monitorul Oficial nr. 42-47 din 01-03-2013;
12. Ordinul MAI nr. 515, cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind organizarea și executarea activităților de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, din 8 decembrie 2021;
13. Sprincean, S., 2017. Securitatea umană și bioetica. Monografie. Chișinău: F.E.P. „Tipografia Centrală”, p. 304;
14. Корнев А. Административная деятельность органов внутренних дел, Москва, 2001, с. 34.

CONSIDERAȚIUNI PRIVIND MODIFICAREA CADRULUI LEGAL AL INFRAȚIUNII DE LUARE DE OSTATICI

CZU: 343.43

Valentin CHIRIȚA¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *The crime of taking hostages has become a pressing international problem due to the fact that, through the danger it presents, through the forms of manifestation and through the effects it produces, it exceeds the framework of the internal law of a country and presents a threat to the entire community International.*

This scientific approach is focused on the submission of a set of recommendations, in the form of a ferenda law, which can be used to improve the national criminal legislation in the field of combating hostage-taking, as well as the elaboration of explanatory decisions of the Plenum of the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova.

Keywords: *hostage, hostage-taking, security, demands, violence, threat.*

REZUMAT. *Infrațiunea de luare de ostatici a devenit o problemă internațională stringentă în virtutea faptului că aceasta, prin pericolul pe care îl prezintă, prin formele de manifestare și prin efectele pe care le produce, depășește cadrul dreptului intern al unei țări și prezintă o amenințare pentru întreaga comunitate internațională.*

Prezentul demers științific este axat pe înaintarea unui set de recomandări, sub formă de lege ferenda, care pot fi utilizate la îmbunătățirea legislației penale naționale în sfera combaterii luării de ostatici, precum și la elaborarea unor hotărâri explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova.

Cuvinte cheie: *ostatic, luarea de ostatici, securitate, reținerea de ostatici, cerințe înaintate, violență, amenințare.*

Luarea de ostatici, ca infracțiune de sine stătătoare la nivel internațional, a fost menționată pentru prima dată în Convenția internațională împotriva luării de ostatici, adoptată de Adunarea Generală a ONU la New York la 17 decembrie 1979 (ratificată prin Legea RM nr.1241-XV din 18.07.2002, în vigoare pentru RM din 09.11.2002). Aceasta a fost precedată de mai multe convenții și acorduri internaționale referitoare la robie, terorism, piraterie etc.

În URSS, prima faptă cu tangențe de luare de ostatici poate fi considerată cea comisă în 1964 la Chișinău, când doi cetățeni (tatăl și feciorul său) (Brazinskasam) au capturat o navă a aviației civile AN-24 cu scopul de a se deplasa în Turcia. Datorită unor manevre reușite, piloții au schimbat pe neobservate cursul avionului și au aterizat pe același aeroport. În urma operațiunii speciale au decedat însoțitoarea de bord N. Curcenco, comisarul de miliție A. Bojenov și sergentul L. Spector.

Drept imbold pentru elaborarea și adoptarea la nivel internațional a unor măsuri urgente, îndreptate spre combaterea luării de ostatici ca infracțiune distinctă, a servit cazul tragic de luare în calitate de ostatici, de către organizația extremistă „Septembrie negru”, a sportivelor, în perioada desfășurării Jocurilor Olimpice (ediția a XX-a) de la München, Germania, 5 septembrie 1972. Bilanțul tragic a fost de 16 decedați, dintre care 11 sportivi (Овчинникова, Г.В., Павлик, М.Ю., Коршунова, О.Н., 2001, p.27).

Ca urmare a acestei tragedii, Republica Federativă Germania, ca membru al Organizației Națiunilor Unite, a ieșit cu inițiativa de a elabora o Convenție internațională împotriva luării de

¹ Valentin CHIRIȚA, Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Chișinău, Republica Moldova, valentin-chirita@yandex.ru, <https://orcid.org/0000-0002-7711-022X>

ostatici. Organizația Națiunilor Unite a susținut inițiativa dată și la 15 decembrie 1976, în conformitate cu rezoluția Adunării Generale nr. 31-103, a fost creat un Comitet special, responsabil de elaborarea Convenției internaționale împotriva luării de ostatici (Овчинникова, Г.В., Павлик, М.Ю., Коршунова, О.Н., 2001, p.27).

La 17 decembrie 1979, la New York, în cadrul celei de-a a 34-a sesiuni a Adunării Generale ONU, a fost adoptată rezoluția nr. 34/146, prin care a devenit deschisă pentru semnare și ratificare Convenția internațională împotriva luării de ostatici (Трунов И.Л., 2004, p.308).

Convenția dată a fost ratificată la 10 iulie 1987 și de către URSS. Ca urmare, Prezidiul Sovietului Suprem al URSS a adoptat Decretul „Privind răspunderea penală pentru luarea de ostatici” și a dispus ca toate prezidiile sovietelor supreme ale republicilor sovietice socialiste să aducă legislațiile lor în conformitate cu Decretul dat (Овчинникова Г.В., Павлик, М.Ю., Коршунова, О.Н., 2001, p.35).

În scopul executării Decretului respectiv, la 29 octombrie 1987, Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM a dispus introducerea în Capitolul II „Infrațiuni contra vieții, sănătății, libertății și demnității persoanei” al Codului penal al RSSM (adoptat la 24 martie 1961) a articolului 116/1, care a prevăzut pentru prima dată răspunderea penală pentru săvârșirea infracțiunii de luare de ostatici în țara noastră.

Odată cu adoptarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, a fost radical modificată redacția articolului care prevede răspunderea pentru luarea de ostatici (art. 280 CP).

Reieșind din dispoziția art. 280 CP, latura obiectivă a luării de ostatici se realizează prin două modalități: 1) luarea sau 2) reținerea persoanei în calitate de ostatic; și amenințarea cu omorul, cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății ori cu reținerea în continuare a persoanei în această calitate, în scopul de a determina statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică ori un grup de persoane să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni în calitate de condiție pentru eliberarea ostaticului.

De la bun început, pentru a fi evitată înțelegerea greșită a celor analizate în continuare, trebuie menționat că, pornind de la textul legii, amenințarea cu omorârea ostaticului, cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății acestuia ori cu reținerea lui în continuare în această calitate – ca semn obligatoriu al componenței infracțiunii date – este exprimată doar în adresa terțelor persoane, față de care făptuitorul își înaintează cerințele în calitate de condiții pentru eliberarea ostaticului (statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică ori un grup de persoane).

Oricare ar fi caracterul amenințărilor, ostaticul nu este în stare să pună la dispoziția făptuitorilor o navă aeriană, de exemplu, și să asigure plecarea ei peste hotare sau să elibereze deținuții dintr-un penitenciar, acesta (ostaticul) fiind mai degrabă un „complice involuntar” la realizarea cerințelor făptuitorilor (Овчинникова, Г.В., Павлик, М.Ю., Коршунова, О.Н., 2001, p.46). Cu atât mai mult, există cazuri când ostaticii nici nu știu și nici nu bănuiesc că au această calitate și că viața lor este în primejdie (de exemplu, minerii din mina pe care făptuitorul amenință s-o arunce în aer, pasagerii trenului sau avionului pe care făptuitorul amenință să-l explodeze (Brînză, S., Ulianovschi, X., Stati, V. ș.a., 2005, p.541) sau când ostaticul este în stare de comă etc.).

Conform art.1 din Convenția internațională împotriva luării de ostatici, adoptată la New York la 17 decembrie 1979 și ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 1243-XV din 18 iulie 2002, orice persoană care sechestrează sau reține o altă persoană, amenințând-o cu omorul, cu cauzarea vătămarilor corporale sau care continuă să rețină o altă persoană (ostatic) pentru a silii o terță parte, și anume: un stat, o organizație internațională, orice persoană fizică sau juridică sau un grup de persoane, să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni în calitate de condiție directă sau indirectă pentru eliberarea ostaticului comite infracțiunea de luare de ostatici în sensul Convenției.

Prima modalitate de realizare a laturii obiective a infracțiunii prevăzute în art.280 CP este luarea persoanei în calitate de ostatic.

Dicționarul limbii române moderne explică termenul „a lua” prin: „a prinde un obiect spre a-l ține sau spre a-l pune în altă parte” (Dicționarul limbii române moderne, 1958, p.465). Termenul „luare” este sinonim cu termenul „acaparare”, ce semnifică: „a pune stăpânire în mod silnic” (Dicționarul limbii române moderne, 1958, p.4).

Luarea persoanei în calitate de ostatic poate fi săvârșită doar ca formă activă a conduitei omului, adică prin acțiune.

Pornind de la considerentul că „luarea persoanei în calitate de ostatic”, fiind o modalitate de comitere a infracțiunii analizate, corespunde în mare parte cu denumirea art. 280 CP „Luarea de ostatici”, considerăm oportună modificarea alin. (1) prin înlocuirea cuvântului „luarea” cu cel de „capturarea” (persoanei în calitate de ostatic). În acest sens, infracțiunea prevăzută în art. 280 CP „Luarea de ostatici”, ar avea două modalități alternative de comitere, și anume: capturarea sau reținerea.

Astfel, după părerea noastră, prin „*luarea (capturarea) persoanei în calitate de ostatic*” se înțelege: acțiunea caracterizată prin stăpânirea ilegală a unei persoane (sau a unui grup de persoane), contrar voinței sale, însoțită de o limitare a libertății acesteia, realizată deschis sau pe ascuns, cu sau fără aplicarea violenței fizice ori psihice.

A doua modalitate de comitere a infracțiunii prevăzute în art. 280 CP este reținerea persoanei în calitate de ostatic.

Dicționarul limbii române moderne definește termenul „a reține” în felul următor: „a ține pe loc, a împiedica de la ceva, a opri, a lipsi temporar pe cineva de libertate, a închide, a stăpâni” (Dicționarul limbii române moderne, 1958, p.715). O interpretare similară a reținerii și-a găsit reflectare în literatura de specialitate.

Reținerea persoanei în calitate de ostatic, la fel ca și luarea de ostatici, poate fi realizată doar prin acțiune.

Având în vedere cele expuse anterior, considerăm că prin „*reținerea persoanei în calitate de ostatic*” se înțelege acțiunea caracterizată prin lipsirea ilegală a unei persoane (sau a unui grup de persoane) de posibilitatea de a părăsi locul aflării sale, realizată deschis sau pe ascuns, cu sau fără aplicarea violenței fizice ori psihice.

Prin urmare, atât luarea, cât și reținerea persoanei în calitate de ostatic pot fi realizate cu aplicarea violenței fizice.

Totodată, art. 280 alin. (2) lit. f) CP prevede o circumstanță calificativă: „cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei”. Pornind de la aceasta, putem trage concluzia că luarea sau reținerea în calitate de ostatic, săvârșită cu aplicarea violenței care nu este periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei, se prezintă ca un semn al componenței de bază a infracțiunii date, stipulat în art. 280 alin. (1) CP.

Luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic, însoțită de violență fizică care nu este periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei, se poate manifesta și prin legarea mâinilor, legarea corpului, închiderea forțată într-o încăpăre întunecată etc. De asemenea, un alt tip de violență aplicat în procesul realizării luării sau reținerii persoanei în calitate de ostatic poate fi și aducerea forțată a victimei la starea de ebrietate sau folosirea forțată a substanțelor stupefiante (spre exemplu, turnarea forțată în gâtul victimei a unei cantități mari de alcool sau introducerea stupefiantului în organismul persoanei prin injecții etc.).

Luarea, cât și reținerea persoanei în calitate de ostatic pot fi realizate și cu aplicarea violenței psihice.

Autorul V.I. Simonov prin „violența psihică” înțelege: „influența ilicită, îndreptată asupra psihicului altei persoane în scopul de a reprima rezistența și de a supune voința acesteia voinței făptuitorului prin amenințare cu aplicarea forței fizice” (Симонов, В.И., Шумихин, В.Г., 1993, p.23).

Astfel, „amenințarea cu aplicarea violenței” poate fi definită în felul următor: „influența psihică ilicită asupra persoanei în scopul reprimării rezistenței și supunerii voinței acesteia, prin

amenințarea de a cauza daune periculoase sau nepericuloase pentru viață sau sănătate, prin demonstrarea obiectelor ce pot fi aplicate în aceste scopuri sau prin demonstrarea acțiunilor care, într-un mod clar, indică spre posibilitatea aplicării forței fizice” (Резепкин, О.Ю., Журавлев, И.А., 2003, p.56).

Acțiunile care realizează latura obiectivă a infracțiunii date se caracterizează, de obicei, printr-o mare rezonanță demonstrativă.

Cerințele înaintate au un spectru larg – de la cele politice, sociale, de eliberare națională, separatiste până la cele criminale. În practica judiciară se întâlnesc mai des cerințe cu următorul conținut: încetarea operațiunilor militare; eliberarea prizonierilor; retragerea forțelor armate din anumite teritorii; anularea situației excepționale; refuzul de a semna un acord sau o convenție internațională; refuzul de a îndeplini obligațiile internaționale; eliberarea anumitor persoane din penitenciare; sistarea cauzei penale; punerea la dispoziție a mijloacelor de transport pentru a părăsi țara, a armamentului, a substanțelor narcotice, a unei sume bănești impunătoare etc. în schimbul eliberării ostaticului.

În continuare, propunem trecerea în revistă a unor recomandări sub aspect de lege ferenda privind modificarea cadrului normativ legat de infracțiunea de luare de ostatici:

1. În contextul definițiilor de luare (capturare) și reținere a persoanei în calitate de ostatic prezentate mai sus, se impune reformularea redacției art. 280 alin. (1) CP, din „Luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic și amenințarea cu omor, cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății ori cu reținerea în continuare a persoanei în această calitate cu scopul de a sili statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică ori un grup de persoane să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni în calitate de condiție pentru eliberarea ostaticului” în „Capturarea, adică acțiunea caracterizată prin stăpânirea ilegală însoțită de limitarea libertății persoanei, sau reținerea, adică acțiunea caracterizată prin lipsirea ilegală a posibilității de părăsire a locului aflării persoanei, în calitate de ostatic, realizate contrar voinței sale, deschis sau pe ascuns, cu sau fără aplicarea nemijlocit asupra ostaticului a violenței fizice ori psihice, și amenințarea cu omorul, cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății ori cu reținerea în continuare a persoanei în această calitate cu scopul de a sili statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică ori un grup de persoane să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni în calitate de condiție pentru eliberarea ostaticului”.

2. Este absolut necesară existența în cadrul art. 280 CP a unei note speciale, care ar stimula comportamentul pozitiv al făptuitorului, exprimat prin eliberarea benevolă sau la cerințele reprezentanților autorităților a persoanei luate sau reținute în calitate de ostatic. Esența acesteia nu ar fi îndreptată spre liberarea totală de răspundere penală a făptuitorului, ci spre reducerea esențială a termenului de pedeapsă aplicată acestuia. Astfel, propunem a completa art. 280 CP cu alin. (4) în următoarea redacție: „Persoanei care, până la momentul îndeplinirii cerințelor sale, benevol sau la cererea reprezentanților autorităților, a eliberat ostaticul, i se aplică pedeapsa în mărime ce nu poate depăși o treime din maximul celei mai aspre pedepse prevăzute la articolul dat, dacă acțiunile ei nu conțin o altă componentă de infracțiune”.

Necesitatea introducerii în legea penală a unei astfel de note speciale este dictată indirect și de prevederile art. 1 pct. 3 al Constituției Republicii Moldova din 29.07.1994, potrivit căruia demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane reprezintă valori supreme și sunt garantate de către stat. Codul penal conține un șir de note, stipulate expres în articole părții speciale, spre exemplu cele privind liberarea de răspundere penală, care nu-și găsesc reflectare în partea generală a CP, adică nu se încadrează în prevederile art. 53 CP „Liberarea de răspundere penală”, cum ar fi notele speciale la art. 337 alin. (2) CP „Trădare de Patrie” sau art. 371 alin. (5) CP „Dezertarea”, unde se indică: „Military care pentru prima dată a dezertat în condițiile alin. (1) se liberează de răspundere penală dacă dezertarea a fost săvârșită în urma unui concurs de împrejurări grele”.

1. Considerăm necesară completarea art. 280 alin. (2) CP cu următoarea circumstanță agravantă: lit. a) „cu aplicarea armei, substanțelor sau mecanismelor explozive ori altor obiecte folosite în calitate de armă”. Necesitatea introducerii acestei agravante reiese din faptul că aplicarea armei, folosirea substanțelor sau mecanismelor explozive ori a altor obiecte în calitate de armă la săvârșirea luării de ostatici sporesc esențial gradul prejudiciabil al infracțiunii respective, deoarece se creează o posibilitate reală de cauzare a unei daune considerabile vieții sau sănătății victimei. În cazul dat este sporit și nivelul de agresivitate și obrăznicie al făptuitorului, care, fiind sigur de atingerea scopurilor propuse, comite fapta cu o îndrăzneală deosebită.
2. Se impune, de asemenea, completarea art. 280 alin. (2) CP cu următoarea circumstanță agravantă: lit. e) „(luarea de ostatici) soldată cu satisfacerea cerințelor înaintate”. Aceasta se justifică prin faptul că sporește substanțial gradul prejudiciabil al infracțiunii, deoarece, pe de o parte, presupune realizarea efectivă a cerințelor înaintate, care pot fi de cea mai diversă natură, iar pe de altă parte, inspiră făptuitorii spre săvârșirea noilor infracțiuni de luare de ostatici, fiindcă aceștia ar putea considera că tactica respectivă creează condiții favorabile pentru atingerea cu ușurință a scopurilor criminale. Este evident nivelul înalt al gradului prejudiciabil dacă, spre exemplu, drept cerință satisfăcută a fost eliberarea anumitor persoane deosebit de periculoase din penitenciare sau primirea armamentului etc.
3. Este necesar ca art. 280 alin. (3) CP să fie completat și cu următoarea circumstanță agravantă: lit. f) „la comandă”, deoarece, potrivit actualului Cod penal, săvârșirea luării de ostatici la comandă poate fi calificată în baza art. 280 alin. (2) lit. e) (din interes material). Însă există cazuri când făptuitorul nu este condus de interesul material (nu urmărește primirea unei remunerări), deci circumstanța agravantă prevăzută în art. 280 alin. (2) lit. e) CP lipsește, iar infracțiunea urmează a fi calificată conform art. 280 alin. (1) CP (în lipsa altor circumstanțe agravante). Prin urmare, fapta poate avea și un interes nematerial, care constă în rezolvarea unor probleme personale, cum ar fi, spre exemplu, primirea unui pașaport, deplasarea ilegală peste hotare, eliberarea ilegală a unei rude apropiate din locul de detenție etc. În cazul circumstanței agravante „la comandă” nu ar fi important pentru calificare interesul material sau nematerial de care este condus făptuitorul la luarea de ostatici.
4. Pornind de la considerentul că agravanta prevăzută în art. 280 alin. (2) lit. c) CP: „cu bună știință în privința unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, dezabilității ori altui factor” se caracterizează printr-un grad prejudiciabil deosebit de înalt, condiționat de faptul că în calitate de ostatic sânt luate sau reținute persoane mai slabe atât fizic, cât și psihic față de ceilalți oameni, iar situația încordată ce apare în procesul realizării infracțiunii de luare de ostatici aduce o daună psihologică deosebit de gravă acestor victime, propunem atribuirea respectivei agravante la alin. (3) lit. e) al aceluiași articol.
5. Se propune atribuirea infracțiunii prevăzute în art. 275 CP, din Capitolul XII „Infracțiuni în domeniul transporturilor” la Capitolul XIII „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice” al Părții speciale a Codului penal. Argumentele în favoarea respectivei recomandări sunt: 1) infracțiunea prevăzută în art. 275 CP „Deturnarea sau capturarea unei garnituri de tren, a unei nave aeriene, maritime sau fluviale” este plasată, în conformitate cu art. 134¹¹ CP, la categoria infracțiunilor cu caracter terorist, fapt ce ne oferă temei să presupunem că infracțiunea respectivă atentează în primul rând la securitatea publică, și nu la securitatea circulației sau a exploatării transportului feroviar, aerian, maritim sau fluvial; 2) această infracțiune se caracterizează printr-un grad prejudiciabil sporit, condiționat de faptul că deseori este însoțită de luarea de ostatici (de exemplu, capturarea unei nave aeriene cu pasageri la bord).
6. Se impune reformularea titlului art. 281 CP, din „Comunicarea mincinoasă cu bună știință despre actul de terorism” în „Comunicarea mincinoasă cu bună știință despre o infracțiune cu caracter terorist”, și a dispoziției aceluiași articol, din „Comunicarea mincinoasă cu bună știință

despre pregătirea unor explozii, incendieri sau a altor acțiuni care periclitează viața oamenilor, cauzează daune materiale în proporții mari sau provoacă alte urmări grave” în „Comunicarea mincinoasă cu bună știință despre pregătirea sau comiterea unei infracțiuni cu caracter terorist”. În aceste condiții, sfera de incriminare a art. 281 C P s-ar extinde și asupra altor infracțiuni cu caracter terorist menționate în art. 134ⁿ, cum ar fi luarea de ostatici. De asemenea, fapta s-ar referi nu numai la pregătirea, ci și la comiterea unor asemenea infracțiuni. O astfel de propunere ar corespunde politicii antiteroriste pe care Republica Moldova urmează să o promoveze pentru a implementa cu succes standardele internaționale.

Referințe:

1. Brînză, S., Ulianovschi, X., Stati, V. ș.a. Drept penal. Partea specială, vol. II. Chișinău: Cartier juridic, 2005, 804 p.
2. Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr.128-129/1012.
3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr.1.
4. Convenția internațională împotriva luării de ostatici, adoptată la New York la 17 decembrie 1979 (ratificată prin Legea RM nr.1241-XV din 18.07.2002). În: Tratatate internaționale (ediția oficială), vol. 35. Chișinău, 2006 (Sistemul informatic MoldLex).
5. Dicționarul limbii române moderne. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, 961 p.
6. Борьба с терроризмом. Нормативные и международные правовые акты с комментариями. Научные статьи. Ответственный редактор, профессор, доктор юр. наук Трунов, И.Л. Москва: Мир, 2004, 519 p.
7. Овчинникова, Г.В., Павлик, М.Ю., Коршунова, О.Н. Захват заложника: уголовно-правовые, криминологические и криминалистические проблемы. Санкт-Петербург: Юр. центр Пресс, 2001, 259 p.
8. Резепкин, О.Ю., Журавлев, И.А. Захват заложника: уголовно-правовая регламентация проблемы. Москва: Юнити-Дана, 2003, 160 p.
9. Симонов, В.И., Шумихин, В.Г. Квалификация насильственных посягательств на собственность. Учебное пособие. Москва, 1993, 68 p.

DIMENSIUNI TEORETICO-PRACTICE PRIVIND DOCUMENTAREA CONTRAVENȚIILOR ÎN DOMENIUL CIRCULAȚIEI RUTIERE PE BAZA CONSTATĂRILOR PERSONALE

CZU: 342.9:343.346:342.9(478)(094.4)

Albert ANTOCI¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *The detection of traffic violations is a process to which the detecting agent must adhere with the greatest seriousness shown by observing the rigors of the contravention law, which conditions the respective procedure. The fact that the misdemeanor according to the notion provided by the Contraventional Code is identified as an illegal with a lower degree of social danger than the crime, should not have a negative influence on the documentation of the misdemeanor, including the contraventions in the field of road traffic. The jurisprudence of the European Court of Human Rights expressly stipulates the fact of associating the documentation of a contravention with the fact of committing a crime, a condition that obliges the investigating agent that all documented contraventions, including those initiated on the basis of personal findings, be accompanied by evidentiary material accumulated in accordance with the requirements of the contravention and procedural law criminal.*

Key words: *misdemeanor, investigating agent, documentation of a misdemeanor case, personal finding, evidence, field of road traffic, misdemeanor law.*

REZUMAT. *Constatarea contravențiilor rutiere este un proces față de care agentul constator trebuie să se atârne cu cea mai mare seriozitate manifestată prin respectarea rigorilor legii contravenționale, care condiționează procedura respective. Faptul că contravenția conform noțiunii oferite de Codul Contravențional este identificată drept un ilicit cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, nu trebuie să influențeze negative asupra documentării contravenției, inclusive și al contravențiilor din domeniul circulației rutiere. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului expres statutează faptul asocierii documentării unei contravenții cu faptul comiterii unei infracțiuni, condiție care obligă agentul constator ca toate contravențiile documentate inclusiv și cele inițiate în baza constatărilor personale să fie însoțite de un material probatoriu acumulat conform cerințelor legii contravenționale și procesual penale.*

Cuvinte cheie: *contravenție, agent constator, documentarea unui caz contravențional, constatare personală, probă, domeniul circulației rutiere, lege contravențională.*

Revizuirea literaturii. La elaborarea prezentului articol a fost studiat și utilizat cadrul legislativ și normativ al Republicii Moldova: Codul Contravențional al Republicii Moldova, și cel al României: Ordonanță de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 (republicată); Ordonanța nr. 2 din 12 iulie 2001 privind regimul juridic al contravențiilor; Decizie nr. 4 din 30 ianuarie 2017 privind interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 109 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2002, sursele doctrinare ce studiază problema documentării contravențiilor din domeniul circulației rutiere, practica judiciară: Hotărâre în numele Legii. Judecătoria Chișinău, sediul Centru. 24 iunie 2022 mun. Chișinău. Dosarul nr. 5r-5451/2021; Judecătoria Lugoj, sentința civilă nr. 4097/2020.

Metodologia lucrării. În calitate de metode au fost utilizate următoarele: logică, comparativă, a analizei și sintezei, metoda sistemică.

Modelul și constatările. Pentru agentul constator, principiul legalității include obligativitatea demarării procedurii și aplicării sancțiunii, în cazul când acesta constată prezența unei contravenții. În practica judiciară națională și doctrină, actul de bază care concomitant și reprezintă o probă a agentului constator este procesul verbal cu privire la contravenție.

¹ Albert ANTOCI, dr. în drept, conf. univ. al Catedrei Drept polițienesc a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
<https://orcid.org/0000-0001-6304-2046> antoci22@mail.ru

Respectând dispozițiile art. 6 paragraful (3) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ar fi necesar ca înainte de aplicarea sancțiunii contravenționale, autorului faptei ilicite să i se aducă la cunoștință încălcarea dispozițiilor legale și să i se dea posibilitatea de a se apăra, inclusiv prin administrarea de probe în apărarea sa (Codul Contravențional, Nr. 218 din 24.10.2008, p.62-78).

Constatarea faptei contravenționale înseamnă activitatea, desfășurată de agentul constator, de colectare și de administrare a probelor privind existența contravenției, de încheiere a procesului-verbal cu privire la contravenție, de aplicare a sancțiunii contravenționale sau de trimitere, după caz, a dosarului în instanța de judecată sau în alt organ spre soluționare (Fodor E.M., 2010, P. 62-78).

Prin urmare, dreptul contravenientului de a formula obiecțiuni există când deja s-a trecut la întocmirea procesului-verbal de contravenție, când agentul constator și-a format convingerea asupra săvârșirii faptei ilicite, nu înainte de aceasta. Pe de altă parte, procesul-verbal de contravenție poate fi încheiat și în lipsă, și respective depinde de voința contravenientului de a contesta sau a executa sancțiunea aplicată prin decizie asupra faptului comiterii contravenției.

Deși, în general, în doctrină se analizează doar procesul-verbal de constatare a contravenției, nu se poate omite sesizarea agentului constator ca prim moment al procedurii de constatare a unei contravenții, considerând că, în materie contravențională, trebuie aplicate, prin analogie, dispozițiile procesual-penale cu privire la modalitățile de sesizare a agentului constator, în condițiile în care prevederile Codului de procedură civilă sunt, evident, incompatibile (https://www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/dreptul-contravențional-ursuta-extras.pdf).

Referitor la modalitatea de constatare a contravențiilor, prezumția de legalitate a procesului-verbal se fundamentează tocmai pe faptul că acesta înglobează constatările personale ale unui agent al statului. Dacă acest agent nu percepe în mod nemijlocit săvârșirea faptei și nici nu administrează probe din care să rezulte comiterea contravenției, rezultă că actul încheiat nu poate beneficia de forța probantă pentru dovedirea contravenției în fața instanței de judecată. Până la urmă, acest aspect este esențial în ceea ce privește mult discutata sarcină a probei în procesul contravențional. În ipoteza în care contravenția nu este constatată cu propriile simțuri de către agentul constator, pur și simplu, procesul-verbal nu poate beneficia de forța probantă, deoarece, așa cum se arată în doctrina procesual penală interbelică, „legea acordă toată încrederea în probitatea și sinceritatea constatărilor pe care agentul le face cu ochii și urechile sale, dar nu s-a gândit nicio clipă să acorde tărie spuselor altor persoane pentru motiv că stau inserate într-un proces-verbal” (Hot. Jud. Chișinău, Dosarul nr. 5r-5451/2021, p. 534).

Aceeași era și orientarea practicii judiciare Române: „Legea acordă credință proceselor-verbale ale agenților cărora le dă puterea de a constata prin propriile lor simțuri sau prin mijloace proprii. Când însă agentul redactor al procesului-verbal raționează prin inducție sau consemnează arătările altor persoane, el nu consemnează un fapt material în sensul legii ci numai înregistrează „trebuie a se distinge între constatările ce ei din vederea sau auzirea lor proprie fac în cercul atribuțiunilor lor și între raporturile ce după auzirea altora fac (https://www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/dreptul-contravențional-ursuta-extras.pdf).

Practica judiciară al R.Moldova, recunoaște faptul constării unei contravenții de către agentul constator, doar în cazul dacă prezintă instanței probe care confirmă faptul comiterii contravenției constatate. Astfel, în conformitate cu art. 441 alin. (1) lit. a) din Codul contravențional, procesul contravențional de învinuire a lui Cioric Daniela în comiterea faptei contravenționale prevăzute de 287³ alin. (2) din Codul contravențional, urmează a fi încetat, deoarece agentul constator nu a administrat după pornirea procesului contravențional și nici nu a prezentat în ședință de judecată mijloace de probă prevăzute de art. 425 din Codul contravențional, care să susțină existența faptului contravenției în acțiunile persoanei în a cărei privință a fost pornit proces contravențional (Mircea Ursuța, 2008, p. 77-82).

Întrucât contravenția beneficiază de un sistem sancționator diferit de cel penal, iar răspunderea contravențională se angajează după o procedură specifică, autorul român M.Ursuța statutează

prezența unei forme distincte a răspunderii juridice ce poate fi angajată doar în situația în care o persoană comite o faptă ce prezintă toate trăsăturile unei contravenții (Tanoviceanu I., 1925, p. 82).

Întru obținerea unei concluzii referitor la esența și specificul valorii probatorii și reguții de întocmire al unui proces verbal cu privire la contravențiile din domeniul circulației rutiere, merită a fi analizată doctrina Română referitor la această tematică.

Astfel, într-o opinie se consideră că depășirea vitezei legale nu poate fi constatată cu oprirea în trafic a conducătorului auto, în cazul cinemometrelor folosite în regim staționar, cum este cazul de față, decât de un echipaj format din cel puțin doi agenți (unul fiind operatorul radar, celălalt fiind agentul care oprește vehiculul în trafic).

Împrejurarea că procesul-verbal este întocmit și semnat de către cel care oprește în trafic contravenientul, și nu de operatorul radar, nu este de natură să atragă nulitatea procesului-verbal. Nu este obligatoriu ca agentul care încheie procesul-verbal să constate personal fapta, însă în cazul în care fapta nu este constatată personal, procesul-verbal nu se bucură de prezumția de veridicitate.

În această situație, procesul-verbal trebuie să fie susținut de probe suficiente, care să demonstreze existența faptei și vinovăția contravenientului. Depășirea vitezei legale nu poate fi, în niciun caz, constatată personal de către agentul rutier. Aceasta se poate constata numai prin intermediul aparatelor radar omologate și verificate metrologic.

În altă opinie se consideră că procesul-verbal de constatare a contravențiilor rutiere nu poate fi întocmit exclusiv în baza unor informații furnizate de altă persoană, ci în baza unor constatări personale, indiferent de mijloacele folosite (propriile simțuri sau înregistrarea aparatului radar), ale celui care îl întocmește.

Atât legea specială **Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 195/2002**, cât și legea generală Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 2/2001, prevăd că agentul constator, și numai el, constatând contravenția, întocmește procesul-verbal, astfel încât trebuie trasă concluzia că în timpul procedurii administrative de constatare și de întocmire a procesului-verbal intervine un singur agent - cel care constată săvârșirea faptei și care semnează actul.

În sprijinul acestei opinii se susține că trebuie avut în vedere și că agentul care întocmește actul trebuie să descrie în cuprinsul acestuia fapta exact așa cum a constat-o, cum a perceput-o cu propriile simțuri, și nu în baza constatărilor altei persoane, ce pot fi comunicate de către acea persoană ori recepționate eronat; un argument în plus este și faptul că întocmirea procesului-verbal de contravenție trebuie precedată de administrarea de către agentul constator a unor probe.

Or, nu se poate susține că simpla comunicare a numărului vehiculului și a vitezei cu care a fost înregistrat acesta de către aparatul radar poate suplina obligația agentului constator de a cerceta atât existența faptei, cât și a împrejurărilor în care a fost săvârșită (Decizie nr. 4 din 30 ianuarie 2017).

Polițistul rutier poate încheia procesul-verbal de constatare și sancționare a contravenției pe baza informațiilor comunicate prin radio de către operatorul radar, aflat în alt loc decât acela în care se afla polițistul rutier (Decizie nr. 4 din 30 ianuarie 2017).

Conform art. 451¹ din Codul contravențional, (1) În cazul depistării unei fapte ce constituie contravenție, agentul constator nu încheie proces-verbal cu privire la contravenție dacă sînt întrunite cumulativ următoarele condiții: a) contravenția poate fi constatată în temeiul constatărilor personale ale agentului constator și nu necesită acumulare de probe; b) persoana acceptă constatările agentului constator, ca fiind suficiente pentru demonstrarea vinovăției, și recunoaște săvârșirea contravenției; c) examinarea contravenției și aplicarea sancțiunii țin de competența agentului constator; d) contravenția nu este pasibilă de sancțiunea confiscării bunurilor în conformitate cu art. 439⁷.

(3) În cazul tragerii la răspundere contravențională în condițiile alin. (1), agentul constator va emite o decizie prin care va aplica o sancțiune egală cu o doime din minimumul sancțiunii sub formă de amendă prevăzută în partea specială a cărții a doua.

Potrivit art. 451² alin. (2) din Codul contravențional, decizia privind examinarea contravenției în temeiul constatării personale a agentului constator este un document executoriu, care va include: a) data (ziua, luna, anul), ora și locul întocmirii deciziei; b) calitatea, numele și prenumele agentului constator, denumirea autorității pe care o reprezintă; c) numele, prenumele, domiciliul și/sau reședința, datele din buletinul de identitate al agentului constator sau, după caz, din alt act care stabilește identitatea persoanei, iar în cazul persoanei juridice – denumirea, sediul, codul ei fiscal, datele persoanei fizice care o reprezintă; d) fapta contravențională, locul, timpul și circumstanțele cauzei care au importanță pentru stabilirea faptelor și consecințelor lor juridice, identitatea victimei, evaluarea eventualelor pagube cauzate de contravenție; e) încadrarea juridică a faptei, norma materială contravențională și indiciile calificative ale elementelor constitutive ale contravenției; f) aducerea la cunoștința contravenientului, precum și a reprezentantului legal al minorului a drepturilor și obligațiilor lor prevăzute la art. 384 ale prezentului cod, precum și a consecințelor examinării contravenției în procedură simplificată; g) declarația contravenientului despre recunoașterea săvârșirii contravenției și acceptarea constatărilor agentului constator ca fiind suficiente pentru demonstrarea vinovăției contravenientului.

Astfel legea contravențională al Republicii Moldova prevede faptul întocmirii unei decizii de sancționare pentru contravenție în cazul prezenței circumstanțelor indicate mai sus, lipsa căreia din ele, atarge nulitatea deciziei primare. Această procedură însă constituie o temă aparte de cercetare asupra căreia nu ne vom axa deoarece nu prezintă obiectul de studiu al prezentului demers științific.

Există situații în care constatarea contravenției se face prin mijloace tehnice, ale căror date pot fi stocate. Este, spre exemplu, cazul înregistrărilor de imagini pentru depășirea vitezei legale. În aceste situații, s-a admis că cererea petentului de obligare a autorității publice la depunerea înregistrărilor care dovedesc fapta trec sarcina probei în sarcina autorității publice.

Unele instanțe din România au apreciat chiar că este nul procesul verbal de contravenție încheiat pentru sancționarea depășirii vitezei legale dacă din cuprinsul acestuia lipsesc mențiunile privitoare la autovehiculul pe care este montat aparatul de înregistrare a vitezei, seria aparatului, certificatul de verificare metrologică (Codul Contravențional al RM Nr. 218, 2008, p. 62-78).

Trebuie reținut că deși procesul verbal de contravenție este un act juridic administrativ unilateral ce emană de la o autoritate publică ce are competența de a constata și sancționa faptele contravenționale și se bucură de prezumțiile de legalitate, autenticitate și de veridicitate, are forță probantă și se execută din oficiu totuși acest act administrativ de sancționare nu trebuie să încalce prezumția de nevinovăție a contravenientului și nu scutește agentul constator de obligația sa de a susține cu dovezi temeinicia procesului verbal de contravenție atunci când acesta este contestat (Judecătoria Lugoj, sentința civilă nr. 4097/2020).

“Spre deosebire de procesul-verbal întocmit de agentul constator pe baza constatărilor personale, care se bucură de prezumția de autenticitate și veridicitate, procesul-verbal întocmit cu ajutorul unui probatoriu tehnic nu beneficiază de această prezumție, sarcina probei revenind în totalitate emitentului procesului-verbal, care are obligația să pună la dispoziția instanței de control contravențional înregistrările și toate înscrisurile întocmite în baza lor.”

“Prin urmare, în cazul faptelor contravenționale stabilite cu ajutorul mijloacelor tehnice omologate și verificate metrologic, sarcina probei temeiniciei procesului-verbal de contravenție este pusă în sarcina organului din care face parte agentul constator, care trebuie să dovedească împrējuraarea că situația de fapt consemnată în cuprinsul acestuia corespunde adevărului. În lipsa acestor probe nu este răsturnată prezumția de nevinovăție a contravenientului” (Ursuța Mircea, 2009, p. 224).

Este important a face precizarea că prezumția tripartită în cauză nu beneficiază și nu a beneficiat nici în trecut de o consacrare legislativă, ci a fost justificată de literatura de specialitate (Ursuța Mircea, 2009, p. 224), precum și de jurisprudența națională prin prisma naturii și a principiilor ce guvernează emiterea actelor administrative, reprezentând, practic, o consecință firească a regimului de putere publică incident.

Concluzii. Analiza practicii judiciare denotă faptul că constatarea și documentarea contravențiilor din domeniul circulației rutiere de către agentul constatator se face în majoritatea cazurilor în baza propriilor constatări, fără a fi acumulate probele care demonstrează faptul încălcării comise.

Atât legislația națională, cât și cea al României statutează că în seama agentului constatator este pusă sarcina probării încălcării comise de către făptuitor în baza la ce și se primește decizia de sancționare al acestuia.

La rândul său și instanța de judecată la examinarea contestațiilor depuse de contravenient întru respectarea principiului nevinovăției, principiu care nu se regăsește în cazul documentării la majoritatea contravențiilor din domeniul circulației rutiere, îl prezumă pe făptuitor nevinovat atâta timp cât agentul constatator nu demonstrează prin metode prevăzute de legea contravențională, faptul vinovăției acestuia.

Legea contravențională națională oferă posibilitatea agentului constatator, în cazul când făptuitorul recunoaște faptul comiterii contravenției constatate prin propriile simțuri, să aplice procedura simplificată prin întocmirea unei decizii asupra contravenției contestate, condiție deja când nu mai este necesar ca să fie prezentate careva probe ce ar demonstra faptul contravenției constatate.

Referințe:

1. Codul Contravențional al Republicii Moldova. COD Nr. 218 din 24.10.2008 Publicat : 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100;
2. Elena-Mihaela FODOR *Aplicarea principiului legalității din dreptul penal în dreptul contravențional*, în Revista Transilvană de Științe Administrative 2010, p.62-78;
3. https://www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/dreptul-contravențional-ursuta-extras.pdf, accesat la 09.10.2022;
4. Hotărâre în numele Legii. Judecătoria Chișinău, sediul Centru. 24 iunie 2022 mun. Chișinău. Dosarul nr. 5r-5451/2021; 4-21145219-12-5r-12102021, https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/15e1f2e1-d258-42f6-98e4-b098c5b81b61;
5. Mircea Ursuța. *Procedura contravențională română poate fi considerată ca aparținând noțiunii autonome de „materie penală” din perspectiva jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului*, în Curierul Judiciar nr. 2/2008, p. 77-82;
6. Tanoviceanu Ioan, *Tratat de Drept și Procedură penală*. Vol. IV. Ediția a II-a. București: Tip. Curierul Juridic, 1925, 901 p.;
7. Ordonanță de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 (republicată) privind circulația pe drumurile publice) emitent Guvernul Publicat în Monitorul Oficial nr. 670 din 3 august 2006;
8. Ordonanța nr. 2 din 12 iulie 2001 privind regimul juridic al contravențiilor emitent Guvernul Publicat în Monitorul Oficial nr. 410 din 25 iulie 2001, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/29779>;
9. Decizie nr. 4 din 30 ianuarie 2017 privind interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 109 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2002, art. 180 și 181 din Regulamentul de aplicare a Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 195/2002, coroborate cu art. 15 și art. 21 din Ordonanța Guvernului nr. 2/2001. Emitent Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul Pentru Dezlegarea Unor Chestiuni de Drept. Publicat în Monitorul Oficial nr. 168 din 8 martie 2017, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/187114> ;
10. Judecătoria Lugoj, sentința civilă nr. 4097/2020, www.rolii.ro, accesat la 09.10.2022;
11. Ursuța Mircea. *Procedura contravențională*, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, 2009, București, 365 p.

ARGUMENTUM ÎN FAVOAREA REVIZUIRII ȘI LEGIFERĂRII PRIVĂRII DE DREPTUL DE A CONDUCE MIJLOACE DE TRANSPORT SAU ANULĂRII ACESTUI DREPT CA MĂSURI DE SIGURANȚĂ ÎN CONTEXTUL CONSOLIDĂRII SECURITĂȚII TRAFICULUI RUTIER

CZU: 343.346

Ion SLISARENCO¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *In this article, the authors draw attention to the review of criminal penalties in the form of deprivation of the right to drive means of transport and the annulment of this right in order to align their title to the essence and extent of such sanctions, at the same time, it is proposed to legalize the suspension and deprivation of the right to drive vehicles as safety measures and not as penalties to give them wider applicability.*

Keywords: *right, penalty, safety, traffic, vehicle, suspension, deprivation, annulment.*

REZUMAT. *În prezentul articol, se punctează necesitatea de a revizui pedepsele penale sub forma privării de dreptul de a conduce mijloace de transport și anularea acestui drept în vederea racordării titulaturii lor esenței și întinderii acestor sancțiuni, totodată, propunându-se de a legifera aceste suspendarea și privarea de dreptul de a conduce vehicule ca măsuri de siguranță și nu ca pedepse pentru a le conferi o aplicabilitate mai largă.*

Cuvinte-cheie: *drept, pedeapsă, siguranță, trafic, vehicul, suspendare, privare, anulare.*

1. Introducere. Este incontestabil faptul că siguranța traficului rutier este unul din elementele cheie ale securității publice, și care alături de celelalte componente care asigură liniștea și ordinea publică, reprezintă o valoare socială inerentă în cadrul unui stat de drept și democratic care, fără nici o ezitare, necesită o protecție juridică cuvenită. Pentru ca scopul primordial de apărare a acesteia să fie atins, răspunderea pentru faptele care pun în pericol sau care atentează și prejudiciază grav siguranța traficului rutier este stabilită în legi organice cu caracter general și impersonal care prevăd și sancțiuni corespunzătoare în dependență de gradul prejudiciabil al faptelor precum și de caracterul sau gravitatea urmărilor prejudiciabile ale acestora.

Siguranța traficului rutier reprezintă doar o verigă în cadrul sistemului de valori și relații sociale existente în societate, iar protecția juridică a acesteia are drept scop și apărarea altor valori mult mai importante, după părerea noastră, cum ar fi viața și sănătatea persoanei, proprietatea, și nu în ultimă instanță - mediul.

Astfel, întru realizarea acestui deziderat, statului îi revine obligația pozitivă de a institui și pedepse potrivite pentru săvârșirea de asemenea fapte, care vor fi pe măsură de a asigura acel cadru preventiv și de sancționare în caz de atentare la securitatea traficului rutier în principal, precum și la celelalte valori în consecință.

În lumina acestor idei, prin Legea nr.138 din 19.07.2018 privind modificarea unor acte legislative (3), Codul penal și Codul contravențional au suferit modificări esențiale, care prezintă un interes deosebit atât științific, cât și practico-aplicativ. Aceste remanieri legislative au atins în mod direct cadrul infracțiunilor și contravențiilor ce atentează la siguranța traficului rutier, atât din punctul de vedere al conținutului constitutiv al acestora, cât și cu privire la regimul și măsurile de sancționare.

¹ Ion SLISARENCO, dr. în drept, conf. univ. interimar al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Facultății Drept, administrație, ordine și securitate publică a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM ORCID 0000-0002-1367-7542 ion.slisarenco@gmail.com

Astfel, cu referire la modificările și completările operate în Codul penal, sesizăm că art.62 alin.(1) care prevede lista pedepselor penale aplicate persoanelor fizice a fost completat cu lit.b¹) cu următorul cuprins: „*privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept;*”, totodată, articolul fiind completat și cu alin.(6) având următorul cuprins: „*Privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept poate fi aplicată numai în calitate de pedeapsă complementară*”.

La fel, Codul penal a fost completat și cu art.65¹ cu următorul cuprins:

„**Articolul 65¹.** *Privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept*

(1) *Privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept constă în interzicerea conducerii oricărui tip de mijloc de transport pe drumurile publice.*

(2) *Privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport poate fi aplicată de instanța de judecată pe un termen de la 1 la 5 ani.*

(3) *Anularea dreptului de a conduce mijloace de transport poate fi aplicată de instanța de judecată, cu redobândirea ulterioară a permisului de conducere, în modul stabilit de lege*”.

Nu am putut trece cu vederea aceste amendamente și am considerat de principiu intervenția noastră în vederea identificării anumitor imperfecțiuni pe care acestea le prezintă, și nu în ultimul rând, am încercat a veni cu anumite sugestii, inclusiv cu caracter de *lege ferenda*, care, considerăm noi, vor îmbunătăți substanțial conținutul prevederilor legale și vor asigura cadrul de prevenire a contravențiilor/infracțiunilor contra siguranței traficului rutier.

În această ordine de idei, constatăm că legea penală a fost suplinită cu încă două pedepse penale care pot fi aplicate persoanei fizice numai în calitate de pedepse complementare: a) privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport; b) anularea dreptului de a conduce mijloace de transport.

Din analiza acestor prevederi, sesizăm mai multe ineptii care s-au strecurat în cadrul legal, și care în opinia noastră merită a fi abordate într-o identificare a soluțiilor practico-științifice de înlăturare a lor, și de ajustare a cadrului legal la standardele europene.

2. Suportul metodologic și teoretico-științific al cercetării de față îl constituie un complex de metode general-științifice, bazate pe cunoștințe juridico-penale, care au asigurat unitatea analizei gnoseologice a subiectului supus investigării în întreaga complexitate a sa. Dintre procedeele logice și metodele aplicate am evidențiat analiza și sinteza, abstractizarea și generalizarea, inducția și deducția, metoda sistemică, comparativă, s-a apelat la un șir de principii filosofice generale, ca: obiectivitatea, legătura dintre teorie și practică.

3. Rezultate obținute și discuții. Pătrunzând în esența termenilor „*privare*” și „*anulare*”, am ajuns la concluzia că aceștia nu exprimă cu exactitate voința legiuitorului și că utilizarea lor denotă o inconsecvență a legiuitorului la utilizarea acestor noțiuni cu referire la situațiile de fapt ce se pretind a fi reflectate prin titulatura acestor pedepse.

Termenul „*nulitate*” derivă de la latinescul „*nullitas*” și francezul „*nullité*”, ceea ce presupune că **nu există** sau este o nulitate, este „*zero*”. În sens juridic nulitatea reprezintă acel efect care consacră inexistența actului juridic în virtutea încheierii sale nevalabile. Nulitatea este o sancțiune care intervine în cadrul încheierii unor acte juridice cu nerespectarea condițiilor de valabilitate impuse de lege. Actul juridic sancționat cu nulitatea este lipsit de efectele juridice în vederea cărora a fost încheiat. El există în mod material, însă nu poate produce efecte juridice, fiindcă legea nu-i recunoaște valabilitatea (Popescu, 2006, p.234).

În sensul celor spuse, anularea dreptului de a conduce mijloace de transport, cu efect propriu anulării, de fapt, poate fi aplicată doar într-o singură situație, adică doar în cazul prevăzut de pct. 29 al Regulamentului cu privire la permisul de conducere, organizarea și desfășurarea examenului pentru obținerea permisului de conducere și condițiile de admitere la traficul rutier, în conformitate cu care „*în cazul în care se constată că o persoană a obținut calificativul „admis” prin încălcarea*

dispozițiilor legale sau prin mijloace frauduloase, permisul de conducere se anulează în modul stabilit de legislația în vigoare.” (2).

Nu prezintă o dificultate de a constata că în atare situație se anulează nu doar permisul de conducere a mijloacelor de transport ca act (document, certificat) confirmativ de deținere a dreptului de a conduce mijloace de transport, dar și, ce este mai important – se declară nulitatea acestui drept care a fost dobândit prin fraudare (*prin încălcarea dispozițiilor legale sau prin mijloace frauduloase*).

Astfel, în opinia noastră, doar în situația în care dreptul de a conduce mijloace de transport, datorită faptului că a fost obținut prin încălcarea dispozițiilor legale sau prin mijloace frauduloase, persoana este lipsită prin anulare de dreptul de a conduce mijloace de transport, iar subsecvent și permisul de conducere a mijloacelor de transport se declară nul. Această situație are efect retroactiv, nulitatea fiind considerată începând cu ziua din care a fost dreptul obținut.

Într-o altă optică, săvârșirea unei infracțiuni pentru care urmează a fi aplicată pedeapsa complementară cu anularea dreptului de a conduce mijloace de transport nu poate *a priori* produce efectele anulării dreptului de a conduce mijloace de transport, deoarece odată ce dreptul a fost obținut legal, acesta nu mai poate fi declarat nul.

Astfel, susținem că legiuitorul, intitulând pedeapsa respectivă cu termenul „anulare” a dreptului de a conduce mijloace de transport, a comis o confuzie din punct de vedere terminologic, de fapt, având în vedere **privarea persoanei de acest drept (prin retragerea, revocarea acestui drept)** din momentul aplicării acestei pedepse complementare cu producerea efectelor pentru viitor, și nu anularea acestuia, care presupune declararea dreptului ca fiind nul sau inexistent chiar din momentul abținerii lui, având în vedere că a fost și este deținut din motive ce îl fac să fie lovit de nulitate.

De altfel, dacă persoana care a obținut și deține legal dreptul de a conduce mijloace de transport, săvârșind o infracțiune pentru care poate fi aplicată pedeapsa complementară urmare la care deținătorul dreptului de a conduce mijlocul de transport pierde asemenea drept pentru viitor prin revocare, retragere, atunci o atare pedeapsă nu poate avea denumirea de anulare a dreptului de a conduce mijloace de transport, deoarece ea nu produce efect retroactiv, ci doar pentru viitor. Ca urmare, mai corect în opinia noastră ar fi să o denumim ca privare de acest drept prin retragerea, revocarea lui din ziua punerii în executare a pedepsei.

Pe de altă parte, dimpotrivă, legiuitorul definește privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport ca fiind interzicerea conducerii oricărui tip de mijloc de transport pe drumurile publice ce poate fi aplicată de instanța de judecată pe un termen de la 1 la 5 ani.

Și aici considerăm că titulatura acestei pedepse penale, de asemenea, este una vicioasă. Suntem de părerea că legiuitorul nu a ales o denumire potrivită esenței acestei pedepse deoarece, prin aplicarea acesteia, se urmărește scopul de a interzice persoanei care a săvârșit o infracțiune conducerea oricărui tip de mijloc de transport pe drumurile publice pe un termen determinat, și anume de la 1 la 5 ani, la scadența căruia persoana este repusă în acest drept. Cu alte cuvinte, asupra exercitării dreptului de a conduce mijloace de transport se impune un moratoriu, adică posibilitatea exercitării acestui drept se suspendă pe un termen de la 1 la 5 ani, la expirarea căruia persoana se repune în drept.

În acest sens, de fapt, aceasta nu este o privare (lipsire) de drept, ci o suspendare a exercitării lui în virtutea stabilirii unei interdicții pe un termen determinat.

Astfel, ținând cont de aceste argumente, considerăm potrivită titulatura acestor pedepse penale în varianta „**suspendarea dreptului de a conduce mijloace de transport**” în loc de „privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport”, iar cu referire la titulatura pedepsei „anularea dreptului de a conduce mijloace de transport”, considerăm a fi potrivită varianta „**privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport**”.

Dincolo de problema legată de corecta denumire a tipului de pedeapsă „privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport” și „anularea dreptului de a conduce mijloace de transport”, considerăm că șirul chestiunilor legate de aceste pedepse nu se epuizează.

Este bine cunoscut că aplicarea unei pedepse penale este finalitatea răspunderii penale. Aplicarea unei pedepse penale complementare este *a priori* condiționată de premisa aplicării înainte de toate a pedepsei principale. Deseori, constatarea prezenței circumstanțelor atenuante, liberarea de răspundere penală sau liberarea de pedeapsa penală, ca urmare va condiționa mai degrabă imposibilitatea aplicării pedepselor penale complementare. În același timp, consacrarea legislativă a pedepselor complementare „privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport” și „anularea dreptului de a conduce mijloace de transport” a avut drept scop principal prevenirea cazurilor de încălcare a regulilor de siguranță a traficului rutier și de producere a accidentelor în trafic.

Din atare considerente, susținem ideea că aplicarea acestor interziceri (suspendarea și privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport), sub forma pedepselor penale și mai ales în calitate doar de pedeapsă complementară, în scopurile declarate ale pedepsei penale de restabilire a echității sociale, corectare și reeducare, resocializare a condamnatului, precum și prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane, după părerea noastră, nu este una reușită.

Doctrina susține că legislația penală în vigoare a Republicii Moldova utilizează două tehnici de sancționare – prin intermediul pedepselor și al măsurilor de siguranță. Această tehnică din urmă de sancționare (Sima, 1999, p.11), care și-a făcut apariția în dreptul penal al unor state abia la începutul sec. XX, a fost inspirată de școala pozitivistă, ai cărei reprezentanți și-au exprimat preocuparea pentru elaborarea unui sistem de măsuri preventive potrivit unui vechi adagiu care susține că „este mai bine să previi decât să vindeci” (Carp, 2007, p.292).

Ideea că măsurile de prevenire a criminalității trebuie să aibă prioritate față de politica represivă a societății a fost expusă încă în antichitate (sec. IV î.e.n., Platon), cu toate că realizarea ei practică a început nu demult. Această teză a obținut o argumentare juridică în lucrările juriștilor școlii clasice criminologice și de drept penal (sec. XVIII), care au pus temelia unei politici noi de luptă cu criminalitatea. Esența ei a fost fixată în următorul principiu: politica penală de profilaxie trebuie să prevaleze, iar un legiuitor înțelept va preveni infracțiunea, ca să nu fie nevoit mai apoi să pedepsească pentru săvârșirea ei (Беккариа, 2004, p.6).

Astfel, executarea pedepselor penale, a măsurilor de siguranță și preventive în legislația noastră este orientată spre un scop special, anume apărarea valorilor sociale, a ordinii de drept etc. prin prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni și de reeducare a celor condamnați (Carp, 2007, p.22).

Odată cu comiterea unei infracțiuni pot fi scoase în evidență și anumite stări, situații cu caracter contributiv la comiterea infracțiunii care persistă și după comiterea acesteia, de exemplu, o stare de boală a infractorului, o stare de incapacitate profesională a infractorului. Unele situații, stări sunt legate direct sau indirect de persoana infractorului. Totodată, există probabilitatea ca asemenea stări, situații sau „stări de lucruri” să continue și în viitor, prezentând pericolul repetării săvârșirii de noi încălcări de lege etc. (Carp, 2007, p.47).

Existența unor asemenea împrejurări determină luarea unor măsuri speciale de prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni. Aceste măsuri sunt măsurile de siguranță și măsurile preventive prin care se urmărește înlăturarea stărilor și situațiilor de pericol social care conduc la comiterea de noi fapte infracționale (Carp, 2007, p.47).

4. Concluzii. Ținând cont și reieșind din ideile enunțate *supra*, propunem ca aceste interziceri sub forma „*suspendării dreptului de a conduce mijloace de transport*” și sub forma „*privării de dreptul de a conduce mijloace de transport*” să fie legiferate ca măsuri de siguranță și nu ca pedepse penale complementare.

Considerăm că locul acestora este în cadrul măsurilor de siguranță și nu în cadrul pedepselor penale datorită faptului că scopul aplicării acestora este de a nu permite făptuitorului să mai săvârșască infracțiuni exercitând dreptul de conducere a vehiculelor. Scopul preventiv prevalează asupra celorlalte scopuri ale pedepsei penale în cazul acestor măsuri.

Totodată, prevederea acestor măsuri în calitate de măsuri de siguranță, și nu ca pedepse penale, va permite aplicarea lor chiar dacă persoana a fost liberată de răspundere penală, ori a fost liberată de pedeapsa penală.

5. Propuneri. În lumina celor expuse, propunem a exclude lit.b¹ din art.62 și art.65¹ și a completa art.98 alin.(2) Cod penal al Republicii Moldova cu lit. f) și g) cu următorul cuprins:

„f) suspendarea dreptului de a conduce vehicule;”

„g) privarea de dreptul de a conduce vehicule.”

În viziunea noastră, esența măsurilor de siguranță „suspendarea dreptului de a conduce vehicule” și „privarea de dreptul de a conduce vehicule” trebuie să fie expusă clar în Codul penal al Republicii Moldova, în care să fie indicat: pentru săvârșirea căror fapte infracționale se aplică măsurile respective de siguranță; față de cine acestea pot fi aplicate; în ce constă aceste măsuri; pe ce termen se aplică; cum se calculează termenul acestor măsuri; cui nu pot fi aplicate și alte elemente pe care le considerăm de esență.

Astfel, propunem de *lege ferenda* completarea Codului penal al Republicii Moldova cu art.art.106² și 106³ cu următorul cuprins:

„**Articolul 106².** Suspendarea dreptului de a conduce vehicule

(1) Persoanelor care din imprudență au săvârșit infracțiuni contra siguranței circulației transporturilor ori alte infracțiuni ca rezultat al încălcării regulilor de siguranță a circulației transporturilor, prevăzute de legea penală ca infracțiuni ușoare li se aplică măsura de siguranță suspendarea dreptului de a conduce vehicule.

(2) Suspendarea dreptului de a conduce vehicule poate fi aplicată doar persoanelor care dețin acest drept. Persoanelor care nu dețin dreptul de a conduce vehicule și care au săvârșit infracțiuni în condițiile alin.(1) li se aplică măsura de siguranță privarea de dreptul de a conduce vehicule.

(3) Suspendarea dreptului de a conduce vehicule constă în interzicerea de către instanța de judecată a exercitării dreptului de a conduce vehicule pe un termen de la 1 la 5 ani.

(4) Termenul măsurii de siguranță suspendarea dreptului de a conduce vehicule se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată, iar în cazul aplicării unei pedepse privative de libertate, din momentul executării pedepsei.

(5) Termenul executării măsurii preventive suspendarea provizorie a dreptului de a conduce vehicule se computează din termenul de executare a măsurii de siguranță suspendarea dreptului de a conduce vehicule.

(6) La expirarea termenului măsurii de siguranță suspendarea dreptului de a conduce vehicule persoana este repusă în acest drept.

(7) Suspendarea dreptului de a conduce vehicule poate fi aplicată chiar dacă făptuitorul este liberat de răspundere penală sau este liberat de pedeapsa penală.

(8) Suspendarea dreptului de a conduce vehicule poate fi aplicată persoanei cu dizabilități care folosește vehiculul ca unic mijloc de deplasare doar în cazul săvârșirii cu intenție a faptelor infracționale menționate la art.106³ alin.(1), pentru care se aplică măsura de siguranță privarea de dreptul de a conduce vehicule.

Articolul 106³. Privarea de dreptul de a conduce vehicule

(1) Persoanelor care intenționat au săvârșit infracțiuni contra siguranței circulației transporturilor fie intenționat ori din imprudență au săvârșit infracțiuni ca rezultat al încălcării regulilor de siguranță a circulației transporturilor cu excepția infracțiunilor ușoare, fie în cazul utilizării vehiculului la săvârșirea infracțiunilor li se aplică măsura de siguranță privarea de dreptul de a conduce vehicule.

(2) Privarea de dreptul de a conduce vehicule se aplică atât persoanelor care dețin acest drept, cât și persoanelor care nu dețin dreptul de a conduce vehicule.

(3) *Privarea de dreptul de a conduce vehicule constă în interzicerea de către instanța de judecată a exercitării dreptului de a conduce vehicule persoanelor care dețin acest drept, sau în interzicerea de a dobândi dreptul de a conduce vehicule persoanelor care nu dețin acest drept.*

(4) *Persoana care a deținut dreptul de a conduce vehicule care a fost privată de acest drept ca măsură de siguranță poate dobândi acest drept, în modul stabilit de lege, după expirarea termenului de 5 ani.*

(5) *Persoana care nu deține dreptul de a conduce vehicule care a fost privată de dreptul de a conduce vehicule ca măsură de siguranță poate dobândi acest drept, în modul stabilit de lege, după expirarea termenului de 7 ani.*

(6) *Termenul măsurii de siguranță privarea de dreptul de a conduce vehicule se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată, iar în cazul aplicării unei pedepse privative de libertate, din momentul executării pedepsei.*

(7) *Termenul executării măsurii preventive suspendarea provizorie a dreptului de a conduce vehicule se computează din termenul prevăzut la alin.(4).*

(8) *Privarea de dreptul de a conduce vehicule poate fi aplicată chiar dacă făptuitorul este liberat de răspundere penală sau este liberat de pedeapsa penală.*

(9) *Privarea de dreptul de a conduce vehicule nu poate fi aplicată persoanei cu dizabilități care folosește vehiculul ca unic mijloc de deplasare.”*

În legătură cu aplicarea măsurilor de siguranță „suspendarea dreptului de a conduce vehicule” și „privarea de dreptul de a conduce vehicule” atât pentru săvârșirea de fapte infracționale, cât și pentru săvârșirea faptelor contravenționale, organul de constatare trebuie să suspende provizoriu dreptul de a conduce vehicule făptuitorului.

În lumina propunerilor înaintate, precum și ținând cont de prevederile legale în vigoare cu referire la aplicarea măsurilor preventive procesuale și de siguranță contravenționale, considerăm oportună înaintarea propunerilor de rigoare cu referire la aplicarea ca măsură preventivă a „suspendării provizorii a dreptului de a conduce vehicule” și nu a permisului de conducere.

Referințe:

1. Carp S. (2007), *Drept execuțional penal*, Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1452 din 24.12.2007 pentru aprobarea
3. Regulamentului cu privire la permisul de conducere, organizarea și desfășurarea examenului pentru obținerea permisului de conducere și condițiile de admitere la traficul rutier // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.8-10/art.42 din 15.01.2008;*
4. *Lege privind modificarea unor acte legislative nr. 138 din 19.07.2018 // Monitorul Oficial nr.347-357/584 din 14.09.2018;*
5. Popescu T. R. (2006), *Introducere în drept civil*. București: Ed. ALL BECK.
6. Sima C. (1999), *Măsurile de siguranță în dreptul penal contemporan*, București: Ed. ALL.
7. Беккариа Ч. (2004), *О преступлениях и наказаниях*, Москва: Изд. Инфра-М.

ASPECTE DE PERFEȚIONARE A ACTIVITĂȚII INSTITUȚIILOR DE EXPERTIZĂ JUDICIARĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL TRANZIȚIEI LA STANDARDELE EUROPENE

CZU: 340.66(478):005.6:006.35(4)

Iurie BULAI¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *The article focuses on the particularities of implementing the organization and the process of accreditation in the institutions empowered to perform judicial expertise.*

The authors highlighted good practices and experience in other countries regarding the accreditation process. The article addressed aspects of evaluation, improvement, standardization, methodologies, activity techniques in order to achieve an operative, efficient and qualitative accreditation process that could be considered and used in the Republic of Moldova.

Keywords: *accreditation, standardization, ISO, efficiency, quality, unification.*

REZUMAT: *Articolul este axat pe particularitățile implementării organizării și desfășurării procesului de acreditare în instituțiile abilitate cu efectuarea expertizelor judiciare.*

Autorii au scos în evidență bunele practici și experiența din alte state privind realizarea procesului de acreditare. În cadrul articolului s-au abordat aspecte de evaluare, perfecționare, standardizare, a metodicilor, tehnicilor de activitate existente în cadrul instituțiilor europene de expertiză în vederea realizării unui proces de acreditare operativ, eficient și calitativ care ar fi posibil de luat în calcul și de utilizat și în cazul R. Moldova.

Cuvinte-cheie: *acreditare, standardizare, ISO, eficiență, calitate, unificare.*

Modernizarea/evoluția societății umane este un proces firesc și continuu, acesta fiind realizat prin perfecționarea diferitor instituții și procese care sunt o parte integră a acesteia. Suntem conștienți de faptul că desfășurarea perpetuie a acestui proces este imposibilă de realizează separat și individual de către diferiți subiecți/țări /regiuni.

Problematica societății actuale constă în necesitatea asigurării și efectuării unei evoluții calitative și cantitative coordonate a diferitor instituții, organizații cu caracter administrativ, profesional, social. Elementul cheie ce solicită de a fi identificat și implementat apărut acum câteva decenii constă în necesitatea asigurării compatibilității, performanței, calității la nivel de stat, regiune și mapamond.

Aceste aspecte societatea umană s-a străduit să le realizeze inițial prin implementare la nivel internațional ulterior la nivel regional și respectiv cu influențe locale. Aceste mecanisme fiind carcatredate prin implementarea mecanismelor de standardizare și acreditare, certificarea /unificarea (ulterior SACU) unor direcții, domenii, activități unanim acceptate la nivel internațional - unul dintre aceste domenii fiind și domeniul cercetărilor, metodicilor utilizate în cadrul instituțiilor de expertize judiciare.

Examinările în cadrul expertizelor judiciare prezintă anumite particularități în sensul ca beneficiarul nu poate avea capacitatea imediata de a verifica rezultatele cercetărilor, iar pentru evitarea oricăror erori trebuie sa se asigure că laboratorul, are implementat un sistem de management al calității bine definit, iar fiecare cercetare se face cu respectarea unei proceduri specifice și agreate de mai mulți actori din domeniu.

Beneficiile și efectele procesului SACU sunt cunoscute, dar tot odată implementarea acestui deziderat trezește dureri de cap în implementarea acestuia. Care sunt acestea și modul cum se soluționează vor fi apanajul publicației în cauză.

¹ Iurie BULAI, dr. în drept, conf.univ.inter. al Catedrei procedură penală criminalistică și securitate informațională a Academiei MAI “Ștefan cel Mare”

Astfel, susținem principiile generale de standardizare au fost definite obiectiv de cercetătorul Andrei Chiciuc care specifică: principiile ale activității de standardizare sunt: formarea cadrului legislativ în domeniul standardizării; aplicarea practicilor internaționale și europene în domeniul standardizării; trecerea la standardizarea voluntară; crearea și gestionarea Fondului Național de documente normative de standardizare; organizarea activității de standardizare pe baza funcționării Comitetului Tehnic de standardizare (actualmente în R. Moldova Centrul Național de Acreditare din Moldova (MOLDAC)); dezvoltarea sistemului de asigurare informațională în domeniul standardizării pe baza noilor tehnologii informaționale, care integrează procesul de acumulare, prelucrare, păstrare și difuzare a informației (Chiciuc A. , 2017, p.38).

Implementarea SACU se realizează prin două modalități utilizate diferit de țări dar efectual fiind același cazul Federație Ruse care a implementat în baza standardului internațional (ISO 17025/2005 standardul recomandat pentru activitatea de expertiza criminalistică și de către Rețeaua Europeană a Institutelor de Științe Criminalistice care cuprinde și elemente din ISO 9000 privind controlul calității. Acest standard a fost asimilat și de către organismul internațional de standardizare pentru activitatea în laboratoare, precum și de grupul ILAC G-19 care a formulat o variantă pentru laboratoarele forensic («Guidelines for Forensic Science Laboratories»), propriul său standard GOST/ГОСТ Р 52960 – 2008, precum și standard – GOST 17025 - 2009 (Коккин А. , 2016, p.18-19).

A doua modalitate prin adoptarea standardelor internațional/europene la nivel național de ramură. Acreditarea laboratoarelor se realizează în sisteme specifice de acreditare, conduse de organisme naționale de acreditare care își extind activitățile la anumite tipuri de laboratoare. Tot odată, recunoașterea internațională a rezultatelor acreditării se realizează prin aderarea autorităților naționale la acordul multilateral privind recunoașterea instituțiilor de profil din R. Moldova în cadrul ILAC.

R. Moldova procesul de acreditare și racordare la standardele europene/internaționale este realizată prin Centrul Național de Acreditare din Republica Moldova MOLDAC. Astfel, MOLDAC a semnat Acordul de Recunoaștere cu Cooperarea Internațională de Acreditare a Laboratoarelor (ILAC-MRA) la 11 octombrie 2017, ca urmare a recunoașterii recente a acreditărilor naționale la nivel european de acreditare EA BLA. Centrul Național de Acreditare din Republica Moldova MOLDAC, în calitate de Organism Național Unic de Acreditare, a fost recunoscut pentru următoarele scheme de acreditare: - **Încercări** – laboratoare acreditate conform standardului ISO/CEI 17025; - **Etalonări** – laboratoare acreditate conform standardului ISO/CEI 17025; - **Analize medicale** – laboratoare acreditate conform standardului ISO 15189; - **Inspecții** – organisme acreditate conform standardului ISO/CEI 17020 (Люттов В. ,2015, p. 37).

Unul dintre primele succese a fost înregistrat la 5 iulie 2017, Chișinău – Laboratorul de expertize criminalistice din cadrul Centrului Național de Expertize Judiciare (CNEJ) a primit, acreditare pentru activitatea sa conform standardului internațional SM SR EN ISO/CEU 17025:2006. Laboratorul a obținut acreditare pentru examinarea scrisului și semnăturilor. Astfel, expertizele grafoscopice efectuate de CNEJ vor fi emise sub simbolul acreditării (<http://mei.gov.md/ro/content/centrul-national-de-acreditare-din-republica-moldova-moldac-devenit-semnatar-al-acordului-de>).

În vederea facilitării procesului de acreditare și standardizare în diferite instituții au fost întreprinse un șir de măsuri. Astfel, în activitatea criminalistică la nivel internațional intitulată „forensic”, numeroase organisme internaționale în cooperare cu cele de acreditare, au adoptat normele general valabile și au dat explicații asupra relevanței aplicării lor și asupra detaliilor de conformitate. Mă refer aici la asociații din SUA (V.A.M.- Valid Analytical Measurements; A.S.T.M.- American Society for testing and materials; A.S.C.L.A.D.- American Society Crime Laboratory Directors; F.B.I.- S.W.G.M.A.T. Scientific working group on materials analysis) din Australia (I.L.A.C.- International Laboratory Accreditation Cooperation) și nu în ultimul rând din

Europa (E.A. European Cooperation for Accreditation; EURACHEM – Asociația Europeană de chimie analitică; E.N.F.S.I.- Rețeaua Europeană a Institutelor de Științe Criminalistice).

În acest context pentru facilitarea și eficientizarea acestui proces considerăm benefică elaborarea unor scheme de acreditare a instituțiilor /laboratoarelor în domeniul R. Moldova, asemenea măsuri fiind aprobate și de alte țări.

Procedura de pregătire pentru acreditare include o serie de activități pentru elaborarea documentelor de orientare/reper, inventarierea echipamentelor existente și susținerea metrologică a activităților laboratorului, elaborarea și solicitarea acreditării către organismul de acreditare. Principalele documente ale laboratorului acreditat sunt manualul de calitate a laboratorului criminalistic, ce cuprinde reglementările privind laboratorul criminalistic, domeniul de acreditare a acestuia. Manualul de calitate definește sistemul de management al calității (SMC). El stabilește cerințele de bază pentru SMC și responsabilitatea managerilor în domeniul calității. În conținutul acestuia sunt specificate aspecte ce reflectă coordonarea activităților în cadrul laboratorului în domeniul calității în deplină conformitate cu cerințele IEC 17025. Acest document este obligatoriu pentru toți angajații din laboratoare care participă la organizarea și efectuarea expertizelor .

Manualul calității presupune respectarea unui șir de cerințe în activitatea criminalistică, datorită complexității, putem aborda calitatea, ca un element multilateral și complex, dar indispensabil unei instituții performante. Luând în considerație că procesul acreditării în instituțiile de expertiză din R. Moldova este un proces în plină desfășurare, considerăm oportună preluarea practicii și experienței acumulate de colegii noștri care se află la o etapă mai avansată cum ar fi România și alte țări din regiune.

Astfel, în acest context din punctul de vedere al celui care efectuează cercetarea de laborator, calitatea este o conformare la cerințe și respectarea specificațiilor/normelor și este definită pentru a permite controlul tehnic și de efectuare a examinărilor. Aceasta este foarte obiectivă, duce la siguranța tehnică și permite controlul trasabilității cercetărilor. Calitatea poate fi definită în *opt dimensiuni*, care sunt: a) Performanța; b) Caracteristici; c) Siguranța; d) Conformitate; e) Durabilitate; f) Servicii; g) Estetica; h) Calitatea percepută. Performanța reprezintă de fapt ținta supremă pe care o urmărește orice sistem ce are ca prioritate progresul și dezvoltarea, iar activitățile forensic trebuie direcționate spre atingerea acesteia, datorită importanței pe care o are în procesul de stabilire a adevărului. Situația de fapt care trebuie stabilită prin determinări/cercetări tehnice, nu poate avea mai multe valențe, iar performanța presupune stabilirea acesteia în parametri reali din toate punctele de vedere. Caracteristicile calității în activitatea criminalistică sunt strâns legate de performanță și reprezintă ansamblul de măsuri care trebuie întreprinse pentru implementarea unui sistem de management al calității conform standardelor de referință recomandate și aplicate de comunitatea forensic internațională. Siguranța cercetărilor și examinărilor este caracterizată prin lipsa îndoielii, convingere neclintită, încredere nestrămutată; certitudine. Credibilitatea activităților criminalistice este un efect al siguranței modului de lucru cu repercusiune directă asupra concluziilor sau părerilor formulate. Conformitatea reprezintă concordanța între modul de lucru al unui laborator de criminalistică cu un alt laborator, indiferent de sistemul juridic sau țara în care funcționează. Această practică este reprezentată și generalizată pe baza experiențelor pozitive la nivel mondial prin standardizare și exprimă gradul în care metodele și mijloacele de examinare respectă normele prestabilite, pentru asigurarea calității, excelenței, performanței. Standardizarea este o activitate aflată în relație directă cu asigurarea calității. Durabilitatea- caracterizează valabilitatea în timp a concluziilor indiferent de modificările legislative. Serviciile - exprimă viteza, competența și promptitudinea efectuării activităților de tehnică criminalistică, începând cu cercetarea tehnico - științifică a locului faptei, cu exploatarea urmelor în procesul de investigație, cu finalitate spre examinarea elaborată și documentată ce conduce la efectuarea expertizei. Estetica - definește modul cum arată o lucrare indiferent de gen. Important că la fiecare produs să fie îmbinate armonios estetica de fond cu cea de formă) Calitatea percepută - este subiectivă și orientată spre

utilizatorii din sistemul judiciar. Se bazează pe imagine, nume de marcă, reclamă, zvon, reputație. Aici se regăsește și credibilitatea pe care o conferă acreditarea. În programele de îmbunătățire continuă a calității, cu toate că au o foarte mare popularitate, există numeroase situații în care ele eșuează sau nu se ajunge la rezultatele scontate. Printre principalele motive ale eșecului programelor de ameliorare sunt: axarea pe reformarea sistemului în termen scurt; sindromul învinuirea angajatului; credința în faptul că sistemul de management al calității este birocratic și îngreunează munca; interferența managementului cu adevărata muncă de echipa; proceduri și instrucțiuni de lucru greoaie. Documentarea managementului calității în activitatea de expertiză criminalistică – este un aspect motivat de dorința desemnării experienței pozitive în domeniu, pentru a crea facilitatea accesului la documentarea și etapele necesare acreditării.

Evaluarea competenței unui laborator implică evaluarea competenței tuturor operațiunilor laboratorului, inclusiv competența personalului, (www.creeaza.com/tehnologie/criminalistica/ Acreditarea laboratoarelor de -636.php).

Domeniul de acreditare reflectă denumirea obiectelor studiate, investigațiile desfășurate caracteristicile ce urmează a fi stabilite, documentele normative care stabilesc cerințele pentru investigații, precum și actele de reglementare a metodelor de cercetare și măsurare (Кокин А. , 2016, p.18-19).

Implementarea procedurilor și a sistemului de management are două aspecte unul presupune ca în cazul colegilor din România consultarea standardelor ISO și respectarea următoarelor proceduri. Pentru implementarea procedurilor și a sistemului de management al calității în laboratoarele de cercetare, trebuie să se consulte standardele **ISO**, ghidurile de aplicare a acestora, manualele de îndrumare pentru elaborarea procedurilor și a manualului calității precum și documentele de referință. Manualele de îndrumare sunt acele documente care interpretează în mod direct documente **ISO** care acorda asistență la proiectarea documentelor și a procedurilor în cadrul sistemului calității. Documentele de referință sunt elaborate de către organisme, organizații și comitete internaționale recunoscute de către organismul de standardizare național astfel: **I.S.O.** - Organizația Internațională pentru Standardizare; **ILAC** - International Laboratory Accreditation Cooperation; **EN** - Comitetul European pentru Acreditare; **VAM** -Valid Analytical Measurements; Eurachem; **EA** - European Cooperation for Accreditation; **ASTM** - American Society for testing and materials; **ASCLAD** - American Society Crime Laboratory Directors; **FBI SWGMAT** - Scientific working group on materials analysis; **ENFSI** - Rețeaua Europeană a Institutelor de Științe Criminalistice. Mai pot fi consultate și alte standarde ISO astfel: **ISO 9001**- Sisteme de management al calității. Cerințe; **ISO 10012** – Sisteme de management al măsurătorilor. Cerințe pentru procese care implică măsurarea și echipamente de măsurare; **ISO 17020** – Criteriu general pentru funcționarea diferitelor tipuri de organisme care desfășoară activități de inspecție; **ISO 1704** – Evaluarea conformității; Cerințe generale pentru organisme care efectuează certificarea persoanelor. **ISO 9004-4** – Ameliorarea calității. Pentru a veni în sprijinul implementării, Organizația Internațională pentru Standardizare a publicat numeroase manuale de îndrumare astfel: **Ghidul 32 ISO** – Calibrarea în chimia analitică și folosirea materialelor de referință certificate; **ISO/TR 1003** – Îndrumare pentru stabilirea sistemului de management al calității; **ISO 9004** – Sisteme de management al calității. Îndrumare pentru îmbunătățirea performanței. Organizația Internațională pentru Cooperare în vederea Acreditării(**ILAC**) a elaborat multe documente folositoare, a căror consultare de pe internet este gratuită. **ILAC G2** – Trasabilitatea măsurătorii; **ILAC G15** – Ghid de îndrumare pentru **ISO/IEC 17025**; **ILAC G19** – Ghid de îndrumare pentru laboratoarele forensic; **EN**, **VAM**, **EURACHEM** și **EA** au manuale de îndrumare procedurale; **ASTM**, **FBI**, **ASCLAD** au manuale de îndrumare procedurale și documente de referință; **ENFSI** a elaborat un manual al calității și manuale procedurale analitice, precum și documente de referință. Standardele sunt enunțate pentru a acoperi o mare gama de examinări și de multe ori noțiunile pot fi confundate sau neînțelese. Pentru o mai buna înțelegere, doresc sa prezint un mod practic de

utilizare a documentelor amintite pentru acreditarea analizei fibrelor. Prima întrebare care se pune este în legătura cu necesitatea respectării standardului de referință sub toate aspectele și de unde anume trebuie să se înceapă documentarea. Întocmirea procedurii standard de operare poate fi cea mai ușoară cale de pornire, însă trebuie să știm în primul rând cum trebuie făcut acest lucru. **Documentul ENFSI SOP** explica detaliat modul în care trebuie redactată procedura de operare, însă, sunt necesare și documente de referință în domeniul examinării fibrelor pe care le putem găsi sub forma unui „Manual de bune practici de analiză a fibrelor” (**ENFSI- EFG**), Manualul de îndrumare pentru examinarea criminalistică a fibrelor elaborat de **SWG-MAT**. Următorul pas se referă la necesitatea validării metodei de analiză și anume cât de mult trebuie să se valideze (total sau parțial), răspuns pe care îl găsim în standardul de referință **ISO 17025** care prevede la punctul **5.4.4.2** că „Validarea va fi atât de extensivă, cât este necesar pentru a îndeplini cerințele de aplicare sau domeniul de aplicare.” **ILAC G19** a elaborat un Manual de îndrumare pentru laboratoarele de criminalistică în care găsim explicații în acest sens. De asemenea, Eurachem a publicat un ghid de laborator privind validarea metodei și aspecte conexe, iar **ENFSI** are publicat un material referitor la validarea și implementarea de noi metode. În conformitate cu recomandările **ILAC G19** trebuie să ne asigurăm că „Toate procedurile tehnice folosite de un laborator forensic, trebuie să fie pe deplin validate înainte de aplicarea într-un caz concret”. Pentru realizarea validării, ghidul Eurachem explică cum se realizează validarea atunci când introducem în lucru o metoda nouă, când metoda existentă trebuie modificată sau îmbunătățită ori extinsă sau când controlul de calitate arată că o metoda preexistentă se schimbă de-a lungul timpului ori în cazul în care metoda deja existentă este folosită într-un alt laborator, cu alți specialiști sau cu alte instrumente în scopul de a demonstra echivalența dintre două metode. **Eurachem** prevede că „Un oarecare grad de validare este întotdeauna necesar” iar referitor la prelevarea probelor, standardul **ISO 17025** prevede ca (5.7) „Laboratorul va avea un plan de selecție și proceduri de prelevare atunci când îndeplinește activități de prelevare /eșantionare a substanțelor, materialelor sau produselor pentru examinări ulterioare sau calibrări”. În acest sens, **ENFSI QCC**(grupul de lucru pe domeniul asigurării calității) a elaborat un document care oferă informații pentru alegerea planului de prelevare, criteriile de selecție și modul de întocmire a procedurii de prelevare. După ce am parcurs toate etapele stipulate în procedurile tehnice și am acoperit toate aspectele din **Secțiunea 5 a ISO 17025**, se va proceda la elaborarea manualului calitatii (www.creeaza.com/tehnologie/criminalistica/Acreditarea_laboratoarelor_de-636.php).

Al doilea aspect laboratoarele judiciare acreditate trebuie să folosească în activitățile lor metode de investigații certificate ce corespund anumitor cerințe. În primul rând, metodicele/tehnicile ar trebui să asigure obținerea unor rezultate obiective /fiabile atunci când se efectuează investigațiile/cercetările și măsurătorile. Pentru aceasta instituția/ laboratorul de expertiză trebuie să confirme că toate metodicele utilizate au fost testate în alte organizații /instituții autoritare (de obicei metodologiile sunt publicate în publicații ce reglementează standarde internaționale sau naționale).

În acest context ținem să menționăm de ce este condiționat aplicarea unui sau altui aspect. În cazul României ca membru a uniunii europene este obligatorie preluarea bunelor practici lansate de **ENFSI** care a inițiat un program european denumit „*The flying mentors*” care are în vedere îndrumarea Europeana în vederea acreditării activității criminalistice (EMFA).

Tot odată ținem să menționăm că în unele țări deja au existat până la momentul actual metodici de investigare criminalistice care oferă rezultate obiective și solicită mai puține modificări și investiții în această situație fiind posibilă utilizarea și a metodei de testate în alte organizații /instituții autoritare (cu publicarea acestora în publicații ce reglementează standarde internaționale).

Considerăm interesantă ideea cercetătorului rus V.P. Liutov care se exprimă în cadrul expertizei portretului privind necesitatea soluționării problemei posibilității unificării metodologiilor existente. Acest lucru necesită o activitate profundă de analiză. În caz contrar, riscăm să continuăm agonia de gestionare(Люттов В. , 2015, p. 37).

Suntem de opinie în virtutea celor expuse că metodologiile trebuiesc unificate și certificate, fiind prevăzute și posibilitățile/modalitățile de perfecționare.

La fine dorim să menționăm că Centrul tehnico - criminalistic al MAI al R. Moldova la 28 februarie 2018 a fost acreditat pe câteva direcții de activitate ce țin de expertizele criminalistice tradiționale. Tot odată fiind necesar de acreditat cercetarea la fața locului și alte aspecte care rămân a fi racordate standardelor înaintate [7] (<https://politia.md/ro/content/competentele-centrului-tehnico-criminalistic-si-expertize-judiciare-al-igp-sunt-recunoscute>).

Republica Moldova poate aplica ori o metodă ori alta, sau o simbioză a acestora aplicarea acestora fiind condiționată de gradul și nivelul modificărilor operate de instituțiile de expertiză și viabilitatea metodelor de investigații utilizate.

Referințe:

1. Chiciuc Andrei. *STANDARDIZAREA. REVISTA Metrologie, Standardizare si Masurari SURSA Metrolog.MD - Metrologie, Standardizare si Masurari, Curs de lectii*, p.38 (consultat la 01.11.2022)
2. Кокин А.В. *Стандартизация и аккредитация как перспективы развития судебной экспертизы*, с. 18-19 sursa: <https://www.police-russia.ru> (consultat la 01.11.2022)
3. Лютов В. П. *Проблемы нормативно-методического обеспечения судебной портретной экспертизы (научный редактор научно-практического журнала «Энциклопедия судебной экспертизы» кандидат технических наук, старший научный сотрудник* sursa: <http://www.proexpertizu.ru/> (consultat la 02.11.2022)
4. Articol: *Centrul Național de Acreditare din Republica Moldova MOLDAC a devenit semnatar al Acordului de Recunoaștere internațională ILAC (ILAC MRA)* publicat la 10/18/2017 - 13:58 sursa <http://mei.gov.md/ro/content/centrul-national-de-acreditare-din-republica-moldova-moldac-devenit-semnatar-al-acordului-de> (consultat la 29.10.2022)
5. Articol *Recunoașterea internațională a expertizelor judiciare efectuate în CNEJ* publicat la 05.07.2017 sursa <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=3544> (consultat la 30.10.2022)
6. Articol: *Acreditarea laboratoarelor de expertiza criminalistica, componenta a globalizarii si obiectiv strategic al e.n.f.s.i.*, sursa :<http://www.creeaza.com/tehnologie/criminalistica/ACREDITAREA-LABORATOARELOR-DE-636.php> (consultat la 29.10.2022)
7. *Centrul tehnico-criminalistic și expertize judiciare al IGP primește certificatul de acreditare ce permite recunoașterea la nivel internațional al rezultatelor examinărilor criminalistice efectuate în laboratoarele Poliției din Moldova* publicat în rubrica [Societate](#) la 22 martie 2018, 14:00/ <https://politia.md/ro/content/competentele-centrului-tehnico-criminalistic-si-expertize-judiciare-al-igp-sunt-recunoscute> (consultat la 30.10.2022)

GRAFFITI: ARTĂ ORI MANIFESTARE A INFRAȚIUNII DE VANDALISM

CZU: 343.59:343.77:343.211

Sofia PILAT¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *The problem of respecting and protecting cultural values and moral norms at the current stage has become increasingly urgent for all civilized states, among them is the Republic of Moldova. There is not, nor has there ever been, a human collective that has not promoted certain cultural and moral values. Moral-cultural education is a particularly important dimension of the human personality in a democratic society, since economic and spiritual progress depends on the degree of engagement of everyone in the common effort to increase the quality of life.*

Key words: *vandalism, graffiti, street art, drawing, crime, cultural value, historical value, religious value, moral norm, defilement.*

REZUMAT. *Problema respectării și ocrotirii valorilor culturale și a normelor morale la etapa actuală a devenit tot mai stringentă pentru toate statele civilizate, printre acestea se numără și Republica Moldova. Nu există și nici nu a existat vreodată o colectivitate umană care să nu fi promovat anumite valori culturale și morale. Educația moral-culturală constituie o dimensiune deosebit de importantă a personalității umane într-o societate democratică, întrucât progresul economic și spiritual depinde de gradul de angajare a fiecăruia în efortul comun de creștere a calității vieții.*

Cuvinte-cheie: *vandalism, graffiti, artă stradală, desen, infracțiune, valoare culturală, valoare istorică, valoare religioasă, normă morală, pângărire.*

1. Introducere

Deși valorile culturale și normele morale sunt promovate la un nivel destul de înalt în societatea contemporană, în ultimele decenii se constată o creștere alarmantă a ratei de încălcare a acestora, privită ca o formă de manifestare a comportamentului uman distructiv.

Așadar, manifestările sociale distructive au fost catalogate de reprezentanții statului sau de anumite categorii sociale, profesionale sau etnice care și-au văzut interesele lezate sau bunurile distruse drept acte de vandalism.

2. Metode aplicate și materiale utilizate

În vederea realizării scopului propus, în prezentul articol științific s-au utilizat următoarele metode: metoda comparativă, metoda sistemică și nu în ultimul rând metoda logică (bazată pe analiza deductivă și cea inductivă).

În procesul elaborării articolului științific, au fost consultate lucrările științifice ale autorilor S. Brînză, X. Ulianoschi, V. Stati, A. Barbăneagră, M. Buruiană, N. Eșanu, O. Efrim, A. Naumov, M. Makarenko.

3. Rezultate obținute și discuții

În pofida faptului că vandalismul are adânci rădăcini istorice, odată cu dezvoltarea civilizației însoțită de evoluția procesului de urbanizare, această faptă penală a devenit tot mai răspândită.

Acest lucru se datorează creșterii ponderii infrastructurii transporturilor (aparitia noilor unități de transport public, feroviar etc.), infrastructurii culturale și a cultelor care cuprinde un număr impunător de bunuri ce comportă o valoare istorică, culturală sau religioasă; distanțării relațiilor dintre membrii grupului social; formalizării raporturilor sociale și ca rezultat pierderea controlului social informal asupra membrilor colectivității etc.

¹ Sofia PILAT, dr. în drept, conf. univ. al Catedrei „Procedură penală, Criminalistică și Securitate informațională” al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1517-8886>, sofia-chirita@yandex.ru

Toți acești factori favorizează nemijlocit comiterea actelor de vandalism, care afectează valorile istorice, culturale și religioase ocrotite de stat.

În condițiile existenței unui stat de drept, lupta cu infracțiunile ce atentează la ordinea publică capătă o relevanță deosebită. Aceste circumstanțe au fost luate în considerare de către legiuitor în procesul elaborării măsurilor legale menite să contracareze astfel de fapte penale, măsuri care și-au găsit reflectare în legislația penală în vigoare.

În procesul de calificare a acestor acțiuni conform art. 288 CP, se iau în considerare conținutul, mărimea inscripțiilor, vizibilitatea lor și posibilitatea de a fi înlăturate: șterse, acoperite etc., fără a cauza daună obiectelor pângărite (Barbăneagră A., 2009, p. 635).

În acest context, ținem să menționăm că nu formează componență de infracțiune prevăzută la art. 288 CP realizarea unor înscrisuri sau desene, precum și înclieirea acestora pe pereții edificiilor sau ai altor încăperi în cazul în care ele nu ofensează moralitatea publică. Din categoria respectivă fac parte publicitatea comercială, anunțuri inclusiv cu caracter politic sau religios, afișe electorale sau teatrale, diverse desene sau inscripții aplicate cu ajutorul unor substanțe care pot fi ușor înlăturate sau aplicate cu cretă, care nu au conținut amoral etc. Nu intră sub incidența art. 288 CP nici efectuarea unor înscrisuri sau desene care, deși încalcă normele morale, dar datorită faptului că nu sunt amplasate în locuri publice și pot fi ușor înlăturate, nu produc o reacție negativă de amploare din partea membrilor grupului social (Ulianovschi X., Pilat S., 2017, p. 47).

Deci, după cum subliniază autorul M.M. Macarenko, pângărirea se asociază întotdeauna cu insultarea profundă și vădită a sentimentelor morale și spirituale ale persoanelor (Макаренко М.М., 2006, p. 9), în caz contrar, în funcție de circumstanțe, făptuitorul poate fi tras la răspundere materială sau contravențională și nu penală.

De asemenea, nu întotdeauna pot fi calificate drept acte de vandalism acțiunile de pângărire a edificiilor sau a altor încăperi care urmează a fi demolate sau supuse unor lucrări de restaurare, excepție de la ele, menționează autorul V.N. Kudrevțev, pot face clădirile care, deși se află într-o stare avariata, comportă o semnificație culturală sau istorică pentru societate (biblioteci, teatre, muzee etc.) (Hayмов А.В., 1996, p. 514).

Astfel, prin urmare ajungem la concluzia precum că nu toate acțiunile care, deși aparent, par a fi identice cu cele de pângărire pot fi considerate forme de manifestare a vandalismului, ci numai acele care într-un mod vădit demonstrează lipsa de respect față de oameni și valorile materiale și morale instituite de către aceștia.

În această ordine de idei, propunem să trecem în revistă câteva cazuri de rezonanță, care reconfirmă concluziile făcute anterior.

Unul dintre cele mai discutate cazuri ține de pictarea celor 110 trepte din Parcul „Valea Trandafirilor” situat în sectorul Botanica din municipiul Chișinău. Dorind să facă orașul mai frumos și mai atractiv, activiștii din cadrul proiectului „Orașul meu”, susținuți de către locuitorii capitalei și sponsori, au pictat „Scara trandafirilor” cu ornamente naționale. Însă, în pofida faptului că inițiativa grupului de tineri a fost salutată de majoritatea cetățenilor, aceștia erau amenințați și împiedicați să continue proiectul demarat de către activistul Alexei Dimitrov, care a expediat în acest sens un demers către Procuratura mun. Chișinău, Ministerul Afacerilor Interne și Primăria mun. Chișinău, în care solicita să fie luate măsurile de rigoare față de autorii proiectului, printre care se număra și cercetarea acțiunilor tinerilor prin prisma art. 288 din CP. Cu toate acestea, reieșind din faptul că proiectul „Scara trandafirilor” a fost lansat în baza avizului eliberat de arhitectul-șef al preturii sectorului Botanica și nu conține semnele componenței de infracțiune prevăzute de art. 288 CP, dosar penal pe acest caz nu a fost pornit (<http://protv.md/stiri/actualitate/doc-tinerii-care-au-pictat-scarile-din-valea-trandafirilor-risca-1181881.html>, 2022).

O altă inițiativă lansată de tineri talentați, care îi implică pe toți iubitorii de artă precum și pe cei care doresc un viitor prosper și colorat pentru Chișinău, este proiectul „Chișinău Is Me”, inițiat de compania „Simpals”. Obiectivul proiectului este de a îi determina pe oameni să privească altfel

lucrurile cenușii care îi înconjoară prin prisma picturilor stradale. Drept rezultat al acestui proiect, au fost realizate o mulțime de obiecte de creație printre care se numără: „Yellow Cab” de pe str. Alexie Mateevici nr. 69; „Salamul” de pe str. Sfatul Țării nr. 18; „Băiatul cu un câine” situat pe str. Onisifor Ghibu nr. 5/1 din capitală; „Telefunken” situat la periferia orașului pe str. Potârnicii nr. 48/1; „Peștișorul de aur” de pe Bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt; „Crocodilul” de pe str. Independenței; „Soldăteii de plumb” de pe Bulevardul Moscovei; „Păcală și Tândală” din parcul „Valea morilor” etc. (www.realitatea.md/proiectul-chi-inau-is-me-la-prima-aniversare-lucrarile-care-au-fost-realizate-intr-un-an-galerie-fot_28335.html, 2022).

O poziție destul de controversată este vehiculată în literatura de specialitate referitoare la fenomenul „graffiti”. Într-o parte a spectrului sunt acei autori care văd în graffiti un nou mod de exprimare artistică, o formă individuală de comunicare a unor mesaje sociale, politice sau culturale și în nici un caz infracțiune. La cealaltă extremă se află autorii care consideră că graffiti constituie un semn nedorit de anarhie, lipsă de respect față de oameni și valorile culturale promovate de aceștia.

Graffiti a existat încă din antichitate, în perioada Greciei Antice și a Imperiului Roman. Romanii gravau graffiti pe proprii pereți sau monumente, iar exemple ale lucrărilor acestora există, de asemenea, și în Egipt. Din punct de vedere istoric, termenul „graffiti” se referea inițial la inscripțiile și portretele găsite pe zidurile mormintelor antice sau pe ruine (<https://ro.wikipedia.org/wiki/Graffiti>, 2022).

Termenul „graffiti” provine de la cuvântul italian „graffiato”, ceea ce în traducere înseamnă „a zgâria”. Graffiti reprezintă o formă de artă stradală exprimată prin desene sau inscripții care sunt pictate, trasate sau gravate pe pereți sau pe alte suprafețe publice sau private, pe ziduri, monumente sau orice alt suport, a cărui desenare, în principiu, este interzisă (www.clickpentrufemei.ro/Graffiti-istoria-măzgălelor-urbane_0_25397.html, 2022).

Inițial, termenul de graffiti se referea la desene de figuri, inscripții și altele asemenea, realizate pe pereții ruinelor antice sau mormintelor. Exemplele includ Catacombele Romei sau Pompeii. De-a lungul anilor, termenul a evoluat pentru a include orice grafică realizată pe suprafețe într-un mod care constituie vandalism.

Primul graffiti „în stil modern” este considerat a fi cel care supraviețuiește în orașul grec antic – Efes. Graffiti-ul este situat lângă o pasarelă de piatră și mozaic. Acest graffiti înfățișează o amprentă a mâinii care se aseamănă cu o inimă, o amprentă a piciorului, o imagine sculptată a feței unei femei și un număr alături. Conform ghidurilor locale, respectivul graffiti reprezenta o reclamă a prostituției.

Alte exemple de graffiti antice sunt cele sculptate de romani pe ziduri și monumente, supraviețuind decenii de-a lungul acestora s-au păstrat și până în prezent aflându-se în Egipt. Pe atunci, graffiti-ul avea conotații diferite, față de ceea ce înseamnă în societatea actuală. Astfel, graffiti era compus din fraze ce conțineau declarații de dragoste, cuvinte nesofisticate de gândire și retorică politică, vrăji magice, blesteme latine, insulte, sloganuri politice, alfabet, citate literare celebre etc.

În anul 1971, publicația „New York Times” a realizat un material despre fenomenul graffiti care luase naștere pe străzile orașului New York. În acel articol se povestea despre un anumit „artist graffiti” care își semna operele de artă stradală sub pseudonimul „TAKI 183”. Identitatea lui nu era cunoscută, știindu-se doar că numele său era Demetrius, iar numărul 183 ar coincide cu numărul străzii pe care locuia acesta. Așadar, locul unde a luat naștere graffiti modern este orașul New York.

Pornind de la faptul că majoritatea autorilor de graffiti folosesc drept suport pentru desenare pereții distruși și negrijiți, considerăm că pentru calificarea acestui mod grafic de pictare ca vandalism este necesar de a stabili în primul rând apartenența obiectului-suport la domeniul public sau privat, valoarea sa istorică, culturală sau religioasă pe care o prezintă acesta pentru societate și nu în ultimul rând caracterul, mărimea și posibilitatea de înlăturare a inscripțiilor, simbolurilor sau imaginilor pictate.

Este important de menționat că obiectele care sunt supuse pângăririi fac parte din domeniul public, deoarece sub incidența infracțiunii prevăzute la art. 288 CP nu intră clădirile, edificiile sau alte bunuri din proprietatea altor persoane.

Conform definiției oferite de art. 296 alin. (2) din Codul civil al Republicii Moldova, „Din domeniul public al statului sau al unităților administrativ-teritoriale fac parte bunurile determinate de lege, precum și bunurile care, prin natura lor, sunt de uz sau de interes public. Interesul public implică afectarea bunului la un serviciu public sau la orice activitate care satisface nevoile colectivității fără a presupune accesul nemijlocit al acesteia la utilizarea bunului conform destinației menționate”. În alin. (4) al aceluiași articol se menționează că: „Bunurile domeniului public sunt inalienabile, insesizabile și imprescriptibile. Dreptul de proprietate asupra acestor bunuri nu se stinge prin neuz și nu poate fi dobândit de terți prin uzucapiune” (Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86 din 22.06.2002.).

Așadar, de uz public sunt bunurile accesibile tuturor persoanelor, cum ar fi parcurile naturale, străzile, piețele etc. De interes public, la rândul lor, sunt bunurile care, deși nu pot fi folosite de orice persoană, au destinația de a fi folosite în cadrul unor activități care interesează pe toți membrii societății, cum ar fi muzeele, teatrele, școlile etc. (Buruiană M., Eșanu N., Efrim O., 2005, p. 341).

4. Concluzii

Deci, drept urmare a celor menționate mai sus, conchidem precum că în cazul în care făptuitorul distruge sau deteriorează bunurile, proprietatea persoanelor fizice nu vom fi în prezența componentei de infracțiune prevăzute la art. 288 din CP. În unele împrejurări concrete, acțiunile făptuitorului pot fi calificate conform art. 197 din CP „Distrușgerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor” (Brînză S., Ulianovschi X., Stati V., 2005, p 560).

Referințe:

1. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. ș.a. (2005). Drept penal. Partea specială. (Vol. II). Cartier juridic.
2. Buruiană M., Eșanu N., Efrim O. (2005). Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. (Vol. II). ARC.
3. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86 din 22.06.2002.
4. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Redactor responsabil și conducător de ediție Barbăneagră A., dr. hab. în drept, prof. univ. Chișinău: Editura Sarmis, 2009. 860 p.
5. Graffiti. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Graffiti> (accesat la 06.10.2022).
6. Graffiti: istoria „mâzgălelilor” urbane. www.clickpentrufemei.ro/Graffiti-istoria-mâzgălelilor-urbane_0_25397.html (accesat la 06.10.2022).
7. Proiectul „Chișinău Is Me”, la prima aniversare. www.realitatea.md/proiectul-chi-inau-is-me-la-prima-aniversare-lucrarile-care-au-fost-realizate-intr-un-an-galerie-fot_28335.html (accesat la 06.10.2022).
8. Tinerii care au pictat scările din Valea Trandafirilor. <http://protv.md/stiri/actualitate/doc-tinerii-care-au-pictat-scarile-din-valea-trandafirilor-risca-1181881.html> (accesat la 06.10.2022).
9. Ulianovschi X., Pilat S. (2017). Modalitățile de comitere a infracțiunii de vandalism. *Revista științifico-practică „Legea și viața”* nr. 7 (307), 45-49.
10. Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. (1996). Ответственный редактор д-р юрид. наук, проф. А.В. Наумов. Юристъ.
11. Макаренко М.М. (2006). Уголовная ответственность за вандализм. Автореф. дис. канд. юрид. наук.

DURATA MANDATULUI ȘI ROLUL CONSILIULUI SUPERIOR AL MAGISTRATURII: LEGITIMITATEA ACTELOR

CZU: 347.962:347.97/.99

Sergiu BALABAN¹,
Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. *Today, in contemporary democratic societies, justice is a distinct and fundamental function of the state. At the same time, without the independence of judges, one cannot speak of an effective activity of administering justice. And the realization of the principle of independence of the judge is ensured through the institutions of the judicial authorities. Thus, the administration of justice is one of the essential attributes of sovereign power. But in order to administer justice, the involvement of institutions is needed, which promote the efficient functioning of the judicial system. Therefore, in states governed by the rule of law, the Superior Council of the Magistracy appears as a body with important attributions in the direction of ensuring the organizational and impartial conditions for the tributable functioning of the courts, a true "government of the judiciary". In this article we will analyze the role, composition and duration of the mandate of the Superior Council of Magistracy, as well as the legitimacy of the documents.*

Keywords: *Constitution, Superior Council of Magistracy, mandate, member. establishment, competence, independence, guarantor, organization, operation, self-administration*

REZUMAT. *În prezent, în societățile contemporane democratice, justiția este o funcție distinctă și fundamentală a statului. Totodată, fără independența judecătorilor, nu se poate vorbi de o activitate eficientă de înlăptuire a justiției. Iar realizarea principiului independenței judecătorului se asigură prin intermediul instituțiilor din cadrul autorităților judecătorești. Astfel, administrarea justiției reprezintă unul dintre atribuțiile esențiale ale puterii suverane. Însă pentru a administra justiția este nevoie de implicarea unor instituții, care să promoveze eficient funcționarea sistemului judiciar. Prin urmare, în statele de drept, Consiliu Superior al Magistraturii apare ca un organ cu atribuții importante în direcția asigurării condițiilor organizatorice și de imparțialitate pentru o funcționare ireproșabilă a instanțelor judecătorești, un adevărat „guvern al magistraturii”. În prezentul articol vom face o analiză cu privire la rolul, componența și durata mandatului Consiliului Superior al Magistraturii, precum și la legitimitatea actelor.*

Cuvinte cheie: *Constituție, Consiliul Superior al Magistraturii, mandat, membru. constituire, competență, independență, garant, organizare, funcționare, autoadministrare*

1. Introducere. În statele democratice este recunoscut faptul că, justiția este o funcție fundamentală a statului, iar administrarea ei reprezintă unul dintre atribuțiile esențiale ale puterii judecătorești. Totodată, pentru ca instanțele de judecată să-și exercite rolul în cadrul puterii judecătorești și pentru susținerea statului de drept, a fost înființat Consiliul Superior al Magistraturii este nevoie de o instituție care să se ocupe de administrarea și funcționarea instanțelor judecătorești.

Potrivit prevederilor constituționale și legale, Consiliului Superior al Magistraturii este un organ cu personalitate juridică și are rolul de a asigura funcționarea eficientă a sistemului judiciar și respectarea legii în desfășurarea carierei profesionale a magistraților. De asemenea, Consiliul Superior al Magistraturii este un organ democratic, de largă reprezentativitate, compunerea acestuia reflectând voința magistraților.

2. Revizuirea literaturii.

În prezentul studiu am analizat reglementările constituționale, legale și din doctrină referitoare la rolul și durata mandatului Consiliului Superior al Magistraturii. De asemenea, am punctat

¹ Sergiu BALABAN, doctorand Universitatea de Stat din Moldova, serghei6767@mail.ru; 37379706163 <https://doi.org/10.528/zenodo.6563851>

importanța Consiliului Superior al Magistraturii în garantarea independenței judecătorului, precum și în calitate de organ de autoadministrare judecătorească. Totodată, am examinat critic modificările recente la Legea nr.947/1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, care prevăd prelungirea mandatului prin extindere a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, până la ocuparea funcției de către succesorii de competență, având în vedere faptul că, potrivit dispozițiilor constituționale mandatul membrilor actuali era de 4 ani. Am analizat jurisprudența Curții Constituționale care se referă la reglementările privind componența consiliului și mandatul membrilor Consiliului Superior al Magistraturii. De asemenea, am analizat corespunderea reglementărilor legale referitoare la durata mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, în scopul evidențierii posibilelor omisiuni prezente în legislația națională referitoare la faptul că nu este stabilită o perioadă exactă în care să fie aleși membrii Consiliului Superior al Magistraturii înainte de expirarea mandatelor a membrilor în exercițiu. În cadrul cercetării, am evidențiat opinia doctrinară la subiect, în special cele expuse de către dr. hab. prof. univ. Alexandru Arseni, dr. hab. prof. univ. Ion Guceac și profesorul Cristian Ionescu.

3. Metodologie. În cercetarea respectivă, am recurs la metodele de investigație juridică, printre care metoda logică, care se bazează în linii generale pe interpretarea logică a standardelor prevăzute de Constituție, actele internaționale și de legislația statului nostru care se referă la constituirea, Consiliul Superior al Magistraturii în special la durata mandatului. De asemenea, am utilizat metoda deducției, stabilind problemele existente în prezent referitoare la funcționalitatea Consiliului Superior al Magistraturii. Totodată, am aplicat metoda cantitativă și calitativă în examinarea unor hotărâri și decizii ale Curții Constituționale din Republica Moldova, cu scopul determinării particularităților prevăzute în jurisprudența sa privind constituirea, componența și durata mandatului Consiliului. Am apelat la metoda comparativă, pentru a determina corespunderea legislației naționale cu standardele regionale.

4. Rezultate și discuții. 1. Caracterul imperativ al normelor dreptului constituțional cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii și rolul în exercitarea puterii judecătorești. Pentru realizarea stabilității raporturilor juridice într-o societate este nevoie de existența statului de drept și democratic. Astfel, menținerea și consolidarea statului de drept și democratic se realizează prin menținere a mai multor principii de drept prin care se regăsește și principiul separației puterilor în stat. Potrivit art. 6 din Constituție, în Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin. Totodată, este necesar de menționat că pentru garantarea independenței puterii judecătorești s-a creat Consiliul Superior al Magistraturii, un organ democratic și responsabil de buna funcționare a justiției, reglementat prin Constituție. De asemenea, menționăm că instituirea unor organe care să promoveze funcționarea eficientă a sistemului judiciar a fost prevăzută și de Recomandarea Rec. (2010) 12 a Comitetului Miniștrilor către statele membre cu privire la judecători: independență, eficiența și responsabilitățile (Recomandarea CM/Rec(2010)12 cu privire la judecători: independența, eficiența și responsabilitățile). Un astfel de consiliu trebuie să aibă o influență decisivă în numirea, promovarea și disciplinarea judecătorilor. Așadar, Consiliul Superior al Magistraturii trebuie, pe de o parte, să protejeze independența justiției, iar pe de altă parte, să garanteze eficiența și calitatea acesteia. Totodată, Consiliul Superior al Magistraturii are menirea să asigure un echilibru între independența și responsabilitatea justiției.

Așadar, datorită necesității de a se asigura o delimitare a puterilor în stat, dar și pentru garantarea independenței puterii judecătorești, s-a creat Consiliul Superior al Magistraturii, organism democratic și totodată responsabil pentru buna funcționare a justiției. În context, reținem articolul 121 din Constituție, care conferă misiunea de garant al independenței justiției Consiliului Superior al Magistraturii, organ suprem și unic reprezentant al autorității judecătorești, și totodată, organ care are rolul de autoadministrare judecătorească. Dispozițiile constituționale de la articolele 122 și 123 din Constituție, reglementează componența, procedura de constituire, durata mandatului,

precum și atribuțiile, iar art. 123 alin. (2) din Constituție prevede că, modul de organizare și funcționare al Consiliului Superior al Magistraturii se stabilește prin lege organică. Astfel, din punct de vedere istoric, susținem că Consiliul Superior al Magistraturii este o instituție nouă în statul nostru care a început să funcționeze odată cu adoptarea Legii nr. 947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii.

În context, reținem că de la momentul adoptării Legii nr. 947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, Consiliul Superior al Magistraturii a suportat mai multe restructurări, astfel întru realizarea independenței acestuia, legislatorul a ajuns la formulă de 12 membri. Totodată, reținem că instituirea unor reglementări rigide și transparente din partea legislatorului cu privire la procedura și condițiile ce trebuie să le îndeplinească un candidat pentru funcția de membru al Consiliului Superior al Magistraturii, impune încrederea societății în justiția Republicii Moldova. De asemenea, susținem că predestinarea principală a Consiliului Superior al Magistraturii este securitatea judecătorilor și membrilor acestuia contra oricărei ingerințe de natură să știrbească din independența sau imparțialitatea acestora în îndeplinirea actului justiției și să elimine neîncrederea în realizarea justiției. Astfel, acest organ independent veghează activitatea judecătorilor prin asigurarea respectării legii și a criteriilor de competență și etică profesională în desfășurarea carierei magistraților. Totodată, Consiliul Superior al Magistraturii este un organ permanent de autoadministrare judecătorească, ce urmărește asigurarea condițiilor organizatorice și de imparțialitate a instanțelor în desfășurarea actului justițiabil.

Practica constituțională, cât și cea doctrinară au formulat și au fundamentat soluții conform cărora Consiliul cu funcție de autoadministrare judecătorească, este Consiliul judiciar, conform Recomandării Rec. (2010/12) a Consiliului European. Prin urmare, considerăm oportun de a examina Consiliul Superior al Magistraturii ca organ de autoadministrare judecătorească, recunoscut unanim în doctrină, în plenitudinea ce o merită un veritabil organ de stat și instituție constituțională care participă în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii judecătorești. (Arseni A, 2021, p. 345). Astfel, în practică s-a impus necesitatea de a identifica care autoritate va asigura punerea în practică a realizării puterii judecătorești, dat fiind că instanțele de judecată au o funcție foarte clară: de a soluționa litigiile și de a pedepsi infracțiunile. Referitor la această problemă, practica constituțională contemporană a dat răspuns la problema dată. Prin urmare, această autoritate este Consiliul Superior al Magistraturii, înzestrat cu funcții distincte, care în ultimă instanță, să pună în practică realizarea puterii judecătorești (Arseni A, 2021, p. 345).

În context, invocăm și Recomandările de la Kiev privind Independența Judiciară în Europa de Est, Caucazul de Sud și Asia Centrală: „Administrarea sistemului judecătorec, selectarea și responsabilitatea”, Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului, Kiev, 23-25 iunie 2010, care stabilesc că, Consiliile judiciare sunt organe menite să realizeze sarcini specifice de administrare judiciară și posedă competențe independente în vederea garantării independenței judiciare. Pentru a se evita concentrarea excesivă a puterii într-un organ judiciar și percepțiile de corporatism, este recomandat să se facă distincția și să se separe competențele diferite, cum ar fi cele de selectare (a se vedea aliniatele 3-4, 8), promovare și instruire a judecătorilor, disciplina (a se vedea aliniatele 5, 9, 14, 25- 26). O altă bună opțiune este de a stabili diferite organe independente competente pentru aspecte specifice de administrare judiciară, fără a le supune controlului unei singure instituții sau autorități. Componenta fiecărui din aceste organe ar trebui să reflecte misiunea lor particulară. Activitatea lor ar trebui să fie reglementată mai degrabă prin lege statutară decât prin ordin executiv.

Totodată, cu privire la rolul Consiliului Superior al Magistraturii, Curtea Constituțională în jurisprudența sa a statuat că, rolul Consiliului Superior al Magistraturii este stabilit de Legea nr.947 din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii. Articolul 1 alin. (1) din această Lege prevede că Consiliul Superior al Magistraturii este un organ independent, format în vederea organizării și funcționării sistemului judecătorec și este garantul independenței autorității

judecătorești. De asemenea, alineatul (2) din același articol prevede că Consiliul Superior al Magistraturii exercită autoadministrarea judecătorească. De asemenea, Curtea a statuat că prin natura sa juridică Consiliul Superior al Magistraturii are rolul de a garanta independența autorității judecătorești (ACC nr. 2 din 3 decembrie 2020, pct. 73).

În acest context, având în vedere faptul că Consiliul Superior al Magistraturii, cum am menționat *supra* îndeplinește rolul organului de autoadministrare judecătorească, în doctrină, prin autoadministrare judecătorească se înțelege „dreptul și capacitatea reală a instanțelor judecătorești și a judecătorilor de a soluționa problemele funcționării sistemului judecătoresc în mod autonom și responsabil” (Arseni A., 2021, p. 206). Astfel, autoadministrarea ține de activitatea funcțională a sistemului și nu de înfăptuire a actului de justiție în cadrul procesului de judecarea cauzei. În acest context, reținem și jurisprudența Curții Constituționale care prevede că, referitor la principiul autoadministrării judecătorești, acesta nu urmărește doar recunoașterea, de o manieră formală, a unei autonomii a Consiliului, ci reprezintă, în esență, un mijloc de garantare a protecției independenței justiției, prin autoadministrarea acesteia. (HCC nr. 38 din 7 decembrie 2021). De asemenea, Curtea Constituțională a reținut că, obiectivul protecției puterii judecătorești ar putea să constituie, în principiu, un motiv legitim pentru a-i recunoaște Consiliului o marjă discreționară concepută să atenueze acest risc. Totuși, riscurile ipotetice care ar rezulta ca urmare a recunoașterii unei marje discreționare a Consiliului ar face ca justiția să fie supusă influențelor. Curtea a subliniat că o justiție supusă influențelor vine în contradicție cu valoarea preeminenței dreptului. (HCC nr. 38 din 7 decembrie 2021). Astfel, se impune concluzia că Consiliul Superior al Magistraturii exercită în mod direct, autoadministrarea judecătorească. În doctrină, potrivit unor savanți, Consiliul Superior al Magistraturii este tratat ca „organ care sprijină activitatea de judecată, fiind integrat sistemului, organelor care realizează justiția și care este format din magistrați și duce la asigurarea independenței judecătorilor și situarea autorității judecătorești pe o poziție care „confirmă separarea puterilor în stat. (Arseni A., 2021, p. 347).

Prin urmare, având în vedere cele invocate *supra*, reținem că instituțiile de autoadministrare judecătorească sunt Consiliul Superior al Magistraturii, care este reglementat de Constituție, iar prin Legea nr. 947 din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii este prevăzut Consiliul Superior al Magistraturii și Adunarea Generală a Judecătorilor.

În ceea ce privește atribuțiile sale, susținem că Consiliul Superior al Magistraturii este un organism care are un important rol în asigurarea condițiilor organizatorice și de imparțialitate a activității instanțelor judecătorești. Pe de altă parte, având în vedere faptul că are un rol de protecție a justiției de orice ingerințe exterioare și de influențele politice și administrative, aceasta instituție a mai fost numită după cum am invocat anterior „un guvern al puterii judecătorești”. Totodată, în Avizul nr. 1 din 22 septembrie 2020, Curtea Constituțională a precizat că Consiliului Superior al Magistraturii îi revine rolul primar în procedurile privind numirea, promovarea, transferarea, demisia sau eliberarea din funcția de judecător, iar orice abatere de la această regulă contravine articolului 123 alin. (1) din Constituție. (Avizul CC nr. 1 din 22 septembrie 2020, pct. 41 - 42). Doctrinarul Gheorghe Iancu vede Consiliul Superior al Magistraturii, doar ca garantul independenței justiției, de unde și aduce următoarele două atribuții: a) Propune președintelui României numirea judecătorilor și b) îndeplinește rolul de instanță de judecată prin sediile sale, în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și procurorilor. Iar potrivit savantului Cristian Ionescu Consiliul Superior al Magistraturii, este un organ implicat în organizarea și asigurarea unui climat de disciplină în cadrul instanțelor. De asemenea, doctrinarul identifică două atribuții: a) Propune președintelui României numirea judecătorilor în funcție și b) Rolul de consiliu de disciplină a judecătorilor. Totodată, în viziunea savantului Ion Guceac, Consiliul Superior al Magistraturii este privit de către ca un organ independent, format în vederea organizării și funcționării sistemului judecătoresc, fiind garantul independenței autorității judecătorești, exercitând și autoadministrarea judecătorească (Arseni A., 2021, p. 347). Așadar, analizând

prevederile constituționale și din legile organice referitoare la Consiliul Superior al Magistraturii, opiniile doctinarilor susținem că Consiliul Superior al Magistraturii exercită următoarele funcții: a) formarea corpului de magistrați și cariera profesională; b) garant al independenței judecătorilor; c) de asigurare a respectării disciplinei și eticii judecătorilor; d) organizatorică; e) de control; f) autoadministrare judecătorească.

Prin urmare, având în vedere cele invocate *supra*, concluzionăm că potrivit dispozițiilor constituționale, Consiliul Superior al Magistraturii este un organ constituțional special care are drept scop să asigure independența puterii judecătorești, conturând astfel hotarele și formele autoadministrării instanțelor judecătorești, constituirea sistemului judiciar și asigurarea inamovibilității judecătorilor.

2. Autoritățile abilitate cu dreptul de a constitui Consiliul Superior al Magistraturii. Cu privire la componența Consiliul Superior al Magistraturii, reținem că articolul 122 alin. (1) din Constituție stabilește că, Consiliul Superior al Magistraturii este format din 12 membri: șase judecători aleși de Adunarea Generală a Judecătorilor, reprezentând toate nivelurile instanțelor judecătorești, și șase persoane care se bucură de o înaltă reputație profesională și integritate personală, cu experiență în domeniul dreptului sau în alt domeniu relevant, care nu activează în cadrul organelor puterii legislative, executive sau judecătorești și nu sunt afiliate politic. Iar alin. (2) stabilește că, procedura și condițiile de alegere, numire și încetare a mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii sunt stabilite de lege. Alin. (3) prevede că, candidații la funcția de membru al Consiliului Superior al Magistraturii care nu fac parte din rândul judecătorilor sunt selectați prin concurs, în baza unei proceduri transparente, în bază de merit, și sunt numiți de Parlament cu votul a trei cincimi din deputații aleși.

Reglementările constituționale au fost dezvoltate de legislator în Legea nr. 947 din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii. Cu privire la dispozițiile Legii nr. 947 din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, reținem că acestea determină modul de constituire a Consiliului Superior al Magistraturii precum și modalitatea de alegere și numire a membrilor Consiliului. Totodată, ținem să remarcăm faptul că, urmare a modificărilor introduse la Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii prin Legea nr. 246 din 29 iulie 2022 pentru modificarea unor acte normative, s-a detaliat modul de alegere a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii și totodată s-a stabilit că durata mandatului de membru al Consiliului Superior al Magistraturii este de 6 ani.

În context, vom face trimitere la dispozițiile articolului 3 alin. (1) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii care prevăd că, Consiliul Superior al Magistraturii este constituit din 12 membri. Totodată, alin. (2) al art. 3 din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii stabilește că, în componența Consiliului Superior al Magistraturii intră judecători și persoane care se bucură de o înaltă reputație profesională și integritate personală, cu experiență în domeniul dreptului sau în alt domeniu relevant prevăzut la art. 3¹ alin. (11) lit. c), care nu activează în cadrul puterii legislative, executive sau judecătorești și nu sunt afiliate politic. În conformitate cu articolul 3 alin. (3) din Legea menționată *supra*, șase membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, care nu fac parte din rândul judecătorilor, sunt selectați în mod deschis și transparent de către Comisia juridică, numiri și imunități, în baza unui concurs public, și sunt numiți prin hotărârea Parlamentului cu votul a trei cincimi dintre deputații aleși. Modul de organizare a concursului se stabilește de Parlament. Concursul se organizează până la *expirarea mandatului membrilor numiți anterior* și constă din examinarea dosarelor și audierea candidaților în ședință publică.

Totodată, observăm că potrivit alin. (4) din Legii cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, șase membri ai Consiliului Superior al Magistraturii din rândul judecătorilor sunt aleși vot secret de către Adunarea Generală a Judecătorilor, după cum urmează: patru – din cadrul judecătorilor, unul – din cadrul curților de apel și unul – din cadrul Curții Supreme de Justiție. Se

consideră aleși în calitate de membri ai Consiliului Superior al Magistraturii candidații judecători care au acumulat cel mai mare număr de voturi. Potrivit autorilor proiectului de lege de modificare a Legii cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, această proporție a fost aplicată pentru a respecta mai bine reprezentativitatea judecătorilor din fiecare nivel de instanță. (Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative, Parlamentul Republicii Moldova, 2021).

Cu privire la stabilirea numărului de 6 judecători în Componenta Consiliului Superior al Magistraturii, reținem că s-a ținut cont de Carta europeană privind statutul judecătorilor (Carta europeană din 10 iulie 1998). Astfel, în conformitate cu pct. 1.3 „pentru orice decizie referitoare la selecția, la recrutarea, la desemnarea, la evaluarea carierei sau la încetarea funcțiilor unui judecător, statutul prevede intervenția unei instanțe independente față de puterea executivă și de cea legislativă, constituită cel puțin pe jumătate din judecători aleși de Adunarea Generală conform unor modalități care garantează cea mai largă reprezentare a acestora. care „prevede intervenția unei instanțe independente de putere executivă și puterea legislativă, care să cuprindă cel puțin o jumătate din judecătorii aleși de către egalii lor, în concordanță cu modalități care să garanteze reprezentarea cea mai largă a acestora.

Astfel, observăm că potrivit dispozițiilor constituționale și legale, actorii implicați în procesul de constituire a Consiliului Superior al Magistraturii sunt Adunarea Generală a Judecătorilor și Parlamentul, care numește membrii care nu fac parte din rândul judecătorilor, selectați în mod deschis și transparent de către Comisia juridică, numiri și imunități.

Totodată, ca urmare a modificărilor introduse la articolul 3 alin. (3) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, prin Legea nr. 246 din 29 iulie 2022 pentru modificarea unor acte normative, observăm că sa-u introdus prevederi care se referă la alegerile membrilor ai Consiliului Superior al Magistraturii, în cazul membrilor aleși de Comisia juridică, numiri și imunități. Iar potrivit art. 3 alin. (5), Consiliul Superior al Magistraturii anunță data desfășurării ședinței Adunării Generale a Judecătorilor, la care urmează să fie aleși membrii acestuia, cu cel puțin două luni până la data ședinței. Totuși, având în vedere faptul că prin modificările introduse s-au detaliat procedurile privind desemnarea membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, considerăm că era necesar ca legislatorul să prevadă perioada concretă de organizare a concursului privind alegerea membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, pentru a asigura principiul continuității activității Consiliului Superior al Magistraturii. Această problemă va fi pusă în discuție în următorul punct.

3. Continuitatea funcționării legitime a Consiliul Superior al Magistrat. Consiliul Superior al Magistraturii funcționează ca organ cu activitate permanentă, iar potrivit prevederilor constituționale și legale mandatul membrilor Consiliului Superior al Magistraturii fiind de 6 ani, ca urmare a modificărilor introduse prin Legea nr. 120 din 23 septembrie 2021 pentru modificarea Constituției Republicii și Legea nr. 246 din 29 iulie 2022 pentru modificarea unor acte normative și Moldova. Totodată, având în vedere prevederile constituționale, reținem că durata mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii este reglementată în Constituție într-un mod strict. Mandatul lor se bucură de garanții constituționale și poate fi întrerupt doar în cazuri excepționale (HCC nr. 17 din 10 iunie 2021, pct. 62).

Astfel, art. 122 alin. (5) din Constituție prevede că, Membrii Consiliului Superior al Magistraturii sunt aleși sau numiți pentru un mandat de 6 ani, fără posibilitatea de a deține două mandate. Prevederile constituționale referitoare la durata mandatului au fost dezvoltate în alin. (1) din articolul 9 din Legea nr. 947 din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, care stabilește că, durata mandatului de membru al Consiliului Superior al Magistraturii este de 6 ani.

Cu privire la durata mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, în jurisprudența sa, Curtea Constituțională a reținut că, în primul rând spre deosebire de reglementarea actuală a duratei mandatului de membru al Consiliului Superior al Magistraturii, mandatul de șase

ani nu echivalează cu durata mandatului Parlamentului. Acest fapt împiedică, pe de o parte, fiecare nouă componentă a Parlamentului să reînnoiască componenta Consiliului odată cu venirea la guvernare, iar pe de altă parte, le permite membrilor Consiliului Superior al Magistraturii numiți de Parlament să fie independenți de autoritatea care i-a numit. În al doilea rând, Curtea a considerat că reglementarea în Constituție a duratei mandatului de membru al Consiliului face ca acest mandat să se bucure de o mai mare stabilitate. Așadar, Curtea a considerat că mărirea duratei mandatului de membru al Consiliului Superior al Magistraturii contribuie la consolidarea independenței membrilor Consiliului, obiectiv care este compatibil cu exigențele Constituției. (Avizul CC nr.1 din 22 septembrie 2020, pct. 161-163). Durata mandatului constituțional și legal al Consiliului vizează autoritatea publică, în ansamblul său, de vreme ce persoanele alese dobândesc calitatea de membru al acestuia și o exercită până la împlinirea termenului de 6 ani.

Totodată, în prezent, se impun discuții referitor la funcționalitatea Consiliului Superior al Magistraturii, având în vedere faptul că la 30 noiembrie 2021, Consiliul Superior al Magistraturii a adoptat o hotărâre prin care a constatat că mandatele membrilor săi sunt pe cale să expire. Astfel, aplicând dispozițiile articolul 7 alin. (3) din Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, Consiliul Superior al Magistraturii a decis că, în cazul expirării mandatelor membrilor actuali, ei vor continua să-și exercite mandatele până la venirea membrilor noi. De asemenea, reținem și dispozițiile articolului 15 alin. (11) din Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, adoptată la 10 martie 2022, care prevăd că, prin derogare de la prevederile art. 9 alin.(1) din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii și prevederile art. 73 alin.(1) din Legea cu privire la Procuratură, mandatele membrilor Consiliului Superior al Magistraturii și ai Consiliului Superior al Procurorilor, cu excepția mandatelor membrilor de drept, se prelungesc, prin extindere, până la ocuparea funcției de către succesorii de competență. În context, este necesar să menționăm că potrivit articolului 122 alin. (1) din Constituție, în redactarea care era în vigoare la data adoptării Hotărârii Consiliului și la data adoptării Legii nr. 26 din 10 martie 2022, stăbăle că durata mandatelor membrilor Consiliului Superior al Magistraturii este de patru ani. Prin urmare, remarcăm faptul că procedura de alegere a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii de către Adunarea Generală a Judecătorilor, care urmează să fie organizată, determină posibilitatea extinderii mandatului și după ce intervine vacanța funcției, până la înlocuirea lor, pentru a nu fi create impedimente în procesul funcționării eficiente a acestei autorități. Însă Legea Supremă nu prevede o normă de prelungire de drept a mandatului de 4 ani, la articolul 122 din Constituție, în cazul membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, care au fost numiți pe un mandat de 4 ani. În aceste condiții considerăm că aceste prevederi constituționale reprezintă norme imperative de la care nu se poate deroga. Astfel, reținem că chiar dacă la etapa actuală, se desfășoară reforma în justiție, în special accentuăm că este vizat Consiliul Superior al Magistraturii, considerăm că este necesar de a aplica și respecta prevederile constituționale. Prin urmare, suntem în prezența unui Consiliu care nu este funcțional, respectiv și actele emise de acest consiliu nu au legitimitate.

Totodată, având în vedere dispozițiile Legii nr. 317 din 1 iulie 2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii a României observăm că, potrivit articolului 6 alin. (1) judecătorii și procurorii, membri ai Consiliului Superior al Magistraturii (...) sunt aleși de adunările generale ale judecătorilor sau, după caz, ale procurorilor. Alin. (2) prevede că, data la care au loc adunările generale ale judecătorilor și ale procurorilor se stabilește de către Plenul Consiliului Superior al Magistraturii cu *cel puțin 90 de zile înainte de expirarea mandatului membrilor* acestuia și se publică în Monitorul Oficial al României. În acest context, observăm că legislația altor state conține dispoziții care instituie o perioadă concretă pentru alegerea membrilor Consiliului Superior al Magistraturii și pentru a asigura principiul continuității activității până la expirarea mandatelor.

În concluzie, având în vedere cele în invocate *supra*, susținem cu certitudine că Consiliul Superior al Magistraturii este organ veritabil al autoadministrării și asigurării independenței

autorității judecătorești. În același timp, susținem că Consiliul Superior al Magistraturii ca un organ independent, format în vederea constituirii și funcționării sistemului judecătoresc, în conformitate cu prevederile constituționale și legale este garantul independenței autorității judecătorești și asigură autoadministrarea judecătorească. De asemenea, exercitarea competențelor, în special prin aplicarea mecanismului de selectare și promovare a judecătorilor, de înaintare a propunerilor de numire sau de eliberare din funcție a judecătorilor, Consiliul Superior al Magistraturii participă direct la asigurarea principiului independenței autorității judecătorești.

Totodată, reiterăm că la etapa actuală, se desfășoară reforma în justiție, astfel, menționăm că perfecționarea cadrului legislativ trebuie să aibă ca finalitate asigurarea unui sistem judecătoresc independent și funcțional. De asemenea, reforma în desfășurare cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii are ca scop garantarea independenței efective a sistemului judecătoresc; asigurarea și sporirea eficienței și a responsabilității sistemului judecătoresc; administrarea eficientă a instanțelor judecătorești; consolidarea capacităților instituționale ale instanțelor judecătorești.

Prin urmare, este foarte important pentru sistemul judecătoresc să se asigure funcționalitatea Consiliului Superior al Magistraturii și să se respecte principiul continuității activității. Astfel, acest principiu presupune că entitatea își continuă în mod normal funcționarea, fără a intra în stare de ne funcționalitate. Prin urmare, este necesar să se prevadă în legislație o perioadă concretă de a organiza alegerile membrilor Consiliului Superior la Magistraturii în cazul în care expiră mandatul membrilor Consiliului Superior la Magistraturii în exercițiul funcției. Totuși, în prezent, prin modificările efectuate la Legea nr. 947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, la art. 3 alin. (3) *s-a specificat că concursul se organizează până la expirarea mandatului membrilor* numiți, astfel nu s-a prevăzut perioada concretă în care să se organizeze alegerea membrilor până la expirarea mandatului membrilor numiți. Prin urmare, pentru a asigura principiul continuității activității în cadrul Consiliului Superior la Magistraturii și pentru ca să nu fie admisă situația în care Consiliu Superior la Magistraturii să nu fie funcțional, este necesar de a fi introduse reglementări clare în vederea instituirii unui termen de organizare a concursului de selectare a membrilor Consiliului Superior la Magistraturii.

Referințe:

1. Recomandarea Rec. (2010) 12 a Comitetului Miniștrilor către statele membre cu privire la judecători: independentă, eficiența și responsabilitățile. Online: <https://dorin.ciuncan.com/carti/recomandarea-cmrec201012-cu-privire-la-judecatori-independenta-eficienta-si-responsabilitatile/>
2. Alexandru Arseni. Drept constituțional și instituții politice. Volumul I. Ediția a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2021, p. 345.
3. Alexandru Arseni. Drept constituțional și instituții politice. Volumul I. Ediția a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2021, p.345
4. ACC nr. 2 din 3 decembrie 2020, pct. 73. Online: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=avize-&docid=69&l=ro>
5. Alexandru Arseni. Drept constituțional și instituții politice. Volumul II. Ediția a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022, p. 206.
6. Hotărârea Curtea Constituțională nr. 38 din 7 decembrie 2021 privind interpretarea articolelor 1 alin. (3), 20 și 116 alin. (1) și (2) din Constituție și controlul de constituționalitate al articolului 11 alin. (1) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 privind statutul judecătorului. Online: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=795&l=ro>
7. Hotărârea Curtea Constituțională nr. 38 din 7 decembrie 2021 privind interpretarea articolelor 1 alin. (3), 20 și 116 alin. (1) și (2) din Constituție și controlul de constituționalitate al articolului 11 alin. (1) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 privind statutul judecătorului. Online: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=795&l=ro>
8. Alexandru Arseni. Drept constituțional și instituții politice. Volumul I. Ediția a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2021, p.347
9. Avizul nr. 1 din 22 septembrie 2020, pct. 41 -42. Online: <https://www.constcourt.md/ccdocview.-php?tip=avize&docid=68&l=ro>

10. Alexandru Arseni. Drept constituțional și instituții politice. Volumul I. Ediția a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2021, p.347
11. GUCEAC, Ion Tratat elementar de drept constituțional. Volumul 1.2020.
12. Online:<https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5571/language/ro-RO/Default.aspx>
13. Online: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/106139>
14. HCC nr. 17 din 10 iunie 2021, pct. 62. Online: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=773&l=ro>
15. Avizul CC nr.1 din 22 septembrie 2020, pct. 161-163 Online: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=avize&docid=68&l=ro>

TRANZIȚIA LA STANDARDELE EUROPENE ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII ȘI ORDINII PUBLICE

CZU: 351.75(478):006.35(4)CEN

Veaceslav URSU¹,
Academia „Ștefan cel Mare”
Mădălina URSU²,
Academia „Ștefan cel Mare”

ABSTRACT. *Under the impact of internal and international events, the Republic of Moldova underwent important changes that generated unimaginable opportunities for the state and citizens, but also a new range of risks and threats in the sphere of public order, personal and collective security.*

Keywords: *security and public order; Ministry of Interior; European Union; protection; standards; Association Agreement.*

REZUMAT. *Sub impactul evenimentelor interne și internaționale, Republica Moldova a suferit schimbări importante care au generat pentru stat și cetățean oportunități de neimaginat, dar și o nouă paletă de riscuri și amenințări în sfera ordinii publice, securității personale și colective.*

Cuvinte-cheie: *securitate și ordine publică; Ministerul Afacerilor Interne; Uniunea Europeană; protecție; standarde; Acordul de Asociere.*

Libertatea de exprimare, dezvoltarea canalelor media și a accesului la Internet au crescut nivelul general de informare a populației și au asigurat alinierea Republicii Moldova la valorile contemporane ale întregii lumi (Kessedjian C., 2007). De asemenea, în contextul evenimentelor actuale, nu putem face abstracție de situația externă cu impact direct ori indirect asupra mediului intern de ordine și securitate publică, evidențiând astfel conflictul deschis din proximitatea țării, evenimentele potențate de criza refugiaților la nivel continental, precum și circumstanțele din alte zone ale lumii care influențează și Republica Moldova. Aspectele menționate, catalizate de riscurile și amenințările specifice, provoacă îngrijorarea accentuată a societății, care are nevoie constant de o doză de stabilitate și protecție din partea statului.

Mai mult decât atât, ciocnirile de interese dintre marile puteri mențin riscul conflictelor, fapt care, prin efectul de undă, influențează climatul intern din Republica Moldova. În acest sens, este important de accentuat faptul că necesitatea de a menține ordinea și securitatea internă nu pornește doar la premisele de ordin intern. Este relevantă în acest sens emergența situației din Ucraina și posibilitatea extinderii conflictului în spațiul național în mod direct sau prin mijloacele războiului hibrid și a amenințărilor cu caracter asimetric. Tocmai de aceea autoritățile trebuie să întreprindă măsuri duble de protecție și evitare a unor eventuale divergențe.

Procesul de globalizare tinde să atenueze limitele între dimensiunea externă și cea internă a securității. Sub aspectul ordinii și securității publice se poate produce creșterea diversității și a ponderii criminalității transfrontaliere și conexe, a migrației legale și iregulare, dar și a criminalității interne accentuate de importul noilor categorii și vectori infracționali. Acestea constituie noi subiecte de îngrijorare pentru Republica Moldova, întrucât procesele din categoriile menționate pot afecta situația din țară. Ca urmare, Republica Moldova trebuie să adopte măsuri adecvate de gestionare a consecințelor posibile în planul ordinii și securității publice, al protecției persoanei, siguranței societății și statului.

¹ Veaceslav URSU, dr. în drept, conf. univ., comisar-șef, Decanul Facultății drept, administrație, ordine și securitate publică a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

² Mădălina URSU, masterandă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Siguranța cetățenilor și ordinea publică, pe lângă faptul că este un scop primordial al statului, reprezintă de asemenea și un bun public fundamental, pe care Guvernul, prin intermediul Ministerului Afacerilor Interne, este angajat să-l producă, precum și să îl promoveze (Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030). În esență, este bunul public *sui generis* de la care a pornit noțiunea de stat și care a legitimat colectarea taxelor din cele mai vechi timpuri. Totodată, Ministerul Afacerilor Interne și celelalte instituții de aplicare a legii sunt în continuare puse în situații complexe, cu grad sporit de pericol și potențial de evoluție în direcții dificil de anticipat și de gestionat. De la proclamarea suveranității și independenței, structurile cu atribuții de ordine și securitate publică ale Republicii Moldova au urmat evoluția generală a societății și reflectă, în mare măsură, nivelul de dezvoltare al acesteia. Ca urmare, asemenea întregii sfere instituționale, sistemul ordinii și securității publice a înregistrat pe parcursul timpului progrese considerabile, inclusiv, având în vedere parcursul european al țării, precum și angajamentele pe care Republica Moldova și le-a asumat în momentul ratificării Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană în 2014, iar mai nou, din momentul acordării statutului de țară candidată pentru aderarea la Uniunea Europeană la 23 iunie 2022 de către Consiliul European.

Pe lângă faptul că statul își asumă să reglementeze scopul siguranței cetățenilor și ordinea publică, acesta mai trebuie să aibă grijă să pună în aplicare mecanismele necesare și potrivite pentru a asigura o bună funcționalitate a legii.

Securitatea publică este un domeniu de intersecție a competențelor Poliției și ale Carabinierilor. Poliția își exercită atribuțiile în virtutea mandatului de a menține ordinea publică și de a reduce astfel rata infracționalității, iar Carabinierii - au funcția de a menține, asigura și restabili ordinea publică, în contextul evenimentelor de ordin public, la care participă un număr mare de cetățeni, și de a asigura paza de stat a misiunilor diplomatice, inclusiv pe durata vizitelor persoanelor de rang înalt din străinătate.

De asemenea, este foarte important de accentuat că, atât domeniul infracțional, cât și cel contra-vențional, prezintă riscuri semnificative pentru viața și sănătatea populației, deseori o contravenție stă la baza unei infracțiuni. În acest context, lipsa unor intervenții urgente și directe în domeniul ordinii și securității publice ar genera riscuri ce pot spori nivelul de insecuritate publică în comunitate.

Așa cum am menționat anterior, punerea în execuție a acestor angajamente ține de responsabilitatea Guvernului prin intermediul Ministerului Afacerilor Interne, care gestionează aceste aspecte după cum urmează:

Afacerile interne, ordinea publică, protecția civilă, precum și migrația și azilul sunt domeniile de activitate ce țin de competența Ministerului Afacerilor Interne pe următoarele subdomenii:

- (i) ordinea și securitatea publică;
- (ii) managementul integrat al frontierei de stat;
- (iii) combaterea criminalității organizate;
- (iv) gestionarea fluxului de migrațiune, azilului și integrării străinilor;
- (v) prevenirea și lichidarea consecințelor situațiilor de urgență și excepționale, protecția civilă, apărarea împotriva incendiilor și acordarea primului ajutor calificat;
- (vi) asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, precum și apărarea proprietății publice și private;
- (vii) evidența populației și cetățeniei, evidența vehiculelor și a conducătorilor de vehicule;
- (viii) rezervele de stat și de mobilizare;
- (ix) managementul funcțiilor cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

În raport cu acestea, Ministerul Afacerilor Interne are misiunea de a analiza situația și problemele din domeniile de activitate gestionate, de a elabora politici publice eficiente în domeniile respective, de a monitoriza calitatea politicilor și a actelor normative și de a propune intervenții justificate ale statului, care urmează să ofere soluții eficiente în domeniile de competență, asigurând cel mai bun raport dintre rezultatele scontate și costurile preconizate.

Așa cum am menționat mai sus, premisele apariției necesității respectării ordinii și securității publice nu sunt doar de ordin intern, Republica Moldova fiind afectate de multe alte numeroase evenimente și procese ce au loc la nivel internațional și regional. Tocmai de aceea, având în vedere poziționarea geopolitică a țării noastre, a relațiilor strânse cu diverși actori ai societății internaționale, precum și necesitatea păstrării a acestora, Republica Moldova are nevoie de sprijinul extern al celui mai strategic partener. Însă până a putea să beneficieze de starea de securitate și prosperitate din cadrul Uniunii Europene, Republica Moldova trebuie să persevereze pe calea reformelor, inclusiv în sectorul ordinii și securității publice.

Este necesară sublinierea faptului că decizia politică de asumare a vectorului european de dezvoltare a țării a generat efecte importante și în ceea ce privește ordinea și securitatea publică încă din 2014. Problematika ordinii și securității publice este reflectată pe larg în principalele documente internaționale încheiate de Republica Moldova cu Uniunea Europeană. Mai mult decât atât, Uniunea Europeană a acordat sprijin substanțial și concret pe multiple planuri prin mecanismele instituite în vederea aplicării sarcinilor specifice ce revin sectorului ordinii și securității publice.

Printre consecințele cele mai evidente ale îndeplinirii angajamentelor Republicii Moldova asumate prin acordurile dintre acești doi actori, ale suportului financiar și expertizei variate obținute, sunt progresele înregistrate în ceea ce privește reforma Poliției de Frontieră și a Biroului migrație și azil.

Așadar, printre cele mai importante reforme care și-au făcut deja simțită amprenta sunt cele amplu reconfigurate în vederea atingerii nivelului optim organizatoric și funcțional care permite îndeplinirea angajamentelor asumate de Republica Moldova față de Uniunea Europeană. Republica Moldova în acest moment se poate lăuda cu elaborarea a:

- Strategiei naționale de management integrat al frontierei pentru perioada 2015-2017 (a doua strategie de domeniu),
- Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020), precum și acte normative necesare operaționalizării acestora.

Cadrul de reglementare subsecvent a fost construit din perspectiva standardelor, experiențelor și bunelor practici europene. Astfel, Poliția de Frontieră a fost înființată prin transformarea Serviciului de Grăniceri, concomitent cu demilitarizarea acestuia. La acest moment, Poliția de Frontieră este compatibilă organizatoric și funcțional cu structurile similare din Uniunea Europeană. În acest context, a fost preluat modelul european al celor 4 filtre de control, iar din punct de vedere al gestionării resurselor umane, a fost realizată descentralizarea prin reducerea numărului de direcții regionale și eşaloane ierarhice, asigurându-se plasarea deciziei la nivelul adecvat și reducerea ponderii posturilor de conducere.

De asemenea a crescut capacitatea de conducere și coordonare prin constituirea Centrului operațional de coordonare și a componentelor regionale corespondente, precum și dezvoltată capacitatea de control al frontierei prin re-proiectarea dispozitivelor de acțiune, creșterea mobilității și ridicarea gradului de dotare cu mijloace de transport, informatice, comunicații și speciale. În prezent, decizia și segmentul operativ sunt susținute în mod eficace prin sistemul de analiză a riscurilor, care este conform modelului Agenției Europene pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă (Raportul privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea AA RM – UE în anii 2017-2019). Poliția de Frontieră a devenit responsabilă de asigurarea ordinii publice în punctele de trecere a frontierei, precum și a securității aeronautice. S-a dezvoltat potențialul de cooperare internațională, bilaterală și multilaterală, iar sprijinul Misiunii Uniunii Europene de Asistență la Frontieră pentru Moldova și Ucraina și al Agenției Europene pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă produce efecte pozitive evidente pe planul capacității operaționale.

În documentele încheiate cu Uniunea Europeană subiectul migrației și azilului este plasat pe locul doi printre prioritățile convenite, astfel Biroul migrație și azil al Ministerului Afacerilor Interne a urmat un curs de evoluție pozitiv. Prin competențele largi în domeniile imigrării,

combaterea migrației ilegale, regimului străinilor, azilului și integrării, Biroul migrație și azil interferează foarte strâns cu problematica ordinii și securității publice, desfășurând acțiuni specifice acesteia. Deși nu are un efectiv numeros, Biroul migrație și azil îndeplinește atribuții variate, complexe și cooperează cu Poliția de Frontieră, Inspectoratul General al Poliției și cu alte instituții de profil.

În pofida acestui fapt, au existat anumite deficite de înțelegere la nivel ministerial a rolului Biroului migrație și azil, precum și lacune organizatorice, respectiv funcționale, ce necesită soluții oportune pentru continuarea dezvoltării capacităților instituționale. Biroul migrație și azil s-a dezvoltat la nivel central și regional, astfel încât deține componente funcționale care îndeplinesc competențele specifice prevăzute de lege. Se oferă servicii publice prin intermediul ghișeului unic și se asigură controlul mai bun al mediului de interes operativ, inclusiv din perspectiva ordinii și securității publice. Conflictul regional din proximitatea Republicii Moldova, precum și evoluțiile recente la nivel european sub impactul crizei refugiaților mențin în actualitate problema securității frontaliere, aspectele migrației, azilului, refugiaților, combaterea criminalității frontaliere și contracararea migrației ilegale. Ca urmare, Poliția de Frontieră și Biroul migrație și azil vor continua să-și consolideze rolul ca actori importanți în sistemul de ordine și securitate publică.

Un alt aspect care necesită o atenție sporită este alinierea serviciilor de ordine și securitate publică la abordarea bazată pe drepturile omului, deoarece asigurarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale reprezintă o prioritate-cheie pentru autoritățile din cadrul sistemului afacerilor interne. În acest context, Ministerul Afacerilor Interne își are ca obiectiv proiectarea de soluții și rezultate direcționate spre diminuarea cazurilor de tortură, tratamente inumane și degradante, exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, vătămare intenționată a integrității corporale sau a sănătății, constrângerea de a face declarații și privațiunea ilegală de libertate.

Aceste procese însă pot avea loc doar concomitent cu ajustarea cadrului normativ, pentru a asigura conformarea condițiilor, procedurilor și practicilor din sistemul Ministerului Afacerilor Interne, la standardele internaționale privind aplicarea măsurilor privative și non-privative de libertate.

Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030, conține ca și prim obiectiv general pe cel al sporirii siguranței populației la domiciliu, în comunitate și în spațiile publice. Acest lucru nu în ultimul rând conturează importanța acestui domeniu pentru siguranța și bunăstarea întregii societăți. Mai mult decât atât, este de apreciat faptul că acest obiectiv conține ca prioritate sporirea percepției de siguranță generală în țară a întregii populații, care de fapt este un indicator extrem de important atât pentru a cunoaște care sunt lacunele sistemului și unde Guvernul ar trebui să îmbunătățească procesele și politicile aferente, cât și un indicator care să demonstreze gradul de adaptabilitate a sistemului la standardele europene și internaționale din domeniu, precum și gradul de încredere a cetățenilor în autoritățile statului și în nivelul de securitate și siguranță pe care acesta îl oferă lor.

Referințe:

1. Catherine Kessedjian, Public Order in European Law, Erasmus Law Review, http://www.erasmuslawreview.nl/tijdschrift/ELR/2007/1/ELR_2210-2671_2007_001_001_003.pdf
2. Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030, aprobată prin Hotărârea de Guvern nr. 658 din 23-09-2022
3. Raportul privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM – UE în anii 2017-2019, https://mfa.gov.md/sites/default/files/raport_pna_aa_2017-2019_final_pentru_publicare_website.pdf

RESPECTAREA DREPTURILOR PERSOANEI LA REALIZAREA MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII ÎNDRĂPTATE SPRE ASIGURAREA SECURITĂȚII PUBLICE

CZU: 342.721:351.75

Ghennadi CALCAVURA¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *This article is about how security should be understood from the perspective of respecting the rights of the individual to carry out special investigative measures. The researched topic is very important both from a scientific point of view and from the perspective of the practical activities of the bodies involved in the field of special investigations. It will also address concepts such as: security as a justification for limiting human rights, and the positive obligation of the state to provide security to people against antisocial acts. The topicality of the ideas presented in this paper are particularly important in the context of the war in Ukraine, against which some national problems are revealed and some recommendations are made to remedy them.*

Keywords: *respect for human rights, special investigation measures, public security, restriction of human rights, special investigation activity.*

REZUMAT. *Acest articol este consacrat modului în care securitatea trebuie înțeleasă din perspectiva respectării drepturilor persoanei la realizarea măsurilor speciale de investigații. Subiectul cercetat este foarte important atât sub aspect științific, cât și din perspectiva activităților practice ale organelor antrenate în domeniul investigațiilor speciale. De asemeni se va aborda conceptele cum ar fi: securitatea ca justificare pentru limitarea drepturilor omului, și obligația pozitivă a statului de a oferi securitate persoanelor împotriva faptelor antisociale. Necesitatea asigurării respectării drepturilor persoanei și a securității statului, devine și mai actuală în contextul războiului din Ucraina, pe fonul cărora sunt scoase la iveală unele probleme naționale, precum și se încearcă a face unele recomandări pentru a le remedia.*

Cuvinte-cheie: *respectarea drepturilor persoanei, măsuri speciale de investigații, securitate națională, restrângerea drepturilor persoanei, activitatea specială de investigații.*

Introducere. Căutarea unui echilibru între obligația pe care o are statul de a respecta drepturile tuturor în cadrul unei societăți democratice, și asigurarea securității publice este în ultima perioadă de timp foarte actuală. Unul dintre modurile cheie în care guvernul asigură securitatea publică este colectarea de informații prin realizarea măsurilor speciale de investigații.

Acest articol abordează următoarea întrebare: Cum trebuie înțeleasă securitatea din perspectiva respectării drepturilor persoanei la realizarea măsurilor speciale de investigații.

Necesitatea instrumentelor juridice de acumulare a informației fără ca persoana vizată să cunoască, este justificată nu numai de nevoia propriu zisă de securitate a statului, ci și din perspectiva individului – îndreptățit să-și exercite liber drepturile și libertățile sale fundamentale.

Astfel, problema de bază constă în identificarea limitelor între aceste două interese concurente, drepturile noastre la protecție colectivă împotriva diferitor forme ale criminalității, și dreptul de a trăi fără interferențe guvernamentale. Ca urmare, orice abordare a acestor două domenii extrem de importante din viața socială presupune o minimă viziune sistemică.

Metodologia studiului. Având în vedere că în conformitate cu legea cu privire la activitatea specială de investigații datele acumulate în timpul efectuării măsurilor speciale de investigație constituie informație oficială cu accesibilitate limitată sau secret de stat, în cursul elaborării acestei

¹ Ghennadi CALCAVURA, drd., asistent universitar al Catedrei Activitate specială de investigații și anticorupție a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, ghennadi.calcavura@mai.gov.md <https://orcid.org/0000-0001-5466-3588>

lucrari a fost imposibil să se utilizeze metoda statistică sau să se prezinte careva date statistice, în schimb s-au folosit metoda analizei metoda logică, deducției, observației și comparației.

În baza analizei materialelor pertinente (literatura de specialitate, actele legislative internaționale și naționale) sunt formulate concluziile corespunzătoare.

Rezultate obținute și discuții. Punctul de referință pentru elaborarea oricărei legi într-un stat democratic este fără îndoială ajustarea acestora la standardele internaționale privind drepturile omului. Convenția Europeană a Drepturilor Omului este considerată principalul reper al reformelor juridice. Este suficient să ne amintim că legea ce reglementa activitatea operativă de investigație (din 1994), a fost abrogată în urma unei condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (1), pentru că aceasta nu conținea suficiente garanții împotriva abuzurilor din partea autorităților naționale. Această condamnare a determinat ca în termeni proximi să fie adoptată o nouă lege, ce ar conține acele garanții cerute de Curte, iar pe de altă parte să ofere acele instrumente juridice ce ar asigura securitatea statului.

După cum afirmă și alți autori, noua lege ce reglementa realizarea măsurilor speciale de investigație, a urmărit în general, să satisfacă remarca Convenției europene cu privire la introducerea în legislația națională a unor garanții care să excludă eventualele abuzuri din partea organelor de stat, investite cu dreptul de realizare a măsurilor speciale de investigații (Glavan, 2018). Reversul monedei, legat de realizarea măsurilor speciale de investigație pentru asigurarea securității publice a fost practic total neglijat. În condițiile noii prevederi legislative, realizarea măsurilor a fost condiționată de începerea urmăririi penale, lăsându-i dezarmați pe cei care aplicau aceste instrumente juridice în vederea prevenirii amenințărilor la adresa securității statului.

Problema creată necesita o rezolvare urgentă, deoarece nici un stat nu poate exista fără a-și pune în rândul garanțiilor privind securitatea sa proprie.

Motivați de lipsa unor mecanisme de combatere a infracțiunilor, criminalitatea a profitat din plin de această nișă, evoluând în „măiestrie”. Crimele fiind bine pregătite, însoțite de un cumul de acțiuni pentru a deveni cât mai greu de identificat. Având în vedere acest fapt, ofițerii de investigație au menirea de a zădărnici planurile acestora în aceeași formă (camuflat), în caz contrar rezultatele pot deveni foarte sumbre. Cetățenii Republicii Moldova au experimentat deja gustul amar al incompetenței serviciilor statului de a riposta criminalității, prin furtul cunoscut deja la nivel internațional datorită gravității prejudiciului, care în cele din urmă a fost pus pe umerii cetățenilor pentru următorul sfert de secol.

Reieșind din această logică din perspectiva statului este mult mai rentabil de a preveni o crimă, decât ulterior de a o descoperi, unde mai pui că niciodată nu pot fi descoperite toate crimele, iar anumite relații și valori la care se atentează prin infracțiune nici nu mai pot fi restabilite ca exemplu viața, ș.a.

Conștientizarea acestui fapt este confirmat și prin decizia Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică CSN/7 nr. 257 din 10 iunie 2015 de a crea un grup de lucru pentru modificarea legii proaspăt adoptate (2012). Din nota informativă a comisiei sus menționate citim următoarele: „modificare și completare a actelor legislative ce vizează activitatea specială de investigații urmează a fi perfecționat reieșind din problemele și dificultățile întâlnite la aplicarea actelor normative ce vizează activitatea specială de investigații, întru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, a drepturilor și libertăților persoanei, descoperirea și cercetarea infracțiunilor.” Din data instituirii grupului de lucru au existat doar inițiative nefinalizate de modificare a cadrului normativ, care, până la ziua de azi nu a fost identificat acel just echilibru între nevoia statului de a dobândi informații prin realizarea măsurilor speciale de investigații, și nevoia cetățeanului de a-i fi respectate intimitatea și dreptul la viață privată.

Deci, abrogarea primei legi (privind activitatea operativă) a fost datorită faptului că nu este garantată respectarea drepturilor persoanei la aplicarea ei, iar actuala lege, necesită modificări datorită dificultăților întâlnite cu privire la aplicarea acesteia pentru prevenirea criminalității, fapt

care duce la mai multe efecte negative, printre care și lipsa mecanismelor ce ar asigura drepturile garantate de Constituție.

Cu toate acestea în spațiu public există voci care nu văd o problemă în situația creată.

De exemplu, unii propun grupului de lucru creat pentru modificarea legislației privind activitatea specială de investigație restricționarea și mai mult a măsurilor speciale de investigație, iar realizarea celor autorizate de judecător și procuror să fie doar în cadrul unei cauze penale (Gribincea, 2017).

Astfel, dacă nu s-a pornit urmărirea penală, adică nu s-a comis încă infracțiunea, nu pot fi realizate nici măsurile speciale de investigație care ar putea să dea rezultate verosimile despre evoluția actului criminal ce ar permite nu doar curmarea lui, dar și tragerea la răspundere a vinovaților pentru actele preparatorii. Cu alte cuvinte, omorul la comandă sau actul terorist, spre exemplu, trebuie mai întâi să se producă, după care să fie pornită urmărirea penală și tocmai după întrunirea altor câteva condiții va fi posibil de realizat măsurile speciale eficiente pentru obținerea informațiilor. Evident că aceste informații vor fi utile doar pentru descoperirea și cercetarea infracțiunii, nu și pentru prevenirea ei (Glavan, 2018).

Alți autori în cadrul unor rapoarte ce vizau drepturile omului, se vedeau îngrijorați referindu-se la prevederile legii ce reglementa investigațiile speciale și au propus chiar anularea acesteia, considerând-o un teren fertil pentru comiterea unui șir de încălcări ale drepturilor omului (Grosu, 2002).

Nici subdiviziunile create să pună în acțiune legea respectiva nu au fost trecute cu vederea, (actual Centrul Național Anticorupție) care evident puteau realiza măsuri speciale de investigație s-a scris că: „colaboratorii departamentului dispun de funcții care contravin drepturilor omului și libertăților fundamentale garantate de Constituție” (Grosu, 2002)

În acest sens putem afirma că fiecare vede investigațiile speciale prin fereastra sa proprie. Personal consider că prin limitarea excesivă a măsurilor speciale de investigații (ne mai vorbind de anularea legislației) ca metodă de a nu admite restrângerea drepturilor persoanei la realizarea acestora este una greșită. Limitarea sau interzicerea realizării măsurilor de investigație va crea un paradox când: statul nu va putea restrânge drepturile și libertățile infractorului, care la rândul său (prin infracțiune) încalcă drepturile victimei (dreptul la viață, sănătate, proprietate, ș.a.) garantate de stat. Și-apoi acest activitatea specială de investigație prin însăși existența sa are ca scop apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor. Acest fapt este prevăzut în art. 1 al legii 59, iar unul din principiile acesteia este: „respectarea drepturilor și libertăților persoanei” (art. 3 lit. b).

Un alt act normativ la care putem face trimitere este legea securității statului (Nr. 618/1995) care prevede că: „respectarea și ocrotirea drepturilor și libertăților omului constituie una dintre îndatoririle principale ale statului” (art.7 al.1). Astfel statul are obligația de a-și proteja societatea împotriva diferitor amenințări, una dintre care este criminalitatea, pe care prin organele sale abilitate, precum și prin instrumentele juridice de obținere a informațiilor are menirea să le prevină și să le investigheze.

După cum putem observa centrul de greutate al legilor este concentrat în jurul conceptului de respectare a drepturilor. Deși este utilizat pe scară largă în știința juridică, nu există o unanimitate de opinii asupra a ce se înțelege prin „respectare” în raport cu realizarea măsurilor speciale de investigație .

Totodată, trebuie ținut cont și de faptul că acest termen are o structură complexă ce constă și din alți termeni independenți folosiți în legislația modernă alternativ pentru a descrie uneori același conținut cum ar fi: „asigurare”, „protecție”, „pază” ș.a.

Conform dicționarul limbii române respectarea este definită – acțiunea de a manifesta respect față de cineva sau ceva, a ține seama de ... , a acorda atenția cuvenită, a nu neglija, a nu încălca, a nu tulbura.

În doctrină noțiunea de respectare este definită relativ asemănător. Unii autori menționează că „respectarea” constă în activitatea organelor de stat, organizațiilor publice, funcționarilor și a

cetățenilor care prin exercitarea atribuțiilor, precum și a obligațiilor, creează condiții optime pentru punerea în aplicare fără abatere de la lege a drepturilor și libertăților persoanei (Толмачев, 1991).

Alții definesc „respectarea drepturilor” la realizarea măsurilor speciale de investigație într-o atitudine atentă și respectuoasă față de cetățeni (Климов, 2014). O altă părere este ca aceasta constă în inadmisibilitatea restricționării nerezonabile și disproporționate a drepturilor persoanei decât în cazurile stabilite de lege (Яковец, 2016).

Într-o altă opinie se apreciază că respectarea constituie „obligația autorităților care desfășoară activitate specială de investigații de a urma întocmai prevederile constituționale care garantează drepturile și libertățile persoanei și protejează interesele ei legitime” (Сурков, 1997).

Un alt punct de vedere consideră respectarea drept „cerința aplicării exacte a legislației privind activitatea specială de investigații” (Ривман, 2003). O altă opinie respectarea presupune „obligația autorităților care desfășoară activitate specială de investigații și a funcționarilor acestora de a se abține de la încălcarea prevederilor legale” (Шумилов, 2004). S-a afirmat și părerea că respectarea înseamnă „protecția prin lege a drepturilor și libertăților constituționale fundamentale împotriva încălcărilor legate de acțiunile serviciilor operative/speciale de investigare” (Алексеева 2011).

Un alt punct de vedere apreciază respectarea drept „obligația urmării stricte a temeiurilor și condițiilor realizării măsurilor speciale de investigații, precum și necesitatea utilizării mijloacelor care exclud limitarea neîntemeiată a acestor drepturi” (Бахты 2014). Există și părerea că respectarea înseamnă „a ține seama de normele constituționale care au consacrat standardele internaționale în domeniul drepturilor omului” (Ковалев 2006). Deci, esența termenului respectare se referă la neîncălcarea prevederilor constituționale și a actelor internaționale cu privire la drepturile și libertățile persoanei.

Simpla lecturare a Convenției Europene a Drepturilor Omului (art. 8) ne conduce la constatarea că respectarea drepturilor persoanei impune în primul rând, obligația negativă a puterii publice împotriva oricărei ingerințe arbitrare în viața privată (Corneliu Bîrsan, 2005, p. 594).

În conformitate cu aceasta, este esențial ca autoritățile să se abțină de la intervenția în libertatea individului.

Legiuitorul moldovenesc a cimentat această obligație la nivel de principiu al legii privind activitatea specială de investigație numindu-l principiu al oportunității și inofensivității. În literatura de specialitate există comentarii la acest subiect, iar o mare parte din experții în domeniu vorbesc despre ofensivitate (așa cum se numea în redacția Legii nr.45/1994 el se numea al oportunității și ofensivității) și nu despre inofensivitate. Interesant este și faptul că în redacția limbii ruse a Legii nr.59/2012 acest principiu sună diferit față de redacția limbii române, în loc de ”ненаступательности”, adică ”inofensivității”, a fost folosit termenul ”безопасности”, în traducere ”securității”. S-ar putea să fie o simplă eroare de traducere. Dar rămâne inexplicabilă schimbarea termenului ofensivității cu termenul inofensivității (Glavan, 2021).

Dar, întrebarea este: poate oare statul să ofere securitate cetățenilor doar prin inacțiune? Părerea noastră este că nu.

Pe de altă parte, impunerea numai a unor obligații negative autorităților statale, care să apere individul împotriva ingerințelor de orice natură, nu este suficientă pentru garantarea efectivă a tuturor componentelor acesteia. De aceea Curtea reclamă din partea statelor îndeplinirea unor obligații pozitive, inerente asigurării respectului efectiv al drepturilor persoanei, care pot implica și necesitatea adoptării de măsuri cu caracter juridic adecvat și suficient care să aibă ca scop tocmai îndeplinirea acestor obligații pozitive care îi incumbă în temeiul art. 8 al 2 al Convenției Europene.

În concluzie, conceptul de securitate, și realizarea măsurilor speciale de investigație ca o formă de asigurare a acesteia este prin urmare, slab dezvoltat. Poate chiar pe alocuri nu îi este acordată suficientă atenție. Cu toate acestea, capacitatea unei persoane de a se bucura de drepturile sale, este direct proporțional de modul în care statul îi poate asigura securitatea acestuia. Deși prin natura lor măsurile speciale de investigație interferează cu drepturile persoanei acestea rămân a fi

una dintre cele mai eficiente instrumente juridice de asigurare a securității. Cu regret, uneori se pune preț pe asigurarea securității doar după evenimente care îngrozesc societatea prin amploarea lor: atacuri teroriste, furturi de miliarde, războaie, ș.a. Un lucru rămâne cert - respectarea drepturilor persoanei la realizarea măsurilor speciale de investigație în scopul asigurării securității statui, trebuie să fie un imperativ pentru Republica Moldova. Identificarea echilibrului între aceste două valori rămâne una din provocările cele mai mari pe care le are țara noastră la etapa de față. Este importantă forma noului act juridic ce va reglementa investigațiile speciale, și sperăm ca acesta să prevadă măsuri eficiente de contracarare a criminalității cu caracter preventiv și totodată să cuprindă mecanisme ce ar exclude la maxim posibilitatea de a restrânge drepturile persoanei nejustificat.

Referințe:

1. Cauza Iordachi și alții c. Moldovei, (cererea nr. 25198/02), Hotărâre pronunțată la 10 februarie 2009. Pentru detalii: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/IORDACHI%20SI%20ALTII%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/IORDACHI%20SI%20ALTII%20(ro).pdf)
2. Corneliu Birsan, Convenția europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole Voi. I. Drepturi și libertăți, București, Ed. All Beck 2005, p. 594.
3. Grosu Elena, Drepturile omului în Republica Moldova, ISBN 9975-9710-0-8, Chișinău 2002, p.75
4. Glavan Boris, Principiile activității speciale de investigații, Legea și viața, Chișinău 2021, p.57. Pentru mai multe detalii: https://ibn.idsi.md/ro/author_articles/20429
5. Glavan Boris, Mîrzac Victor, Efectele reformei privind realizarea măsurilor speciale de investigație în contextul combaterii infracțiunilor cu caracter transnațional, Conferința "Criminalitatea transfrontalieră și transnațională:" Chișinău, Moldova, 26 iunie 2018, p.142-147. Pentru detalii: <http://dspace.academy.police.md:8080/xmlui/handle/123456789/56>
6. Vladislav Gribincea, Sorina Macrinici, Comentarii la proiectul de lege privind modificarea legislației privind activitatea specială de investigații, 15 septembrie 2017, p. 3 punct 13. https://crjm.org/wp-content/uploads/2017/09/17-09-15-CRJM-comentarii-PL-ASI_final.pdf
7. А.И. Алексеева, В.С. Овчинского, Комментарий к Федеральному закону «Об оперативно-розыскной деятельности» / М., 2011. р. 58.
8. А.С. Бахты, Федеральный закон «Об оперативно-розыскной деятельности»: научно-практический комментарий / 2-е изд., перераб. и доп. М., 2014. С. 43.
9. Климов, И.А. Оперативно-розыскная деятельность/ под ред. И.А. Климова. М.: Юнити-Дана, 2014. с. 83.
10. Ковалев О.Г., Вагин О.А., Юдин Е.Г. Оперативно-розыскная деятельность: содержание, развитие, особенности: учебное пособие. М., 2006. С. 62.
11. Ривман Д.В. Комментарий к Федеральному закону «Об оперативно-розыскной деятельности». СПб., 2003. С. 60.
12. Сурков К.В., Кваша Ю.Ф. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел: курс лекций. Общая часть. Введение в курс оперативно-розыскной деятельности. СПб., 1997. С. 68.
13. Толмачев К.Д., Хабибулин А.Г., Органы внутренних дел в механизме обеспечения личных конституционных прав и свобод граждан. Уфа, 1991. с. 41.
14. Шумилов А.Ю. Комментарий к Федеральному закону «Об оперативно-розыскной деятельности». С постатейным приложением нормативных правовых актов и документов. 6е изд., испр. и доп. М., 2004. С. 46.
15. Яковец, Е.Н. Обеспечение тайны частной жизни в контексте деятельности аппаратов уголовного розыска/ Е.Н. Яковец, А.А. Христенко // Оперативник (сыщик). 2016. № 4 (49). с. 37-41.

ANALIZA PREVEDERILOR ART. 6 DIN CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI ÎN CORAPORT CU REPUBLICA MOLDOVA

CZU: 341.231.14:347.971(478)

Veronica ARNĂUT¹,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ABSTRACT. *The free access to justice as an element of the democratization of the criminal process in the Republic of Moldova is closely linked not only to the procedural-criminal domain, but also the constitutional and international ones, especially that of the European Convention on Human Rights to which the Republic of Moldova is a party, and only a concomitant analysis of the free access to justice from a procedural-criminal point of view, including the constitutional and community norms, exemplified with the legislation and jurisprudence of the ECHR and the national judicial practice and of other states, it can provide us with the answers to the problem addressed.*

Key-words: *ECHR, ECtHR, access to justice, evidence, fair trial.*

REZUMAT. *Accesul liber la justiție ca element al democratizării procesului penal în Republica Moldova este strâns legat nu doar de domeniul procesual-penal, ci și de cel constituțional și internațional, în special cel al Convenției Europene a Drepturilor Omului, la care Republica Moldova este parte și doar o analiză concomitentă a liberului acces la justiție din punct de vedere procesual-penal, inclusiv a normelor constituționale și comunitare, exemplificate cu legislația și jurisprudența CEDO, cu practica judiciară națională și a altor state, ne poate oferi răspunsurile la problema abordată.*

Cuvinte-cheie: *CEDO, CtEDO, acces la justiție, probe, proces echitabil.*

Accesul liber la justiție se poate realiza integral, în finalitatea sa, numai printr-un tribunal independent și imparțial organizat cu respectarea principiilor puterii judecătorești. Cu toate acestea, art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – „CEDO”) nu conține o reglementare expresă și desfășurare detaliată a principiului ce prevede accesul liber la justiție, însă din numeroasele interpretări, recomandări și cazuri soluționate de Curte, acest articol se folosește în cazurile ce includ dreptul de acces liber la justiție.

Art. 6 stipulează că orice persoană are dreptul ca „cauza să fie judecată în mod echitabil”. Conform doctrinarii din Republica Moldova, această expresie îmbină numeroase aspecte ale unei bune administrări a justiției, printre care se evidențiază un drept autonom, respectiv dreptul de a avea acces la o instanță judecătorească care se constituie a fi unul din cele mai importante elemente ale art. 6 CEDO.

În cauza *Golder c. Regatului Unit* (1975), Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (în continuare – „CtEDO”) pentru prima dată s-a referit la substanța dreptului de acces la justiție atât cu privire la aspectul civil, cât și la aspectul penal al procedurii.

Astfel, Curtea a notat că art. 6 §1 nu stabilește în termene exprese dreptul de acces la un tribunal sau la o instanță de judecată, el enunță drepturi distincte care izvorăsc din aceeași idee de bază și care, luate împreună, configurează un drept unic nedefinit *stricto sensu*.

Curtea a conchis că dreptul de acces la justiție constituie un element inerent consacrat de art. 6, caracterele echității, publicității și rezonabilității procedurilor judiciare neavând nicio valoare în lipsa accesului propriu-zis (Poalelungi *et al.*, 2013, p. 26).

Astfel, dacă acuzațiile sunt retrase într-o modalitate în care asupra acuzatului continuă să planeze o bănuială de vinovăție, dreptul său de acces la instanță este încălcat, încălcându-se de această dată și prezumția de nevinovăție (Dolea *et al.*, 2005).

¹ Veronica ARNĂUT, dr. în drept, lector univ. al Catedrei Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, e-mail: arnaut.veronica7@gmail.com

Exercitarea dreptului de acces la justiție în materie penală, astfel cum și în materie civilă, se referă atât la problemele de fapt, cât și la problemele de drept, ridicate în cadrul spețelor conferite spre soluționare în cadrul contenciosului european al drepturilor omului. De exemplu, în cauza *Deweer c. Belgiei* (1980), magistrații CtEDO au conchis că art. 6 §1 privește acuzațiile penale fundamentate în drept, dar și în fapt.

Același raționament a fost menținut de Curte în cauza *Le Comte, Van Leuven și De Meyere c. Belgiei* (1981), astfel încât, în materia acuzațiilor penale, cât și a contestațiilor civile, art. 6 §1 nu face distincție între probleme de fapt și cele de drept, ambele fiind cruciale pentru finalitatea procesului, dreptul la tribunal acoperind problemele de fapt în aceeași măsură precum și cele de drept.

Dreptul la tribunal în materia penală se referă nu doar în exclusivitate la acuzațiile penale astfel definite de legislația internă a statelor semnatare ale Convenției, deși statele sunt în drept să reglementeze distincția între dreptul penal și cel administrativ, o asemenea clasificare nu este decisivă pentru sistemul convențional. Altfel spus, accesul la justiție în materia penală poate privi și procedurile care în virtutea dreptului intern sunt considerate contravenționale, dar extinse de Curtea Europeană ca fiind penale în sensul protecției recunoscute de art. 6 §1 (Poalelungi *et al.*, 2013, p. 27).

În acest sens, în cauza *Campbell și Fell c. Regatului Unit* (1984), magistrații CtEDO au subliniat că în situația în care statele contractante ar putea, după propria discreție, să clasifice o infracțiune ca fiind contravenție, astfel excluzând fapta respectivă din domeniile protecției art. 6 și a art. 7, aplicarea acestor prevederi ar fi subordonată voinței lor suverane, latitudine care ar putea duce la rezultate incompatibile obiectivelor și scopului Convenției.

Este de remarcat că accesul la justiție în materie penală incumbă statelor obligația pozitivă de a organiza un sistem de asistență juridică gratuită și eficientă în sensul bunei administrări a justiției. De exemplu, în cauza *Artico c. Italiei* (1980), Curtea a reiterat că sarcina Convenției este de a garanta drepturi nu teoretice și iluzorii, dar practice și efective, în mod particular aceasta privește dreptul la apărare în lumina locului proeminent al dreptului la un proces echitabil consacrat de art. 6 de la care derivă cel dintâi drept.

În cauza *Magee c. Regatului Unit* (2000), Curtea a reiterat că refuzul autorităților de a acorda acuzatului acces la serviciile unui avocat pentru o perioadă îndelungată de timp, în situația în care drepturile acuzatului ar fi în mod iremediabil prejudiciate, oricare ar fi justificarea acestui refuz, este incompatibil cu respectarea drepturilor acuzatului în lumina accesului la justiție.

Pe de altă parte, calitatea serviciilor prestate de avocați în acordarea asistenței juridice clienților acuzați de săvârșirea actelor condamnabile penal, poate *per se* ridica chestiuni cu privire la eficiența dreptului de acces la justiție a individului, statul respondent fiind ținut să-și onoreze obligațiile pozitive asumate în virtutea CEDO privind garanțiile unui proces penal echitabil.

Totuși, precum s-a observat în cauza *Kamasinski c. Austriei* (1989), statul nu poate fi responsabil pentru orice eroare comisă de avocatul numit în vederea acordării asistenței juridice, aceasta rezultă din independența profesiei juridice față de stat: apărarea constituie o legătură particulară între acuzat și avocatul său indiferent dacă apărătorul a fost numit din oficiu sau remunerat în mod privat.

Autoritățile naționale competente sunt ținute să intervină doar în situațiile în care eșecul apărătorului de a promova o reprezentare eficientă a intereselor individului este evidentă sau de o manieră suficientă pusă în atenția lor (Poalelungi *et al.*, 2013, p. 28).

Modurile de reglementare al dreptului de acces la justiție conform Codului de procedură penală al RM (în continuare – „CPP”) sunt în concordanță cu abordarea europeană a aceluiași concept, căci, în accepțiunea CEDO, exercitarea dreptului de acces la justiție presupune tocmai asigurarea accesului oricărei persoane la un tribunal instituit de lege, adică garantarea unei proceduri judiciare în fața căreia să se poată realiza, efectiv, acest drept.

În ceea ce privește mijloacele concrete de asigurare a accesului liber la justiție, acestea sunt lăsate de Convenție la latitudinea statelor care au ratificat-o, devreme ce prin art. 6 §1 nu s-au

prevăzut expres alte asemenea mijloace. Ca atare, dispozițiile din dreptul intern referitoare la modurile de sesizare a instanțelor judecătorești sunt pe deplin aplicabile, dar aceasta nu înseamnă dreptul de acces la toate structurile judecătorești. Opinia dată este susținută de judecătorii români, care consideră că aceasta nu înseamnă dreptul de acces la toate structurile judecătorești, cum sunt judecătoriile, tribunalele, curțile de apel, Înalta Curte de Casație și Justiție - și nici la toate căile de atac prevăzute de lege, cum sunt cele de apel, recurs, contestație în anulare, revizuire, deoarece, așa cum a hotărât Plenul Curții Constituționale a României prin decizia nr. 1/8 din februarie 1994, prin lege pot fi instituite reguli deosebite, în considerarea unor situații deosebite (Moglan *et al.*, 2014, p. 119).

De aceeași părere sunt și doctrinarii Republicii Moldova, care consideră că dreptul de acces la o instanță nu are un caracter absolut, părțile putând renunța la aceasta, cu condiția că renunțarea să fie făcută într-o manieră clară, evidentă (Neumeistor c. Austria, 1981; Calozza c. Italiei, 1985).

La rândul său, prin legislația internă statele părți pot stabili anumite limitări ale dreptului de acces la o instanță, cu condiția ca aceasta să nu afecteze dreptul chiar în substanța sa, să urmărească un scop legitim și să existe un raport de proporționalitate întremăsurile restrictive și scopul urmărit. Este cazul regulilor restrictive privind accesul la justiție a minorilor și a persoanelor cu deficiențe mintale, prevăzute în legislația multor state (Golder c. Regatului Unit, 1975).

Pe planul dreptului intern accesul liber la justiție este consacrat prin prevederile art. 20 din Constituție, nu numai ca un drept fundamental al oricărei persoane, dar mai ales ca un principiu fundamental al sistemului de garanții al drepturilor și libertăților.

Rezultă că dreptul persoanei de a se adresa este un drept fundamental, căreia îi corespunde obligația instanței ca în condițiile legii să se pronunțe asupra cererii, iar pe de altă parte deschizându-se calea justiției pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime, nimănui nu-i este îngăduit ca într-o situație conflictuală, să-și tranșeze singur drepturile sau interesele (Dolea *et al.*, 2005).

Prezintă un mare interes și problema **accesului la probe/dosar**. Așadar accesul la justiție privește nu doar aspectul efectiv al dreptului la un tribunal, el de asemenea presupune și accesul persoanei împotriva căreia este înaintată o acuzație penală la întregul dosar, precum și la ansamblul probelor administrate de instanță, în vederea asigurării dreptului la un proces echitabil.

Accesul la probe și dosar se poziționează ca fiind o garanție de egalitate a armelor acuzării și apărării în cadrul unui proces penal la nivel intern al statelor semnatare ale Convenției. De asemenea, accesul la probe/dosar se prezintă ca fiind un aspect particular al dreptului la un proces echitabil garantat de art. 6 §1, găsindu-și consacrația în art. 6 §3, și anume în cadrul garanțiilor juridice recunoscute persoanei acuzate de comiterea unei fapte condamnabile penal. Dacă am atinge problema limitării accesului la probe/dosar, atunci aș specifica faptul că dreptul de acces la probe și dosar de asemenea nu este unul absolut, el este susceptibil limitării și restricționării în sens convențional (Poalelungi *et al.*, 2013, p. 33).

Astfel, în speța Rowe și Davis c. Regatului Unit (2000), Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a subliniat că dreptul de a fi dezvăluite probele pertinente nu este absolut; în oricare proceduri penale pot interveni interese competitive, precum securitatea națională, necesitatea de a proteja martorii acuzării contra represaliilor, protecția confidențialității metodelor de investigare a infracțiunilor de către forțele de ordine, care urmează a fi estimate în concurență cu drepturile recunoscute acuzatului. În unele situații poate persista necesitatea de a limita accesul apărării la anumite probe în vederea protecției drepturilor fundamentale ale altora sau salvagărdării unui interes public semnificativ. Or, doar măsurile strict necesare de restricționare ale drepturilor apărării sunt autorizate în sensul art. 6. Mai mult ca atât, pentru a asigura respectarea dreptului acuzatului la un proces echitabil, oricare dificultăți cauzate apărării de limitare a accesului la suportul probatoriu, urmează a fi de o manieră suficientă contrabalansată de procedurile urmate de autoritățile jurisdicționale la examinarea cauzei (Poalelungi *et al.*, 2013, p. 33).

Din analiza textului constituțional privind accesul liber la justiție stipulat în art. 20 din Constituția Republicii Moldova, pot fi desprinse câteva elemente definitorii ale dreptului de a te adresa Justiției și anume:

1. Întrucât textul se referă la orice „persoană”, semnifică faptul că el cuprinde, sub protecția sa, atât cetățeni ai RM, cât și cetățeni străini, apatrizi, atât persoane fizice, cât și juridice;
2. Accesul la justiție are ca scop nu numai protecția sau valorificarea drepturilor subiectiv dar și intereselor legitime.
3. Dacă uneori, în condițiile art. 54 din Constituție, prin lege, se poate proceda la restrângerea exercițiului unor drepturi sau a unor libertăți, exercitarea dreptului de a te adresa în justiție nu poate fi niciodată îngrădită.

Problema dirijării noțiunii de *justiție* este esențială pentru a da eficiența principiului constituțional al liberului acces la justiție. Justiția în acord cu CEDO și reglementarea internă este puterea judecătorească. Ea cuprinde instanțele judecătorești și se exercită de judecători și judecatori de instrucție, care sunt independenți și se supun numai legii. Legea determină cadrul procedural de realizare a accesului liber la justiție.

Astfel, posibilitatea sesizării instanțelor judecătorești pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime se va realiza pe calea înaintării cererii directe. În acord cu dispozițiile art. 6, alin. 1 din CEDO, accesul liber la justiție se poate realiza integral, în finalitatea sa, numai printr-un tribunal independent și imparțial organizat cu respectarea principiilor puterii judecătorești.

De asemenea, liberul acces la justiție și la procesul penal nu se va putea obține deplin, decât printr-un proces echitabil, în cadrul căruia să se asigure și să se garanteze toate drepturile inclusiv și dreptul la apărare și libertățile individuale, respectarea termenului rezonabil și asigurarea unei instanțe independente, imparțiale și legal constituite care va activa în conformitate cu principiul legalității.

Accesul liber la justiție garantat de către Convenție trebuie de asemenea să se completeze cu art. 13 care prevede dreptul la un recurs efectiv (Kudla c. Poloniei, 2000). Desigur, accesul liber la justiție nu înseamnă numai, posibilitatea înaintării acțiunii sau cererii în instanța de judecată, ci și posibilitatea de a se folosi de căile de atac prevăzute de lege.

Accesul la justiție, în cazul anumitor categorii de persoane poate fi permis numai dacă se obține autorizarea autorității competente în lipsa căror procesul încetează. În această categorie intră judecătorii, cât și parlamentarii, numai după ridicarea imunității (Dolea *et al.*, 2005).

În ceea ce privește limitările financiare pe care le poate avea accesul unei persoane la instanță, Curtea a stabilit că acestea pot constitui obiectul încălcării dispozițiilor art. 6 din Convenție. Au fost analizate de către Curtea Europeană taxe judiciare impuse la momentul introducerii acțiunii și a căror neplată împiedică accesul la prima instanță (Beian c. României, 2008; Marolux SRL și Jacobs c. României, 2008; Iorga c. României, 2007) sau într-o etapă ulterioară a procesului (apel, recurs), inclusiv în faza de executare a unei hotărâri (Negulescu c. României, 2008).

Accesul la justiție nu ar trebui să fie condiționat de situație financiară a persoanei și din acest considerent statele în conformitate cu rezoluțiile Consiliului Europei ar trebui să asigure un acces real la justiție.

Este necesar de subliniat că accesul liber la justiție ca element al democratizării procesului penal poate fi barat de un obstacol de fapt, fie de drept și excluderea lor, în cazuri necesare, ce determină faptul că dreptul analizat nu va fi teoretic și iluzoriu, ci efectiv. Acest principiu este asigurat de instituția incompatibilității în procesul penal. Scopul instituției menționat este asigurarea imparțialității instanței de judecată și posibilitatea oferită părților, invocând cazurile de incompatibilitate, de a exclude, prin intermediul recuzării de la înfăptuirea justiției, judecătorul care este direct sau indirect, interesat în soluționarea cauzei (Dolea *et al.*, 2005).

În general Curtea Europeană recunoaște câteva categorii de limitări legitime ale dreptului de acces la justiție, precum:

1. Autorizarea prealabilă pentru sesizarea unei instanțe, care trebuie dată de către un magistrat în conformitate cu anumite criterii obiective, în spețele care vizează persoanele alienate mintal, persoanele care anterior au abuzat excesiv de dreptul de acces la un tribunal, în spețele privind minorii etc.
2. Condițiile de procedură ale acțiunii în justiție: care se referă la termene fixe de efectuare a diverselor acte procedurale, termene de prescripție, sancțiunile determinate pentru nerespectarea termenelor, decăderea din drepturi de apel și recurs etc.
3. Autorizarea renunțării la dreptul de acces la tribunal, care poate avea loc sub forma unei amenzi convenite amiabil (instituție specifice în materie penală proprie unor state semnatare, precum este Belgia)
4. Recunoașterea imunității de jurisdicție unor categorii de persoane (parlamentari, membrii forțelor de ordine) sau organizațiilor internaționale, imunitate care însă nu trebuie să fie absolută ca și limite,
5. Validările legislative, care presupun introducerea modificărilor cu efect retroactiv, dacă nu ating procedurile în curs și răspund unei nevoi sociale imperioase (Poalelungi *et al.*, 2013, p. 32).

O particularitate a art. 19 CPP în ceea ce privește accesul liber la justiție este obligația organului de urmărire penală, procurorului de a lua toate măsurile legale pentru cercetarea cauzei sub toate aspectele complet și obiectiv a circumstanțelor cauzei.

Legea procesual penală a stabilit garanții procesuale în vederea realizării eficiente a regulilor enunțate:

- a) cazurile de incompatibilitate (art. art. 37, 54 CPP)
- b) nimeni nu este obligat să dovedească nevinovăția (imposibilitatea impunerii bănuțului, învinuitului de a-și dovedi nevinovăția), art. 8, alin. (2).
- c) neadmiterea datelor obținute prin aplicarea violenței, amenințărilor sau altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei (art. 94, alin. (1)).
- d) nici o probă nu are o valoare dinainte stabilită (art. 101, alin. (3)). Instanța cercetează și pune la baza hotărârii este numai probele la cercetarea cărora au avut acces toate părțile în egală măsură.

Regula examinării sub toate aspectele, complet și obiectiv are o aplicare fundamentală în cadrul procesului de apreciere a probelor fiind mecanismul legal de formare a proprieiconvingeri a instanței de judecată și reprezentantului organului de urmărire penală, procurorului. Existența examinării sub toate aspectele complet și obiectivă a circumstanțelor cauze își probele prezentate este dictată de necesitatea realizării scopului procesului penal și aflării adevărului pe fiecare cauză examinată (Dolea *et al.*, 2005).

La capitolul garanțiilor, care sunt parte componentă a aspectului de acces liber la justiție, e necesar de a menționa că acestea caracterizează accesul liber la justiție și dreptul la un proces echitabil și privesc ambele faze ale procesului penal: judecata și executarea pedepsei.

În această manieră, CtEDO a statuat că „procesul civil parcurge două faze: judecata și executarea silită [...]. Caracterul unitar al procesului civil impune respectarea garanțiilor ce caracterizează dreptul la un proces echitabil atât în faza judecătii, cât și a executării silite, cea mai importantă dintre aceste garanții fiind „dreptul la un tribunal” în sensul art. 6 din CEDO, adică liberul acces la o instanță independentă și imparțială, stabilită prin lege, și controlul actelor efectuate în ambele faze ale procesului de către instanțele judecătorești”.

În același sens „dreptul la un tribunal garantat de art. 6 §1 din Convenție ar fi iluzoriu dacă ordinea juridică internă a unui stat contractant ar permite ca o hotărâre judecătorească definitivă și obligatorie să rămână inoperantă în detrimentul unei părți. Executarea unei sentințe, a oricărei instanțe, trebuie considerată ca făcând parte integrantă din „proces” în sensul art. 6.” (cauzele SC Ruxandra Trading c. României, 2007; Hornsby c. Greciei, 1997)” (Cojocaru *et al.*, 2013, p. 11-12).

Accesul la justiție în materia penală citit în lumina art. 6 §1 al CtEDO prezintă aspecte particulare în comparație cu materia civilă, astfel actul internațional garantează nu atât dreptul

persoanei de a avea efectiv acces la un tribunal, cât dreptul individului de a conferi spre examinare unui magistrat investit în baza legii orice acuzație de săvârșire a unei fapte condamnabile penal înaintată împotriva sa în speța *Malige c. Franței* (1998), Curtea Europeană a statuat că aplicarea pedepsei de natură penală urmează a fi susceptibilă unui control din partea unui tribunal care satisface exigențele art. 6 §1.

Deci, cu referire la specificul penal al garanțiilor convențional consacrate privind procesul echitabil, dreptul de acces la justiție vizează prerogativă individului de a vedea acuzația înaintată lui supusă judecării de către un tribunal instituit în baza legii, independent și imparțial; spre deosebire de materia civilă, individul nu se prezintă ca fiind inițiatorul procesului, dar subiectul asupra căruia procesul este îndreptat, rolul de inițiator revenind autorităților de stat competente, de regulă organelor de anchetă.

În acest sens, art. 6 §1 al Convenției în materia penală vizează că ori de câte ori se face o constatare cu privire la existența vinovăției unei persoane, această constatare trebuie să fie făcută de o instanță care să asigure garanțiile unui proces echitabil (Bogdan *et al.*, 2005, p. 229). Nu în ultimul rând, e necesar de a menționa faptul că art. 6 nu se extinde asupra dreptului de a iniția urmărirea penală a altor persoane în vederea obținerii condamnării acestora pentru faptele ilegale săvârșite. Într-o decizie de admisibilitate, pe marginea cauzei *Dubowska și Skup c. Poloniei* (1997), fosta Comisie Europeană a Drepturilor Omului a specificat că accesul la justiție nu presupune dreptul de a institui o procedură penală care să ducă la condamnarea unei terțe persoane.

De asemenea, art. 6 al Convenției nu consacră un drept de a solicita autorităților instituirea și desfășurarea unei anchete asupra unei terțe persoane, Comisia Europeană stabilind că dreptul de acces la justiție în sensul art. 6 §1 nu include un drept de a instiga organele procuraturii la inițierea și derularea unei urmăriri penale.

În concluzie, din studiul legislației și practicii judiciare ale altor state, în special europene, am observat faptul că în totalitate statele europene se conduc atât de Convenția, cât și de jurisprudența CEDO, armonizându-și legislațiile naționale în conformitate cu acestea. Totuși dacă vorbim despre termene și proceduri, atunci acestea deja diferă de la un stat la altul.

În pofida numeroaselor reforme judiciare, adoptării noilor acte normative armonizate la legislația comunitară și colaborarea intensă cu diferite organizații internaționale, Republica Moldova înregistrează o serie de cazuri pierdute la CtEDO în care se înregistrează violarea art. 6 al CEDO care include și accesul liber la justiție în formele sale, fapt pentru care, anume analiza minuțioasă a prevederilor art. 6 din CEDO în coraport cu Republica Moldova prezintă o deosebită importanță în contextul aspirațiilor europene ale statului nostru.

Referințe:

1. Artico c. Italiei, hotărârea CtEDO din 13 mai 1980, disponibil on-line pe: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57424>, [11.04.2022];
2. *Beian c. României*, din 07.02.2008; *Marolux SRL și Jacobs c. României*, din 21.02.2008; *Iorga c. României*, din 25.01.2007, *Negulescu c. României*, din 01.07.2008; disponibile on-line: <http://jurisprudentacedo.com>, [10.04.2022].
3. Bogdan Dragoș, Selegean Mihai, Roșianu Claudia *et al.*, *Drepturi și libertăți fundamentale în jurisprudența Curții europene a drepturilor omului*, București, All Beck, 2005;
4. *Campbell și Fell c. Regatului Unit*, hotărârea CtEDO din 28 iunie 1984, disponibil on-line pe: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57456>, [10.04.2022];
5. Cojocarua Aspazia, Safta Marieta, *Accesul liber la justiție – principiu constituțional și drept fundamental al persoanei apărut prin jurisprudența Curții Constituționale a României*, în volumul Conferinței internaționale *Curtea Constituțională a României - 20 de ani de existență și 100 de ani de control de constituționalitate*, organizată de Curtea Constituțională a României, București, 21-22 iunie 2012, Ed. Universul Juridic, București, 2013;
6. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Roma, 4.IX.1950;

7. Deweer c. Belgiei, hotărârea CtEDO din 27 februarie 1980, disponibil on-line: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57469>, [10.04.2022];
8. Dolea Igor, Ursu Sergiu, Roman Dumitru *et al.*, *Comentariul Codului de procedură penală*, ed. a II-a, Chișinău, Ed. Cartier juridic, 2005;
9. Dubowska și Skup c. Poloniei hotărârea CtEDO din 18 aprilie 1997, disponibil on-line pe: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-3654>, [30.10.2022];
10. Golder c. Regatului Unit, hotărârea CtEDO din 21 februarie 1975, disponibil on-line pe: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57496>, [10.04.2022];
11. Kamasinski c. Austriei, hotărârea CtEDO din 19 decembrie 1989, disponibil on-line pe: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57614>, [30.10.2022];
12. Le Comte, Van Leuven și De Meyere c. Belgiei, hotărârea CtEDO din 23 iunie 1981, disponibil on-line pe: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57522>, [10.04.2022];
13. Magee c. Regatului Unit, hotărârea CtEDO din 06 iunie 2000, disponibil on-line pe: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58837>, [30.10.2022];
14. Malige c. Franței, hotărârea CtEDO din 23 septembrie 1998, disponibil on-line pe: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58236>, [30.10.2022];
15. Poalelungi Mihai, Dolea Igor, Vîzdoagă Tatiana, *Manualul judecătorului pentru cauze penale*, Chișinău, Ed. Î.S. F.E.P. Tipografia Centrală, 2013;
16. Raluca Moglan Culea, Grigoraș Nina Ecaterina, *Dreptul la un proces echitabil și accesul liber la justiție (art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului)*, Curtea de Apel București, 2014, disponibil on-line: www.inm-lex.ro/arhiva/fisiere/pag_35/det_126/406.doc, [18.04.2022];
17. Rowe și Davis c. Regatului Unit, hotărârea CtEDO din 16 februarie 2000, disponibil on-line pe: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58496>, [10.04.2022].

ANALIZA HOTĂRĂRII CtEDO DE CONSTATARE A ÎNCĂLCĂRII ART. 3 DE CĂTRE REPUBLICA MOLDOVA PRIN NEINVESTIGAREA MALTRATĂRII DE CĂTRE PERSOANELE FIZICE

CZU: 343.435(478):341.231.14

Veronica POZNEACOVA¹,
Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. According to the provisions of the European Convention on Human Rights, the right not to be subjected to torture, inhuman and degrading treatment is an absolute right, which cannot be restricted even in the most difficult situations, such as the fight against terrorism and organized crime. Despite the absolute prohibition of application of ill-treatment, the art. 3 of the Convention remains one of the most frequently violated articles by the authorities of the Republic of Moldova. In the period 2019-2022 the court found violation of the right not to be subjected to ill-treatment by the non-investigation of the applicant's ill-treatment by the natural person and the non-provision of medical assistance during the detention, which determined the serious the victim's health deterioration. ECtHR developed the standards, which apply to the qualification of violation of art. 3 in the aspect of the state's positive obligation to investigate the ill-treatments caused by the physical persons if the authorities known about the risk of mistreatment of the victim and had fallen the implementation of reasonable measures to prevent such ill-treatment. In this study, we analyze the violation of the art. 3 founded by the ECtHR in the case *Povestca v. Republic of Moldova* application no. [33968/16](#) of 7 September 2007, decision of 1 February 2022, and the importance of this decision for the increase of the effectiveness of the investigation of ill-treatment.

Keywords: natural person, positive obligations, physical force, physical injury, human rights

REZUMAT. În conformitate cu prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman și degradant reprezintă un drept absolut, care nu poate fi restrâns nici în cele mai dificile situații, ca lupta cu terorismul și criminalitatea organizată. În pofida interdicției absolute de a aplicare a relelor tratamente, art. 3 din Convenție rămâne unul din cele mai des încălcate articole de către autoritățile Republicii Moldova. În perioada 2019-2022 Curtea a constatat încălcarea dreptului de a nu fi supus relelor tratamente prin neinvestigarea maltratării reclamantului de către persoanele fizice și neacordarea asistenței medicale în timpul detenției, care a determinat înrăutățirea gravă a stării de sănătate a victimei. CtEDO în jurisprudența sa a dezvoltat standardele, care se referă la obligație pozitivă a autorităților de a investiga relele tratamente aplicate de către persoanele fizice, generată de cunoașterea autorităților despre pericolului de maltratare a victimei și neimplementarea măsurilor rezonabile pentru prevenirea acestei maltratări. În cadrul studiului dat, ne propunem să analizăm încălcările constatate de CtEDO în cauza *Povestca c. Republicii Moldova* cerere nr. [33968/16](#) din 7 septembrie 2007 decizie din 1 februarie 2022, cât și importanța acestei hotărâri pentru creșterea eficienței investigației relelor tratamente de către autorități.

Cuvintele-cheie: persoane fizice, obligații pozitive, forța fizică, vătămări corporale, drepturile omului

1. Introducere

În jurisprudența sa, CtEDO a reafirmat că interzicerea torturii și a tratamentului sau a pedepselor inumane ori degradante reprezintă un drept absolut, care nu poate fi restrâns. Articolul 3 din Convenție garantează una din valorile fundamentale ale societăților democratice. Într-adevăr, interzicerea torturii și a tratamentului sau a pedepselor inumane ori degradante reprezintă o valoare a civilizației, strâns legată de respectarea demnității umane. Chiar și în cele mai dificile situații, ca

¹ Veronica POZNEACOVA, Specialist, Departamentul de Relații Internaționale, Oficiul Proiecte și Granturi, Universitatea de Stat din Moldova, veronicapozneacova@gmail.com, +37367648753, <https://orcid.org/0000-0003-0762-5049>

lupta cu terorismul și criminalitatea organizată, Convenție interzice în termenele absolute tortura, tratament inuman și degradant. Spre deosebire de majoritatea prevederilor materiale din Convenție și din Protocoalele 1 și 4, Articolul 3 nu permite excepții și nici o derogare de la acesta nu este permisă în baza Articolului 15 § 2, nici chiar în situația în care o urgență publică amenință viața națiunii. (Cauza Catarangiu v. RM din 2020) (Cauza Bouyid v. Belgium din 2015 § 8)

În pofida interdicției absolute a aplicării torturii, tratamentului inuman și degradat, pedepsei inuman și degradante, cât și a jurisprudenței dezvoltate, în perioada anilor 1997-2020 CtEDO a constatat 142 de violări (23%), a articolului 3 în hotărârile contra Republicii Moldova, în aspectele relor tratamente, investigării defectuoase a deceselor, violurilor, sancționării prea blânde pentru maltratări, neacordării asistenței medicale adecvate deținuților, recurgerii nejustificate la alimentarea forțată, tratament psihiatric forțat dispus contrar legii, încătușării ilegale și nejustificate în afara celulei, neprotejării de violența domestică, neprotejării de violența co-deținuților, compensației insuficiente pentru violarea articolului 3. În cadrul studiului dat, ne propunem să analizăm hotărârea CtEDO Povestca c. Republicii Moldova cerere nr. [33968/16](#) din 7 septembrie 2007 decizie din 1 februarie 2022 (în continuare, Cauza Povestca c. RM din 2022) de constatare a art. 3 din Convenție de către Republica Moldova prin neexaminarea maltratării de către persoanele fizice și neacordarea asistenței medicale în timpul detenției.

2. Revizuirea literaturii

În acest studiu am analizat cauza Povestca c. Republicii Moldova cerere nr. [33968/16](#) din 7 septembrie 2007 decizie din 1 februarie 2022. Am examinat critic standardele elaborate de CtEDO în alte cauze, în care a fost constată încălcarea art. 3 din Convenție, printre care: Cauza Cantaragiu v. Republica Moldova cererea nr. 13013/11, hotărârea din 24 martie 2020, Cauza Bouyid c. Belgiei cererea nr. [23380/09](#) din 28 septembrie 2015, Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania din 2019, Z și alții v. Marii Britanii din 2001, O’Keeffe v. Irlandei 2014. Am studiat generalizarea practicii Curții Europene pe art. 3 expusă în Ghidul elaborat de către secretariatul CtEDO. Am analizat corespunderea prevederilor Codului Penal al Republicii Moldova cu standardele elaborate de către Înalta Curte, cu scopul evidențierii posibilelor lacune prezente în legislația națională, care determină neexaminarea plângerilor pe baza aplicării torturii, tratamentului inuman și degradant de către autorități. În cadrul cercetării, am evidențiat opinii doctrinare la subiect, în special cele expuse de către dr. hab. prof. univ. M. Poalelungi.

3. Metodologie

În cercetarea respectivă, am recurs la metodele fundamentale de investigație juridică, printre care metoda logică, care se bazează în linii generale pe interpretarea logică a standardelor elaborate de CtEDO în jurisprudența sa. Am utilizat metoda deducție, stabilind problemele des întâlnite în practica procesual-penală națională, subliniate de către hotărârea analizată. Am aplicat metoda cantitativă și calitativă în examinarea diferitor decizii a Curții Europene, cu scopul determinării particularităților standardelor impuse de către CtEDO. Am apelat la metoda comparativă, pentru de determina corespunderea legislației naționale cu standardele regionale.

4. Rezultate și discuții

În cauza Povestca c. Republicii Moldova cerere nr. [33968/16](#) din 7 septembrie 2007 decizie din 1 februarie 2022 (Cauza Povestca c. RM din 2022), Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat încălcarea de către Republica Moldova a art. 3 prin prisma neinvestigării vătămarilor reclamantului de către persoanele fizice ca urmare a forței fizice aplicate în timpul reținerii și acordarea asistenței medicale ineficiente, în perioada în care persoana se afla în custodia statului.

Circumstanțele de fapt. În cauza Povestca c. Republicii Moldova cerere nr. [33968/16](#) din 7 septembrie 2007 decizie din 1 februarie 2022 (Cauza Povestca c. RM din 2022), reclamantul s-a plâns în fața Curții referitor la neinvestigarea circumstanțelor în care acesta și-a pierdut vederea. Reclamantul a comis un furt prin pătrunderea în încăpere și a fost prins de către vecinii victimei, cu care acesta s-a bătut. Ulterior reclamantul a fost arestat de către poliție. Avocatul reclamantului a

adresat o plângere în procuratura pe motiv că clientul lui a fost bătut de mai multe persoane înainte de reținere și că, în timpul deplasării acestuia spre secția de poliție, acesta a fost bătut în spate de către polițiști. Reclamantul a fost examinat de medicul legist, care a constatat prezența vânătăilor sub ochi, bărbie, nas, buze și pe piept. Reclamantul i-a comunicat că simțea greață, amețeli și pierdea cunoștința. Leziunile reclamantului au fost calificate ca fiind ușoare. Procurorul a emis refuzul de pornire a urmăririi penale pe motivul lipsei componentei de infracțiune, deoarece vecinii au aplicat forța fizică față de reclamant pentru a preveni evadarea lui după comiterea infracțiunii ca răspuns la încercările lui violente de a se elibera. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 5-20) În legislația națională, reținerea infractorului este menționată printre cauzele, care înlătură caracterul penal al faptei, fiind reglementată de art. 37 din Codul Penal (în continuare CP) astfel: “Nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită în scopul reținerii persoanei care a comis o infracțiune și al predării ei organelor de drept” (CP al RM din 2002). Băzându-se pe această prevedere, organul de urmărire penală a adoptat refuzul de pornire a urmăririi penale. Decizia respectivă a fost contestată de mai multe ori, însă de două ori procurorul a emis refuzul de pornire a urmăririi penale și în a treia oară, după pornirea procesului penal, acesta a fost încetat, în pofida faptului pierderii vederii reclamantului la ochiul stâng, informație confirmată prin certificatul medical, fiind o leziune corporală, care reprezintă o vătămare gravă a integrității corporale. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 5-20)

Încălcarea art. 3 prin neinvestigarea maltratării de către persoanele fizice

Principiile generale. Curtea reiterează obligația statelor de a se asigura că persoanele aflate sub jurisdicția lor nu sunt supuse relexor tratamente, inclusiv **relexor tratamente de către persoane fizice**, subliniind obligația de efectuare a anchetei eficiente și prompte a plângerilor depuse de către victime și obligație de informare a acestora despre rezultatele investigației. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 34) În decizia respectivă, CtEDO remarcă importanța obligațiilor pozitive și negative a statului generate de exigențele art. 3, și anume obligație pozitivă de prevenire a maltratărilor aplicate de către persoanele fizice și obligația negativă pusă în sarcina autorităților de a se abține de la aplicarea relexor tratamente.

Importanța acestei obligații pozitive a fost reiterată de către Înalță Curte în cauzele printre care Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania (Case of Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania din 2019 §§ 121 and 123), Z și alții v. Marii Britanii (Case of Z and others v. The United Kingdom din 2001 § 73), O’Keeffe v. Irlandei. (Case of O’Keeffe v. Ireland din 2014, § 144)

În jurisprudența sa Curtea a statuat că, obligația înalțelor părți contractante, în temeiul articolului 1 din Convenție, de a asigura tuturor celor aflați în jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Convenție, luate în coroborare cu articolul 3, impune statelor să ia măsuri menite să asigure că persoanele aflate în jurisdicția lor nu sunt supuse torturii sau tratamentelor inumane sau degradante, inclusiv celor aplicate de către persoanele fizice. (Case of O’Keeffe v. Ireland din 2014, § 144) (Case of Z and others v. The United Kingdom din 2001 § 73) (Guide on Article 3, 2022, p. 24)

CtEDO a remarcat că la evaluarea aplicării relexor tratamente față de o persoană se apreciază atingerea unui nivel minim de gravitate, în special în cazurile în care relexor tratamente sunt provocate de persoane fizice. Curtea analizează o serie de factori, fiecare dintre aceștia putând avea o pondere semnificativă. Toți acești factori presupun că tratamentul la care victima a fost "supusă" a fost consecința unui act intenționat. Prin urmare, vătămrările corporale și suferințele fizice și psihice survenite în urma unui accident, care este doar rezultatul unei întâmplări sau al unui comportament neglijent nu pot fi considerate drept consecința "tratamentului" la care a fost "supusă" persoana respectivă în sensul articolului 3. (Case of Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania din 2019 §§ 121 and 123) (Guide on Article 3, 2022, p. 7).

Prin urmare, obligație pozitivă de a împiedica aplicarea relexor tratamente de către persoanele fizice se manifestă prin îndatorirea statului de a preveni aplicarea violenței de către codeținuți sau

de către persoanele fizice, care efectuează reținere. În cauza Povestca c. Republicii Moldova, suferințele reclamantului au atins pragul minim de severitate, vătămarile corporale fiind calificate ca grave, determinând pierderea vederii la un ochi. În cazul dat, reclamantul a fost maltratată de către persoanele fizice, care au efectuat reținerea *de facto* a acestuia, după care reclamantul a fost predat colaboratorilor organelor de drept. Prin urmare, statul nu a respectat obligație pozitivă menționată supra.

O altă obligație pozitivă, importanța căreia a fost reiterată de Curte este obligație procedurală de examinare multilaterală, promptă și eficientă a plângerilor de aplicare a torturii, tratamentului inuman și degradant, coroborată cu obligația organelor de drept de a informa victima despre rezultatele investigației. Semnificația acestei obligații a fost reiterată de către Înalta Curte în cauza Assenov și alții c. Bulgariei. (Case of Assenov and Others v. Bulgaria din 1998) Curtea a specificat că în cazul în care o persoană ridică o pretenție discutabilă precum că a fost grav maltratată de către poliție sau de alți agenți ai statului în mod ilegal și cu încălcarea art. 3, această dispoziție, coroborată cu obligația generală a statului în temeiul art. 1 al Convenției de a "asigura oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în Convenție", prevede implicit că ar trebui să existe o anchetă oficială efectivă. Această obligație, ca și cea în temeiul art. 2, ar trebui să fie capabilă să ducă la identificarea și pedepsirea celor responsabili. Dacă acest lucru nu se întâmplă, interdicția legală generală a torturii și a tratamentelor inumane și degradante, în pofida importanței sale fundamentale, ar fi inefficientă în practică; și ar fi posibilă existența abuzului din partea agenților statului de drepturile celor aflați în controlul lor, determinând apariția fenomenului impunității virtuale. (Poalelungi M., 2015, p. 133) Investigarea promptă și eficientă a plângerilor de aplicare a relelor tratamente trebuie să fie îmbinată cu respectarea drepturilor victimei, asigurarea accesului acesteia la materialele cauzei și implicarea în procesul penal. Victimei trebuie să-i fie asigurată posibilitatea reală de a participa efectiv în cadrul dosarului penal, al examinării cauzei în instanța de judecată, fiindu-i oferită o posibilitate de a exercita cel puțin o cale de atac. În plus, procesul penal trebuie să corespundă exigențelor stipulate în standardele, care reies din art. 6 din Convenție, care reglementează dreptul la un proces echitabil.

Revenind la analiza principiilor evidențiate de către Curtea Europeană în cauza Povestca c. Republicii Moldova, CtEDO reamintește că, în ceea ce privește o persoană privată de libertate, orice utilizare a forței fizice, care nu era strict necesară din cauza propriului comportament, încalcă principul demnității umane și reprezintă o încălcare a dreptului consacrat la articolul 3. Astfel, **autoritățile au trebuit să verifice dacă persoanele care l-au privat pe reclamant de libertate înainte de sosirea poliției au folosit forța excesivă**, indiferent de faptul că acțiunile sale ilegale au determinat această detenție. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 35) În cazul dat, autoritățile trebuie să determine: 1. Dacă persoanele fizice au aplicat forța la reținere; 2. Dacă această forță a fost proporțională, fiind strict determinată de comportamentul persoanei reținute; 3. Dacă persoana reținută a suferit vătămarile corporale; 4. Gradul vătămarilor corporale survenite.

Din aprecierea Curții Europene reiese că principiul proporționalității este aplicabil în toate cazurile de recurgere la forță la reținere, inclusiv în cazul în care reținerea este efectuată de către persoana fizică. Obligația organului de drept constă în verificarea proporționalității forței aplicate, ținând cont de toate circumstanțele cauzei și pericolul existent pentru viața și sănătatea persoanelor, care l-au reținut pe infractor. În plus, trebuie să fie analizat temeiul aplicării reținerii, și anume, dacă persoana a fost reținută în flagrant. În acest context, nu trebuie să fie evaluat caracterul legal sau ilegal al acțiunilor persoanei reținute. Cu alte cuvinte, tentativă sau infracțiune comisă de către persoana reținută trebuie să fie analizată separat de examinarea aplicării forței la reținerea acesteia. Bănuială rezonabilă referitor la comiterea infracțiunii nu trebuie să determine justificarea aplicării forței fizice disproporționale, fiind inadmisibilă abordare, în conformitate cu care forța a fost aplicată în timpul reținerii, ceea ce automat o justifică.

Această obligație apare din oficiu, nefiind necesară adresarea plângerii de către persoana reținută. Survenirea vătămarilor corporale a persoanei reținute în timpul reținerii de către persoanele

fizice nu trebuie să determine automat invocarea și aplicarea cauzelor, care înălțătură răspunderea penală a persoanelor fizice, care aplică forța. Examinarea originii vătămarilor trebuie să corespundă standardului general invocat la examinarea plângerilor de aplicare a torturii, tratamentului inuman și degradant de către colaboratorii organelor de drept. Unica diferență constă în subiectul responsabil, și anume colaboratul forțelor de ordine, a forțelor speciale sau persoana fizică, care efectuează reținere.

Aprecierea Curții. Curtea constată că, în speță, urmărirea penală s-a început la aproape unsprezece luni de la plângerea avocatului reclamantului, fără ca autoritățile să poată prezenta o explicație plauzibilă a întârzierii respective. În acest context, CtEDO reamintește că, deși pot apărea obstacole sau dificultăți într-o anumită situație care împiedică progresul anchetei, în general, **se poate considera necesar ca autoritățile să lanseze imediat o anchetă pentru a menține încrederea publicului în angajamentul lor față de statul de drept și pentru a preveni orice apariție a coluziunii sau a toleranței acțiunilor ilegale.** În plus, Curtea a mai remarcat în trecut că, în conformitate cu legislația națională, refuzul de a iniția o urmărire penală limitează eficacitatea acesteia din urmă în ceea ce privește utilizarea oricăror probe obținute în instanță. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 36)

Prin urmare, importanța promptitudinii pornirii urmăririi penale și efectuării investigației într-un termen rezonabil trebuie să fie analizată prin prismă a două laturi. În primul rând, pornirea procesului penal într-un termen restrâns permite acumularea probelor, care pot fi distruse sau greu identificabile după trecerea unei perioade de timp mai îndelungate. În al doilea rând, întârzierea autorităților în pornirea urmăririi penale poate determina formarea fenomenului impunității colaboratorilor organelor de drept, care vor fi tentați să comită anumite categorii de infracțiuni. Această stare de fapt poate genera, în final, neîncrederea populației în sistemul justiției. Cu toate acestea, termenul pornirii urmăririi penale trebuie să fie analizat în fiecare caz aparte, în special pentru evidențierea circumstanțelor, care au determinat tergiversarea pornirii urmăririi penale.

Instanțele naționale au constatat că ancheta în cauza Cauza Povestca c. RM a fost una unilaterală, subiectivă și că instanța inferioară nu a studiat materialele cauzei înainte de a confirma decizia procurorului. În acest sens, Curtea reamintește concluzia sa că anularea repetată a deciziilor de încetare a urmăririi penale ridică întrebări cu privire la eficacității acesteia. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 37) Prin urmare, ineficiența anchetei penale pornite pe baza plângerii reclamantului a fost constatată inclusiv la nivel național, însă această constatare nu a determinat examinarea multilaterală a circumstanțelor cauzei, ceea ce arată neinvestigarea repetată a plângerii și pune sub semnul întrebării imparțialitatea organului, care a desfășurat urmărirea penală.

Reclamantul nu a fost informat în timp util cu privire la decizia procurorului. Din aceasta rezultă că solicitantul nu a putut participa efectiv la anchetă, ceea ce contravine cerințelor articolului 3. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 38) Menționăm că statul nu a respectat exigențele impuse de Convenția, care se referă la obligație pozitivă de informare a victimei despre rezultatul anchetei pornite pe baza plângerii ei, ceea ce împiedică participarea efectivă a victimei în cadrul urmăririi penale. În pofida faptului că reclamantul nu putea vedea cu ochiul stâng, procurorul și-a bazat refuzul de pornire a urmăririi penale pe raportul inițial de examinare medico-legală, calificând leziunile victimei ca minore. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 39) În acest caz, procurorul a ignorat prezentarea de către victima a unei probe esențiale, și anume, a certificatului medical, care proba suferirea vătămarilor corporale grave, acțiunile procesuale fiind bazate pe primul raport medical, care a fost unul unilateral.

Bazându-se pe aceste argumente, Curtea a constatat neinvestigarea plângerii reclamantului de aplicare a relelor tratamente. În consecință, a existat o încălcare a articolului 3 din Convenție cu privire la obligația de a investiga maltratarea reclamantului de către persoane fizice. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 40) Prin urmare, în cazul dat a avut loc încălcarea prevederilor Convenției sub aspect procedural. În investigarea plângerii nu au fost examinate complet și obiectiv

probele esențiale prezentate, fiind emis un refuz repetat de pornire a urmăririi penale, iar victima nu a fost informată referitor la examinarea cauzei, ceea ce a determinat constatarea neinvestigării cauzei de către autoritățile naționale.

Încălcarea art. 3 prin neacordarea asistenței medicale corespunzătoare.

Principii generale. Curtea amintește că, în ceea ce privește persoanele private de libertate, articolul 3 din Convenție impune statului o obligație pozitivă de a se asigura că o **persoană este reținută în condiții compatibile cu respectarea demnității sale umane** și că metoda de executare a măsurii nu o expun la suferință sau privare, a cărei intensitate depășește nivelul inevitabil de suferință inerent detenției. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 44) CtEDO în fiecare caz aparte determină pragul minim de severitate a suferinței aferente privațiunii de libertate. În cazul în care suferințele persoanei private de libertate depășesc pragul minim de gravitate, se determină dacă fața de victima a fost aplicat tratamentul inuman sau degradant. În cazul suferințelor fizice și psihice puternice, trebuie să fie stabilit, dacă acestea ajung la pragul de gravitate a torturii. Trebuie să menționăm că suferințele victimei pot fi agravate de o boală, ceea ce trebuie să fie analizat în contextul aplicării art. 3. În plus, statul este obligat să garanteze condițiile de detenție corespunzătoare, care sunt compatibile cu respectarea demnității umane, fiind asigurate condiții minime necesare stabilite în standardele universale și regionale.

Curtea reiterează că suferința cauzată de o boală naturală, fizică sau psihică, poate intra în domeniul de aplicare al articolului 3, dacă este agravată sau poate fi agravată de condițiile de detenție pentru care autoritățile pot fi responsabile. Sănătatea și bunăstarea deținutului trebuie să fie asigurate în mod adecvat, printre altele, oferindu-i asistența medicală necesară. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 44) În acest context, este semnificativă obligația pozitivă a statului de a asigura asistența medicală necesară deținuților. Această asistență trebuie să corespundă anumitor exigențe, și anume să fie de o calitate medie pe țară. Este inadmisibilă limitarea persoanei în dreptul de acces la asistența medicală pe motivul indisponibilității anumitor servicii sau medicamente în sistemul penitenciar. În acest caz, persoana urmează să fie transferată într-un spital general, fiindu-i asigurată asistența medicală corespunzătoare. Menționăm că în timpul în care persoana se află în custodia statului, asigurarea asistenței medicale reprezintă o sarcină de bază a autorităților, iar încălcarea acestei obligații importante duce la constatarea violării art. 3 din Convenție.

Aprecieri Curții. Curtea a constatat că reclamantul a suferit mai multe leziuni corporale, aceste fiind identificate sub ochi și pe ambele buze. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 45) În pofida gravității vătămarilor reclamantului, care a pierdut vederea la ochiul stâng, acestuia nu i s-a acordat asistență medicală oftalmologică specializată. În aprecierea Curții, deși este imposibil de știut dacă pierderea vederii reclamantului ar putea fi (parțial) prevenită dacă victima ar fi fost examinată de către un medic specializat imediat după ce i s-a prescris, este evident că în douăzeci de zile, perioada în care reclamantul se afla în custodia poliției, acestuia **nu i s-a acordat asistență medicală oftalmologică specializată.** În acest caz, neacordarea asistenței medicale oftalmologice necesare a determinat pierderea vederii reclamantului la un ochi. Curtea a calificat această încălcare ca o violare a art. 3 din în ceea ce privește îngrijirea medicală insuficientă în timpul detenției. (Cauza Povestca c. RM din 2022 § 48)

Executarea hotărârii. Cauza Povestca c. Republicii Moldova a fost calificată de către Departamentul de Executare a Deciziilor CtEDO ca fiind un caz repetitiv, încălcările similare fiind constatate în cazurile printre care [Railean v. Republica Moldova](#), [Lari v. Republica Moldova](#), [Ciobanu v. Republica Moldova](#), [Dornean v. Republica Moldova](#), [Mereuta v. Republica Moldova](#), [Tomas v. Republica Moldova](#), [Veronica Ciobanu v. Republica Moldova](#), [Evghenii Duca v. Republica Moldova](#), [Velesco v. Republica Moldova](#). În cazul Povestca v. Republica Moldova reclamantului i-a fost achitată satisfacție echitabilă, nefiind raportate măsuri legislative, administrative sau de altă natură implementate pentru a nu admite repetarea încălcărilor constatate. (Povestca v. the Republic of Moldova Repetitive Case) Prin urmare, decizia în prezent este neexecutată.

Importanța hotărârii

Hotărârea respectivă subliniază natura obligației pozitive a statului de a garanta neaplicarea relor tratamente de către persoanele fizice, care trebuie să fie asigurată de către reprezentanții statului. Acesta obligație nu est încălcată, în cazul în care persoana este vătămată întâmplător sau din imprudență. În cazul în care persoana este reținută de către persoanele fizice, organul de urmărire penală urmează să analizeze, atât aplicarea forței fizice, cât și proporționalitatea acesteia în raport cu circumstanțele cauzei, motivele reținerii, comportamentul și pericolul social al persoanei reținute. În cazul dat, reținerea de către persoanele fizice nu determină posibilitatea aplicării forței fizice disproporționate.

Prin urmare, organul de urmărire penală trebuie să analizeze sub toate aspectele, complet și obiectiv originea și gradul vătămarilor corporale a reclamantului survenite la reținerea *de facto* a acestuia de către persoanele fizice, colaboratorii organelor de drept fiind obligați, la constatarea depășirii limitelor aplicării forței, să poarnească un dosar penal pe motivul survenirii vătămarilor medii sau grave a persoanei reținute. Curtea a subliniat necesitatea examinării imparțiale a acestei maltratări, fără a ține cont de faptul că persoana reținută este învinuită în comiterea unei infracțiuni. Examinarea acestui dosar trebuie să corespundă criteriilor și exigențelor impuse de prevederile art. 3 din Convenție, în caz contrar se constată încălcarea art. 3 din Convenție sub aspect procedural.

În plus, Înalta Curte a subliniat necesitatea acordării ajutorului medical calificat în perioada în care persoana se află în custodia statului. Neacordarea ajutorului medical nu poate fi argumentată prin imposibilitatea trecerii unui anumit tip tratament, din cauza faptului că persoana este privată de liberate. Este semnificativă și calitatea asistenței medicale prestate. Această trebuie să corespundă calității asistenței medicale medii pe țară. În cazul în care statul nu acordă persoanei în custodie ajutor medical, această determină constatarea violării art. 3 din Convenție.

Recomandări.

Administrației Naționale a Penitenciarelor

1. Reformarea sistemului acordării asistenței medicale în sistemul penitenciar.
2. Angajarea specialiștilor calificați pentru acordarea ajutorului medical persoanelor în custodia statului.
3. Elaborarea standardelor și instrucțiunilor de acordare a asistenței medicale persoanelor reținute/ deținute, care trebuie să fie respectate de către personalul medical.

Procuraturii

1. Instruirea procurorilor responsabil pentru investigarea torturii, tratamentului inuman și degradant în vederea evaluării proporționalității forței aplicate la reținere, în general, și a celei aplicate de către persoanele fizice, în particular.
2. Organizarea instruirilor speciale pentru a clarifica limita între vătămarile corporale cauzate persoanelor reținute, care se încadrează în cauzele, care înlătură caracterul penal al faptei și cele în care este necesară pornirea unui dosar penal pe motivul abuzului de forță la reținere.
3. Atenționarea procurorilor, care investighează cauzele privind aplicarea relor tratamente referitor la necesitatea evaluării complete și obiective a tuturor probelor prezentate de către victima, în special a certificatelor medicale, cu scopul constatării prezenței componente de infracțiune.
4. Elaborarea unei instrucțiuni interne și a criteriilor, care pot fi aplicate la evaluarea proporționalității forței fizice aplicate la reținerii, fiind prevăzute și criterii, care se aplică la efectuarea reținerii *de facto* de către persoanele fizice, ținând cont de lipsa cunoștințelor speciale ale acestora.
5. Atenționarea procurorilor, referitor la necesitatea efectuării expertizei medico-legale și psihologice, care reiese din prevederile Codului de Procedura Penală în cazul plângerilor de aplicare a relor tratamente.
6. Sublinierea inadmisibilității refuzului de pornire a urmăririi penale pe baza plângerii victimei de aplicarea forței excesive la reținere, doar bázându-se pe faptul că persoana reținută este învinuită în comiterea unei infracțiuni.

Referințe:

1. Case of Assenov and Others v. Bulgaria (90/1997/874/1086) Decision 28 October 1998 Online: [ASSENOV AND OTHERS v. BULGARIA \(coe.int\)](#)
2. Case of Z and others v. The United Kingdom (*Application no. 29392/95*) Decision 10 May 2001 Online: [Z AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM \(coe.int\)](#)
3. Case of Bouyid v. Belgium (*Application no. 23380/09*) Decision 28 September 2015 Online: [BOUYID v. BELGIUM \(coe.int\)](#)
4. Case of Cantaragiu v. The Republic of Moldova (*Application no. 13013/11*) Decision 24 March 2020 final 24/07/2020, Online: [CANTARAGIU v. THE REPUBLIC OF MOLDOVA \(coe.int\)](#)
5. Case of Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania (*Application no. 41720/13*) Decision 25 June 2019 Online: [NICOLAE VIRGILIU TĂNASE v. ROMANIA \(coe.int\)](#)
6. Case of O’Keeffe v. Ireland (*Application no. 35810/09*) Decision 28 January 2014 Online: [O’KEEFFE v. IRELAND \(coe.int\)](#)
7. Cauza Prepeșița c. Republicii Moldova cerere nr. 50799/14 din 23 iunie 2014, decizie din 3 decembrie 2019, Online: [PREPEȘIȚA v. THE REPUBLIC OF MOLDOVA \(coe.int\)](#)
8. Cod Nr. 985 din 18-04-2002 Codul Penal al Republicii Moldova* Publicat : 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 *Modificat LP111 din 21.04.22, MO164-169/03.06.22 art.291; în vigoare 03.07.22* Online: [CP985/2002 \(legis.md\)](#)
9. Guide on Article 3 of the European Convention on Human Rights Prohibition of torture First edition – 30 April 2022 Online: [Guide on Article 3 - Prohibition of torture \(coe.int\)](#)
10. Poalelungi M. *Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale* C.Z.U.: 341.231.14 (043.3) Chișinău, 2015 Online: [mihai_poalelungi_thesis.pdf \(cnaa.md\)](#)
11. Povestca c. Republicii Moldova cerere nr. 33968/16 din 7 septembrie 2007 decizie din 1 februarie 2022 Online: [POVESTCA v. THE REPUBLIC OF MOLDOVA \(coe.int\)](#)
12. Povestca v. the Republic of Moldova Repetitive | Case | 33968/16 | Pending | Standard Procedure | Judgment date: 01/02/2022 | Final judgment date: 01/02/2022 Online: <https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22EXECIdentifier%22:%5B%22004-59597%22%5D%7D>

CONȚINUTUL MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII DIN DOMENIUL REȚELELOR DE COMUNICAȚII ELECTRONICE. PARTEA III

CZU: 343.132:004

Igor SOROCEANU¹,

Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne
al Republicii Moldova

REZUMAT. Prezentul demers științific este o continuitate a cercetării anterioare[1], asupra faptului că comunicarea online[2], pe platformele neguvernamentale sau prin intermediul diverselor rețele electronice, a devenit din ce în ce mai răspândită în etapa contemporană. Astfel, mijloacele de interacțiuni a comunității umane, cunosc o perioadă majoră de ascensiune și dezvoltare.

Așadar, în condițiile ascensiunii pozitive a domeniului respectiv al comunicării, acesta a devenit ținta unor noi ilegalități săvârșite în realitatea obiectivă. Prin urmare, pentru contracararea acestor presupuse fapte ilicite și pretinse atentate asupra ordinii de drept, sunt întreprinse o serie vastă de acțiuni de urmărire penală și măsuri speciale de investigații.

Astfel, cercetarea respectivă este destinată în exclusivitate analizei conținutului acestor măsuri speciale de investigații orientate în vederea prevenirii și combaterii faptelor ilegale din domeniul rețelelor de comunicații electronice.

Cuvinte-cheie: *platforme de comunicare, măsuri speciale de investigații, subiect de drept, rețele electronice, răspunderea juridică.*

SUMMARY. Online communication, on non-governmental platforms or through various electronic networks, has become more and more widespread in the contemporary era. Thus, the means of interaction of the human community, know a major period of ascension and development.

Therefore, in the conditions of positive ascent of the respective field of communication, it has become the target of new illegalities committed in the objective reality. Therefore, in order to counteract these alleged illegal acts and alleged attacks on the rule of law, a wide range of criminal prosecutions and special investigative measures are being taken.

Thus, that research is intended exclusively for the analysis of the content of these special measures of targeted investigations in order to prevent and combat illegal acts in the field of electronic communications networks.

Keywords: *communication platforms, special investigative measures, subject of law, electronic networks, legal liability.*

Introducere. Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor – reprezintă o celulă de bază a unui stat de drept, unitar și independent.

Această verigă esențială a fost inserată și în Constituția Republicii Moldova.

Prin urmare, în corespundere cu articolul 4 din Legea Supremă a statului cu denumirea marginală *Drepturile și libertățile omului*, observăm că, „dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale” [3].

Unica autoritate independentă (autoritate de jurisdicție constituțională) a statului care are menirea de-a garanta supremația Constituției, la 15 decembrie 1998 prin Hotărârea nr.38, Curtea Constituțională a constatat că, „din dispozițiile constituționale ale art.4 rezultă că acordurile și convențiile internaționale asupra drepturilor omului, încheiate și ratificate în conformitate cu

¹ Igor SOROCEANU, doctorand al Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8719-0454>

Constituția, primează asupra reglementărilor legislative interne, iar Declarația Universală a Drepturilor Omului, pactele și tratatele privind drepturile și libertățile omului au un statut constituțional în ordinea juridică internă” [4].

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. Aspectul esențial pentru care a fost supus actualmente analizei și studieri tematicii din prezentul demers științific constă în necesitatea de a evidenția, remarca și plasa pe prim-plan în viziunea cititorilor a modalităților de realizare a măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice. Unul din scopurile de primă-valoare a respectivului articol științific îl reprezintă informarea și prezentarea în fața publicului larg atât a cititorilor, cât și a cercetătorilor științifici a procesului de inițiere și rezultatul obținut ca urmare a desfășurării măsurilor speciale de investigații în domeniul rețelelor de comunicații electronice.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlului, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde legislația primordială de rigoare și literatura de specialitate atât autohtonă cât și străină – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul generic al tematicii supuse analizei.

Rezultatele obținute în baza analizelor științifice efectuate. Monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice. Monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice și a altor comunicări constă în accesul și verificarea fără înștiințarea expeditorului sau destinatarului a comunicărilor ce au fost transmise instituțiilor care prestează servicii de livrare a corespondenței electronice sau a altor comunicări și a apelurilor de primire și ieșire ale abonatului.

Monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice se dispune dacă sunt temeiuri verosimile de a presupune că acestea conțin sau pot conține informații despre circumstanțele faptei care urmează a fi probate.

Instituțiile care prestează servicii de livrare a corespondenței electronice, a apelurilor de intrare și ieșire sau a altor comunicări informează ofițerul de urmărire penală sau procurorul despre aflarea în posesia lor a comunicărilor ce urmează a fi supuse verificării. Ofițerul de urmărire penală sau procurorul ia cunoștință imediat, dar nu mai târziu de 48 de ore din momentul recepționării informației, de conținutul comunicării și adoptă o decizie privind ridicarea acesteia sau transmiterea ei pentru livrare ulterioară, cu fotografierea, copierea sau fixarea prin alt mijloc tehnic a conținutului comunicării.

Ridicarea conexiunilor se va efectua în cazul în care există temei de a considera că pentru procesul de administrare a probelor originalul va avea o importanță mai mare decât copia sau fixarea vizuală [5].

Din definiția legală a măsurii respective rezultă un aspect pozitiv asupra căruia am dori să ne oprim, din simplul motiv că acesta fiind definitoriu pentru toate măsurile speciale de investigații de fapt nu se regăsește în cadrul normativ care reglementează domeniu respectiv cu excepția măsurii analizate. Este vorba modul în care urmează a fi efectuată măsura specială de investigații, și anume fără înștiințarea expeditorului sau destinatarului comunicărilor. Or, în mod inexplicabil, cu toate că condiția respectivă reprezintă o trăsătură esențială a măsurilor speciale de investigație, sau altfel spus acea trăsătură ce o deosebește de restul procedurilor probatorii, aceasta nu a fost reglementată în modul corespunzător de către legiuitor. Relevante în acest sens fiind și prevederile din Recomandarea (2005) 10 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei), care, de altfel, constituie piatra de temelie a reformei legislative în domeniu. Conform actului nominalizat, tehnicile speciale de investigare reprezintă tehnici, aplicate de autoritățile competente în cadrul urmăririi penale pentru depistarea sau anchetarea unor infracțiuni grave și a unor suspecți în vederea strângerii de informații în așa fel, încât persoanele în cauză să nu cunoască acest lucru. Totodată

analiza actelor normative relevante denotă că acest element definitoriu al măsurilor speciale de investigații a scăpat atenției legiuitorului autohton, putând fi dedusă doar din reglementările indirecte în acest sens, cu excepția menționată la care ni-am referit mai sus [10].

Totodată, prin conexiunile telegrafice și electronice, subiecții infracțiuni pot să comunice între ei, de aceea, monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice ne va da posibilitatea de a identifica metodele de comitere a infracțiunii, făptuitorii nemijlociții, liderii acesteia, precum și alte date ce au importanță pentru soluționarea justă a cauzei penale [11].

Colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice.

Colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice și a traficului de date computerizate constă în colectarea de la instituțiile de telecomunicații, de la operatorii de telefonie fixă sau mobilă, de la operatorii de internet a informațiilor transmise prin canale tehnice de telecomunicații (telegraf, fax, paging, computer, radio și alte canale), fixarea secretă a informațiilor transmise sau primite prin intermediul liniilor tehnice de legături de telecomunicații de către persoanele supuse măsurii speciale de investigații, precum și obținerea de la operatori a informației deținute despre utilizatorii serviciilor de telecomunicații, inclusiv de roaming, și despre serviciile de telecomunicații prestate acestora, la care se atribuie:

- 1) posesorii numerelor de telefon;
- 2) numerele de telefon înregistrate pe numele unei persoane;
- 3) serviciile de telecomunicații prestate utilizatorului;
- 4) sursa de comunicații (numărul de telefon al apelantului; numele, prenumele și domiciliul abonatului sau utilizatorului înregistrat);
- 5) destinația comunicației (numărul de telefon al apelatului sau numărul la care apelul a fost rutat, redirecționat; numele, prenumele, domiciliul abonatului sau utilizatorului respectiv);
- 6) tipul, data, ora și durata comunicației, inclusiv tentativele de apel eșuate;
- 7) echipamentul de comunicații al utilizatorului sau alt dispozitiv utilizat pentru comunicație (IMEI al telefonului mobil, denumirea locației CELL ID);
- 8) locul aflării echipamentului mobil de comunicații de la începutul comunicației, locația geografică a celulei [5].

Datele transmise în cadrul comunicațiilor electronice sunt confidențiale. Orice interferență cu datele transmise în cadrul comunicațiilor electronice, cum ar fi ascultarea, înregistrarea, stocarea, monitorizarea, scanarea sau alte tipuri de interceptare, supravegherea sau prelucrarea datelor transmise în cadrul comunicațiilor electronice, de către alte persoane decât utilizatorii finali, este interzisă, cu excepția cazului în care acest lucru este permis de către cadrul legal [9].

Furnizorii de rețele și servicii de comunicații electronice pot prelucra datele transmise în cadrul comunicațiilor electronice în cazul în care acest lucru este necesar pentru efectuarea transmisiei comunicației, pe durata de timp necesară în acest scop sau este necesar pentru a menține sau a restabili securitatea rețelelor și serviciilor de comunicații electronice sau pentru a detecta defecțiuni tehnice și/sau erori de transmisie a comunicațiilor electronice, pe durata de timp necesară în acest scop [9].

În urma acestei măsuri speciale de investigații, vor putea fi identificați subiecții de drept, se va identifica metodele de comunicare între ei personal se va putea fixa localizarea unui sistem electronic, etc. după cum am menționat și mai sus, colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice va da posibilitatea organului de urmărire penală și subiecților care desfășoară activitatea specială de investigații nu doar să administreze probe privitoare la activitatea infracțională, dar și a planifica efectuarea unor altor măsuri și acțiuni de urmărire penală și/sau speciale de investigații [11].

Identificarea abonatului, proprietarului sau utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un sistem informatic.

Identificarea abonatului, proprietarului sau utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un sistem informatic constă în solicitarea de la un furnizor de servicii electronice de a identifica abonatul, proprietarul sau utilizatorul unui sistem de telecomunicații, al unui mijloc de telecomunicații ori al unui punct de acces la un sistem informatic sau de a comunica dacă un anumit mijloc de comunicații sau punct de acces la un sistem informatic este folosit sau este activ ori a fost folosit sau a fost activ la o anumită dată.

Ordonanța de dispunere a măsurii speciale de investigații, pe lângă elementele prevăzute la art.255 Cod de procedură penală, va mai conține:

- 1) datele de identificare ale furnizorului de servicii care dispune de datele specificate mai sus sau le ține la control;
- 2) datele de identificare ale abonatului, proprietarului sau utilizatorului, dacă sunt cunoscute; motivarea îndeplinirii condițiilor de dispunere a măsurii speciale de investigații;
- 3) mențiunea cu privire la obligația persoanei sau a furnizorului de servicii de a comunica imediat, în condiții de confidențialitate, informațiile solicitate.

Furnizorii de servicii sunt obligați să colaboreze cu organele de urmărire penală pentru executarea ordonanței procurorului și să pună de îndată la dispoziția acestora informațiile solicitate.

Persoanele care sunt chemate să colaboreze cu organele de urmărire penală au obligația de a păstra secretul operațiunii efectuate. Încălcarea acestei obligații este pedepsită conform Codului penal al Republicii Moldova [5].

Prin urmare, în corespundere cu prevederile art.18 alin.(3) din Convenția Consiliului Europei cu privire la criminalitatea informatică din 23 noiembrie 2001, prin *date referitoare la abonați*, se înțelege orice informație, sub formă de date informatice sau sub orice altă formă, deținută de un furnizor de servicii, referitoare la abonații acestor servicii, altele decât datele referitoare la trafic sau conținut, și care permit stabilirea:

- a) tipului de serviciu de comunicații utilizat, dispozițiilor tehnice luate în această privință și perioadei serviciului;
- b) identității, adresei poștale sau geografice, numărului de telefon al abonatului și oricărui alt număr de contact, precum și a datelor referitoare la facturare și plată, disponibile în baza unui contract sau a unui aranjament de servicii;
- c) oricărei alte informații referitoare la locul în care se găsesc echipamentele de comunicație, disponibile în baza unui contract sau a unui aranjament de servicii [8].

Formularea *în baza unui contract sau a unui aranjament* trebuie să fie interpretată într-un sens larg: de la persoane care au încheiat contracte de prestări servicii contra cost, care dețin abonamente (abonați), până la clienții „PrePay” (proprietari), inclusiv cei care beneficiază de servicii gratuite, precum și persoanele care au dreptul de a utiliza contul abonatului (utilizatori).

Totuși, prevederile respective nu obligă furnizorii de servicii să păstreze oarecare documente ale abonaților lor, nici măcar să verifice corectitudinea informațiilor prezentate sau să împiedice utilizarea pseudonimelor. Totodată, un furnizor de servicii nu este obligat să înregistreze informații privind identitatea utilizatorilor cartelelor preplătite (PrePay) pentru telefonie mobilă. De asemenea, statul poate apela la această măsură doar în cazuri concrete, neputând obliga furnizorul de servicii să dezvăluie informații privind toți abonații acestuia sau a unui grup de abonați [12].

Totodată, în funcție de infracțiunile comise, subiecții acesteia pot comunica cu victimele infracțiunii (în situația în care acestea există). Astfel, victima comunicând numărul de telefon sau numele utilizatorului unui sistem de comunicații, prin efectuarea acestei măsuri speciale de investigații, organul de urmărire penală sau subiectul activității speciale de investigații poate identifica abonatul, proprietarul sau utilizatorul sistemului de comunicații electronice ori al punctului de acces la sistemul informatic folosit de către infractor.

Rezultatele măsurii respective pot servi nu doar ca probă ce ține de identificarea abonatului, proprietarului sau utilizatorului sistemului de comunicații electronice, ci acestea pot servi și pentru

identificarea unor victime și martori ai infracțiunii (dacă sunt, după caz), precum și pentru planificarea ulterioară a acțiunilor de urmărire penală: percheziții, rețineri, audieri, etc., și a altor măsuri speciale de investigații, precum ar fi: interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor etc. [11].

Identificarea abonatului, proprietarului sau utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un sistem informatic este o măsură specială de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice care se autorizează și efectuează și în statul român.

Potrivit articolului 152 din Codul de procedură penală al României, procurorul care supraveghează sau efectuează urmărirea penală, cu aprobarea judecătorului de drepturi și libertăți (judecător de instrucție), poate solicita unui furnizor de servicii identificarea abonatului, proprietarului sau utilizatorului unui sistem de telecomunicații, unui mijloc de telecomunicații ori a unui punct de acces la un sistem informatic sau comunicarea dacă un anumit mijloc de comunicații sau punct de acces la un sistem informatic este folosit sau activ ori a fost folosit sau activ la o anumită dată, în cazul în care există o suspiciune rezonabilă cu privire la săvârșirea unei infracțiuni și există temeiuri pentru a se crede că datele solicitate constituie probe.

Măsura se dispune de procuror, cu aprobarea judecătorului de drepturi și libertăți, din oficiu sau la cererea organului de cercetare penală, prin ordonanță care trebuie să cuprindă: persoana sau furnizorul de servicii care este în posesia ori care are sub control datele, numele suspectului sau inculpatului, atunci când sunt cunoscute, motivarea îndeplinirii condițiilor enunțate mai sus, menționarea obligației persoanei sau furnizorului de servicii de a comunica imediat, în condiții de confidențialitate, datele solicitate.

Furnizorii de servicii sunt obligați, sub sancțiunea legii penale, să colaboreze cu organele de urmărire penală pentru executarea ordonanței procurorului și să pună de îndată la dispoziția acestora datele solicitate.

Persoanele care sunt chemate să colaboreze cu organele de urmărire penală au obligația, sub sancțiunea legii penale, de a păstra secretul operațiunii efectuate [5].

În calitate de temeiuri pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice, pot fi remarcate cerințele prevăzute de cadrul legal în vigoare, referitoare la temeiurile generale de efectuare a măsurilor speciale de investigații.

Din această categorie, putem enunța:

- 1) circumstanțele neclare în legătură cu pornirea urmăririi penale;
- 2) informațiile, devenite cunoscute, privind:
 - a) fapta prejudiciabilă în curs de pregătire, de comitere sau comisă, precum și persoanele care o pregătesc, o comit ori au comis-o;
 - b) persoanele care se ascund de organele de urmărire penală sau de instanța de judecată ori care se eschivează de la executarea pedepsei penale;
 - c) persoanele dispărute fără urmă și necesitatea stabilirii identității cadavrelor neidentificate;
 - d) circumstanțele care pun în pericol ordinea publică, securitatea militară, economică, ecologică sau de altă natură a statului;
 - e) circumstanțele ce pun în pericol securitatea investigatorului sub acoperire sau a membrilor familiei acestuia;
- 3) actele procesuale ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora;
- 4) interpelările organizațiilor internaționale și ale autorităților de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte;
- 5) raportul ofițerului de investigații privind circumstanțele ce pun în pericol securitatea proprie, a familiei sale și a persoanelor apropiate lui.

Măsurile speciale de investigații se autorizează și se desfășurează în cazul când sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții: realizarea scopului procesului penal este imposibilă pe altă cale ori

există un pericol pentru securitatea statului și măsura specială de investigații este proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului [7].

Într-o retrospectivă comparativă putem preciza că, temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice în corespundere cu prevederile Legii nr.45 din 12.04.1994, fiind asemănătoare ca și cele actuale, enunțate mai sus.

Astfel, temeiurile pentru înfăptuirea măsurilor operative de investigații la etapa incipientă de dezvoltare statului de drept, unitar și independent erau:

- a) circumstanțele neclare în legătură cu pornirea urmăririi penale;
- b) informațiile devenite cunoscute organelor care exercită activitate operativă de investigații:
 - privind acțiunea contrară legii în curs de pregătire, comitere sau comisă, precum și privind persoanele care o pregătesc, o comit sau au comis-o, dacă datele pentru pornirea urmăririi penale sunt insuficiente;
 - privind persoanele care se ascund de organele de urmărire penală sau de judecată ori care se eschivează de la sancțiunea penală;
 - privind persoanele dispărute fără urmă și privind depistarea cadavrelor neidentificate.
- c) însărcinările ofițerului de urmărire penală, indicațiile procurorului sau decizia instanței de judecată în cauzele penale aflate în procedura lor;
- d) interpelările organelor care exercită activitate operativă de investigații, în temeiurile respective;
- e) interpelările organizațiilor de drept internațional și ale organelor de drept ale altor state, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Înfăptuirea măsurilor operative de investigații se va autoriza prin decizia conducătorului organului care exercită activitatea operativă de investigații sau a adjunctului acestuia care se ocupă de problemele activității operative de investigații.

Organele care exercită activitate operativă de investigații sunt în drept, în limitele competenței lor, să colecteze informații necesare ce caracterizează persoanele bănuite:

- a) privind accesul lor la informații ce constituie secret de stat;
- b) privind admiterea lor la muncă la obiectivele care prezintă un pericol sporit pentru viața și sănătatea oamenilor, precum și pentru mediu;
- c) privind admiterea lor la activitatea operativă de investigații sau accesul la materialele primite pe parcursul executării ei;
- d) privind stabilirea sau întreținerea cu ele a relațiilor de colaborare la pregătirea și desfășurarea măsurilor operative de investigații;
- e) în legătură cu examinarea de către Camera de Licențiere a cererii de eliberare a licenței pentru activitate particulară de detectiv și/sau de pază.

Organele care exercită activitate operativă de investigații, în limitele competenței lor, sunt, de asemenea, în drept să colecteze informații în scopul asigurării securității proprii [6].

Referințe:

1. Soroceanu Igor, Conținutul măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice. Partea I. În: Revista Vector European, nr.1/2022, numărul total de pagini: 132, ISSN 2345-1106 /ISSNe 2587-358X. Poate fi accesată la următorul link: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/156989;
2. Soroceanu Igor, Conținutul măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice. Partea II. În: Materialele Conferinței științifico-practică internațională „Teoria și practica administrației publice (TPAP - 2022)” din 20 mai 2022, desfășurată în cadrul Academiei de Administrare Publică;
3. Constituția Republicii Moldova nr.1 din 29.07.1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994. Poate fi accesată la următorul link: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro#, vizualizată la 20.07.2022;

4. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.38 din 15.12.1998 *despre controlul constituționalității Legii nr.101-XIV din 22 iulie 1998 „Pentru rectificarea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 1998”* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 07.01.1999. Poate fi accesată la următorul link: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=14263&lang=ro, vizualizată la 20.07.2022;
5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122 din 14.03.2003// Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251 din 05.11.2013, în vigoare potrivit ultimelor modificări și completări din 30.10.2021. Poate fi accesat la următorul link: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126190&lang=ro, vizualizat la 23.07.2022;
6. Legea privind activitatea operativă de investigații nr.45-XIII din 12.04.1994 // Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.5/133 din 1999. Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.11-13/38 din 31.01.2003;
7. Legea nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.113-118 din 08.06.2012, în vigoare potrivit ultimelor modificări și completări din 01.01.2021. Poate fi accesată la următorul link: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123543&lang=ro, vizualizată la 23.07.2022;
8. Convenția Consiliului Europei cu privire la criminalitatea informatică, adoptată la Budapesta la 23 noiembrie 2001 // Monitorul Oficial nr.343 din 20.04.2004. Poate fi accesată la următorul link: <https://lege5.ro/gratuit/gm2dmojv/conventia-privind-criminalitatea-informatica-din-23112001>, vizualizată la 23.07.2022;
9. Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului Europei privind respectarea vieții private și protecția datelor cu caracter personal în comunicațiile electronice și de abrogare a Directivei 2002/58/CE (Regulamentul privind viața privată și comunicațiile electronice), din 10.01.2017, Bruxelles. Poate fi accesat la următorul link: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017PC0010&from=EL>, vizualizat la 23.07.2022;
10. Covalciuc Ion, Monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice. În Materialele Conferinței științifice „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ” din 14 decembrie 2017, Ediția a III, Cahul, numărul total de pagini: 139, ISBN 978-9975-88-035-0 și 978-9975-88-036-7;
11. Ostavciuc Dinu, Odagiu Iurie și Rusnac Constantin, Cercetarea infracțiunilor din materia crimei organizate. Ghid practic, Chișinău, Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2016, numărul total de pagini: 147, ISBN 978-9975-121-35-4;
12. Purici Svetlana și Purici Dumitru, Identificarea abonatului, proprietarului sau utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un sistem informatic. În Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” din 9-10 noiembrie 2017, Chișinău, numărul total de pagini: 375, ISBN 978-9975-71-812-7.

CUPRINS

INTERNATIONAL WORKSHOP EU SHARED VALUES: THE CHANCE FOR ECONOMIC DEVELOPMENT AND GROWTH OF MOLDOVA EDUCATION RESEARCH, AND INNOVATION POLICY ISSUES BETWEEN MOLDOVA AND THE EU

Viorica CONDRAT, <i>Alecu Russo Balti State University</i> The urgent need to rethink the education system in Moldova	3
Natalia BEREGOI, <i>Moldova State University</i> Avantajele formării continue a profesioniștilor media în contextul integrării europene a Republicii Moldova	7
Viorica UNGUREANU, <i>Universitatea de Stat din Moldova</i> Metode financiare de stimulare a activității inovaționale și interacțiunea subiecților activității venture din Republica Moldova	14
RESEARCH AND INNOVATION – FAITHFUL AND DEVOTED SUPPORT IN EUROPEAN INTEGRATION	
Vasile MUSTEATA, <i>State University of Medicine and Pharmacy “N. Testemitanu”, Institute of Oncology, Department of Hematology</i> Veronica CIOBANU, <i>Institute of Oncology, Consulting-Diagnostic Center</i> , Valentina STRATAN, <i>Institute of Oncology, Immunology and Molecular Genetics Laboratory</i> Ivana CLIPCA, <i>Institute of Oncology, Consulting-Diagnostic Center</i> Igori VINOGRADOV, <i>Institute of Oncology, Department of Hematology</i> Nina SGHIBNEVA-BOBEICO, <i>Institute of Oncology, Outpatient Ward</i> Stela PINZARI, <i>Institute of Oncology, Department of Hematology</i> Dumitrita URESCU, <i>Institute of Oncology, Consulting-Diagnostic Center</i> Aliona MONUL, <i>Institute of Oncology, Department of Hematology</i> Management of chronic myeloproliferative neoplasms in the emerging regions	24
Tetiana KOLOMOIETS, <i>Zaporizhzhia National University</i> Accreditation of educational and scientific program as an innovative tool to ensure the quality of postgraduate training: Ukraine's experience (on the example of 08 Law specialty 081 "Law")	30
Daria KREMOVA, <i>Zaporizhzhia National University</i> The active role of the applicant-postgraduate as a guarantee of the effectiveness of the accreditation procedure of the ESP: the positive practice of Ukraine on the example of specialty 081 Law	37
INTERNATIONAL ROUND TABLE SMART SPECIALIZATION: FROM ACADEMIC IDEA TO POLITICAL APPROACH	
Людмила ТОДОРОВА, <i>Государственный Университет Молдовы</i> Василий НИКОЛАЕНКО, <i>Государственный Университет</i> Преимущества внедрения возобновляемых источников энергии в Молдове	48
Veaceslav SYTNIC, <i>Institute of Zoology</i> Life sciences and the knowledge paradigm	54
Ina SITNIC, <i>Moldova State University</i> An educational approach to human translation versus machine translation: a case study on the english-romanian language combination	60
Galina RADU, <i>Academia de Studii Economice din Moldova</i> Impactul tatuajelor asupra comunicării profesionale	68
Dinu OSTAVCIUC, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	77

Protecția datelor cu caracter personal în procesul penal – analiza doctrinei și standardele ue Alexandru ARSENI, <i>Universitatea de Stat din Moldova</i>	
Libertatea individuală și siguranța persoanei – dimensiunea statului de drept Rodica CIOBANU, <i>Universitatea de Stat din Moldova</i>	86
De ce tranziția la standarde de ordine și securitate publică sunt pe agenda instituțiilor de învățământ ? Veaceslav URSU, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	91
Analiza amenințărilor-cheie a securității europene și a Republicii Moldova DE CE TRANZIȚIA LA STANDARDELE EUROPENE DE ORDINE ȘI SECURITATE PUBLICĂ SUNT PE AGENDA DE LUCRU A INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT?	98
Liliana CREANGĂ, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Integrarea perspectivei de gen în sectorul de securitate și ordine publică Sergiu STARODUB, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	103
Instruirea angajaților din domeniul ordinii publice conform standardelor și practicilor europene Tudor OSOIANU, <i>Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice</i>	107
Dinu OSTAVCIUC, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Evoluția jurisprudenței privind procedura aplicării arestul preventiv și prelungirii acestei măsuri Elena ARAMĂ, <i>Universitatea de Stat din Moldova</i>	116
Tendențe de standardizare în drept Ianuș ERHAN, <i>Universitatea de Stat din Moldova</i>	126
Dezvoltarea domeniului ordinii și securității publice prin prisma angajamentelor de integrare europeană ale republicii moldova Mariana PAVLENCU, <i>Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	131
Iurie PUNGA, <i>Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Reformele poliției de frontieră în contextul tranziției Republicii Moldova la standardele europene Corneliu RADU, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	141
Securitatea frontierei conformă aquis-ului european – contribuție la ordinea și securitatea publică a Republicii Moldova Olesea PANCHIV, <i>Universitatea de Stat din Moldova</i>	147
Competența agentului constatator în procesul de soluționare a cauzelor contravenționale – provocări și controverse în legislația contravențională a Republicii Moldova PRIORITĂȚI DE ASIGURARE A ORDINII JURIDICE ÎN CONTEXTUL TRANZIȚIEI LA STANDARDELE EUROPENE	155
Vitalie IONAȘCU, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Vasile ZAVATIN, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Analiza juridică a contravenției „împiedicarea exercitării dreptului electoral” Oleg PANTEA, <i>Universitatea de Stat din Moldova</i>	163
Reflecții asupra misiunii organelor administrației locale în asigurarea respectării drepturilor omului în locurile de detenție – studiu de caz Svetlana SLUSARENCO, <i>Universitatea de Stat din Moldova</i>	170
Rolul administrației publice locale privind gestionarea situației migranților Anatolie CANANĂU, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	175
Practici moderne de asigurare a ordinii și securității publice în perioada electorală Valentin CHIRIȚA, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	182
Considerațiuni privind modificarea cadrului legal al infracțiunii de luare de ostatici	190

Albert ANTOCI, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i> Dimensiuni teoretico-practice privind documentarea contravențiilor în domeniul circulației rutiere pe baza constatărilor personale	196
Ion SLISARENCO, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i> <i>Argumentum</i> în favoarea revizuirii și legiferării privării de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anulării acestui drept ca măsuri de siguranță în contextul consolidării securității traficului rutier	201
Iurie BULAI, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i> Aspecte de perfecționare a activității instituțiilor de expertiză judiciară a Republicii Moldova în contextul tranziției la standardele europene	207
Sofia PILAT, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i> Graffiti: artă ori manifestare a infracțiunii de vandalism	213
Sergiu BALABAN, <i>Universitatea de Stat din Moldova</i> Durata mandatului și rolul cosiliulului superior al magistraturii: legitimitatea actelor	217
Veaceslav URUSU, <i>Academia „Ștefan cel Mare”</i> Mădălina URUSU, <i>Academia „Ștefan cel Mare”</i> Tranziția la standardele europene în domeniul securității și ordinii publice	226
Ghennadi CALCAVURA, <i>Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i> Respectarea drepturilor persoanei la realizarea măsurilor speciale de investigații îndreptate spre asigurarea securității publice	230
Veronica ARNĂUT, <i>Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i> Analiza prevederilor art. 6 Din Convenția Europeană a Drepturilor Omului în coraport cu Republica Moldova	235
Veronica POZNEACOVA, <i>Universitatea de Stat din Moldova</i> Analiza hotărârii CtEDO de constatare a încălcării art. 3 de către Republica Moldova prin neinvestigarea maltratării de către persoanele fizice	242
Igor SOROCEANU, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova</i> Conținutul măsurilor speciale de investigații din domeniul rețelelor de comunicații electronice. Partea III	250